

TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN KÜLTÜR VE MİRAS
ÖĞRENME ALANINA YÖNELİK SINIF İÇİ UYGULAMALARININ
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Arzu CANTÜRK

TRABZON
Haziran, 2020

TRABZON ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNİN KÜLTÜR VE MİRAS
ÖĞRENME ALANINA YÖNELİK SINIF İÇİ UYGULAMALARININ
İNCELENMESİ

Arzu CANTÜRK

Trabzon Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nce Yüksek Lisans Unvanı
Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Danışmanı
Doç. Dr. Mehmet AKPINAR

TRABZON
Haziran, 2020

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Tezimin içerdiki yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalardan bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağı eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Trabzon Üniversitesi tarafından kullanılan “bilimsel intihal tespit programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

Arzu CANTÜRK

05 / 06 / 2020

ÖN SÖZ

Bu araştırmada, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi öğretimsel faaliyetleri betimlenmiştir. Araştırmanın, tarihsel içerik ve becerilerin öğretiminde karşılaşılan sorunların ortaya koyulmasına katkı sağlayacağı ve ileride yapılacak olan düzenlenmelere ışık tutacağı düşünülmektedir.

Muhakkak ki her eser, azim, kararlılık ve iyi bir yönlendirme gerektirir. Bu araştırmanın başlarından itibaren bu satırların yazıldığı ana kadar bilgi ve tecrübesinden istifade ettiğim bana her konuda katkı sunan kişilere teşekkür etmek isterim. En başta yüksek lisans tezimin danışmanlığını üstlenen, öğrencisi olmakla her daim onur duyduğum, fikirleri, karakteri ve yol göstericiliğiyle ufkumu açan, bilimsel ve insani yönlerini örnek aldığım, güvenini ve desteğini her zaman hissettiğim kıymetli hocam Doç. Dr. Mehmet AKPINAR’a teşekkürlerimi sunarım.

Lisans eğitimimden beri yanımda olan, bana bir eğitimci kimliği kazandıran, büyüklerinden aldığı öğütleri ve akademik terbiyeyi büyük bir özveri ve sabırla benimle paylaşan, bu çalışmamda olduğu gibi diğer akademik çalışmalarım da izleri bulunan, insanlığı ve hayata karşı duruşundan kendime pay bıraktığım değerli hocam Prof. Dr. Selahattin KAYMAKCI’ya minnettarım.

Jürimde bulunarak katkı sağlayan ve görüşleriyle beni yönlendiren kıymetli hocalarım Prof. Dr. Rahmi ÇİÇEK’e ve Doç. Dr. Erkan YEŞİLTAAŞ’a teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin metodolojik açıdan düzenlenmesinde fikirlerini paylaşan ve beni yönlendiren değerli hocam Doç. Dr. Nedim ALEV’e teşekkür ederim. Ayrıca her türlü fedakârlığı göstererek bana sınıf ortamlarını açan, bilimsel çalışmamda katkı sunan değerli sosyal bilgiler öğretmenlerine teşekkürü bir borç bilirim. Bu süreçte motivasyonumu yüksek tutan, her anımı paylaşan can dostum Aslıhan AYDIN’a teşekkürlerimi sunarım.

Akademik çalışmalarım boyunca zaman zaman ihmal etmek zorunda kalmama rağmen desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen benim güzel ailem size minnettarım. Bilindiği üzere, geçmişten geleceğe bir köprü gibi uzanan Türk milletinin varlık bakiyelerinden biri Türk tarihi ve kültürüdür. Türk kültür geleneğinde, çocukların yaşadığı coğrafyanın kültürünü tanıması, sevmesi ve bölgesel tarihi ile alakalı bilgi sahibi olmasında büyükbaba ve büyükanne figürleri önemli yer tutmaktadır. Onlar; geçmişin birikimini omuzlayan ve aktaran ilk öğretmenlerdir. Nitekim benim için de aile büyüklerim izleri silinmeye çalışan Bulgaristan Türklerinin kültürünü tanımamda, ata topraklarındaki

tarihim i bilmem ve övünç duymamda etkili olan ilk öğretmenlerimdir. Büyükkannelerim Ayşe KARAALİAĞAOĞLU'na ve Ürkiye CANTÜRK'e emekleri ve bende bıraktıkları güzel anılar için can-ı gönülden teşekkür eder, sonsuz minnet ve şükranlarımı sunarım.

Haziran, 2020
Arzu CANTÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
ÖZET	x
ABSTRACT	xii
TABLolar LİSTESİ.....	xiv
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvi
MODELLER LİSTESİ	xvii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xix
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Araştırmanın Amacı.....	4
1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi.....	4
1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları	6
1. 4. Araştırmanın Varsayımları	6
1. 5. Tanımlar	6
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	7
2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	7
2. 1. 1. Kültür Kavramının Tanımı ve Kültürleme.....	7
2. 1. 2. Kültürel Miras Eğitimi	9
2. 1. 3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları	11
2. 1. 3. 1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapısı	16
2. 1. 3. 1. 1. Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Kapsamı	17
2. 1. 3. 1. 1. 1. İçerik Boyutu	17
2. 1. 3. 1. 1. 2. Beceri Boyutu.....	18
2. 2. Literatür Taramasının Sonucu	20
2. 2. 1. Kültürel Miras Eğitimi ve Kültür ve Miras Öğrenme Alanı ile İlgili Yapılan Çalışmalar	21
2. 2. 2. Sosyal Bilgilerde Tarihsel İçeriğin Öğretimi ile İlgili Yapılan Çalışmalar	23
2. 2. 3. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Alana Özgü Beceriler ile İlgili Yapılan Çalışmalar	29

2. 2. 4. Araştırma ile İlgili Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi.....	32
3. YÖNTEM	35
3. 1. Araştırma Modeli	35
3. 2. Çalışma Grubu	36
3. 3. Verilerin Toplanması.....	42
3. 3. 1. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri.....	42
3. 3. 1. 1. Yapılandırılmamış Gözlemler	43
3. 3. 1. 2. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu	44
3. 3. 2. Veri Toplama Süreci	46
3. 4. Verilerin Analizi.....	48
3. 4. 1. Yapılandırılmamış Gözlem Verilerinin Analizi	48
3. 4. 2. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Verilerinin Analizi	49
3. 4. 3. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği	49
3. 4. 3. 1. İnandırıcılık.....	49
3. 4. 3. 2. Aktarılabilirlik (Transfer Edilebilirlik)	50
3. 4. 3. 3. Tutarlık	50
3. 4. 3. 4. Teyit Edilebilirlik.....	50
4. BULGULAR.....	51
4. 1. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular.....	51
4. 1. 1. Öğretmenlerin Derse Hazırlık Sürecine İlişkin Bulgular	52
4. 1. 2. Öğretim Sürecine İlişkin Bulgular	55
4. 1. 2. 1. 5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerde Öğretmenlerin Sınıf İçi Uygulamalarına İlişkin Bulgular	56
4. 1. 2. 2. 6. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerde Öğretmenlerin Sınıf İçi Uygulamalarına İlişkin Bulgular	71
4. 1. 2. 3. 7. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerde Öğretmenlerin Sınıf İçi Uygulamalarına İlişkin Bulgular	88
4. 2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular	108
4. 2. 1. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Üniteler ile Öğrencilere Kazandırmayı Amaçladıkları Davranışlara İlişkin Bulgular	108
4. 2. 2. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Kullandıkları Derse Giriş Etkinliklerine İlişkin Bulgular	110

4. 2. 2. 1. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamında Derse Giriş Etkinliklerinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular	113
4. 2. 3. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bulgular	115
4. 2. 3. 1. “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Kazanımları Kazandırmada Etkili Olabilecek Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bulgular	118
4. 2. 3. 2. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Yöntem ve Teknik Seçiminde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular	120
4. 2. 4. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Kullandıkları Materyallere İlişkin Bulgular	122
4. 2. 4. 1. Öğretmenlerin Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Materyal Seçiminde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular	123
4. 2. 5. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Kazandırmayı Amaçladıkları Becerilere İlişkin Bulgular	125
4. 2. 5. 1. Öğretmenlerin Beceri Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular	127
4. 2. 6. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Kullandıkları Etkinliklere İlişkin Bulgular	131
4. 2. 6. 1. Öğretmenlerin Sınıf içi Uygulamada Etkinliklere Zaman Ayırma Durumlarına İlişkin Bulgular	132
4. 2. 6. 2. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamında Ders Kitaplarında Yer Verilen Etkinliklerin Etkililiği ve Uygulanabilirliğine İlişkin Bulgular	133
4. 2. 7. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamında Tercih Ettikleri Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerine İlişkin Bulgular	134
4. 2. 7. 1. Öğretmenlerin Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamında Ölçme ve Değerlendirme Etkinliklerine Zaman Ayırma Durumlarına İlişkin Bulgular	136

4. 2. 7. 2. Öğretmenlerin Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamında Ölçme ve Değerlendirme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular	137
4. 2. 8. “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamında, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular	139
4. 2. 8. 1. Öğretmenlerin Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamında Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Önerileri.....	148
4. 2. 9. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamındaki Kazanımların Yeterliliği	150
4. 2. 9. 1. Kültür ve Kültürel Mirası Koruma Bilincinin Oluşturulmasında Kazanımların Yeterliliğine İlişkin Bulgular	150
4. 2. 9. 2. Milli Bilincin Oluşturulmasında Kazanımların Yeterliliğine İlişkin Bulgular	151
5. TARTIŞMA	152
5. 1. Birinci Alt Probleme Yönelik Tartışmalar	152
5. 2. İkinci Alt Probleme Yönelik Tartışmalar	166
6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER	173
6. 1. Sonuçlar	173
6. 2. Öneriler	175
6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	175
6. 2. 2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler.....	177
7. KAYNAKLAR	179
8. EKLER	193
9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ.....	201

ÖZET

Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültür ve Miras Öğrenme Alanına Yönelik Sınıf İçi Uygulamalarının İncelenmesi

Sosyal bilgiler eğitimi Türk kültürünün korunması ve geliştirilmesi gerektiğinin farkında olan; tarih bilimi sayesinde geçmişin izlerini bilerek bugünü ve geleceği yorumlayabilen; milli bilinç ve kimlik sahibi bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Bu amacın gerçekleştirilmesinde kültürel içeriğin yanı sıra tarihsel içerikle zenginleştirilen Kültür ve Miras öğrenme alanına önemli bir misyon yüklenilmiştir. Öğrenme alanı kapsamındaki kültürel ve tarihsel içerik, programın temel amaçlarına hizmet edecek biçimde verilse dahi, mevcut programın beklentilerinin karşılanması sosyal bilgiler öğretmenlerinin programı uygulamadaki başarısıyla doğru orantılı olacaktır. Bireylere öğretim programının öngördüğü davranış ve yeteneklerin kazandırılmasında, nitelikli öğrenme-öğretim yaşantılarının oluşturulmasında ve toplumun tarihi ve kültürel kodlarının aktarımında öğretmenler önemli roller üstlenmektedir. Bu durum, öğretmenlerin kültürel ve tarihsel içeriğe yönelik öğretim faaliyetlerinin nasıl olduğunun araştırılması ve uygulama sahasında yaşanan sorunlar varsa bu sorunlara neden olan etkenlerin saptanarak, öğretmen beklentileri doğrultusunda çözüm yollarının bulunması gerekliliğini de ortaya çıkarmaktadır.

Bu araştırmanın amacı 5, 6 ve 7. Sınıf düzeyinde Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamında sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi uygulamalarını incelemek ve bu öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ve öğretim sürecinde karşılaştıkları sorunları ortaya koymak şeklinde belirlenmiştir. Yapılandırılmamış gözleme dayalı durum çalışması şeklinde tasarlanan çalışma, 2018-2019 eğitim ve öğretim yılı güz döneminde Trabzon ili, Ortahisar ve Akçaabat ilçelerinde 3 ayrı devlet okulunda görev yapan 6 sosyal bilgiler öğretmeni ile yürütülmüştür. Araştırmada yapılandırılmamış gözlemler aracılığıyla, öğretmenlerin 121 saat sınıf içi uygulamaları incelenmiş olup, çalışmaya derinlik kazandırmak amacıyla öğretmenlerin kültürel ve tarihsel içeriğin öğretimine ilişkin görüşleri ile öğretim sürecinde karşılaştıkları sorunlar yarı yapılandırılmış mülakatlar yoluyla ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Araştırmada yapılandırılmamış gözlemlerden elde edilen verilerin, genel bir çerçevede tümevarımsal anlayışla içerik analizi yapılmış olup tablolaştırılmıştır. Mülakatlardan elde edilen veriler ise NVivo 10 programı kullanılarak analiz edilmiş olup modeller ve tablolar halinde sunulmuştur.

Araştırma sonucunda, öğretmenlerin içeriğin çok yoğun ve soyut olması nedeniyle diğer öğrenme alanlarına göre en fazla Kültür ve Miras öğrenme alanında sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin 5, 6 ve 7. Sınıf düzeyindeki kazanımları, programda belirtilen açıklamalar doğrultusunda yeteri kadar kazandıramadıkları; yakın çevreden hareketle Türk kültürünü ve tarihi şahsiyetleri yeterince tanıtamadıkları; tarihsel çevre ile tarihi olayları ilişkilendiremedikleri tespit edilmiştir. Ayrıca yapılan araştırmada, öğretmenlerin derse giriş ve sonuç etkinliklerini düzenli olarak uygulamadıkları; yapılandırmacı anlayışa uygun yöntem ve tekniklere yönelik olumlu tutumlara sahip olmalarına karşın zaman sorunu yaşamaları ve izin prosedürlerinden dolayı anlatım ve soru-cevap dışında alan gezisi, yaratıcı drama ve sözlü tarih gibi yöntem ve teknikleri kullanamadıkları; içeriğe uygun harita, tarih şeridi gibi materyaller ile etkinlik ve tamamlayıcı ölçme-değerlendirme tekniklerinden yeteri kadar yararlanmadıkları; Kültür ve Miras öğrenme alanının temel amaçları hakkında farkında olmalarına karşın bu öğrenme alanı ile ilişkilendirilen beceriler hakkında kısmi bilgiye sahip oldukları ancak bu becerilerin nasıl kazandırılacağı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve sınıf içinde bu becerilere yönelik öğrencilerin aktif olacağı beceri öğretimi temelli etkinlikler gerçekleştiremedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

7. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin, Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinden itibaren yaşanan gelişmelerin kronolojik olarak ele alınmamasından; 6. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin, Türk tarihinde yaşanan önemli olayların birbiriyle bağlantılı ve kronolojik olarak sunulmamasından; 5. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin ise en fazla İlkçağ uygarlıklarıyla ilgili içeriğin yoğun ve öğrenci seviyesinin üstünde olmasından dolayı programdan kaynaklanan ve ayrıca öğretim materyali kaynaklı birtakım sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen veriler ışığında, Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki kazanımların öğretmenler tarafından doğru algılanabilmesi için MEB tarafından öğretim programında kazanımlara ilişkin açıklayıcı yönergeler ve rehber materyallere daha fazla yer verilmesi ve öğretmenlerin beceri öğretimi temelli etkinlik geliştirmeleri için teşvik edilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Kültür ve Miras, Öğrenme Alanı, Sınıf İçi Uygulama, Sosyal Bilgiler Öğretmeni

ABSTRACT

Analyzing the In-class Practices of Social Studies Teachers Regarding the Culture and Heritage Theme

Social studies education aims to raise individuals with national awareness and identity, who are aware of the need to preserve and develop Turkish culture and who can interpret the present and the future by knowing the traces of the past thanks to the science of history. To achieve this objective, an important mission is given to Culture and Heritage theme which is enriched by historical context as well as the cultural context. Even if the cultural and historical content within the scope of the the thema is given to serve the main objectives of the program, meeting the expectations of the current program will be directly proportional to the success of the social studies teachers in implementing the program. Undoubtedly, teachers play important roles in acquiring individuals with the behaviors and abilities envisaged by the curriculum, transferring the cultural codes of the society and creating qualified learning-teaching experiences. This situation also reveals the need to find solutions if there are problems in the field of application and research of teachers' instructional activities for cultural and historical content by determining the factors causing these problems, in line with the expectations of teachers.

In this context, the aim of this research was set as analyzing the in-class practices of the social studies teachers from the aspects of context and skill regarding the Culture and Heritage theme at the levels of 5th, 6th and 7th grades and revealing the problems faced by the social studies teachers regarding this theme. Designed as a case study based on the unstructured observation, this study was conducted with 6 social studies teachers working in 3 separate state schools in province and districts of Trabzon in the 2018-2019 academic year fall term. In the research, 121-hour in-class practices of the teachers were observed through the semi-structured observations and the opinions of the teachers and problems faced by them regarding the teaching of cultural and historical context were presented through interviews with the aim of bringing some profoundness to the study. Context analysis was conducted on the data obtained from unstructured observations with an inductive approach within a general framework and presented in tables. The data obtained from interviews were analyzed using the NVivo 10 program and presented as models.

At the end of the research, it was determined that the teachers have the awareness of the main objectives of the Culture and Heritage theme and they face problems mostly in the Culture and Heritage theme since the context is intense and abstract. It was

determined that the teachers cannot bring the learning outcomes of the levels of 5th, 6th and 7th grades enough in line with the instructions stated in the program; cannot introduce the Turkish culture and historical figures based on the immediate environment and cannot associate the historical environment to historical events. It was detected that teachers do not perform the beginning and concluding activities of courses regularly; cannot use the methods and techniques, other than lecturing and question-answer method, such as field trip, creative drama and oral history since they cause timing problems and have many permission procedures although the teachers have positive attitudes towards the methods and techniques following the constructivist approach and they cannot make use of relevant materials such as maps and timelines, activities, and complementary assessment and evaluation techniques. Also, it was understood that the teachers have partial knowledge on the skills associated with Culture and Heritage theme and on some theme-specific skills; however, they do not have enough knowledge on how to bring these skills and they cannot perform activity-based in-class practices through which students get active regarding these skills. It was seen that some problems resulting from the program itself and some material-based problems are faced by the teachers teaching at the level of 7th grade because developments existing as of the foundation of Ottoman Empire are not approached chronologically; teachers teaching at the level of 6th grade because the important events existing in the Turkish history are not presented as associated with each other and chronologically; teachers teaching at the level of 5th grade mostly because the context of the ancient civilizations is intense and above the student level. In light of the research result and opinions of the teachers, some suggestions were made.

Keywords: Culture and Heritage, Theme, In-class Practice, Social Studies Teacher

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Sınıf İçi Uygulamaları Gözlenen ve Görüşme Yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Kişisel Bilgiler	37
2.	Sınıf İçi Uygulamaları Gözlenen ve Görüşme Yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Özellikleri.....	38
3.	Gözlem Yapılan Sınıfların Fiziki Ortamına Ait Özellikler	41
4.	Gözlem Yapılan Sınıfların Sosyal Ortamına Ait Özellikler.....	41
5.	Yapılandırılmamış Gözlemlere İlişkin Pilot Uygulama Takvimi	44
6.	Yapılandırılmamış Gözlemlere İlişkin Asıl Uygulama Takvimi	47
7.	Öğretmenlerin Ders Öncesi Gerçekleştirdikleri Hazırlıklar	52
8.	5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Derse Giriş Etkinlikleri	57
9.	5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler	61
10.	5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Öğretim Materyalleri	62
11.	5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Etkinlikler	64
12.	5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerde Öğretmenlerin Becerileri Kazandırmaya İlişkin Gerçekleştirdikleri Uygulamalar.....	66
13.	5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Ölçme ve Değerlendirme Etkinlikleri.....	70
14.	6. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Derse Giriş Etkinlikleri	72
15.	6. Sınıf Düzeyinde Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler	77
16.	6. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Öğretim Materyalleri	78
17.	6. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Etkinlikler	79

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
18.	6. Sınıf Kültür ve Miras �ğrenme Alanı Kapsamındaki �nitelerde �ğretmenlerin Becerileri Kazandırmaya İlişkin Gerçekleştirdikleri Uygulamalar.....	81
19.	6. Sınıf Düzeyindeki �nitelerin İşlenişinde Kullanılan �l�me ve Değerlendirme Etkinlikleri.....	87
20.	7. Sınıf Düzeyindeki �nitelerin İşlenişinde Kullanılan Derse Giriş Etkinlikleri	89
21.	7. Sınıf Düzeyindeki �nitelerin İşlenişinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler	93
22.	7. Sınıf Düzeyindeki �nitelerin İşlenişinde Kullanılan �ğretim Materyalleri	94
23.	7. Sınıf Düzeyindeki �nitelerin İşlenişinde Kullanılan Etkinlikler	95
24.	7. Sınıf Kültür ve Miras �ğrenme Alanı Kapsamındaki �nitelerde �ğretmenlerin Becerileri Kazandırmaya İlişkin Gerçekleştirdikleri Uygulamalar.....	99
25.	7. Sınıf Düzeyindeki �nitelerin İşlenişinde Kullanılan �l�me ve Değerlendirme Etkinlikleri.....	107
26.	Kültür ve Kültürel Mirası Koruma Bilincinin Oluşturulmasında Kazanımların Yeterliliğine Yönelik �ğretmen Görüşleri	150
27.	Milli Bilinç Oluşturulmasında Kazanımların Yeterliliğine Yönelik �ğretmen Görüşleri.....	151

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Kültürel mirasın sınıflandırılması	10
2.	Sosyal bilgiler ulusal konseyi tarafından belirlenen temalar	16
3.	Öğrenme alanları	17
4.	Kültür ve miras öğrenme alanı kapsamındaki üniteler	18
5.	Kültür ve miras öğrenme alanıyla ilişkilendirilen beceriler	19
6.	S1 kodlu sınıfın oturma düzeni	38
7.	S2 kodlu sınıfın oturma düzeni	39
8.	S3 kodlu sınıfın oturma düzeni	39
9.	S4 kodlu sınıfın oturma düzeni	39
10.	S5 kodlu sınıfın oturma düzeni	40
11.	S6 kodlu sınıfın oturma düzeni	40
12.	Durum çalışmasının planlanmasında takip edilen süreçler	46
13.	Verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulguların sunumu	51

MODELLER LİSTESİ

<u>Model No</u>	<u>Model Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Öğretmenlerin bir dersi planlamada dikkat ettikleri kriterler	54
2.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı ile kazandırmayı amaçladıkları davranışlara yönelik görüşleri.....	108
3.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında kullandıkları derse giriş etkinliklerine yönelik görüşleri.....	110
4.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında derse giriş aşamalarında yaşadıkları sorunlar	113
5.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında kullandıkları yöntem ve teknikler	115
6.	Öğretmenlerin kazanımları gerçekleştirmede etkili olabilecek yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri	118
7.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında yöntem ve teknik seçiminde yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri	121
8.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında kullandıkları öğretim materyallerine ilişkin görüşleri.....	122
9.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında materyaller seçiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri.....	124
10.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında kazandırmayı amaçladıkları becerilere ilişkin görüşleri.....	125
11.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanıyla ilişkilendirilen becerileri kazandırmada karşılaştıkları sorunlara yönelik görüşleri	127
12.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında kullandıkları etkinliklere ilişkin görüşleri	131
13.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında etkinliklere zaman ayırma durumlarına ilişkin görüşleri.....	132
14.	Öğretmenlerin sıra sizde etkinliklerinin etkililiği ve uygulanabilirlik durumuna ilişkin görüşleri	133
15.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında tercih ettikleri ölçme ve değerlendirme tekniklerine ilişkin görüşleri.....	134

<u>Model No</u>	<u>Model Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
16.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında ölçme ve değerlendirme etkinliklerine zaman ayırma durumlarına ilişkin görüşleri.....	136
17.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında ölçme ve değerlendirmede karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri	138
18.	Öğretmenlerin genel olarak kültür ve miras öğrenme alanında karşılaştıkları genel sorunlara ilişkin görüşleri	139
19.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanında öğretim programından kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri	141
20.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanında en fazla sorunla karşılaştıkları ünitelere ilişkin görüşleri.....	144
21.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanında öğretim materyalinden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri.....	146
22.	Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanında karşılaştıkları sorunlara yönelik önerileri	148

KISALTMALAR LİSTESİ

EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
NCSS	: National Council Social Studies
NVIVO	: Qualitative Data Analysis Software Program
SBDÖP	: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı
SOKÜM	: Somut Olmayan Kültürel Miras
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

1. GİRİŞ

Dünya’da küreselleşme ile birlikte artan uluslararası etkileşim sonucunda ulus devletlerin yapılarında değişim ve gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Yirminci yüzyılın başlarından itibaren küreselleşme; teknoloji, ekonomi ve siyasetin yanı sıra eğitimsel açıdan tartışmalı bir kavram haline gelmiştir. Sermayenin dünya piyasasındaki hareketini karşılayan ve ekonomik içerikli bir kavram olarak algılanan küreselleşmenin günümüzde kültürel boyutu da ön plana çıkmıştır (Tezcan, 1998). Kültürel anlamda küreselleşme, toplumların birbirlerine benzeyerek aynı niteliğe sahip yapılara dönüşüm aşamalarını ya da toplumların farklılıklarını tanımladıkları ve ortaya koydukları süreci açıklamak için kullanılmaktadır (Özüçetin, 2017).

Küreselleşmenin etkilediği önemli alanlardan biri kültürdür. Küreselleşme, toplumsal yapının dönüşüm ve değişimi beraberinde kültürü derinden etkilemesi, diğer bir taraftan kültürün de doğrudan bu dönüşümü gerçekleştirmede etkili olması, toplumun yaşam tarzı olarak atfedilen kültür ve küreselleşme arasında etkileşim olduğunu göstermektedir (Büyükuslu, 2000; Talas, 2004). Ancak küreselleşmenin etkisi altında kalan kültürün, bu sürecin ortaya çıkardığı sonuçlardan olumsuz boyutta etkilendiği varsayılmaktadır. Kongar’a göre (1997) küreselleşmenin bölünme ya da benzeşme yoluyla yok olmak üzere iki önemli tehlikesi söz konusudur. Nitekim küreselleşmeciliğin öncelikli iddialarından biri küresel dünya kültürünün oluşarak, tüm dünyayı hegemonyası altına alacağı yönündedir (Atasoy, 2018). Böylelikle, kültürel bağlamda zayıf toplumların başat kültürün güdümüne girerek, toplumların aynılaşıacağı ve kültürel yozlaşmanın yaşanarak ulus devletlerin yapılarının etkileneceği öngörülmektedir. Şüphesiz ki küreselleşme süreci beraberinde, birtakım konsept ve modern çağın vizyonu küresel ölçekte geniş bir yelpazede yer bulacak ve farklı bakış açıları ile yaşam biçimlerinin karşılıklı olarak yakınlaşmasıyla fikir, kimlik ve kurumlar arasında benzerlikler gelişecektir. Ayrıca bu unsurlar etrafında gelişen farklılıklar da söz konusu olacaktır (Büyükuslu, 2000). Küreselleşmenin bu türden toplumsal sonuçları, küresel kültürün etkisi altında kalan milli kültür, kimlik ve çağa uygun insan tipi yetiştirme konularını da gündeme getirdiği söylenebilir. Artık küreselleşme ile birlikte uluslar, milli kültürlerinin zenginlik ve dünya ortak kültürel mirasına olan katkılarını gündemde tutmaya başlamıştır. Bu duruma yapılandırmacılık yaklaşımının getirdiği fırsatlar da dâhil olmuştur (Ata, 2009a).

İletişim teknolojilerindeki gelişmeler, bireyin çoklu ortamlardan bilgiye ulaşmasını kolaylaştırmıştır. Böylelikle bireyin kendi bilgisini yapılandırma süreci ile çağdaş öğrenme-öğretim yaklaşımları ve eğitim alanında bireylerin kazanması gereken beceriler önem

kazanmıştır. Netice itibariyle, çağımızda eğitim sistemlerinin, kültür aktarımı ile birlikte günümüzün değerlerine göre şekillenen değişim ve yenileşme üzerine inşa edilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir (Aydın, 2014). Küreselleşme beraberinde kültür ve eğitim alanında yaşanan tüm bu dönüşümler birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de eğitim programlarına yansımıştır.

Ulusal eğitim sisteminde, sosyal bilgiler dersi aracılığıyla gerek kültürün aktarılması ve korunması bilinci gerekse de küreselleşen dünyanın öngördüğü bilgi ve becerilerin çağdaş yaklaşımlar çerçevesinde bireylere kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, 2005 yılında sosyal bilgiler dersi öğretim programı yapılandırmacı paradigma çerçevesinde, kültürel ve evrensel değerler ile beceri kazandırma odaklı olarak yeniden düzenlenmiştir (MEB, 2005a, 2005b). Esas olarak sosyal bilgiler dersinin kapsamı; tarih, antropoloji, coğrafya, sosyoloji gibi sosyal bilimleri oluşturan birçok disiplin ve diğer alanların disiplinler arası yaklaşımıyla oluşturulmuştur (Erden, 1998a). Sosyal bilimler arasında özellikle 20. yüzyıldan beri tarih, sosyal bilgiler derslerinde önemli bir konuma sahip olmuştur. Kültürel mirasın aktarılmasında etkin rol oynayan tarih, tek disiplinli program anlayışını devam ettiren İngiltere gibi ülkelerin yanı sıra disiplinler arası sosyal bilgiler yaklaşımının ortaya çıktığı ABD’de olduğu gibi, Türkiye’de de önemini korumuştur (Öztürk, 2009). 1968 yılından itibaren güncellenen sosyal bilgiler dersi öğretim programları incelendiğinde, coğrafya ve vatandaşlık bilgisinin yanı sıra tarih biliminin de programın içeriğini oluşturan mihver derslerden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Tarih öğretiminin gelenekçi yaklaşımıyla eş değer olarak görülen sosyal bilgiler dersinde de toplumun tarihini, değerlerini, kültürünü öğrenen ve benimseyen iyi vatandaşlar yetiştirmek ile birlikte öğrencilerin kimlik gelişiminin desteklenmesi amaçlanmaktadır (Demircioğlu, 2007). Bu temel amaçların özellikle SBDÖP’nda “Kültür ve Miras” öğrenme alanı çerçevesinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Tarih bilimine yönelik içeriğin yoğun olarak ele alındığı bu öğrenme alanı; öğrencilerin milli kimlik kazanmalarını; kültürel miras unsurlarını tanımalarını, mirası koruma bilincine sahip olmalarını; milli tarihin önemli olaylarını bilmelerini; tarihsel olay ve olguları geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında sorgulamalarını geliştirecek biçimde hazırlanmıştır (MEB, 2005a, 2005b, 2018a). Bu içeriklerin etkili öğretimi için öğrencilerin birtakım yeterliliklere de sahip olması beklenmektedir. Baltacioğlu (1995) öğretimin yalnızca öğretmek olmadığını, bireylerin zihinlerinin doldurulmasının yanı sıra beden, düşünce, duygu ve irade bakımından da beslemek gerektiğini ve bu nedenle bir dersin hem öğretimi hem de beceri kazandırmaya yönelik olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretimiyle birlikte öğrencilere 5. Sınıf düzeyinde “Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma”, “araştırma” becerisi; 6. ve 7. Sınıf düzeyinde ise “zaman ve kronolojiyi

algılama”, “kanıt kullanma” becerilerinin kazandırılması planlanmaktadır (MEB, 2005a, 2005b, 2018a). Ayrıca bu öğrenme alanı kapsamındaki kültürel ve tarihsel içeriğin öğrencilere değişim ve sürekliliği algılama becerisinin kazandırılabilmesi bakımından da uygun olduğu görülmektedir. Bu becerilerin öğretimi ile birlikte öğrencilerin, okuduklarını doğru şekilde yorumlayabilme; basılı eser, kütüphane ve dijital kaynaklardaki bilgileri bulma, toplama, yorumlama, değerlendirme ve rapor haline getirebilme; zamanı doğru algılama ve zaman şeritlerini yorumlayabilme; karşılaştığı birincil ve ikincil kaynakları sorgulayarak değerlendirebilme; tarihsel ve eleştirel düşünebilme; tarihsel olayları neden ve sonuçları bakımından değerlendirebilme; tarihsel olay ve olguları farkedebilme; kültürün ya da geçmişte yaşanan tarihsel durumun değişim ve sürekliliğini irdeleyebilme gibi birtakım kabiliyetlere sahip olmaları beklenmektedir (MEB, 2005a, 2005b, 2018a).

SBDÖP’nda içerik ve becerilere yeteri kadar odaklanılsa dahi mevcut programların beklentileri öğretmenler tarafından karşılanacaktır. Sosyal bilgiler dersi perspektifinden verilecek tarih odaklı kültürel miras eğitiminin öğretmenler tarafından programın beklentilerini karşılayabilecek şekilde çağdaş yaklaşımlara uygun olarak, belirli bir plan dâhilinde düzenlenmesi gerekmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında karşılaşılan sorunlar gerek milli eğitim sistemimizin temel amaçlarını gerekse de sosyal bilgiler dersi öğretim programının özel amaçlarının istenilen ölçüde gerçekleştirilmesine engel olacağı ifade edilebilir. Bu bağlamda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültürel ve tarihsel içeriğe yönelik öğretim faaliyetlerinin nasıl olduğunun araştırılması, yaşanan sorunlar varsa bu sorunlara neden olan etkenlerin saptanması ve öğretmen beklentileri doğrultusunda çözüm yollarının bulunması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Ulusal literatür incelendiğinde; program, öğrenci ve öğretmen görüşleri açısından kültürel içeriğin yerinin belirlendiği (Avcı ve Memişoğlu, 2016; Çençen, 2016; Çengelci, 2012; Deveci, 2009; Gürel ve Çetin, 2018; Koçoğlu, 2014; Pehlivan, 2015; Polat, 2016; Sertkaya, 2010; Uçar, 2014; Ünlü, 2012; Zor ve Karip, 2014) kültürel miras eğitime yönelik öğrenci, öğretmen algılarının ortaya koyulduğu (Arıkan, 2012; Avcı, 2014; Avcı ve Memişoğlu, 2016; Mustak, 2017; Polat, 2016; Polat ve Bekdemir, 2017) sosyal bilgiler eğitiminde kültürel mirasın aktarımında müze kullanımının etkililiği ile müze eğitime ilişkin öğretmen, öğrenci ve öğretmen adaylarının görüşlerinin alındığı (Bülbül, 2016; Kısa, 2012; Kısa ve Gazel, 2016; Meydan ve Akkuş, 2014; Sözver, 2015; Üztemur, Dinç ve Acun, 2018a; Yılmaz ve Şeker, 2012) ve ayrıca kültürel miras ve eğitime ilişkin uygulama boyutlu ve öğrencilerin başarı, tutum ve hazırbulunuşluluk düzeylerinin ölçüldüğü (Arıkan, 2012; Arıkan ve Doğan, 2013; Dönmez ve Yeşilbursa, 2014; Gögebakan, 2009; Gögebakan ve Buyurgan, 2013; Gümüş ve Adanalı, 2011; Gürel, 2018; Gürel ve Çetin, 2019; Karip, 2012; Kılcan ve Akbaba, 2013; Sağ, 2018; Yeşilbursa,

2011, 2013) birçok çalışmaya rastlanılmaktadır. Ancak yurt içi literatürde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelere yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi uygulamalarının incelendiği sınırlı sayıda çalışma (Polat, 2016; Tosun, 2019) bulunduğu görülmektedir. Bu çalışmalarda 5, 6 ve 7. Sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmen faaliyetlerinin tümüyle incelenmediği dolayısıyla sınıf içi gözlemlerin dar bir çerçevede yapıldığı belirlenmiştir. Ayrıca öğrenme alanıyla ilişkilendirilen becerilere yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi öğretimsel faaliyetlerinin de ortaya koyulmadığı saptanmıştır.

Sosyal bilgiler eğitiminde konu alanıyla ilgili sınırlı sayıda çalışmaya rastlanması bu araştırmanın yapılmasındaki önemli etkenler biridir. Bu çalışmada 5, 6 ve 7. Sınıf seviyesinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin tamamında içerik ve beceri boyutunda öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları ile öğretmen görüşleri doğrultusunda ünitelerin öğretiminde yaşanan sorunlar belirlenmiştir. Bu bağlamda, öğretmenlerin programa bağlılıkları ve yapılandırmacı paradigmaya uygun öğretim faaliyetlerini gerçekleştirebilme durumları da değerlendirilmiştir.

1. 1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde sosyal bilgiler öğretmenlerinin içerik ve beceri boyutunda sınıf içi uygulamalarını incelemek ve bu öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretimine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini ve öğretim sürecinde karşılaştıkları sorunları belirlemektir.

Araştırmanın bu amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Sosyal bilgiler öğretmenleri 5, 6 ve 7. Sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı ile ilişkilendirilen içerik ve becerilerin öğretiminde ne tür uygulamalar gerçekleştirmektedir?
2. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretimine ilişkin görüşleri ve öğretim sürecinde karşılaştıkları sorunlar nelerdir?

1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Geçmişten günümüze taşınmış olan bilgi, değer ve normlar bütünü olan kültür, toplumsal yapının temelini oluşturan aile ve bireyin yakın çevresi aracılığıyla benimsenip öğrenilmektedir. Ancak çağımızda giderek ivme kazanan küreselleşme ile birlikte özellikle toplumun kendine özgü yaşayış formlarını koruma ve aktarma görevini üstlenen aile işlevselliğini kaybetmeye başlamıştır. Bu nedenle çağımızda topluma özgü değer ve

kültürel mirasın genç kuşaklara aktarım işlevini eğitim kurumları yüklenmiştir. Bir milletin varlığını sürdürmesi, geçmişin bilgisinin yeni jenerasyona ne ölçüde aktarıldığı ve yaşatıldığı ile paralellik göstermektedir. Geçmiş öğrenmek, bireylere günümüz ve geleceği sorgulayıcı bir bakış açısıyla değerlendirebilme imkânı tanıyacaktır. Türk milli eğitim sistemimiz de, tarih bilimi sayesinde geçmişin izlerini bilen, kültürel öğelerle donatılmış, toplumsal değerlerini tanıyan ve koruyan, milli kimliği merkeze alarak evrensel değerleri benimsemiş etkin vatandaşlar yetiştirmeyi hedeflemektedir (MEB, 2005a, 2005b, 2018a). Bu genel hedefin gerçekleştirilmesinde ortaokul kademesinde sosyal bilgiler dersinin önemli bir rol üstlendiği söylenebilir. Çünkü kapsamı gereği kültürel içeriği en fazla ilişkilendirme imkânı bulabileceğimiz, insanın çevresiyle olan etkileşimini geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında ele alabilecek ve bireylerde milli bilinç ve kimlik gelişimini destekleyecek derslerden biri sosyal bilgilerdir. SBDÖP’nda bu genel amaç ve yaklaşımlar, daha çok tarih odaklı olarak hazırlanan “Kültür ve Miras” adı altında ayrı bir öğrenme alanı kapsamında, farklı ünitelerde ele alınmaktadır. Ayrıca bu öğrenme alanı çerçevesinde, tarihsel ve kültürel içeriğin öğretimiyle birlikte, bireylere bazı becerilerin kazandırılması beklenmektedir (MEB, 2018a).

Bireylere öğretim programının öngördüğü davranışların ve kabiliyetlerin kazandırılmasında, toplumun kültürel kodlarının aktarımında ve nitelikli öğrenme-öğretim yaşantılarının oluşturulmasında öğretmenler önemli roller üstlenmektedir. Öğretmenlerin etkili bir öğretim gerçekleştirebilmeleri, programın felsefesine ve programda verilenlere uygun olarak öğrenme ve öğretme sürecini düzenlemelerine bağlıdır. Mevcut öğretim programının beklentilerinin karşılanması sosyal bilgiler öğretmenlerinin programı uygulamadaki başarısıyla doğru orantılı olduğu ifade edilebilir. Bu durum, öğretmenlerin uygulamadaki faaliyetlerinin araştırılması, uygulamada karşılaşılan sorunların bilinmesi ve bu sorunlara yönelik çözüm yollarının bulunması gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.

Ulusal literatür incelendiğinde, uygulama boyutunda yaşanan durumların öğretmen ve öğrenci görüşleriyle sınırlı kaldığı; bu öğrenme alanına yönelik az sayıda ve dar bir çerçevede sınıf içi gözlemlerin yapıldığı görülmektedir (Polat, 2016; Tosun, 2019). Bu çalışma gerek 5, 6 ve 7. Sınıf seviyesinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin tamamında içerik ve beceri boyutunda öğretmenlerin öğrenme ve öğretim faaliyetlerini ortaya koyması bakımından gerekse de karşılaşılan sorunların nedenlerinin öğretmen görüşleri doğrultusunda sorgulaması açısından önemlidir. Bu çalışma ile birlikte, öğretmenlerin programa olan bağlılıkları, yapılandırmacı paradigmaya uygun öğretim yöntem ve tekniklerini sınıflarında kullanabilme durumları da sorgulanabilecektir. Araştırmada ulaşılan sonuçların, program geliştiren uzmanlara, öğrenme alanı

çerçevesinde karşılaşılan sorunların çözümüne ve ileride yapılacak olan araştırmalara katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

1. 3. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma;

1. 2018-2019 eğitim-öğretim yılı,
2. Trabzon ili Ortahisar ve Akçaabat ilçesinde belirlenen 3 devlet okulunda görev yapmakta olan 6 sosyal bilgiler öğretmeni,
3. 5, 6 ve 7. Sınıf düzeyinde Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin öğretimsel faaliyetlerinin belirlenmesine ilişkin yapılan yapılandırılmamış gözlemler ve yarı yapılandırılmış mülakatlardan elde edilen veriler ile sınırlıdır.

1. 4. Araştırmanın Varsayımları

1. Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişi boyunca sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi uygulamalarının araştırmacı tarafından yansız bir şekilde gözlemlendiği varsayılmıştır.
2. Veri toplama araçlarından elde edilen verilerin gerçeği yansıttığı varsayılmıştır.

1. 5. Tanımlar

Kültürleme: Toplamların üyesi olan fertlerine belirli bir kültürü aktarma, benimsetme, toplumun istediği insanı eğitip yaratma ve kişiyi denetim altında tutarak, kültürel birlik ve beraberliğin yanı sıra toplumsal barış ve huzuru sağlama sürecidir (Güvenç, 2002).

Miras Eğitimi: Tarihi ve kültürü daha iyi anlamak için tarihi çevrenin kullanımına dayalı öğrenme etkinliklerini kapsayan öğretim yaklaşımıdır (Patrick, 1992).

Öğrenme Alanı: Birbiriyle bağlantılı bilgi, beceri ve değerleri bir araya getirerek benzer içeriği disiplinler arası bir yaklaşımda görme imkânı sağlayan, öğrenme yaşantılarını düzenleyen yapılardır (MEB, 2018a).

Öğretim Programı: Öğrencilerin ne öğreneceklerini kapsamakla birlikte bilgi ve becerileri belirli plan dâhilinde kazandırmayı amaçlayan bir çerçeve olarak nitelendirilebilir (Bloom,1995; Varış, 1983).

2. LİTERATÜR TARAMASI

2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

2. 1. 1. Kültür Kavramının Tanımı ve Kültürleme

Tarih boyunca kültür kavramına yönelik çeşitli tanımlamalar yapılmış olup gerek sosyologlar gerekse de antropologlar tarafından kabul gören bir tanıma ulaşılması adına farklı şekillerde yorumlanmıştır. Günümüzde halen kültür kavramına ilişkin kabul gören bir tanım bulunmamakla birlikte çok sayıda kültür tanımının olduğu ve ortak kabul gören bir kültür tanımında uzlaşamadığı görülmektedir. Amerikalı antropologlar A. L. Kroeber ve Clyde Kluckhohn, yayınladıkları ontolojik bir eserde kültür kavramına ilişkin 164 farklı tanım belirlemişlerdir (Tanrıkulu, 2019). 1950'li yıllardan itibaren, zaman içinde yeni tanımların getirildiği düşünülürse 200'ü aşkın farklı kültür tanımına ulaşıldığı ifade edilebilir (Turan, 2014). Kültürün antropoloji dışında sosyal bilimlerin diğer alt dallarının ana konusunu teşkil etmesi ve her alt dalında kendi uğraş alanı ile değerleri çerçevesinde kültürü tanımlamasının sonucunda çok sayıda farklı kültür tanımı ortaya çıkmıştır (Turan, 2014). Bu durum literatürde kültür kavramına ilişkin karmaşaya yol açmıştır. Çeçen (1996) kültür kavramının açıklanmasına ilişkin yaşanan bu karmaşanın toplumların ve uygarlıkların gelişmesine bağlı olarak oluştuğunu vurgulamaktadır. Başka bir deyişle, gelişen toplum ve uygarlıklar, toplumun kültür algılarının da değişmesini tetikleyerek, kültür kavramın yeniden yorumlama ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Dolayısıyla literatürde çok sayıda farklı kültür tanımına rastlamak olanaklı hale gelmiştir.

Kültür etimolojik köken olarak “tarım, üretme, yetiştirme, ekip biçme” anlamlarını karşılayan Latince “cultura” ya da “colere” kelimelerinden geldiği bilinmektedir. Batı dillerinde “culture” şeklinde ele alınan bu kelime Osmanlıcada “hars” olarak nitelendirilmiştir (Çeçen, 1996; Özen, 2019). Esas olarak Latince “toprağı işleme” anlamına gelen bu kavram, daha sonra “Batı Avrupa dillerinde kazandığı ‘yüksek umûmî bilgi’ manâsı ile Türkçe’ye de girmiştir” (Kafesoğlu, 1998, s. 15). Bu bölümde, ülkemizde bazı Türk sosyal bilimcilerin, kültür kavramına yönelik değerlendirmeleri çerçevesinde, kültürün kavramsal mahiyeti üzerinde durulacaktır.

“Türk sosyoloji geleneğinde ilk defa kültürü bir bütün olarak değerlendiren Ziya Gökalp olmuştur” (Türkdoğan, 2014, s. 54). Kültür yerine hars ifadesini kullanmayı tercih eden Gökalp (1968, s. 20) harsı “bir milletin dini, ahlaki, hukuki, muakalevî, bedîî, lisanî, iktisadî ve fennî hayatlarının ahenktar bir mecmuası...” şeklinde toplum hayatındaki yapıları düzenleyen ve her yönüyle etkileyen bir bütün olarak nitelendirmiştir. Gökalp,

kültür kavramını Fransızcada “culture” kelimesinin iki ayrı anlamı bulunması nedeniyle, “hars ve tehzib” olmak üzere iki ayrı açıdan değerlendirmiştir. Ona göre, tehzib üst sınıfın kültürünü; hars ise elit tabakanın dışında kalan halkın kültürünü oluşturmaktaydı. Gökalp, halk kültürünü aynı zamanda milli kültür olarak da nitelendirmiştir. (Türkdoğan, 2014). “Objektif anlayışa göre milli kültür, toplumun önemli bir çoğunluğu tarafından benimsenen kültür unsurları ve komplekslerinin bir bütünüdür. Bütünden kastedilen, toplumun büyük bir kesimince kabul edilip uygulanan usul ve değerlerdir” (Özen, 2019, s.13). Ayrıca ülkemizde Gökalp’in etkisiyle birlikte, kültür ve medeniyet ayrı kabul edilen kavramlar olmuştur. Doğu İslam dünyasında medeniyet olarak atfedilen uygarlık, 19. Yüzyıla kadar kültür kavramını karşılayan bir terimdi (Baykara, 2001; Turan, 2014). Gökalp’ten sonraki yıllarda kültür ve medeniyet kavramları sosyoloji ve sosyal antropolojinin temel konularından birini oluşturmuştur. Her iki kavram üzerinde hangisinin daha kapsamlı olduğu ya da eş anlamda kullanılıp kullanılmayacağına ilişkin çok sayıda tartışma yapılmıştır (Güngör, 1995; Turan, 2014). Bu bölümde, yalnızca düşünürlerin kültür kavramına ilişkin kavramsal değerlendirmelerine yer verilmekte olup, düşünürlerin kültür ve uygarlık kavramları üzerindeki tartışmaları ele alınmamaktadır.

Ülkemizde Gökalp’in kültür kavramına yönelik değerlendirmelerinin yanı sıra Türk sosyolog Mümtaz Turhan’da sosyal psikoloji bakımından bir tetkik gerçekleştirdiği “Kültür Değişimleri” adlı eserinde, kültür kavramını ilk tanımlayan Tylor’ın ve diğer yabancı araştırmacıların kültür tanımları çerçevesinde, kapsamlı bir kültür tanımı ortaya koymuştur. Turhan’a (1997, s. 48) göre,

Kültür, bir cemiyetin sahip olduğu maddi ve manevi kıymetlerden teşekkül eden öyle bir bütündür ki, cemiyet içinde mevcut her nevi bilgiyi, alâkaları, itiyadları, kıymet ölçülerini, umumî atitüd, görüş ve zihniyet ile her nevi davranış şekillerini içine alır. Bütün bunlar birlikte, o cemiyet mensuplarının ekserisinde müşterek olan ve onu diğer cemiyetlerden ayırt eden hususi bir hayat tarzı temin eder.

Turhan, kültürün yaşamın birçok noktasına temas ettiğini ve kültürün toplumları birbirinden ayırt edici kimlik yaratarak, toplumlarda kendine özgü bir duruş ve yaşam biçimi meydana getirdiğini ifade etmektedir. Kültür kavramına ilişkin Turhan ve Gökalp’in merkezinde bir çerçeve çizen Ülken’de (2016, s. 9-10) kültürü “milletin içinde bulunduğu, medeniyet şartlarına göre yarattığı bütün dil, ilim, sanat, felsefe, örf ve âdetleri ve bunların mahsullerinin toplamı...” olarak açıklamaktadır. Atatürk ise kültürü “okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mana çıkarmak, uyanık davranmak, düşünmek, zekâyı terbiye etmek...” (İnan, 2009, s. 374) şeklinde tanımlamaktadır. Atatürk, kültürün bir düşünüş biçimi, davranış ve beceri boyutunun olmasının yanı sıra bireylerin birtakım beceri ve davranışlarının geliştirilmesinde etkin rol üstlendiğini vurgulamaktadır. Türk

sosyolog ve siyaset bilimci Şerif Mardin ise kültürü, “bir toplumun mevcut örüntüsünü devam ettirmeye yarayan, kısmen esnek fakat normal olarak nispeten yavaş değişen simgeler sistemi” (Mardin, 1992, s. 106) olarak açıklamaktadır.

Genel olarak tüm bu tanımlardan hareketle, kültürün toplum hayatındaki birçok unsuru kapsayarak toplumun varlığını sürdürdüğü bununla sınırlı kalmayıp toplum hayatında bireylerin şuuruları, davranışları, düşünüş biçimlerine ve zihinsel gelişimlerine katkı sunduğu ve ayrıca bireylerde birtakım davranış kalıplarının gelişmesini destekleyerek öğretimsel bir işleve sahip olduğu ifade edilebilir. Bireylerde davranış kalıplarının geliştirilmesi eğitim süreciyle gerçekleşmektedir. Eğitim, bireylerin toplumsallaşması, toplumun oluşturduğu kültürü edinmesi ve bu kültürü geliştirmesinin yanı sıra bireyin yaşadığı toplumu benimsemesi ve bireyin topluma katılımının sağlanması şeklinde tanımlanmaktadır (Ergün, 2009).

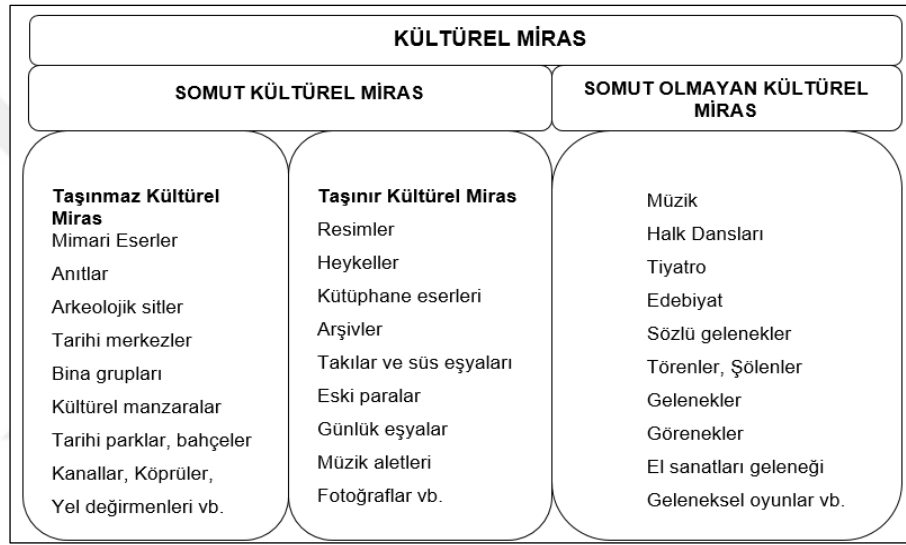
Toplumsallaşma toplumun oluşturduğu kültürün toplumsal yaşama dâhil olan, yeni nesile öğretilmesiyle alakalıdır. Bu sürecin zemininde toplumun kültürü yatmaktadır (Aydın, 2014). “Kültür, insana ve topluma düşünme biçimi kazandırır. Eğitimin ana görevlerinden biri bu düşünce biçimini genç kuşaklara aktarmasıdır” (Aydoğan, 2017, s. 22). Toplumbilimciler tarafından sosyalizasyon (toplumsallaştırma) olarak nitelendirilen bu eğitim olgusu, bir kültürleme sürecidir. Kültürleme, yaşam boyu devam eden ve toplumun beklentisini karşılayan insan tipini yetiştirme ve bireyin kültürel içeriği öğrenmesine yönelik bir süreçtir (Güvenç, 1994). Bu kültürel içerik; toplumun yaşayış ve düşünme biçimlerini etkileyen maddi ve manevi kültürel unsurlarla alakalıdır. Yaşam boyunca toplum üyeleri tarafından maddi ve manevi kültürel unsurlar gelecek kuşaklara miras bırakılmaktadır. Kuşkusuz ki, bu kültürel mirasın nesillere aktarılmasını planlayan ve kültürün sürdürülebilir olmasını sağlayan eğitim kurumlarıdır. Eğitim kurumları aracılığıyla, toplumun kültür kodları, inanç, düşünce ve davranış kalıpları yeni nesile belirli bir eğitim ve öğretim programı dâhilinde aktarılmaktadır. Safran (2008) eğitim programları arasında kültürleme misyonunun sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile uygulanabileceğini vurgulamaktadır. “Kültürleme kavramının kapsamı ve sosyal bilgiler dersinin içeriği temel alındığında, kültür aktarımında sosyal bilgilerin etkin rol üstlenen bir ders olduğu ifade edilebilir” (Akpınar ve Cantürk, 2019, s. 15).

2. 1. 2. Kültürel Miras Eğitimi

Miras, geçmişte kabul ettiğimiz, günümüzde değer verdiğimiz ve gelecek jenerasyonlar için korumayı seçtiğimiz şeylerdir (URL-1, 2019). Miras köklerini hem doğadan hem de kültürden almaktadır. Doğal miras, içinde yaşadığımız kara ve denizleri, dünyanın ekosistemini oluşturan; toprak, bitki ve hayvanları, içtiğimiz su ile soluduğumuz

havayı; somut olmayan kültürel miras ise binalar, mühendislik işleri, sanat, el sanatları, dil ve gelenekleri kapsamına almaktadır (Lowenthal, 2005). Kültürel miras, somut ve somut olmayan kültürel miras; somut kültürel miras ise taşınmaz ve taşınır kültürel miras olarak kategorilendirilmektedir.

Taşınmaz kültürel miras, insan çabası sonucunda oluşan ürünleri ve mimari unsurları; taşınabilir kültürel miras, insan eliyle yapılan zaman ve mekân açısından yer değişiminin olanaklı olduğu nesneleri; somut olmayan kültürel miras ise zaman ve mekân açısından varlığı olmayan manevi olguları içermektedir (Diker ve Deniz, 2017). Kültürel miras öğeleri şu şekilde sınıflandırılabilir:

Şekil 1. Kültürel mirasın sınıflandırılması (Aslan ve Ardemagni, 2006'dan akt., Yeşilbursa, 2011, s. 26)

İnsanın çevresiyle etkileşimi sonucunda binlerce yıllık bir süreçte oluşan kültürel değerler, kültürel mirası meydana getirir (Tanrıkulu, 2019). Kültürel miras, kimliğimizi şekillendirmeye yardımcı olması, başkalarına neye değer verdiğimizi göstermesi, değerlerimizi ve önceliklerimizi vurgulaması, geçmişimiz ve insanlık tarihinin oluşumu hakkında bize bilgi vermesi ve geleneklerimizi incelememize yardımcı olmasının yanı sıra kendimiz hakkında bir farkındalık geliştirmemizi sağlaması bakımından önemlidir (URL-1, 2019).

Küreselleşme süreci beraberinde değişen dünyada kültürel değerler ön plana çıkmış ve bu değerlerin yozlaşmadan hem yeni nesile aktarımı hem de ulusal ve uluslararası çevrelerde korunması hususu ortaya çıkmıştır (Tanrıkulu, 2019). Topluluğun mirasını korumanın ve saygı duymanın en etkili yollarından biri, toplumun farkındalığını arttıran bir dizi faaliyettir (Srivastava, 2015). Bu bakımdan, kültürel mirası koruma ve sahip çıkma

bilincinin oluşturulması ve yozlaşan kültürel değerlerin yeniden yaşatılmasını sağlamak amacıyla, UNESCO'nun desteğiyle Dünya'da 1972'den itibaren birçok sözleşme ve yasa çıkarılmış ve bu yasalar çerçevesinde, eğitim kanalıyla kültürel mirasın korunması ve aktarımına ilişkin koruma ve tanıtım programları yapılması öngörülmüştür. Nitekim Türkiye'de bu sözleşmelere taraf olmuş ve "Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması Sözleşmesi'ne imza atarak, mirasımızı koruma konusunda eğitim ve tanıtma programları yapmayı kabul etmiştir (Uçar, 2014). Ayrıca ülkemiz 17 Ekim 2003'te "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Antlaşması"na (SOKÜM) imza atarak işbu sözleşmenin 14. Maddesi gereğince, somut olmayan kültürel mirası kuşaktan kuşağa aktarmada gençleri hedefleyen, duyarlılığı artırıcı eğitim ve yetiştirme programlarının düzenlenmesi gibi tedbirleri almayı kabul etmiştir (UNESCO, 2003). Bu süreçler beraberinde ulusal ve uluslararası ölçekte kültürel miras eğitimleri daha fazla ön plana çıkmaya başlamıştır. Esas olarak, 1900'lü yıllardan itibaren İngiltere, İskoçya ve diğer ülkelerde yaygın olarak kullanılan miras eğitimi; tarihi ve kültürü daha iyi anlamak için tarihi çevrenin kullanımına dayalı öğrenme etkinliklerini kapsayan (Patrick, 1992) diğer bir ifadeyle, somut olmayan kültürden, insan eliyle inşa edilmiş ortamlara kadar elde edilen bilgileri birincil öğretim kaynakları olarak kullanan, tarih ve kültüre dayalı bir öğretme ve öğrenme yaklaşımıdır (Hunter, 1988). Miras eğitiminin, ilk ve ortaokul programları içinde özellikle sosyal bilgiler dersi öğretim programıyla örtüşebileceği söylenebilir. Hunter'da (1988) çalışmasında miras eğitiminin sosyal bilgiler öğretim programında, tarih ve coğrafya içeriklerine kolaylıkla uyabileceğini vurgulamıştır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programları incelendiğinde, içeriğin tarih ve coğrafya başta olmak üzere birçok sosyal bilimler disiplini ve diğer çalışma alanlarının katkısıyla oluşturulduğu ve ayrıca programda toplumun geçmişi ve kültürel mirasının tüm yönüyle tanıtılmakta olduğu görülmektedir (MEB, 2005a, 2005b, 2018a). Ayrıca SBDÖP'nda gerek insanlık tarihi gerekse de Türk tarihi ve kültürünü daha iyi anlamak için tarihi çevre ile diğer okul dışı ortamların kullanılması beklenmektedir (MEB, 2018a). Tarihi çevrenin kullanımına dayalı öğrenme etkinliklerini kapsamı (Patrick, 1992) ve tarih bilimi aracılığıyla kültürel mirası nesillere aktarmayı planlayarak kültürün sürdürülebilir olmasını sağlaması bakımından sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının miras eğitiminin gerçekleştirilmesinde önemli misyon üstlendiği ifade edilebilir.

2. 1. 3. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları

Toplumu düzenleyen normların bulunması, uygulanması ve kuşaktan kuşağa aktarılması insanın sorumluluğundadır ve bu andan itibaren eğitimin başladığı söylenebilir. Sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı bilinmemekle birlikte sosyal

bilimlerin insanlık tarihi kadar eski olduğu öngörülebilir (Sönmez, 2010). Günümüzde sosyal bilgiler eğitimi anlayışıyla örtüşen benzer ders içeriklerinin ilk uygarlıklardan itibaren gerek informal yollarla gerekse de belirli bir öğretim programına bağlı olarak gerçekleştirildiği bilinmektedir. Öğretim programı, öğrencilerin ne öğreneceklerini kapsamakla birlikte bilgi ve becerileri belirli plan dâhilinde kazandırmayı amaçlayan bir çerçeve olarak nitelendirilebilir. Öğretim programıyla birlikte, planlı öğretimsel faaliyetler düzenlenerek çocuklarda ve gençlerde istendik davranış değişikliği gerçekleştirilir (Bloom, 1995; Erden, 1998b; Varış, 1983). Tarih boyunca ilk uygarlıklardan itibaren günümüze kadar olan süreçte toplumun ortak çıkarlarının karşılanması için tarih bilgisi, töre, sosyal ve ahlaki normların çocuk ve gençlere planlı ya da informal yollarla kazandırıldığı çeşitli kaynaklarda (Akyüz, 2018; Gökalp, 1992; Kanad, 1963; Sönmez, 2010) ele alınmaktadır.

İslamiyet öncesi Türk toplumlarında sosyal bilgiler eğitiminin içeriğine yönelik eğitimler verildiği ve bu eğitimlerin çocukların epik unsurları, kültürünü, geçmişi ve değerlerini tanıması şeklinde milli nitelikte olduğu bilinmektedir. Örneğin, Oğuzların il hayatı yaşadıkları dönemlerde Türk töresi, çocukların sosyalleşmesinde etkin bir rol üstlenmekteydi. Çocuklara okul, öğretmen ve ders materyali olmadan Türk töresi ve Orhun kitâbeleri aracılığıyla, tarih ve değer odaklı eğitimler verilirdi. Çocuklar Oğuz'un töresi ve şöenlerde ozanların kopuz eşliğinde söyledikleri milli destanları öğrenerek, milli nitelikte bir eğitim alırlardı. Türk gençlerinin temiz ahlâka ve karaktere sahip olmasına önem verilirdi (Akyüz, 2018; Gökalp, 1992; Kanad, 1963).

İslamiyet'in kabulü sonrasında ise Türk toplumlarında informal eğitim ile birlikte formal eğitim anlayışı da önem kazanmıştır. Bugünkü ilköğretim kurumlarının temellerini oluşturan; kütâp ve medreseler İslamiyet'in kabulü sonrasında çocuk ve gençlerin eğitimini üstlenmekteydi. Türk-İslam topluluklarının ilköğretim kuruluşlarından olan kütâplarda, okuma ve yazmanın yanı sıra tarih bilgisi de verilirdi. Selçuklu döneminde kütâp, Osmanlı'da ise sıbyan mektebi adı altında varlığını sürdüren ilköğretim kurumlarında dönemin toplumsal ve kültürel anlayışının izleri görülmekteydi. (Dağ ve Öymen, 1974; Tezci, 2015). Özellikle Osmanlıda ilköğretim kurumlarına 19. Yüzyıldan itibaren başlayan modernleşme hareketleri ile birlikte gelişen eğitim alanındaki reformlarla ayrı bir önem verilmiştir. Bu dönemde İlköğretim programlarında tarih öğretimi anlayışı gelişmiş ve dönemin düşünce yapısına göre farklı yurttaş tiplerinin yetiştirilmesi hedeflenerek ilköğretim programları düzenlenmiştir.

Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren de ilköğretim ve ortaokullarda kademeli olarak program geliştirme çalışmalarına devam edilmiştir. Program geliştirme çalışmaları ülkenin politik konjonktürü ile Batı ülkelerinin çağdaş eğitim anlayışını yakalama ihtiyacından kaynaklandığı söylenebilir. Genel olarak, öğretim programlarında 1926, 1936, 1948, 1962,

1968 yıllarının yanı sıra 1970'li yıllardan itibaren bazı önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir (Sakaoğlu, 1992). Bu süreçte program geliştirme çalışmalarında, özellikle sosyal bilgilerin temellerini oluşturan mihver derslerde yenilik ve gelişmeler yaşanmış ve ilköğretim programlarının amacı belirlenmiştir. Nitekim genç Cumhuriyet döneminde 1924 yılında çıkarılan program, 1926 yılında kapsamlı olarak ele alınmış ve 1924 programının esasları takip edilerek müfredat programında, ilkokulun amacı: “Genç nesli muhitine faal bir şekilde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmektir.” şeklinde belirlenmiştir (Cicioğlu, 1985, s. 80). Bu ilkokul programıyla birlikte toplu tedris anlayışı getirilmiş ve 1924 programındaki musâhabat-ı ahlakiye ve malûmat-ı vataniye dersleri yurt bilgisi adı altında birleştirilmiştir. Ayrıca programda tarih, coğrafya, hayat bilgisi ders saatleri arttırılmıştır. Yurt bilgisi dersi ise daha sonra 1948 ve 1949 yıllarında çıkarılan ilkokul ve ortaokul programlarında yurttaşlık bilgisi adı altında yer almıştır (Akyüz, 2018; Cicioğlu, 1985).

Türkiye’de eğitim alanında bu gelişmeler yaşanmakta iken Batı ülkelerinde de eğitim alanında yenileşme faaliyetleri görülmektedir. Rönesans ve Sanayi İnkılabı’ndan etkilenen Batı ülkelerinde modernleşme ve kentleşme süreci eğitim alanındaki gelişmeleri tetiklemiş ve Amerika Birleşik Devletleri’nde, kentleşme sonucunda ortaya çıkan sosyal problemlerle mücadele edebilecek vatandaşı yetiştirmek amacıyla, sosyal bilgiler dersi oluşturulmuştur (Öztürk, 2013).

1916-1960 yılları arasında ABD’deki sosyal bilgiler ders içeriği, tarih ve coğrafya ile birlikte vatandaşlık bilgisini kapsamaktaydı. Gerek toplumsal, siyasi ve bilim-teknik alanındaki gelişmeler gerekse de öğrenme-öğretme sürecine yönelik gelişen yeni paradigmlar, sosyal bilgilerin hedef ve içeriğinin yeniden yapılandırılmasını gerekli kılmıştır (Sönmez, 2010). Bu dönemlerde ABD’de sosyal bilgiler dersine eleştiriler getirilmiş ve 1970’li yılların başlarından itibaren Bruner’in de katkısıyla yeni sosyal bilgiler adı altında reform hareketi başlatılmıştır. Ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmış ve 1980’li yıllardan sonra geleneksel yaklaşıma geri dönmüştür (Naylor ve Diem, 1987’den akt., Erden, 1998, s. 6). ABD’deki bu reform hareketlerinden, 1960’lı yıllarda ülkemizde etkilenerek, ilkokul ve ortaokul program yapılarında düzenlenme yapılması gerekli görülmüştür. 1960’lı ve 70’li yıllarda dönemin askeri yönetimi, toplumun yeniden yapılandırılmasında eğitime önem vermiş ve örgütsel gelişmelere zemin hazırlamıştır. Bu yıllarda, eğitim reformu adı altındaki faaliyetlerin yanı sıra Milli Eğitim Şuralarının hazırlıklarıyla milli eğitim örgütünde yapısal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir (MEB, 2010). Özellikle Milli Eğitim Şuraları eğitim alanındaki gelişmelerde önemli bir misyon üstlenmiştir. Örneğin, 1953 yılında yapılan V. Milli Eğitim Şurasında ilköğretimle ilgili sorunlar ele alınmış ve 1948 programının yeniden düzenlenmesine katkı sağlamıştır

(Varış, 1983). Böylelikle, 1953-1954 yıllarında Bolu ve İstanbul illerinde programa yönelik deneme çalışmaları yürütülerek raporlar hazırlanmıştır. Bu raporlar özellikle 1962 yılında hazırlanan ilköğretim program taslağının hazırlanmasına katkı sunmuştur (Tertemiz, 2000; Sakaoğlu, 1992). 1962'de çıkarılan bu taslak programda tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri toplum ve ülke incelemeleri olarak birleştirilmiştir. 1968 programında ise bu dersler sosyal bilgiler adı altında yer almıştır (Sönmez, 2010). 1968 programının özellikle ABD'de gelişen yeni sosyal bilgiler hareketine paralel bir çizgide hazırlandığı görülmektedir (Erden, 1998a). Bu bakımdan hem dünyadaki sosyal bilgiler anlayışına uygun olması hem de ilk defa sosyal bilgiler adı kullanılmasından dolayı 1968 programının oldukça önemli olduğu söylenebilir.

1968 programı incelendiğinde, ders içeriklerinin bilim dallarına göre ayrılmadığı, içerikler arasındaki yakın ilişkiler dikkate alınarak üniteler içinde kaynaştırıldığı ve ayrıca derslerin genel amaçlarına yer verilmiş olduğu görülmektedir. 1968 programında sosyal bilgiler dersinin amaçları 4 yönde ele alınmıştır (MEB, 1968, s. 63-65):

1. Yurttaşlık görevleri ve sorumluluklar yönünden,
2. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri yönünden,
3. Çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirmek yönünden,
4. Ekonomik yaşama fikrini ve yeteneklerini geliştirmek yönünden

1968 programında sosyal bilgiler dersinin genel esaslarına yer verilirken sosyal bilgiler dersinin sınıf düzeyine göre özel amaçları üzerinde durulmamıştır (MEB, 1968). 1970 ve 1971 yıllarında ise Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB] tarafından ortaokul sosyal bilgiler program taslağı oluşturulmuştur (MEB, 1970). 1975-1976 eğitim ve öğretim yılından itibaren ilköğretim ve ortaokullarda haftada 3 saat sosyal bilgiler dersi okutulmaya başlanmıştır (MEB, 1975). Ancak 1985 ve 1986 yıllarından itibaren ise TTKB'nin 129 sayılı kararıyla, ortaokul programlarında sosyal bilgiler dersi kaldırılmış olup milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerine yer verilmiştir (MEB, 1985). 1998 yılında ise TTKB'nin 62 sayılı kararı gereğince ortaokullardan milli tarih ve milli coğrafya dersleri kaldırılmış ve ilköğretim programı çatısında sosyal bilgiler dersi yeniden uygulamaya konulmuştur (MEB, 1998).

1998 sosyal bilgiler dersi öğretim programı incelendiğinde, 1968 SBDÖP'ndan farklı olarak sınıf seviyelerine göre ünite dağılımları ve ünitelerin özel amaçları belirtildiği görülmektedir. Örneğin, programda, 5. Sınıf Seviyesindeki üniteler şu şekilde verilmiştir (MEB, 1998, s. 545- 547):

1. Ünite 1: Vatan ve Millet
2. Ünite 2: Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?

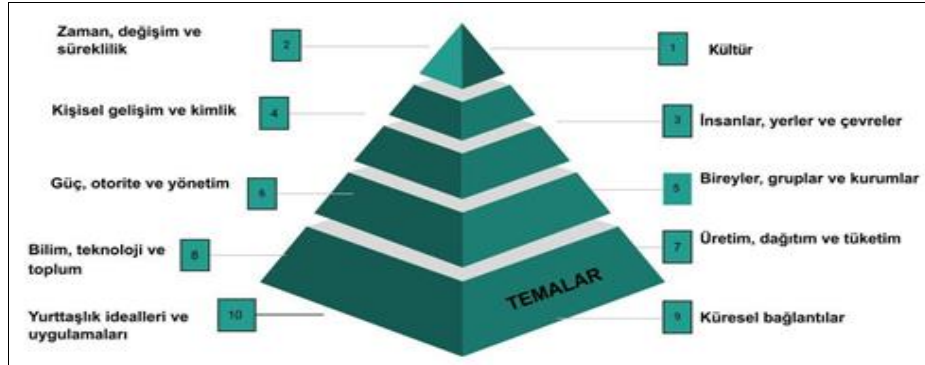
3. Ünite 3: Güzel Yurdumuz Türkiye
4. Ünite 4: İslamiyet'in Doğuşu, Yayılışı ve Türkler

Türk eğitim sisteminde 1920'li yıllardan itibaren milliyetçi ve devletçi felsefe hâkimdi. Bu felsefenin temel kaygısını, Türk ulus ve devletini yüceltmek; öğrencilere milli değerleri aşılama; devletine ve yöneticisine sadık vatandaşlar yetiştirmek oluşturmaktaydı (Kaplan, 2019). Türkiye'de sosyal bilgiler eğitiminde davranışçı ekolün hâkim olması gerekçesiyle 1998'lerden itibaren, Dünya'da eğitim alanındaki gelişmeler dikkate alınarak kapsamlı şekilde program geliştirme çalışmalarına başlanmıştır (Öztürk, 2009). Program geliştirme çalışmaları nihayetinde, çağın pedagojik yaklaşımlarına uygun sosyal bilgiler dersi öğretim programı oluşturulmuştur. Bu program, TTKB'nin 293 ve 188 sayılı kararları çerçevesinde 4 ve 5. Sınıflar için 2005-2006 yılları; 6 ve 7. Sınıflar için ise 2006-2007 yılından itibaren denenip, geliştirilmek üzere uygulamaya geçirilmiştir (MEB, 2005c). 2005 ilköğretim programı ile birlikte öğrenme alanı, kazanım, beceri, değer ve aradisiplin anlayışı getirilmiş olup demokrasi ve insan hakları konularına önem verilmiştir. (MEB, 2005a, 2005b). Özellikle ilköğretim programlarında merkeze alınan beceri ve yetkinlikler ile yurttaşlık bilinci gibi değerlerin Avrupa Birliği'yle olan eğitim alanındaki entegrasyon sürecine katkı sunduğu söylenebilir (Tezci, 2015).

Türk eğitim sisteminde önemli gelişmelerden bir diğeri de Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 9 Mayıs 2012 yılında yayınlanan genelge ile birlikte zorunlu eğitimin 8 yıldan 12 yıla çıkarılmasıdır. Bu genelge beraberinde eğitim sistemi, 2012-2013 eğitim-öğretim döneminden itibaren 4+4+4 şeklinde kademelendirilmiştir (MEB, 2012). Bu öğretim modeliyle beraber 5. Sınıf sosyal bilgiler derslerini sınıf öğretmenleri yerine sosyal bilgiler branş öğretmenleri yürütmeye başlamıştır. TTKB tarafından 293 ve 188 sayılı kararla kabul edilen 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 4 ve 5. Sınıflardan; 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde ise tüm sınıf düzeylerinde uygulamadan kaldırılmıştır (MEB, 2017a). Böylelikle 2017 yılında sosyal bilgiler dersi öğretim programı uygulamaya koyulmuştur. Genel olarak programın, 2005 programı ile karşılaştırıldığında içerik ve yapısal anlamda paralellik gösterdiği söylenebilir (MEB, 2017b). 2017 programı ise TTKB tarafından 2018 yılında 12 sayılı karar gereği kapsamlı güncellemeler gerçekleştirilmiştir. İzleme ve değerlendirme çalışmaları neticesinde 2018-2019 eğitim-öğretim döneminden itibaren 2017 programı uygulamadan kaldırılarak, 2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programı 4, 5, 6 ve 7. Sınıf seviyelerinde uygulanmaya başlamıştır (MEB, 2018b).

2. 1. 3. 1. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Yapısı

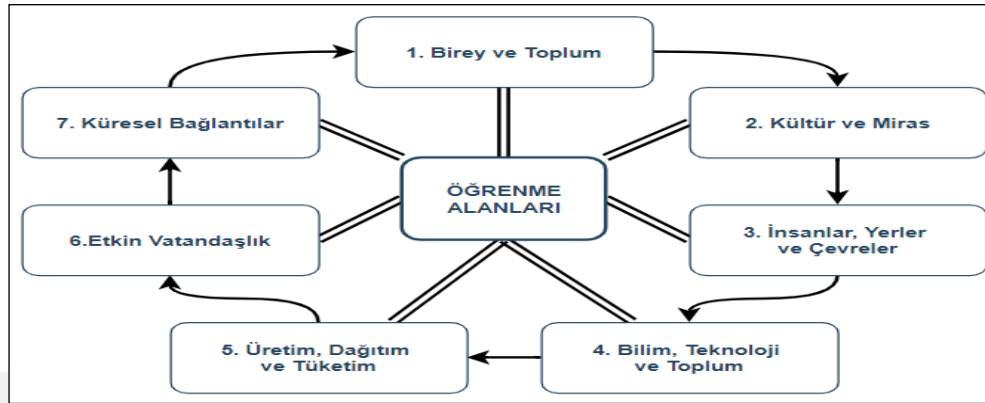
Eğitimin işlevselliğini gerçekleştirebilmesi için öğrenmede proaktif, hümanistik ve bilişsel yaklaşım ile birlikte probleme dayalı öğrenme, çoklu zeka kuramı ve yapılandırmacılık gibi yeni yaklaşım ve modeller tartışılmaya başlanmıştır (Yeşilyaprak, 2008). Son yıllarda öğrenmeye yönelik yapılan çalışmalarda genellikle aktif öğrenmeye dayalı yaklaşımlar üzerinde durulmaktadır. Aktif öğrenmeye dayalı yaklaşımlardan biri de yapılandırmacılıktır. Türkiye'deki son program değişikliklerinin temelini bu yaklaşım oluşturmaktadır (Yanpar, 2009). 2005 ve 2018 yılları arasında güncellenen SBDÖP'ları yapılandırmacı yaklaşıma bağlı olarak, günümüz ve gelecek bağlamında bireylerin yalnızca ihtiyaç duyacakları bilgiyi değil, çeşitli beceri ve değerleri benimsemiş etkin vatandaşlar yetiştirmeye dönük olarak düzenlenmiştir (MEB, 2005a, 2005b, 2018a). 2005 yılında uygulamaya geçirilen SBDÖP'nda öğrenme alanı, kazanım, beceri ve değer ifadeleri ön plana çıkmış ve bu çerçevede 2018 yılında güncellenen programı da öğrenme alanları şeklinde sınıflandırılmıştır (MEB, 2005a, 2005b, 2018a). Öğrenme alanı, birbirleriyle bağlantılı bilgi, beceri ve değerleri bir araya getirerek benzer içeriği disiplinler arası bir yaklaşımda görme imkânı sağlayan, öğrenme yaşantılarını düzenleyen yapılardır (MEB, 2018a). Nitekim öğrenmeyi bütünlendiren bu yapılar, Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi [NCSS] tarafından oluşturulan temalar çerçevesinde ülkemizdeki programa uyarlanmıştır. NCSS tarafından bilgileri organize eden temalar şunlardır :

Şekil 2. Sosyal bilgiler ulusal konseyi tarafından belirlenen temalar (NCSS, 2010).

Şekil 2'de belirtilen temalar, tüm sosyal bilimlerin disiplin ve diğer çalışma alanlarından yararlanılarak sosyal bilgiler ders programlarının tasarımı ve gelişimi için bir çerçeve oluştururlar (NCSS, 2010). Türkiye'de de 2005 yılında sosyal bilgiler dersi öğretim programlarında bu tematik başlıklardan dokuzu programa eşdeğer olarak alınmıştır (Doğanay, 2008). Ancak TTKB tarafından bazı temaların isimlerinde düzenlemelere gidilmiş ve ayrıca tema yerine öğrenme alanı ifadesi tercih edilmiştir. Örneğin, kültür

teması, ülkemizdeki SBDÖP’nda “Kültür ve Miras” adı altında ele alındığı söylenebilir. Son güncellemeyle birlikte, 2018 yılında uygulamaya geçirilen SBDÖP 7 öğrenme alanı çerçevesinde düzenlenmiştir. Bu öğrenme alanları şunlardır:

Şekil 3. Öğrenme alanları (MEB, 2018a).

Şekil 3'te sergilenen her bir öğrenme alanı sosyal bilimlere ilişkin disiplinler ve diğer çalışma alanları çerçevesinde oluşturulmuştur. Örneğin, 2018 SBDÖP’nda “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki içerik incelendiğinde, kültürel ve tarihsel içeriğin yoğunlukta olduğu, birden fazla üniteden oluştuğu ve içeriğin 5, 6 ve 7. Sınıf seviyelerine göre sarmal bir yapıda ele alındığı görülmektedir (MEB, 2018a). Nitekim 2005 SBDÖP’nda da bu öğrenme alanının antropoloji, tarih ve vatandaşlık bilgisi gibi disiplinleri kapsadığı, her bir öğrenme alanının 4. Sınıf seviyesinden 7. Sınıf seviyesine kadar sarmal bir yapıda düzenlendiği ve birden fazla üniteyi içerdiği vurgulanmıştır (MEB, 2005a, 2005b). Bu bölümde, yapılan akademik çalışmanın kapsamı gereği yalnızca “Kültür ve Miras” öğrenme alanının içerik ve beceri boyutu ele alınacaktır.

2. 1. 3. 1. 1. Kültür ve Miras Öğrenme Alanının Kapsamı

2. 1. 3. 1. 1. 1. İçerik Boyutu

Öğrenme alanları, benzer içeriklerin sınıflandırıldığı üniteler ve bu ünitelerin karşılayan kazanımlardan oluşmaktadır. Davranışsal paradigmanın esas alındığı öğretim programlarında hedefler, yeni sosyal bilgiler anlayışında, kazanım olarak ifade edilmiştir. Kazanım, bilgi, beceri ve değer öğretimi sonucunda öğrenenden beklenen davranışlar olarak nitelendirilebilir. 5, 6 ve 7. Sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı toplam 15 kazanımın karşılığı olan ünitelerden oluşturulmuş ve her sınıf düzeyi için toplamda 70 saatlik bir ders süresi öngörülmüştür (MEB, 2018a). Bu öğrenme alanı kapsamında, öğretim programının esas aldığı kazanımları karşılayan üniteler 2018-2019 eğitim ve

öğretim yılında okutulan MEB ve özel bir yayınevi tarafından hazırlanan sosyal bilgiler ders kitaplarında şu şekilde verilmiştir:

5.Sınıf	6.Sınıf	7.Sınıf
Uygarlıklarımı Öğreniyorum	Destan ve Yazıtlarda Türkler	Beylikten Cihan Devletine
Çevremizdeki Güzellikler	İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim	İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın
Kültürel Zenginliğimiz	İslamiyet ve Türkler	Avrupa'da Uyanış
Kültürümüzü Tanıyalım	Yeni Yurt Anadolu	Değişen Dünya'da Değişen Osmanlı
Geçmişten Günümüze Kültürümüz	Medeniyete Yön Veren Yollar	Osmanlıdan Kalan Mirasımız

Şekil 4. Kültür ve miras öğrenme alanı kapsamındaki üniteler (MEB, 2018c, 2018d; Şahin, 2018).

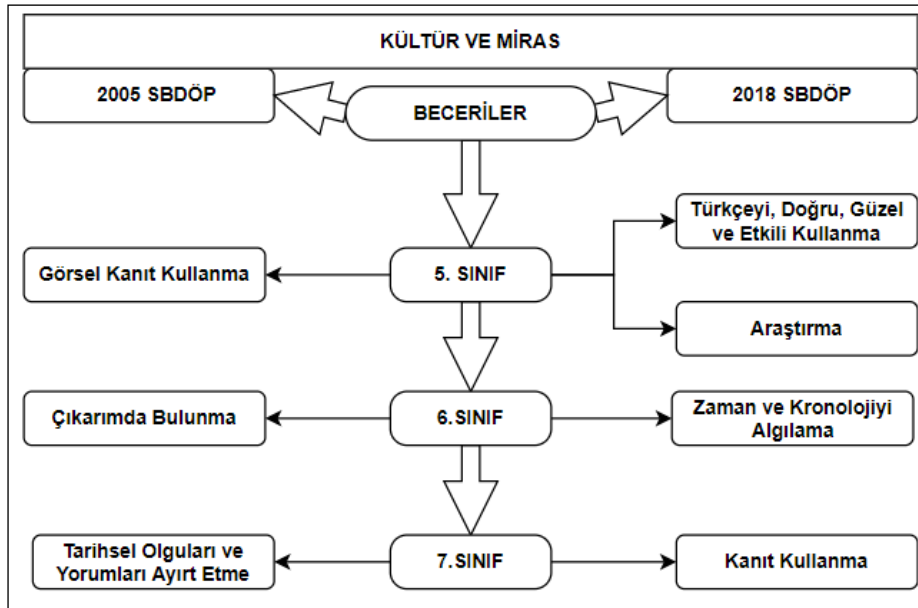
Şekil 4 incelendiğinde, 5. Sınıf düzeyinde ünitelerin çoğunlukla Eski çağ uygarlıkları ve Türk kültürünün tanıtılmasına; 6. Sınıf düzeyindeki ünitelerin İslamiyet öncesi ve sonrası Türk-İslam devletleri ile Selçuklular tarihinin tanıtılmasına; 7. Sınıf düzeyindeki ünitelerin ise genellikle Osmanlı İmparatorluk tarihinin çok yönlü tanıtılması ile birlikte Avrupa'da yaşanan gelişmelerin Osmanlı üzerindeki etkisini farkettermeye yönelik olduğu görülmektedir. Bu öğrenme alanı kapsamındaki kültürel ve tarihsel içeriğin öğretimi beraberinde, öğrencilerin Türk kültürünü oluşturan unsurları ve tarihsel kökenlerini bilmeleri; yakın çevresini ve ülkesindeki kültür varlıklarını tanımaları; kültür yapılarının toplumlar arası farklılık gösterdiğini bilmeleri; kültür öğelerinin milli kimliğin oluşmasındaki rolünü farketmeleri; kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında bilinçli olmaları; Türk kültürünün dünya ortak mirasına olan katkılarını kavramaları; Türk tarihindeki önemli tarihsel olayların farkında olmaları gibi bazı davranışları kazanmaları beklenmektedir (MEB, 2005a, 2005b, 2018a). Özetle, "Kültür ve Miras" öğrenme alanının Türk kültürü ve Türk tarihini merkeze alarak bireylerde milli kimlik ve milli bilincin oluşturulmasında önemli bir misyon üstlendiği ve özellikle de bu öğrenme alanının milli ve manevi değerleri özümsemiş vatandaşlar yetiştirilmesi noktasında sosyal bilgiler dersinin özel amaçlarına ulaşılmasına doğrudan hizmet ettiği söylenebilir.

2. 1. 3. 1. 1. 2. Beceri Boyutu

Yapılandırmacı yaklaşım beraberinde ortaya çıkan bir sonuç; sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının genel yapısının bilgiden daha çok beceri merkezli olarak

tasarlanmasıdır. Nitekim son güncellenen öğretim programının pür bilgi aktarmaya eğilim gösteren bir yapının aksine bireylerin farklılıklarını önemseyen değer ve beceri temelli bir yapıda düzenlendiği vurgulanmaktadır (MEB, 2018a). Beceri, bireyin bir işe karşı yetisi ve öğrenimiyle ilişkili olarak bir işi istenilen şekilde başarma ve tamamlama kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu [TDK], 2019). Öğretim programında ise beceri, öğretimsel faaliyetler neticesinde kazanılarak, geliştirilmesi ve yaşamsal hale getirilmesi beklenen kabiliyetler şeklinde ifade edilmektedir (MEB, 2005a). Yeni sosyal bilgiler anlayışında, bireyin bilişsel süreçler sonucunda yapılandığı bilgiyi yalnızca öğrenmesini değil, bilginin uygulanabilir olmasını da önemsenmektedir. 2005 SBDÖP’nda beceri kazandırmaya yönelik öğretimsel faaliyetler detaylı olarak uygulayıcılara sunulmuştur. Bu programda her bir sınıf düzeyinde öğrenme alanıyla ilişkilendirilen doğrudan verilebilecek beceri adı altında tablolara yer verildiği görülmektedir. Ancak 2018 SBDÖP’nda doğrudan verilebilecek beceri ifadelerinin yer almadığı, bu programda Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi baz alınarak hazırlanan 27 beceriyi kapsayan bir tablonun yer aldığı ve ayrıca her sınıf düzeyinde öğrenme alanına yönelik kazanım ve açıklamaları adı altında kazandırılması beklenen becerilere yönelik uygulayıcıları yönlendiren ifadelere yer verildiği görülmektedir (MEB, 2005a, 2005b, 2018a).

SBDÖP’nda 5, 6 ve 7. Sınıf düzeylerine göre “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında öğrencilere kazandırılması beklenen beceriler şu şekilde verilmiştir (MEB, 2005a, 2005b, 2018a):

Şekil 5. Kültür ve miras öğrenme alanıyla ilişkilendirilen beceriler

2005 ve 2018 yılında uygulanan SBDÖP’nda “Kültür ve Miras” öğrenme alanı ile ilişkilendirilen becerilerde bazı değişimlerin gerçekleştiği görülmektedir. 2018 yılında güncellenen SBDÖP’nda 5. Sınıf düzeyinde görsel kanıt kullanma becerisinden ziyade Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ile araştırma becerisi; 6. Sınıf düzeyinde çıkarımda bulunma becerisinin yerine zaman ve kronolojiyi algılama ve 7. Sınıf düzeyinde ise tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme becerisinin aksine kanıt kullanma becerisinin öğrencilere kazandırılması hususunda öğretmenlerin yönlendirildiği görülmektedir. Kültürel ve tarihsel içerikle zenginleştirilen bu öğrenme alanı, değişim ve sürekliliği algılama, kanıt kullanma becerisi ile zaman ve kronolojiyi algılama becerilerinin kazandırılması açısından da uygun bir öğrenme alanı olduğu söylenebilir. Öğrencilerin tarihi geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında değerlendirebilmesi; tarihsel olay ve olguları farkedebilmesi; tarihsel olayları neden ve sonuçları bakımından irdeleyebilmesi; tarihsel olay ve olguları zamansal açıdan değerlendirebilmesi; soyut bilgileri zihinlerinde canlandırabilmesi; karşılaştığı birincil ve ikinci elden kaynakları sorgulayarak değerlendirebilmesi; kültürün ya da geçmişte yaşanan tarihsel durumun değişim ve sürekliliğini irdeleyebilmesi noktasında birtakım kabiliyetlere sahip olması etkili bir tarih öğretimi için gerekli olduğu ifade edilebilir. Ancak 2018 SBDÖP’nda bu becerilerin öğrenme alanındaki dağılımlarının ve bu becerilerin nasıl kazandırılacağına yönelik açıklamaların eksik ve yetersiz olduğu görülmektedir (MEB, 2018a). Örneğin, öğrenciler 5. Sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında birinci kazanımın karşılığı olan “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı üniteye ilkçağ uygarlıkları tanıtılırken çağ, milat, yüzyıl, milattan önce ve milattan sonra gibi zaman ifadeleri ile karşılaşmaktadır. Özellikle zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin geliştirilmesine ilişkin uygun nitelikte bir ünite olmasına karşın programda belirtilen kazanım ve açıklamalarında, bu beceriye ilişkin bir ifadenin yer almadığı görülmektedir. Öğretmenlerin 2018 SBDÖP’ndaki becerileri kazandırabilmesi için öncelikle hangi becerileri ve nasıl kazandırabileceği hakkında bilgi sahibi olabilmeleri için öğretim programlarının bu açıdan düzenlenmesi önemlidir.

2. 2. Literatür Taramasının Sonucu

Bu başlık kapsamında araştırmanın temel amacına paralel olarak literatürde ulaşılabilen bazı çalışmalara yer verilmektedir. İlgili çalışmalar; yıl, amaç, yöntem ve en önemli görülen sonuç bakımından incelenmiş olup, kültürel miras eğitimi ve “Kültür ve Miras” öğrenme alanı ile ilgili yapılan çalışmalar, sosyal bilgilerde tarihsel içeriğin öğretimi ile ilgili yapılan çalışmalar ve sosyal bilgiler eğitiminde alana özgü beceriler ile ilgili yapılan çalışmalar olmak üzere 3 ayrı başlık altında sergilenmiştir.

2. 2. 1. Kültürel Miras Eğitimi ve Kültür ve Miras Öğrenme Alanı ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Literatürde kültürel miras eğitimi ile ilgili olarak çok sayıda çalışmaya rastlanılmaktadır. “Kültür ve Miras” öğrenme alanı odaklı olarak ise öğrenci ve öğretmen görüşlerinin alındığı (Dede-Koç, 2009; Ulusoy, 2009) bu öğrenme alanı kapsamındaki kazanımlar ile ders kitabının uyumunun incelendiği (May, 2019) ve ayrıca okul uygulamalı bazı çalışmaların da (Gürsoylar, 2019; Tekkök, 2019) literatürde yer aldığı görülmektedir. Ancak ilgili literatürde akademik çalışmanın temel amacı çerçevesinde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanına ilişkin sınıf içi uygulamalarının incelendiği (Polat, 2016; Polat ve Bekdemir, 2017; Tosun, 2019) çalışmaların yetersiz düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu başlık kapsamında ilgili literatürde yapılan bazı araştırmalar aşağıda özetlenerek sunulmuştur.

Ulusoy (2009) çalışmasında 4 ve 5. Sınıf seviyesinde 120’si erkek ve 100’ü kız olmak üzere toplam 220 öğrencinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanındaki ünitelerde öğretmenlerin ders işleyiş sürecine ilişkin görüşlerini cinsiyet ve sınıf değişkenine göre incelemiştir. Öğrencilerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanında ne öğrendiklerini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada, ölçek ve yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin çoğunlukla ders işleyiş sürecinde, kültürel güzellikleri tanımak amacıyla alan gezilerinden; film ve belgesellerden yararlanmadıkları; kültürel güzellikleri tanıma ve korunması bilincinin erkek öğrencilerde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki içerik işlenirken sözlü ve yerel tarih uygulamalarını gerçekleştirdikleri ve bu sayede aile tarihlerini öğrendikleri yönünde görüş belirttikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Avcı (2016), kültürel miras eğitimine ilişkin 7. Sınıf seviyesinde 40 öğrenci ve 34 öğretmenin görüşlerini incelemiştir. Nitel odaklı olan bu çalışmada, görüşme formu aracılığıyla veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrenci ve öğretmenlerin, sosyal bilgiler dersinde kültürel miras ile ilgili içeriğin yer almasının önemli olduğuna; kültürel miras ile ilgili içeriğin programda yetersiz olduğuna; kültürel mirasın korunması ile ilgili olarak program içeriklerinin ve öğretmen uygulamalarının yetersiz kaldığına dair görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca öğrenci ve öğretmenlerin kültürel mirasa yönelik içeriğin kazandırılmasında, ders işleyiş süreçlerinde genellikle ders kitaplarını ve öğretmen merkezli yöntem ve teknikleri kullandıkları belirlenmiştir. Avcı çalışmasında, kültürel miras eğitiminde öğrenci ve öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşlerini de ortaya koymuştur. Öğrenci ve öğretmenlere göre en fazla, müze ve tarihi mekânlara gidilmemesi; bilgi yetersizliği gibi sorunlar yaşandığı tespit edilmiştir.

Öğretmenler tarafından, öğrencilerin soyut içeriği anlamakta zorlanmaları da karşılaşılan bir diğer sorun olarak belirlenmiştir.

Avcı'nın çalışmasına benzer şekilde Mustak'ta (2017) çalışmasında, kültürel miras eğitime yönelik görüşleri incelemektedir. Ancak bu çalışmada, Avcı'nın çalışmasının aksine yalnızca sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini sergileyerek, öğrenci görüşlerine yer vermemiştir. Mustak, olgu bilim desende tasarladığı çalışmada, hazırladığı açık uçlu görüşme formu aracılığıyla, 20 sosyal bilgiler öğretmenin tarihi kültürel miras eğitime ilişkin görüşlerini almıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin kültürel miras içeriklerinin 5. Sınıfta yeterince yer aldığını; 6 ve 7. Sınıf seviyesinde yetersiz olduğu yönünde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenler, kültürel miras eğitiminin gerçekleştirilememesinde ders kitaplarında kültürel miras öğeleri hakkında yoğun bilgiye yer verilmemesi; yardımcı kaynak kitap önerememe; ders saatlerinin yetersiz olması; materyal eksikliği; gezi alanlarının yetersiz olması; izin prosedürlerinin fazla olmasını bir sorun olarak gördükleri belirlenmiştir.

Polat (2016) ise sosyal bilgiler eğitiminde doğal ve kültürel varlıklara ne düzeyde yer verildiğini ortaya koymak amacıyla, 5-7. Sınıf seviyesinde öğretim programındaki kazanımları ve ders çalışma kitaplarını incelemiştir. Ayrıca sosyal bilgiler derslerinde "Kültür ve Miras", "Küresel Bağlantılar" öğrenme alanı kapsamında doğal ve kültürel varlıklarla ilgili kazanımlar sınırlılığında, öğretmenlerin ders işleyiş süreçlerini gözlemlemiş ve uygulama boyutunda neler yaşandığını öğretmen görüşlerine de yer vererek belirlemiştir. Polat, nitel odaklı tasarladığı çalışmada iki devlet okulu ve 1 özel okul olmak üzere 5-7. Sınıf seviyesinde toplam 5 öğretmenin derse başlama, içeriğin sunumu ve dersin sonuç etkinlikleri boyutuyla takip etmiştir. Çalışmada veriler, ders kitabı, öğretim programlarının yanı sıra araştırmacı tarafından oluşturulan gözlem formu ve görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, kültürel varlıklar ile ilgili kazanımların en fazla "Kültür ve Miras" öğrenme alanında yer verildiği, 6. Sınıf seviyesinde yalnızca kültürel varlıklara yer verildiği; devlet okulundaki öğretmenlerin derse giriş etkinliklerini ve dersin bitiş basamaklarını yeterince uygulamadığı ve özel okuldaki öğretmenlerin giriş etkinliklerine yer verdiği; öğretmenlerin en fazla anlatım ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullanmış oldukları; devlet okulunda materyal olarak yalnızca ders kitabı, yazı tahtası ve haritaların kullanıldığı ve özel okulda ise bu materyaller ile birlikte akıllı tahtanın da kullanıldığı; öğretmenlerin yeteri kadar etkinlik yapmadıkları; okulların fiziksel durumlarında eksiklerin olduğu tespit edilmiştir.

Tosun (2019) ise çalışmasında, 6. Sınıf seviyesi "Kültür ve Miras" öğrenme alanı kapsamında "İpek Yolunda Türkler" ünitesine ilişkin sosyal bilgiler öğretmen ve adaylarının pedagojik bilgileri ve uygulamaya dayalı performanslarını incelemiştir.

Araştırma katılımcılarını, Sakarya İli ve ilçelerinde görev yapan 4 öğretmen ile 4 sosyal bilgiler öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada veriler, gözlem formu ve görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin ders öncesi plan hazırladıkları; ünitelerle ilgili temel kavramları bilip uyguladıkları; sosyal bilgiler programı ile ilgili bilgi sahibi oldukları; ders öncesi içerikle alakalı öğrencileri bilgilendirdikleri; öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini takip ettikleri; öğretim materyali hazırlamadıkları; öğretmenlerin ders süresini verimli kullandıkları; derslerde içeriğe uygun materyal, yöntem ve tekniklerden yararlandıkları; değerlendirme aşamasında genellikle klasik ölçme ve değerlendirme tekniklerini kullandıkları; içeriği zenginleştirmek adına derslerinde destan örneklerinden yararlandıkları tespit edilmiştir. Ayrıca bazı öğretmenlerin “İpek Yolunda Türkler” ünitesinde içeriklerin yoğun olması ve bu üniteyle ilişkili kavramların öğrencilere soyut gelmesi nedeniyle sorun yaşadıkları saptanmıştır.

May (2019) ise çalışmasında, 2018-2019 yılında okutulan 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabını “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında fiziksel açıdan görsel sunum, dil-anlatım özellikleri ve pedagojik açıdan incelemiştir. Araştırma sonucunda, 7. Sınıf seviyesinde 5 kazanımını da karşılayacak şekilde içerik başlıklarına yer verildiği; 7. Sınıf ders kitabında padişah isimleri ve üniteyle ilişkili diğer kavramların yazımında Türk Dil Kurumu tarafından önerilen esasların dikkate alınmadığı; “Beylikten Cihan Devletine”, “İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın” içerik başlıkları sonrasında “Avrupa’da Uyanış” ünitesine değinilmesi ve ardından “Değişen Dünyada Değişen Osmanlı” ve “Osmanlıdan Kalan Mirasımız” adlı ünitelerine yer verilmesinin içerikler arasındaki bütünlüğü bozduğu; Osmanlı askeri yapısına ilişkin ders kitabında tımarlı sipahi ve yeniçeriler haricinde askeri yapı unsurlarına yer verilmediği; ders kitabında anakronik hataların olduğu; İstimâlet politikasının tanımına yer verilmediği; haritaların ölçeklendirilmesi, renklendirilmesi ve yer adlarının yazımında hataların bulunduğu ve ünite değerlendirme sorularının ise öğretim programının amaçlarına uygunluk gösterdiği bulgularına ulaşılmıştır.

2. 2. 2. Sosyal Bilgilerde Tarihsel İçeriğin Öğretimi ile İlgili Yapılan Çalışmalar

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı gerek kültürü, kültürel mirası ön plana çıkaran gerekse de tarihsel içeriğe odaklanan bir öğrenme alanıdır. (MEB, 2018a). Sosyal bilgiler dersi öğretim programında bu öğrenme alanına ilişkin kazanım ve açıklamalar incelendiğinde, özellikle 6 ve 7. Sınıf seviyelerinde programın yoğun olarak tarihsel içerikten oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada araştırmacı tarafından 5, 6 ve 7. Sınıf seviyelerinde öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları gözlenmiştir. Bu bakımdan, sosyal bilgiler eğitiminde tarihsel içeriğin öğretime ilişkin yapılan çalışmalarda ilgili literatür

taraması kapsamında incelenmiştir. Yapılan literatür taramasında, sosyal bilgilerde tarihsel içeriğin öğretimi ve içeriğin öğretiminde karşılaşılan sorunların öğrenci, öğretmen ve müfettiş görüşleri açısından belirlendiği (Arslantaş, 2007; Bal, 2011; Çakmak ve Aslan, 2016; Dede-Koç, 2009; Dolmaz ve Kılıç, 2017; Er ve Bayındır, 2015; Gökçe ve Işık, 2011; Gürbüz Türk ve Mala, 2008; Kaya ve Güven, 2012; Keçe, 2013; Kurtulgan ve Köstüklü, 2010; Öner, 2007; Öztaş ve Turan, 2009; Öztürk ve Keçe, 2015; Pala ve Şimşek, 2016; Pekuslu, 2019; Sönmez, 2011; Şara, 2019; Ulusoy, 2009; Ünal, 2012; Yılmaz ve Kaya, 2011) tarihsel içeriğin öğretiminde kullanılan materyallerin öğrenci ve öğretmen görüşleri bakımından ortaya koyulduğu (Er ve Bayındır, 2015; Ulusoy ve Gülüm, 2009) bazı çalışmalara rastlanılmıştır. Yapılan literatür taraması sonucunda, tarihsel içeriğin öğretimine ilişkin öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarının incelendiği çalışmaların yok denecek kadar az olduğu görülmüştür.

Arslantaş (2007), çalışmasında 6 ve 7. Sınıf seviyesinde sosyal bilgiler ders içeriğin öğretiminde karşılaşılan sorunlara ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini incelemiştir. Tarama modelinde tasarlanan bu araştırmanın verileri, 140 sosyal bilgiler öğretmenine anket formu uygulanması ile elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin program içeriğini güncel bulmadığı; içeriğin öğrencilerin gelişim düzeyine uygun olmadığı; programın sistematik olarak düzenlenmediği; ünitelerin soyut ve bazı ünitelerin içerik açısından yoğun olduğu ve öngörülen sürenin yetersiz olduğu; programın beceri gelişiminde yetersiz olduğu ve içeriğin kronolojik açıdan düzenlenmesi gerektiği yönünde görüş belirttikleri tespit edilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin en fazla sorunu 6. Sınıf seviyesinde “Moğollar ve Diğer Türk Devletleri” ile 7. Sınıf seviyesinde “17. ve 18. Yüzyılda Osmanlı Devleti” ünitesinde yaşadıkları belirlenmiştir.

Gürbüz Türk ve Mala (2008), çalışmalarında 5. Sınıf seviyesinde “Adım Adım Türkiye” ünitesinin yapılandırmacı yaklaşıma göre etkililiğini öğretmen görüşleri bakımından incelemiştir. Öğretmen görüşleri, görev yapılan okulun sosyoekonomik durumu, eğitim durumu ve mesleki kıdem değişkenleri çerçevesinde değerlendirilmiştir. Betimsel nitelikte tasarlanan çalışmada, 30 sosyal bilgiler öğretmenine anket formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, “Adım Adım Türkiye” ünitesi kapsamında öğretmenlerin yapılandırmacı yaklaşıma uygun alan gezisi, proje çalışmaları ve bilgisayar destekli teknolojilerden yararlanmadıkları ve yalnızca mesleki kıdem değişkenine bağlı olarak, öğretmen görüşlerinde farklılıkların olduğu ortaya konulmuştur. Mesleki kıdemi 16 yıl ve üzeri olan öğretmenlerin, mesleki kıdemi daha az olan öğretmenlere göre yapılandırmacı anlayışına uygun etkinliklere yeterince yer vermedikleri belirlenmiştir.

Dede-Koç (2009), çalışmasında 7. Sınıf seviyesinde “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesindeki kazanımlarla ilgili 36 sosyal bilgiler öğretmenin görüşünü incelemiştir. Bu

çalışmada öğretmen görüşleri cinsiyet, eğitim düzeyi, hizmet yılı ve asıl branş değişkenlerince değerlendirilmektedir. Araştırmanın verileri, anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen görüşlerinin incelenen değişkenlerce, anlamlı farklılık göstermediği ortaya koyulmuştur. Ayrıca çalışmada, öğretmenlerin %69,5'inin kazanımları, dersin genel amaçlarına uygun buldukları; bu üniteye ilişkin kazanımları kazandırmada ders saatini yeterli bulmadıkları; ünitelere ilişkin etkinliklerin kazanımları gerçekleştirmede yeterli olmadığı yönünde görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin, ünitadaki kazanımları gerçekleştirebilmek için okulların materyal, öğretim teknolojileri açısından geliştirilmesi gerektiğini belirttikleri görülmüştür.

Ulusoy ve Gülüm (2009), çalışmalarında sosyal bilgiler dersinde tarih ve coğrafya içeriklerinin işlenişinde öğretmenlerin materyal kullanma durumlarını incelemiştir. Araştırma verileri, 190 öğretmene uygulanan anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin materyal yetersizliği ile zaman ve ekonomik yetersizlikler nedeniyle materyal kullanımının istenilen düzeyde olmadığı belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin tarih ve coğrafya içeriğinin öğretiminde sıklıkla fotoğraf, harita ve resim kullandıkları belirlenmiştir.

Öztaş ve Turan (2009), ise sosyal bilgiler dersinde 6. Sınıf seviyesinde tarihle alakalı içeriğin işlenişinde öğretmenlerin yöntem ve teknik kullanım durumları ve çeşitli yöntemlerin kullanılmama nedenlerini 290 öğrenci ve 86 öğretmenin görüşlerine göre incelemiştir. Veriler, anket ve görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, tarihsel içeriğin öğretiminde genellikle soru-cevap yöntem ve tekniğinin kullanıldığı; programın yoğun olması ve sınıfların kalabalık olması, alan gezilerinde izin prosedürlerinin olması ve içeriğin ilgi çekici olmaması gibi nedenlerden dolayı öğretmenlerin çeşitli yöntem ve teknikleri kullanmadıkları tespit edilmiştir.

Kurtulgan ve Köstüklü (2010), çalışmalarında 6 ve 7. Sınıf seviyesinde tarihsel içeriğin öğretimine ilişkin öğretmen ve müfettiş görüşlerini incelemiştir. Tarama modelinde tasarlanan bu çalışmada, 55 öğretmen ve 40 müfettişe anket formu uygulanmıştır. Araştırma sonucuna göre, öğretmenlerin tarihsel içeriğin öğretiminde sıklıkla klasik araç ve gereçlerden yararlandıkları ve öğretim teknolojilerinden yararlanmadıkları; genellikle düz anlatım ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullandıkları ve alan gezilerini seyrek kullandıkları; ders saatini yetersiz buldukları; ders saatini verimli kullanabilmek için ders planı hazırladıkları; öğrencileri en fazla geleneksel yöntem ve tekniklerle değerlendirdikleri; genellikle değerlendirme sonrasında dönüt ve düzeltme yaptıkları; öğretmenlerin tarihsel içeriğin birbiriyle bağlantılı olmaması, seviyeye uygun olmaması gibi sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Müfettiş görüşlerine göre ise, öğretmenlerin derslerinde

dönüt ve düzeltmeye kısmen yer verdikleri; öğrencilerin içeriği neden öğrendiklerine dair yeterliliğe kısmen sahip oldukları; öğretmenlerin en fazla düz anlatım ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullandıkları saptanmıştır.

Gökçe ve Işık (2011), tarama modelinde tasarladıkları çalışmalarında Orta Asya Türk tarihi ile ilgili içeriğin öğretiminde karşılaşılan sorunları, öğretmen ve öğrenci görüşleri çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın katılımcı grubunu, 17 sosyal bilgiler, 33 tarih öğretmeni, ve 6. Sınıf seviyesinde öğrenim gören 180 öğrenci ile dokuzuncu sınıf seviyesinde öğrenim gören 320 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada elde edilen veriler, öğretmen görüş ölçeği ve öğrencilere uygulanan bilgi testi aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin ders kitaplarında Türk tarihi ile ilgili haritaları yetersiz buldukları ve bu nedenle öğrencilerin mekân algılamada sorun yaşadıkları; Ders kitaplarında, haritalarda farklı dönemlerde kurulan devletlerin bir arada gösterilmesinin yanı sıra tarih şeritlerinin yetersiz olması öğrencilerin kronoloji algısını olumsuz etkilediği; Türk tarihine ilişkin bilgilerin ders kitaplarında güncellenmemesi; birinci elden kaynakların ve görsellerin ders kitaplarında yetersiz olması gibi sorunlarla karşılaştığı saptanmıştır.

Yılmaz ve Kaya (2011), çalışmalarında sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihsel içeriğin öğretimine ilişkin yaklaşımları, öğretim sürecinde kullandıkları yöntem ve teknikler ile tarihsel içeriğin öğretiminde karşılaştıkları sorunları incelemiştir. Araştırmada veriler, 10 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin tarih öğretiminde sıklıkla öğretmen merkezli yöntemleri tercih ettikleri; değerlendirme aşamasında sıklıkla performans ve tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerine başvurdukları ortaya koyulmuştur. Ayrıca öğretmenlerin, programın teoride ve uygulamada tutarsız olması; programda verilen tarihsel içeriğin kapsamlı ele alınmaması; öğrencilerin tarihe ilgi duymamaları; ders kitaplarında dil ve anlatımın yetersiz olmasının yanı sıra fiziki koşulların yetersiz olması ve materyallerin kısıtlı olması gibi sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir.

Kaya ve Güven (2012), ise çalışmalarında 7.Sınıfta öğrenim gören 200 öğrencinin sosyal bilgiler dersinde tarihsel içeriğin işlenişi ve tarihin değeri hakkında görüşlerini incelemiştir. Nitel olarak tasarlanan bu çalışmada veriler, açık uçlu anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin tarih öğrenmenin yaşantılarına katkı sunacağını düşündükleri; öğretmenlerin dersin işlenişinde yapılandırmacı anlayışa uygun yöntem ve tekniklere sınırlı yer verdikleri ve yaratıcı drama ve canlandırma gibi aktif oldukları yöntem ve tekniklerden hoşlandıkları ortaya konulmuştur.

Ünal (2012), çalışmasında tarihsel içeriğin öğretiminde kullanılan öğrenci merkezli yöntem ve tekniklerle ilgili sosyal bilgiler öğretmenlerinin karşılaştığı sorunları gözlem ve görüşme teknikleriyle incelemiştir. Araştırmacı tarafından geliştirilen gözlem ve görüşme

formları 18 öğretmene uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, tarihsel içeriğin öğretiminde öğretmenlerin sıklıkla anlatım ve soru-cevap yöntemlerini kullandıkları; ders saatlerinin yetersiz olması ve içeriğin yoğun olması, sınıf yönetimini sağlayamama nedeniyle öğretmenlerin öğrenci merkezli yöntemleri tercih etmedikleri; öğretmenlerin kendi imkânları doğrultusunda materyallere ulaşmaya çalıştıkları ve en fazla genel ağ kullandıkları; öğrencilerin tarihsel içeriğe ilgisiz olmaları; ders kitaplarındaki sınıf içi etkinliklerin seviyeye uygun olmaması, bilgi ve görsellerin yetersiz olması nedeniyle öğretmenlerin farklı kaynaklara başvurdukları belirlenmiştir.

Keçe (2013), olgubilim deseninde tasarladığı çalışmasında, sosyal bilgiler dersinde tarihsel içeriğin öğretime ilişkin öğretmen görüşlerini incelemiştir. Araştırmanın verileri, 17 sosyal bilgiler öğretmeni ile yapılan görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin ünitelerin yoğun olması ve sıkıcı olması, kronolojik yaklaşımdan ziyade tarihsel içeriğin tematik yaklaşımla sunulması nedeniyle en fazla 7. Sınıf tarih ünitelerinin işlenişinde sorun yaşadığı; “Türk Tarihine Yolculuk” ünitesindeki içeriği, öğrencilerin merkezi sınavlarda karşılaşılan soruları çözmede yetersiz olduğu; programda tarihsel içeriğin günümüzle ilişkilendirmede yetersiz kaldığı; Türk tarihinin tamamının öğretiminden ziyade daha önemli tarihi olay ve olguların ön plana çıkarılması gerektiği; tarihsel içeriğin milliyetçi bakış açısıyla yansıtılması ve değer boyutunda vatan, bayrak, millet sevgisine yer verilmesi gerektiği yönünde görüşleri saptanmıştır.

Özel (2014), çalışmasında 6 ve 7. Sınıf seviyesinde tarih konularının öğretiminde öğretmenlerin, öğretim teknolojilerinden yararlanma durumlarını incelemiştir. Tarama modelinde tasarlanan bu çalışmada, 6 ve 7. Sınıf seviyesinde öğrenim gören 452 öğrenciye anket formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, sosyal bilgiler dersinde tarihsel içeriğin öğretiminde öğretmenlerin teknolojik araçları seyrek olarak kullandıkları; özel okullarda devlet okuluna göre, daha fazla teknolojik araç ve gereç kullanıldığı; öğrencilerin çoğunluğunun tarihsel konuların öğretiminde teknolojik araç ve gereç kullanımını faydalı buldukları saptanmıştır.

Er ve Bayındır (2015), ise çalışmalarında tarihsel içeriğin öğretiminde fiziki şartlar, materyal ve öğretmen faktörü açısından 303 sosyal bilgiler öğretmenin görüşlerini değerlendirmiştir. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilen ölçek ve yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin görüşleri ders verilen sınıflardaki öğrenci sayısı ve mezun olunan bölüm değişkenleri açısından anlamlı farklılık göstermezken, hizmet içi eğitimlere katılanlar yönünde anlamlı farklılık gösterdiği belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin, en fazla dergi ve kitap takip ederek, internet ortamında alana ilişkin siteleri takip ederek kendini geliştirdikleri ve tarihsel içeriğin

öğretiminde en fazla düz anlatım yöntemini kullandıkları ve sınıf dışı etkinliklerden yararlanmadıkları tespit edilmiştir.

Çakmak ve Aslan (2016), sosyal bilgiler dersi içeriğinin öğretimine ilişkin öğretmen adayı ve öğretmen görüşlerini değerlendirmiştir. Nitel olarak tasarlanan çalışmanın katılımcı grubunu, 10 öğretmen adayı ve 10 öğretmen oluşturmaktadır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin yapılandırmacı anlayışa uygun olmayan yöntem ve tekniklerin tercih edilmesinin dersi olumsuz etkilediği; ders saatlerinin yetersiz olmasının içeriğin öğretimini olumsuz etkilediği; yazılı doküman ve görsellerin kullanılmamasının içeriğin öğretimini olumsuz etkilediği; tarihsel içeriğin Türk ve Osmanlı tarihiyle ilgili olmasının sorun teşkil etmediği ancak tarihsel içeriğin nesnel olmamasının ise sorun teşkil ettiği belirlenmiştir.

Dolmaz ve Kılıç (2017), çalışmalarında sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihsel içeriğin öğretiminde aktif öğrenme yöntemlerine ilişkin görüşleri ile yöntem ve tekniklerini kullanım durumlarına ilişkin görüşlerini incelemiştir. Tarama modelinde tasarlanan bu çalışmada 80 öğretmene anket formu uygulanmıştır. Araştırma sonucunda genel olarak, öğretmenlerin aktif öğrenme yöntemleri hakkında bilgiye sahip oldukları; sınıfların kalabalık olması, fiziksel koşulların yetersiz olması gibi nedenlerle aktif öğrenme yöntem ve tekniklerini kullanamadıkları ve yasal sorumluluğu az, uygulaması basit ve maliyet açısından ucuz yöntem ve teknikleri derslerinde sıklıkla kullandıkları belirlenmiştir.

Pala ve Şimşek (2017) ise çalışmalarında, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan tarihsel olayların öğrenciler tarafından hatırlama düzeyini ve tarihlerin öğretiminde öğretmenlerin kullandıkları yöntem ve tekniklerini ortaya koymaktadır. Tarama modelinde tasarlanan bu çalışmanın katılımcı grubunu 410 öğrenci ve 100 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri başarı testi ve anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, sınıf seviyesi arttıkça öğrencilerin tarihleri bilme düzeyinin de artmış olduğu; öğrencilerin Eskiçağ uygarlıklarının kuruluş ve yıkılış tarihlerini bilme düzeylerinin düşük olduğu; öğretmenlerin sıklıkla ev ödevi, ezber, görseller ve kavram haritaları ile içeriği öğrettiklerini ve seyrek olarak karikatür, alan gezisi ve tarih şeridini kullandıkları tespit edilmiştir.

Şara (2019), karma yöntem olarak tasarladığı çalışmasında, güncellenen 5. Sınıf SBDÖP'nı 62'si kadın ve 106'sı erkek olmak üzere toplam 168 sosyal bilgiler öğretmenin görüşlerine göre incelemiştir. Araştırmanın verileri, anket formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, "Kültür ve Miras" öğrenme alanına ilişkin öğretmenlerin bazı sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Bunlar; İlkçağ Uygarlıkları ile ilgili içeriğin öğrenci seviyesine uygun olmaması ve içerikle ilgili etkinlik ve açıklamaların yetersiz olmasıdır. Ayrıca öğretmenler, 5. Sınıf düzeyinde SBDÖP'nda

kazanım sayısının azaltılması ve bazı kazanımların birleştirilmesine ilişkin taleplerinin yanı sıra ders saatlerinin yetersiz olması nedeniyle yeterince etkinlik yapamadıklarını ve ünite sonu değerlendirme etkinliklerinin yetersiz olduğu yönünde görüş belirttikleri saptanmıştır.

Benzer şekilde Pekuslu'da (2019) çalışmasında, 5. Sınıf düzeyinde SBDÖP'nı sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerine göre incelemiştir. Ancak Pekuslu, Şara'nın çalışmasının aksine betimsel tarama modelinde tasarladığı bu çalışmasında, başka bir araştırmacı tarafından geliştirilen anket formunu 71 sosyal bilgiler öğretmenine uygulamıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin SBDÖP'nın amaçlarına ulaşabilmesi için ders saatlerinin artırılmasını ve okullardaki materyal eksikliğinin giderilmesini talep ettikleri belirlenmiştir.

2. 2. 3. Sosyal Bilgiler Eğitiminde Alana Özgü Beceriler ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Literatürde, sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanım ve etkinliklerde alana özgü becerilerin yerinin belirlendiği (Aydemir ve Adamaz, 2017; Çelik-Bayramoğlu, 2016; Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2019); sosyal bilgilerde alana özgü ve tarihsel düşünme becerilerinin gelişimine ilişkin alternatif uygulamaların etkililiğinin incelendiği (Akbaba, Keçe ve Erdem, 2012; Bozkurt, 2018; Çelik, Karadeniz ve Cabul, 2018; Çiviler, 2019; Güngör-Akinci ve Dilek, 2012; Üztemur, Dinç ve Acun, 2018b; Zayimoğlu-Öztürk ve Öztürk, 2018); öğretim programında belirtilen beceriler ve alana özgü becerilere ilişkin öğrenci ve öğretmen algıları ve görüşlerinin belirlendiği (Ablak, 2017; Çakmak, Taşkıran ve Bulut, 2017; Çelikkaya, 2011; Çelikkaya, Yıldırım ve Kürümlüoğlu, 2019; Filoğlu, 2018; Kıbıcı, 2019; Mutluer, 2013; Sağlam, Tınmaz ve Hayal, 2015; Taşkıran, Baş ve Bulut, 2016); tarihsel zaman, değişim ve sürekliliği algılama becerilerine ilişkin öğrenci algılarının incelendiği (Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, 2019; Özen ve Sağlam, 2010; Safran ve Şimşek, 2006; Şimşek ve Bal, 2010) çeşitli çalışmalara rastlanılmaktadır. Ancak yapılan literatür taraması sonucunda, "Kültür ve Miras" öğrenme alanı ile ilişkilendirilen becerilere yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders işleyiş süreçlerinin incelendiği ve öğretmenlerin beceri kazandırmada karşılaştıkları sorunları ortaya koyan çalışmaların, ilgili literatürde yetersiz düzeyde olduğu görülmüştür.

Çelikkaya (2011) çalışmasında SBDÖP'nda yer alan becerilerin kazandırılmasına ilişkin 50 sosyal bilgiler öğretmenin görüşlerini incelemiştir. Tarama modelinde tasarlanan araştırmanın verileri, anket formu aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin sosyal bilgiler dersinin değişim ve sürekliliği algılama, zaman ve kronolojiyi algılama ile araştırma becerilerini kısmen kazandırmasının yanı sıra sosyal bilgiler dersinde, zaman ve kronolojiyi algılama becerisine yönelik takvim bilgisi edinme,

zamanları ayırt etme, zaman ifadelerini doğru kullanma becerilerini ise daha çok kazandırdığına yönelik görüşleri ortaya koyulmuştur.

Mutluer (2013) tarama modelinde tasarladığı çalışmasında, sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki becerilere yönelik 10 sosyal bilgiler öğretmeninin görüşlerini incelemiştir. Araştırmanın verileri, yarı yapılandırılmış mülakatlar ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin çoğunun öğretim programında yer alan beceriler ve bu becerilerin öğretimi noktasında bilgi sahibi olmadığı belirlenmiştir.

Pala ve Şimşek (2016) ise tarama modelinde tasarladığı çalışmalarında, öğrencilerin sosyal bilgiler ders kitaplarında verilen olayların tarihlerini hatırlama seviyelerini ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihsel olayların öğretiminde kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşlerini incelemiştir. Araştırmanın verileri, 5-8.Sınıf seviyesinde öğrenim gören 410 öğrenci ve 100 öğretmene uygulanan başarı testi ve anket aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, sınıf seviyesine bağlı olarak öğrencilerin olayların tarihlerini hatırlama düzeylerinin değiştiği; öğrenciler tarafından genellikle önemli olayların tarihlerinin bilindiği ancak Eskiçağ Uygarlıkları'na ilişkin tarihlerin hatırlanmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin, tarihlerin öğretimini ders işleyiş sürecinde en fazla, anlatarak ve yazdırarak; bilgisayar ve video filmler izleterek; araştırma ödevi vererek; ezberleterek ve kavram haritaları kullanarak gerçekleştirdiği belirlenmiştir. Öğrenci görüşlerine göre ise öğretmenlerin olayların tarihlerini öğretirken en az uzman kişileri getirerek; karikatür ve diyagramların yanı sıra yakın gezilerine götürerek ve tarih şeridi kullanarak öğrettikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Taşkıran ve diğerleri (2016) ise tarama modelinde tasarladıkları çalışmalarında, programda belirtilen ve alana özgü becerilerin kazandırılma düzeyine ilişkin çeşitli değişkenlerce öğretmen görüşlerini incelemiştir. Araştırmanın verileri, 94 öğretmene anket formu uygulanarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, öğretmen görüşlerinin cinsiyet ve hizmet içi eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılık göstermediği; programla alakalı olarak, MEB'in düzenlemiş olduğu hizmet içi eğitimlere katılımın artmasına paralel olarak becerilerin kazandırılma düzeyinin arttığı bulgusuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin alana özgü becerilerin kazandırılmasında kendilerini yeterli gördükleri; genel olarak zaman ve kronolojiyi algılama ile mekânı algılama becerilerinin kazandırıldığını düşündükleri belirlenmiştir.

Çelik-Bayramoğlu (2016) ise çalışmasında, sosyal bilgiler dersinde tarihsel düşünme becerileri açısından tarihsel içeriğin öğretim sürecini ve bu becerilerin öğrenciler tarafından algılanma düzeyini incelemiştir. Araştırmanın verileri, öğretmen ve öğrencilere uygulanan görüşme formu ve yapılandırılmamış gözlemler aracılığıyla toplanmıştır. Çalışmanın katılımcı grubunu, 5 öğretmen ve 8. Sınıf seviyesinde öğrenim gören 18

öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin tarihsel olayların kronolojik sıralamasını yapabildikleri ancak tarihsel olay ve olguları günümüzle ilişkilendirmede zorlandıkları; geçmişteki değişim, insan ve olayları anlama noktasında bütüncül bakış açısına sahip olmadıkları; öğrencilerin tarihsel içerikle alakalı araştırma yapmadıkları; öğretmenlerin ise tarihsel içeriğin öğretiminde, ders kitabının yetersiz olması nedeniyle, yardımcı kaynak kitapları daha fazla kullandığı; tarihsel düşünme becerisini kazandırmak için öğrencilere proje, performans ve araştırma ödevi verdikleri; ölçme ve değerlendirmede en fazla test türünü kullandıkları; birincil elden kaynaklardan ve sözlü tarih yönteminden yararlanmadıkları; en fazla düz anlatım ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullandıkları; öğretmenlerin tarihsel olay ve olguların öğretiminde, neden-sonuç ilişkisi kurma ve akıl yürütme etkinliklerine daha fazla yer verdikleri ancak tarihsel içeriği geçmişle ilişkilendirme ve bütüncül anlayışla kazandırma noktasındaki etkinliklere ise seyrek olarak yer verdikleri saptanmıştır.

Üztemur ve diğerleri (2018) eylem araştırması olarak tasarladıkları çalışmalarında, müze ve tarihi mekânları etkili şekilde kullanabilmek amacıyla geliştirdikleri etkinliklerin, öğrencilerin alana özgü (değişim ve sürekliliği algılama, tarihsel empati, gözlem, zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama vd.) becerilerin gelişmesindeki katkısını incelemiştir. Araştırmanın verileri, 36 kişilik bir sınıfta uygulanan gözlem ve görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, ders işleyiş sürecinde, etkinlik temelli uygulamaların öğrencilerin sosyal bilgilere özgü becerilerini geliştirdiği tespit edilmiştir.

Çelikkaya ve diğerleri (2019) tarafından yapılan durum çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmeni ve öğrencilerin SBDÖP'ndaki becerileri önem sırasına koyma durumları incelenmiştir. Araştırmanın verileri, 131 öğrenci ve 39 öğretmenle yapılan görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmen ve öğrencilerin iletişim, empati ve problem çözme becerilerini ortak tercih ettikleri; öğretmenler tarafından kanıt kullanma, konum analizi, mekânı algılama becerilerinin hiçbir sıralamada tercih edilmediği; araştırma becerisine yönelik öğretmenlerin genellikle ödevlendirme yapılması gerektiğini düşündükleri ortaya konulmuştur.

Benzer şekilde Kıbıcı (2019) ise çalışmasında, sosyal bilgiler öğretmeni, öğrenci ve velilerin SBDÖP'ndaki becerileri önem sırasına koyma durumuna göre incelemiştir. Araştırmanın verileri, 73 öğretmen, 306 veli ve 525 öğrenciye anket formu uygulanarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, öğrenciler girişimcilik becerisini en önemli beceri ve Türkçeyi doğru ve etkili kullanma becerisini ise en önemsiz beceri olarak nitelendirdikleri; öğrencilerin sosyal bilgiler dersine özgü becerilerden en önemli beceri olarak gözlem ve en önemsiz beceri olarak ise zaman ve kronolojiyi algılama becerisini gördükleri belirlenmiştir. Öğretmenler ise problem çözme becerisini en önemli beceri olarak

nitelendirdikleri; alana özgü becerilere ilişkin gözlem becerisini önemli olarak nitelendirdikleri ve mekânı algılama, değişim ve sürekliliği algılama becerisini ise daha önemsiz gördükleri tespit edilmiştir.

Çelikkaya ve Kürümlüoğlu (2019) tarama modelinde tasarladıkları çalışmalarında, 7 ve 8. Sınıf seviyesinde öğrenim gören 188 öğrencinin zaman ve kronolojiyi algılama düzeylerini incelemiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen başarı testi aracılığıyla, veriler toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğrencilerin çağ ve milat gibi zaman ifadelerine yönelik yeterli bilgiye sahip olmadıkları; eş zamanlı meydana gelen tarihi olayları belirlemede ve tarihi çağları sıralamada yetersiz olmalarının yanı sıra öğrencilerin tarihsel olayları zaman şeridinde gösteremediği saptanmıştır. Ayrıca öğrencilerin zaman ve kronoloji algılarının düşük olmasında, öğretim programının ve ders kitaplarının yetersiz olmasının ve öğretmenlerin sınıf içi uygulamada zaman ve kronoloji algılarının geliştirilmesine yönelik yöntem-teknik ve etkinliklere yer vermemelerinin etkili olabileceği vurgulanmıştır.

2. 2. 4. Araştırma ile İlgili Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi

Araştırmanın amacı doğrultusunda, geneli ulusal literatürde yapılan taramalar sonucunda ulaşılan çalışmalar; yıl, amaç, yöntem ve en önemli görülen sonuç bakımından incelenmiş olup yukarıda yer verilen bölümde 3 ayrı başlık altında incelenmiştir. Sosyal bilgiler eğitiminde kültürel miras eğitimi ile “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilgili yapılmış çalışmalarda, 2013 yılından itibaren artış olduğu ve en fazla çalışmanın 2013 ardından 2014 ve 2018 yılları arasında yayınlandığı saptanmıştır. İlgili çalışmalar örneklem bakımından incelendiğinde, en fazla öğrenci ardından sırasıyla öğretim programı, öğretmen ve ders kitaplarının oluşturduğu belirlenmiştir. Ulaşılan çalışmalarda, genellikle sosyal bilgiler ile kültür arasında yakın bir ilişki olduğu, öğretmen görüşlerine göre programda yer alan kültürel kazanımların yetersiz olduğu; SBDÖP’nin kültürel kimlik kazandırmada başarılı olduğu; öğretmenlerin kültürel miras, Türk kültür ve tarihi ile ilgili içeriğin öğretiminde, yapılandırmacı yaklaşıma uygun olan yöntem ve tekniklere göre, öğretmen merkezli yöntemleri daha fazla tercih ettikleri; öğretmenlerin ders işleyiş sürecinde yeterli etkinlik kullanmadıkları; öğretmenlerin ders saatlerinin yetersiz olması, izin prosedürlerinin fazla olmasından dolayı alan gezileri düzenleyemedikleri; değerlendirme sürecinde genellikle tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerini kullanmadıkları; ders işleyiş sürecinde öğretmenlerin ders kitabına bağlı kaldıkları; sınıf içi ve sınıf dışı etkinliklerin öğrencinin kültürel mirasa yönelik tutumunu ve derse ilgisini arttırdığı; öğrencilerin kültürü ve kültürel öğeleri genellikle geçmişle ilişkilendirdiği;

öğrencilerin kültür ve kültürel öğelere yönelik yeterli düzeyde bilgi sahibi olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sosyal bilgiler dersinde tarihsel içeriğin öğretimi ile ilgili yapılmış çalışmaların, 2009 yılından itibaren 2011 ve 2016 yılları arasında yoğunluk kazandığı görülmüştür. Yapılan çalışmaların genellikle tarama modelinde tasarlandığı, çalışmalarda anketler ardından görüşmeler yoluyla verilerin toplandığı belirlenmiştir. Bu çalışmalar katılımcı grubu bakımından incelendiğinde, en fazla katılımcı grubunu öğretmen ardından öğrencilerin oluşturduğu görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenlerin tarihsel içeriğin öğretiminde, program ve materyal boyutundan kaynaklanan sorunlar yaşandığı belirlenmiştir. İlgili çalışmalarda, sosyal bilgiler dersinde genellikle tarihsel içeriğin yoğun ve öğrencinin gelişim seviyesine uygun olmaması; ders süresinin yetersiz olması; öğrencilerin içeriğe ilgisiz olması; tarihsel içeriğin öğretime ilişkin materyallerin yetersiz olması; programdaki içeriğin güncellenmemesi; program ve ders kitaplarında tarihsel içeriğin birbiriyle bağlantılı sunulmaması; ders kitaplarında harita, görsel ve tarih şeritlerinin yetersiz olması noktasında sorunlar yaşandığı ortaya koyulmuştur. Ayrıca bazı çalışmalarda, öğretmenlerin tarihsel içeriğin öğretiminde düz anlatım ve soru-cevap tekniklerini daha fazla tercih ettikleri ve bu nedenle öğrencilerin tarihsel içerik hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları saptanmıştır.

Sosyal bilgiler eğitiminde alana özgü beceriler ile ilgili yapılmış çalışmaların ise genellikle tarama modelinde tasarlandığı; anketler ardından görüşmeler ve başarı testi yoluyla verilerin toplandığı belirlenmiştir. Bu çalışmaların katılımcı grubunu ise çoğunlukla öğretmen, öğrenci ardından öğretim programı ve sosyal bilgiler ders kitaplarının oluşturduğu saptanmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler eğitiminde alana özgü ve tarihsel düşünme becerilerinin gelişimine ilişkin alternatif uygulamaların etkililiğinin incelendiği çalışmaların, 2017-2019 yılları arasında yoğunluk kazandığı görülmüştür. Araştırma sonuçlarına göre, sosyal bilgiler dersinde alana özgü becerilerin kısmen kazandırıldığı; öğretmenlerin alana özgü becerilerin kazandırılmasında kendilerini yeterli gördükleri; öğretim programındaki becerilerin kazandırılmasında yeterli bilgiye sahip olmadıkları; öğretmenlerin alana özgü (zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama, değişim ve sürekliliği algılama vd.) becerileri öncelikli beceri sıralamasına koymadıkları; tarihsel düşünme becerilerinin kazandırılmasında öğretmenlerin ders işleyiş sürecinde birincil kaynak, alan gezisi ve tarih şeritlerinden yararlanmadıkları; içeriğin öğretiminde genellikle düz anlatım ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini sıklıkla kullandıkları; tarihsel içeriği en fazla anlatarak, yazarak ve ezberleterek öğrettikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca ulaşılan bu çalışmalarda, öğrencilerin önemli olayların tarihlerini bildikleri ancak eskiçağ tarihlerini hatırlayamadıkları ve genel olarak öğrencilerin kronolojik algılarının yetersiz olduğu bulgusuna da ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, literatürde sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanına ilişkin ders işleyiş sürecinin incelendiği (Polat, 2016; Polat ve Bekdemir, 2017; Tosun, 2019) az sayıda çalışmaya rastlanılmıştır. Polat (2016) ve Polat ve Bekdemir’in (2017) çalışmalarında yapılan sınıf içi gözlemlerin kültür varlıkları ile ilişkilendiren kazanımlarla ve Tosun’un (2019) çalışmasında ise 6. Sınıf seviyesinde “İpek Yolunda Türkler” ünitesi ile sınırlı olduğu saptanmıştır. İlgili literatürde sosyal bilgiler dersinde 5, 6 ve 7. Sınıf seviyesinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin tamamına yönelik öğretmenlerin ders işleyiş sürecinde gerçekleştirdikleri etkinlikler ile bu öğrenme alanına yönelik ilgili ünitelerde karşılaşılan sorunları ortaya koyan çalışmaların yetersiz olduğu saptanmıştır. Ayrıca bu öğrenme alanı ile ilişkilendirilen ve “zaman ve kronolojiyi algılama”, “kanıt kullanma”, “değişim ve sürekliliği algılama” becerilerine yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders işleyiş sürecinde ne tür etkinlikler gerçekleştirdiğini inceleyen çalışmaların da literatürde yetersiz düzeyde olduğu belirlenmiştir.

3. YÖNTEM

Bu başlık kapsamında araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, araştırmada yararlanılan veri toplama araçları, verilerin toplanma sürecinde izlenen aşamalar ve elde edilen verilerin analiz süreci açıklanmaktadır.

3. 1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım, bir problemin keşfedilmesi gerektiğinde araştırmacıların, katılımcıların bağlamını ve algılarını anlamak istediği zamanlarda ya da olayların doğal ortamında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde ortaya konulmasına ilişkin bir sürecin izlendiği anlarda kullanılması uygun olan bir yaklaşım olarak ifade edilebilir (Creswell, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41). Bu tür araştırmalarda bağlama dair derinlemesine bir anlayışla bilgi edinmek istenmektedir. “Örneğin, bir dersin nasıl öğretildiği, bu ders için nasıl hazırlandı, öğrencilerin neler yaptıkları, ne tür etkinliklerin işe koşulduğu ve öğrenme sürecini olumlu ve olumsuz yönde etkileyen faktörlerin neler olduğu araştırılır” (Büyüköztürk, Akgün, Karadeniz, Demirel ve Kılıç, 2013, s. 234). Araştırma, nitel araştırma desenlerinden biri olan durum çalışması (case study) ile yürütülmüştür. Durum çalışmaları, belirli bir olayın, olayların, deneyimlerin veya bu özel durumda meydana gelen süreçleri derinlemesine irdelemeyi ve kendi koşulları içinde var olan duruma yönelik sebep-sonuç ilişkilerini anlamayı hedefler. Nitel bir durum çalışmasının en temel özelliği bir ya da birkaç durumun derinliğine araştırılmasıdır (Çepni, 2014; Denscombe, 2007; Punch, 2005; Sönmez ve Alacapınar, 2017; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

Araştırmada, teorik boyutun öğrenme ortamına nasıl yansıdığı, araştırmacı tarafından yapılan gözlemler ve uygulama sürecine yönelik sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmeler sonucunda derinlemesine bir anlayışla ortaya koyulmaktadır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin belirli bir zamanda ve belirli bir mekân olarak öğrenme ortamlarında içeriği yansıtmaları ve öğretim sürecinin ayrıntılı olarak gözlenmesi ve ayrıca ikinci bir veri toplama aracı olarak sınıf içi uygulamalarda yaşanan durumlara yönelik öğretmen görüşlerinin bütüncül bir şekilde değerlendirmesi nedeniyle bu çalışma özel durum çalışması niteliğini kazanmaktadır. Araştırmada odaklanılan durum, gözlem ve derinlemesine gerçekleştirilen mülakat tekniklerinin işe koşulmasıyla, ayrıntılı olarak betimlenmiş olup, araştırmanın inanırılık ve güvenilirliğini desteklenmiştir.

3. 2. Çalışma Grubu

Nitel araştırmalarda örneklem büyüklüğünü belirlemeye ilişkin bir kural yoktur. Örneklemen büyüklüğü neyi bilmek istediğimize, araştırmamanın amacına ve neyin inanılır olacağına bağlıdır. Bu sebeple durum çalışmalarının sonuçlarını belirli bir evrene temsil etme gibi bir kaygısı yoktur; ancak kuramsal önermelere genellenebilir (Çepni, 2014; Patton, 2014; Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda çalışmada, evren yerine çalışma grubu ifadesi kullanılmıştır.

Araştırmamanın çalışma grubunu, 2018-2019 eğitim-öğretim yılında Trabzon ili merkez ilçesi Ortahisar ve Akçaabat ilçesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı 3 ayrı devlet okulunda görev yapmakta olan 6 sosyal bilgiler öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmamanın çalışma grubunun seçimi kolay ulaşılabilir durum örneklemesi yöntemine göre gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan durumu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 123). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi uygulama sürecinin düzenli takibinin yapılabilmesi ve çalışmanın sağlıklı, organize bir şekilde sürdürülebilmesi açısından araştırmacı tarafından birbirine yakın okullar tercih edilmiştir. Belirlenen okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri gönüllülük esasına bağlı olarak çalışma grubuna dâhil edilmiştir. Sınıf içi uygulamaların gözlemi öncesinde 6 sosyal bilgiler öğretmenine ait yıllık planlar toplanmış olup sosyal bilgiler öğretmenleriyle gözlem öncesinde görüşmeler yapılmıştır.

Gözlem öncesi gerçekleştirilen görüşmelerde, sosyal bilgiler öğretmenlerinin kişisel bilgilerine ve önceki sınıf içi uygulama yaşantılarına ilişkin sorular yöneltilmiştir. Gözlem sürecinde 3 farklı devlet okulu kapsamında 5. Sınıf seviyesinde 2, 6. Sınıf seviyesinde 2 ve 7. Sınıf seviyesinde 2 olmak üzere toplamda 6 sosyal bilgiler öğretmenin "Kültür ve Miras" öğrenme alanı sınırlılığında, sınıf içi uygulamaları izlenmiştir. Sınıf içi uygulamaları takip edilen sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrenme ortamlarındaki yaşantılarına dair veriler, 6 farklı sınıf ortamından elde edilmiştir.

Araştırmada etik kurallara dikkat edilmiştir. Bu bağlamda, devlet okullarında görev yapan öğretmenlerin kimliklerine ve gözlem yapılan sınıfların tanımlayıcı isimlerine yer verilmeyerek araştırmacı tarafından okul, öğretmen ve sınıflar için kod isimler belirlenmiştir. Örneğin, A okulunda görev yapan 5. Sınıf seviyesinde sınıf içi uygulamaları gözlenen öğretmen için Ö5 kodu, aynı okulda 6. Sınıf seviyesinde sınıf içi uygulamaları gözlenen öğretmen için Ö3 kodu, B okulunda görev yapan 6. Sınıf seviyesinde sınıf içi uygulamaları gözlenen öğretmen için Ö4 kodu, C okulunda görev yapan 7. Sınıf seviyesinde sınıf içi uygulamaları gözlenen öğretmenler için ise Ö1 ve Ö2 kodu kullanılmıştır. Sınıflar ise öğretmene verilen kodlara göre sıralanmıştır. Örneğin, Ö1 kodlu

öğretmenin sınıfı S1, Ö2 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulamalarını gerçekleştirdiği sınıf için ise S2 kodu kullanılmıştır.

Tablo 1. Sınıf İçi Uygulamaları Gözlenen ve Görüşme Yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Yönelik Kişisel Bilgiler

Öğretmen Özellikleri	f	Kodlar
Cinsiyet		
Kadın	3	Ö1, Ö5,Ö6
Erkek	3	Ö2, Ö3, Ö4
Eğitim Durumu		
Lisans	6	Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö5,Ö6
Mezun Olunan Bölüm		
Sosyal Bilgiler	3	Ö1,Ö2,Ö4
Coğrafya	2	Ö3,Ö5
Tarih	1	Ö6
Mesleki Kıdem		
11-15 yıl	1	Ö2
16-20 yıl	3	Ö1,Ö3,Ö6
21 yıl ve üzeri	2	Ö4,Ö5
Toplam	6	6

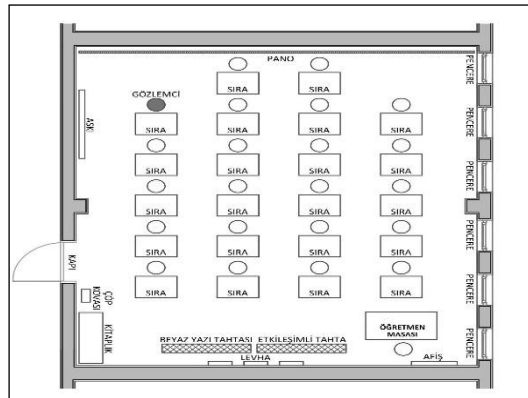
Tablo 1’de sunulduğu üzere, araştırmacı tarafından 3 kadın ve 3 erkek olmak üzere toplam 6 sosyal bilgiler öğretmenin sınıf içi uygulamaları izlenmiş ve öğretmenlerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin 3’ü öğretmen yetiştiren kurumlardan, diğer 3’ü ise üniversitelerin Edebiyat Fakültelerinden mezundur. Katılımcı grubunu oluşturan 3 öğretmen Sosyal Bilgiler, 2 öğretmen Coğrafya ve 1 öğretmen ise Tarih bölümü mezundur. Öğretmenlerin mesleki kıdemleri incelendiğinde, 2 öğretmenin 21 yıl ve üzeri, 3 öğretmenin 16-20 yıl ve yalnızca 1 öğretmenin ise 11-15 yıl aralığında mesleki kідeme sahip olduğu görülmektedir. Araştırmacı tarafından öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarının gözlemi öncesinde yapılan görüşmelerde, öğretmenlerin önceki eğitim-öğretim yaşantıları hakkında da bazı sorular yöneltilmiştir. Öğretmenlerin önceki öğrenme yaşantılarına ilişkin bilgilere Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Sınıf İçi Uygulamaları Gözlenen ve Görüşme Yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Özellikleri

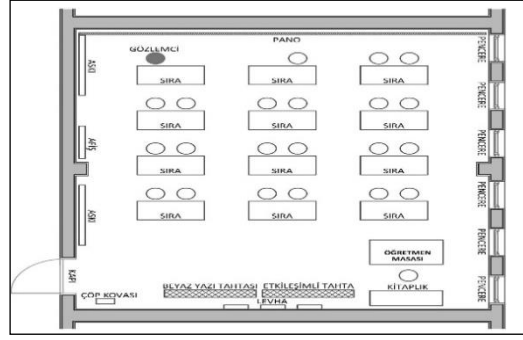
Öğretmen Özellikleri	Evet (f)	Kod	Hayır (f)	Kod
Kültürel mirasın aktarımı ve korunması üzerine hizmet-içi eğitim durumu	-	-	6	Ö1,Ö2,Ö3,Ö4,Ö5,Ö6
Kültürel miras eğitimi çerçevesinde daha önce proje çalışmasında yer alma durumu	1	Ö3	5	Ö1,Ö2,Ö4,Ö5,Ö6
Ders planı hazırlama durumu	1	Ö3	5	Ö1,Ö2,Ö4,Ö5,Ö6
Kültür ve miras öğrenme alanı çerçevesinde okul dışı etkinlikleri tercih etme durumu	2	Ö3,Ö4	4	Ö1,Ö2,Ö5,Ö6

Tablo 2’de görüldüğü üzere, öğretmenlerin hiçbiri kültürel mirasın aktarımına ilişkin hizmet içi süreçte seminer vb. eğitimler almamıştır. Kültürel miras eğitimine ilişkin yalnızca 1 öğretmenin tarihi çevre eğitimine yönelik TÜBİTAK projesinde yer aldığı ve 1 öğretmen hariç diğer öğretmenlerin ders planı hazırlamadığı belirlenmiştir. Ayrıca “Kültür ve Miras” öğrenme alanı çerçevesinde yalnızca 2 öğretmenin okul dışı etkinlikleri tercih ettiği, diğer öğretmenlerin ise bu öğrenme alanı çerçevesinde daha önce sınıf içi uygulamalarında okul dışı etkinliklerden yararlanmadığı saptanmıştır. Gözlem öncesi yapılan görüşmelerde öğretmenlere SBDÖP’nda yer alan hangi öğrenme alanında sorun yaşadıkları da sorulmuştur. Öğretmenlerin tamamı en fazla “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde ardından “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki ünitelerin işleniş sürecinde sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Öğrenme ortamlarının koşulları öğretmenlerin ders işleyiş sürecini etkileyebilmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanının işleniş boyunca gözlem yapılan sınıflarda oturma düzeni, fiziksel ortama ait öğelerin ve sınıf içinde gözlemci araştırmacının konumu şu şekildedir:

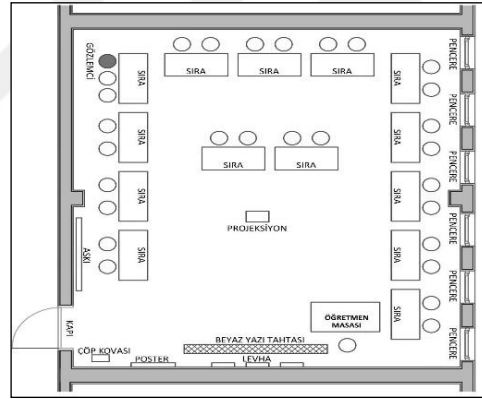

Şekil 6. S1 kodlu sınıfın oturma düzeni

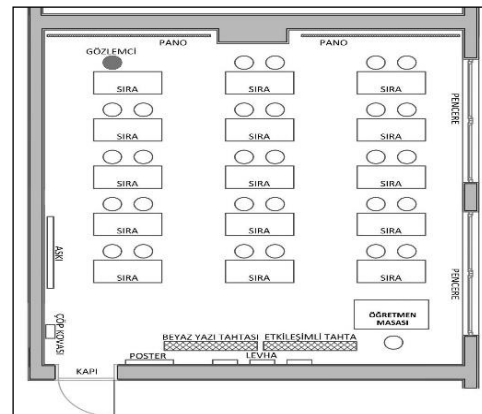

Şekil 7. S2 kodlu sınıfın oturma düzeni

S1 kodlu sınıf, C okulunda 7. Sınıf seviyesinde ders işleniş süreci takip edilen Ö1 kodlu öğretmenin sınıfıdır. Benzer şekilde S2 kodlu sınıfta C okulunda görev yapan 7. Sınıf seviyesinde ders işleniş süreci takip edilen Ö2 kodlu öğretmenin sınıfıdır. Gözlemci araştırmacı, sınıf içinde öğrenme alanının işleniş boyunca öğrencilerin oturma düzenlerinin değişmemesine özen göstermiştir. Siyah renk ile işaretlenen şekiller gözlemci araştırmacının sınıf içindeki konumunu belirtmektedir.

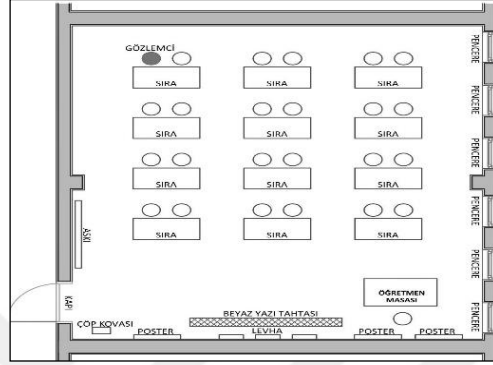

Şekil 8. S3 kodlu sınıfın oturma düzeni

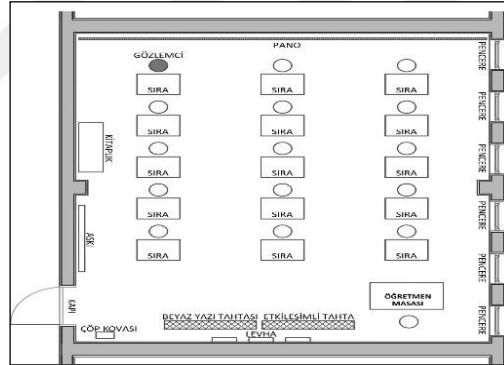

Şekil 9. S4 kodlu sınıfın oturma düzeni

S3 kodlu sınıf, A okulunda 6. Sınıf seviyesinde ders işleniş süreci incelenen Ö3 kodlu öğretmenin sınıfıdır. Diğer sınıflardan farklı olarak yalnızca S3 kodlu sınıfta U tipi yerleşim biçiminin tercih edildiği görülmektedir. Gözlem sürecinde bazı gözlem saatlerinde S3 kodlu sınıfta sıralı geleneksel yerleşim düzenine geçildiği de saptanmıştır. S4 kodlu sınıf ise B okulunda görev yapan ve 6. Sınıf seviyesinde ders işleniş süreci takip edilen Ö4 kodlu öğretmenin sınıfıdır.

Şekil 10. S5 kodlu sınıfın oturma düzeni

Şekil 11. S6 kodlu sınıfın oturma düzeni

S5 kodlu sınıf, A okulunda 5. Sınıf seviyesinde ders işleniş süreci takip edilen Ö5 kodlu öğretmenin sınıfıdır. S6 kodlu sınıf ise C okulunda görev yapan ve 5. Sınıf seviyesinde ders işleniş süreci takip edilen Ö6 kodlu öğretmenin sınıfıdır. Sınıf içi gözlemleri yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf ortamlarının fiziksel ve sosyal özellikleri Tablo 3'te şu şekilde betimlenebilir:

Tablo 3. Gözlem Yapılan Sınıfların Fiziki Ortamına Ait Özellikler

Fiziki Ortam	Gözlem Yapılan Sınıflar					
	7. Sınıf		6. Sınıf		5. Sınıf	
	S1	S2	S3	S4	S5	S6
Sınıf Mevcudu	10 Kız 10 Erkek	9 Kız 12 Erkek	15 Kız 13 Erkek	10 Kız 10 Erkek	12 Kız 11 Erkek	7 Kız 8 Erkek
Toplam	20	21	28	20	23	15
Pano	√	√	-	√	-	√
Kitaplık	√	√	-	-	-	√
Beyaz Yazı Tahtası	√	√	√	√	√	√
Etkileşimli Tahta	√	√	-	-	-	√
Projeksiyon	-	-	√	-	-	-
Oturma Düzeni	Sıralı	Sıralı	U tipi ve Sıralı	Sıralı	Sıralı	Sıralı

Tablo 3'te sunulduğu üzere, sınıfların mevcudu en fazla 28, en az ise 15'tir. Sınıflarda genellikle sıralı (geleneksel) tarzda yerleşim biçiminin tercih edildiği görülmektedir. 2 sınıf hariç diğer sınıflarda panoların yer aldığı görülmektedir ancak sosyal bilgiler dersine ilişkin köşelerin ve ders ile alakalı örnek çalışmaların bu panolarda yer verilmediği belirlenmiştir. Tüm sınıflar beyaz yazı tahtasına sahiptir. Etkileşimli tahta 3 sınıf haricinde diğer sınıflarda yer almaktadır. S2 kodlu sınıfta etkileşimli tahta olmasına karşın yapılan gözlemler boyunca öğretmen tarafından kullanılmamıştır. Projeksiyon ise yalnızca 1 sınıfta yer almaktadır. Özellikle S3 ve S4 kodlu sınıflarda pano, kitaplık ve etkileşimli tahtanın eksik olduğu görülmektedir. S3 kodlu sınıfta projeksiyon bulunmasına rağmen öğretmenin ünitelerin işleniş boyuncu kullanmadığı belirlenmiştir. S3 ve S4 kodlu sınıfların bulunduğu okula yeni taşınması nedeniyle, sınıf içi materyal konusunda eksikliklerin olduğu görülmektedir. Ayrıca hiçbir sınıfta harita, küre vb. materyaller yer almamaktadır. Sınıf içi gözlemi yapılan sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf ortamlarının sosyal özellikleri ise Tablo 4'te sunulmaktadır.

Tablo 4. Gözlem Yapılan Sınıfların Sosyal Ortamına Ait Özellikler

Sosyal Ortam	Gözlem Yapılan Sınıflar					
	7. Sınıf		6. Sınıf		5. Sınıf	
	Sınıf Kodu					
	S1	S2	S3	S4	S5	S6
Öğrenci özellikleri	√	√	√	√	√	√
Yabancı kültürlerden öğrenci						
Özel eğitime destek duyan öğrenci	-	-	-	√	√	√

Tablo 4'te görüldüğü üzere, gözlem yapılan sınıfların tamamında yabancı kültürlerden öğrenciler bulunmaktadır. S1 ve S2 kodlu sınıflarda 2'şer Afgan öğrenci mevcuttur. Özellikle bu sınıflarda bulunan Afgan öğrencilerin Türkçe anlama, dinleme ve yazma seviyelerinin düşük olduğu görülmektedir. Genellikle Trabzon ve çevresinde yaşayan öğrencilerin sınıflarda yoğunlaştığı ancak S3 kodlu sınıfta ise ülkemizin farklı coğrafyalarından gelen öğrencilerin yoğunlukta olduğu görülmektedir. Ayrıca S3 kodlu sınıfta Moldova vatandaşı 1 öğrenci bulunmaktadır. Bu sınıfta bulunan Moldova vatandaşı öğrencinin Türkçe anlama, dinleme ve yazma düzeyinin ise yüksek olduğu görülmektedir. S4 kodlu sınıfta 7 Afgan öğrenci bulunmaktadır. Afgan öğrencilerin yalnızca 2'sinin Türkçe anlama, dinleme ve yazma seviyesi yüksektir. Ayrıca bu sınıfta 1 kaynaştırma öğrencisinin de olduğu gözlenmiştir. S5 kodlu sınıfta ise genellikle baskın kültürün dışında ülkemizin diğer coğrafyalarından gelen özellikle Doğu Anadolu bölgesinden gelen öğrencilerin yoğunlukta olduğu gözlenmiştir. Ayrıca sınıfta Dikkat Eksikliği Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) olan 1 öğrenci mevcuttur. Bu öğrencinin derse katılımı için farklı etkinliklerin yapıldığı belirlenmiştir. S6 kodlu sınıfta ise 1 İran vatandaşı öğrenci ve 2 kaynaştırma öğrencisi bulunmaktadır. İran vatandaşı öğrencinin Türkçeyi anlama, dinleme ve yazma düzeyi oldukça düşüktür. Yapılan gözlemler boyunca bu sınıfta bulunan 2 kaynaştırma öğrencisinin bazı ders saatlerinde farklı branşlardaki öğretmenler tarafından sınıftan bireysel destek eğitimleri için alındığı gözlenmiştir.

3. 3. Verilerin Toplanması

Bu başlık kapsamında veri toplama araçları, veri toplama araçlarının geliştirilme süreci, verilerin toplanma sürecinde yaşanan durumlar ve verilerin analiz süreci açıklanmaya çalışılmıştır.

3. 3. 1. Veri Toplama Araçları ve Teknikleri

Nitel yaklaşımda tasarlanan bu çalışmada veri toplama aracı olarak doküman analizi tekniği, gözlem ve yarı yapılandırılmış mülakat tekniğinden yararlanılmıştır. "Nitel yöntemler ilk ve en önemli araştırma yöntemleridir. Bu yöntemler; gözlem, mülakat ve doküman analizi yapılarak insanların ne yaptıklarını, ne bildiklerini, ne düşündüklerini ve ne hissettiklerini ortaya çıkarmanın yollarıdır" (Patton, 2014, s. 145). Özel durum incelemesi, bütünsel bakış açısı gerektirmektedir. Bu nedenle özel durum araştırması yapmak isteyen kişiler birden fazla veri toplama tekniğinden yararlanmalıdır (Ekiz, 2009). Bu bağlamda, çalışmanın bütününe geniş bir perspektiften bakabilmek ve anlamlı sonuçlar elde edebilmek adına üç ayrı veri toplama yönteminden faydalanılmıştır. Farklı

veri toplama teknikleri kullanılarak araştırmanın veri tabanı zenginleşecek; alternatif yorumlara ulaşılarak araştırmanın inanırılık ve güvenilirlik koşulları büyük ölçüde sağlanmış olacaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Veri toplamada kullanılacak olan yöntemler alt problemler çerçevesinde belirlenmiştir. “Veri toplama yöntemi veya yöntemleri, araştırmanın başında oluşturulan alt problemler dikkate alınarak belirlenir. Bu şekilde araştırmacının, veri toplama sürecinde alt problemlerle ilgisiz olabilecek verileri toplamaktan kaçınması mümkün olacaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 296).

Bu çalışmada özellikle “Kültür ve Miras” öğrenme alanının gözlenecek durum olarak tercih edilmesinde, tarihsel ve kültürel konulara en fazla yer veren öğrenme alanının “Kültür ve Miras” olması etkili olmuştur.

3. 3. 1. 1. Yapılandırılmamış Gözlemler

“Durum çalışmalarında doküman analizi ile birlikte çoğunlukla gözlem ve görüşmeler kullanılır. Burada amaç, duruma ilişkin kesin ve detaylı tanımlamaların yapılmasıdır. Daha derinlemesine bilgi toplayabilmek için birden fazla veri toplama aracının kullanılmasında fayda vardır” (McMillan, 2000’den akt., Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2018, s. 271). Çalışmanın odak noktasını yapılandırılmamış gözlemler oluşturmaktadır. Bu çalışmada ortaokul 5, 6 ve 7. Sınıf seviyelerinde okutulmakta olan sosyal bilgiler dersinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işleniş boyunca, sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrenme ortamlarında öğrencilerin öğrenmelerini kolaylaştırmak için ne tür etkinliklere yer verdikleri araştırmacı tarafından yapılandırılmamış gözlemler ile betimlenmektedir.

Yapılandırılmamış alan çalışmaları çoğunlukla araştırmacının incelenen durumun doğal ortamına katılım göstererek gerçekleştirilmektedir. “Yapılandırılmamış gözlemler, gözlemcinin dersleri izlerken düz yazıyla yazması şeklinde gerçekleştirilir. Ders boyunca vuku bulan bütün davranışlar ve vuku bulma şekli gözlemci tarafından ayrıntılı olarak yazılmaya çalışılır...” (Çepni, 2014, s. 180; Yıldırım ve Şimşek, 2016).

“Kültür ve Miras” öğrenme alanına yönelik yapılan gözlemler öncesinde 2 alan uzmanı beraberinde hangi durumun ortaya koyulacağına yönelik temel sorular belirlenmiştir. Örneğin, öğretmen derse giriş aşamasında ne tür etkinlikler düzenliyor ve bu etkinlikleri nasıl gerçekleştiriyor? Şeklinde bir dersin diğer tüm aşamalarına yönelik benzer sorular yöneltilmiştir (Ek 5). Bu çerçevede, araştırmacı tarafından, sosyal bilgiler öğretmenlerinin derse giriş etkinlikleri, öğretim sürecine ve dersin sonuç etkinliklerine yönelik alan notları tutulmuştur. Ayrıca araştırmacı tarafından, 2018 SBDÖP’nda 5. Sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkilendirilen Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ile araştırma becerilerinin yanı sıra ABD, İngiltere, İrlanda, Hollanda, Macaristan,

Avustralya gibi Türkiye eğitim sisteminde de sosyal bilgiler ve tarih müfredat programlarında bireylere kazandırılması hedeflenen (Demircioğlu, 2007; Demirel ve Turan, 2009) ve ilgili literatürde yer alan bazı çalışmalarda (Erdem, 2019; Hayırsever ve Kısakürek, 2014; Şimşek ve Bal, 2010; Taşkiran, Baş ve Bulut, 2016; Palaz, 2019; Türker, 2019) alana özgü olmakla birlikte tarihsel düşünmeyi destekleyen ve tarihsel içeriğin öğretimi yoluyla kazandırılacak beceriler olarak nitelendirilen; zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, kanıt kullanma becerilerine yönelik öğretmenlerin sınıf içi etkinlik kullanma durumlarını betimleyen alan notları da tutulmuştur. Alan notları haricinde ders gözlemleri boyunca araştırmacı tarafından ses kayıt cihazından yararlanılmıştır. Yetkili makamlardan uygulama için gerekli izinler alındıktan sonra gönüllülük esasına dayalı olarak, öğretmenlere ders ortamlarında video ve ses kayıt cihazıyla kayıt yapılma talebi yöneltilmiştir (Ek 1 ve Ek 2). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hiçbir video kayıt altına alınmak istememiş olup yalnızca ses kayıt cihazıyla kayıt yapılmasına olumlu yaklaşmışlardır. Araştırmacı tarafından sınıf içi gözlemlerde tutulan alan notları, ses kayıtlarıyla desteklenerek elde edilen verilerin geçerliliğini destekleme yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda, uygulama süreci boyunca ayrıntıların göz ardı edilmemesine önem verilmiştir. Ayrıca “Kültür ve Miras” öğrenme alanının gözlemi öncesinde araştırmacı tarafından “Birey ve Toplum” öğrenme alanı çerçevesinde örnek pilot uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamaya ilişkin açıklayıcı bilgiler aşağıda verilen Tablo 5’te sunulmaktadır.

Tablo 5. Yapılandırılmamış Gözlemlere İlişkin Pilot Uygulama Takvimi

Gözlem Yapılan Sınıflar	Gözlem Tarihi	Gözlem Süresi	Ünite
6.Sınıf	03.10.2018	40’	Birlikte Daha Güçlüyüz
5.Sınıf	02.10.2018	40’	Hak ve Sorumluluklarım

Araştırmacının uygulama sürecine adapte olabilmesi için “Kültür ve Miras” öğrenme alanında ders takibi yapılan 2 sosyal bilgiler öğretmenin, 02.10.2018 ve 03.10.2018 tarihlerinde toplam 2 ders saatinde “Birey ve Toplum” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelere yönelik ders işleniş süreci incelenmiştir. Araştırmacı tarafından pilot uygulamalarda öğretmenlerin derse giriş, öğretim süreci ve bir dersin sonuç aşamalarına yönelik asıl uygulama için örnek alan notları tutulmuştur.

3. 3. 1. 2. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu

Araştırmada ikinci bir veri toplama aracı olarak mülakatlardan yararlanılmıştır. Araştırmacı tarafından öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarına dönük yapılan gözlemlerin

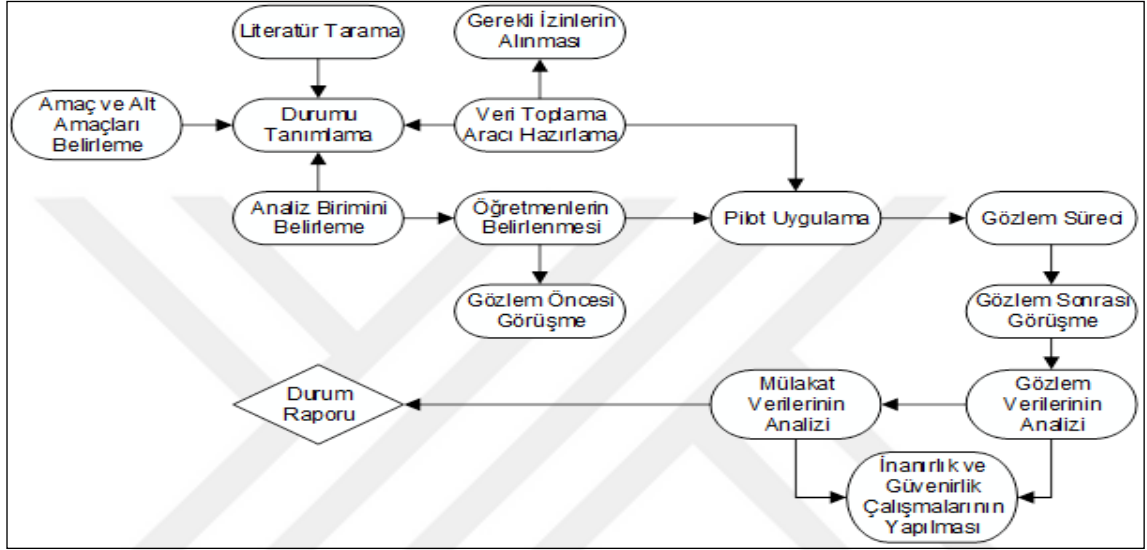
ardından 6 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmelerde sosyal bilgiler öğretmenlerinin derse giriş etkinlikleri, öğretim süreci ve dersin sonuç aşamalarında gözlenen durumlar hakkında görüşlerine başvurulmuştur. Böylece gözlemci tarafından toplanan verilerin öğretmen görüşleriyle desteklenerek inandırıcılık ve güvenilirliği arttırılmak istenilmiştir. “Bazı gözlem araştırmalarında, gözlenen ortamda bulunan kişilerle, araştırma konusuna ilişkin ek bilgi almak amacıyla görüşme yapmak gerekebilir. Bu şekilde araştırmacı, gözlediği olgulara ilişkin olası yanlış algılarını düzeltebilir ya da oluşturduğu bazı yargıların doğruluğunu teyit edebilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 184). Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde kullanılan görüşme formunun geliştirilme süreci şöyledir:

Öncelikle yarı yapılandırılmış mülakat formunun geliştirilmesinde, gözlem sürecinde takip edilen ders aşamaları dikkate alınmış olup, gözlem sonuçlarında ortaya çıkan durumlardan da yararlanılarak bir taslak form oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından oluşturulan bu taslak mülakat protokolü 3 ayrı alan uzmanına sunulmuştur. Araştırmacı tarafından alan uzmanlarının görüş ve önerileri doğrultusunda bazı soruların ifade biçimlerinde düzenlemelere gidilmiş, bazı soruların ise form içindeki yerleri değiştirilmiştir. Esas uygulama için hazır hale getirilen görüşme formu son şekliyle 1 alan uzmanın onayına sunulmuştur. Alan uzmanının onayının ardından mülakat formunun 3 sosyal bilgiler öğretmeni ile pilot uygulaması gerçekleştirilmiştir. Pilot uygulamada öğretmenler tarafından 1 sorunun tam olarak anlaşılmadığı fark edilmiştir. Pilot uygulama sonrasında 3 sosyal bilgiler öğretmeninden elde edilen bulguların analizi yapılarak benzer ve farklı cevaplar incelenmiş olup soruların anlaşılabilirliği denetlenmiştir. Araştırmacı tarafından işlemeyen 1 soru yeniden anlaşılır bir şekilde ifade edilerek mülakat formu esas uygulama için hazır hale getirilmiştir. Mülakat formunda yer alan sorular bir dersin giriş etkinlikleri, öğretim süreci ve ölçme-değerlendirme sürecinde öğretmenlerin tercihlerine ve bu süreçlerde yaşadıkları sorunları ortaya koymaya yöneliktir. Ayrıca hazırlanan mülakat formunda öğretmenlerin genel olarak “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yaşanan sorunları sınırlandırmadan özgürce ifade etmeleri de beklenmiştir (Ek 4).

Araştırmacı tarafından gözlem öncesinde 6 sosyal bilgiler öğretmeni ile ön görüşmeler gerçekleştirilmiştir (Ek 3). Bu ön görüşmelerde kullanılan form daha çok öğretmenlerin kişisel bilgilerini ve öğrenme yaşantılarına yönelik sorulardan oluşmaktadır. Gözlem öncesi yapılan görüşmelerde de 3 alan uzmanının görüş ve önerilerine başvurulmuştur. Alan uzmanlarının onayının ardından 6 sosyal bilgiler öğretmeniyle ön görüşmeler yapılmıştır. Ön görüşmeler çerçevesinde sonda soru olarak öğretmenlere en fazla hangi öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde sorun yaşadıkları da sorulmuştur.

3. 3. 2. Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada odaklanılan amaçlara temel birtakım aşamalardan geçilerek yanıtlar aranmıştır. Öncelikle literatür taraması, durumun belirlenmesi, gerekli izinlerin alınması, veri toplama araçlarının geliştirilmesi, pilot uygulamaların yapılması, asıl uygulamaların gerçekleştirilmesi gibi bazı aşamalar takip edilmiştir. Araştırma süreci boyunca takip edilen süreçler aşağıda Şekil 12’de özetlenmektedir.

Şekil 12. Durum çalışmasının planlanmasında takip edilen süreçler

Trabzon Milli Eğitim Müdürlüğü ve 3 farklı okulda görev yapan 6 sosyal bilgiler öğretmeninden uygulama için gerekli izinler alındıktan sonra 09.10.2018-12.12.2018 tarihleri arasında 5, 6 ve 7. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişi farklı sınıf ortamlarında araştırmacı tarafından gözlenmiştir. 5, 6 ve 7. Sınıf düzeylerine göre yapılan asıl gözlem sürecine ilişkin takvim Tablo 6’da sergilenmiştir.

Tablo 6. Yapılandırılmamış Gözlemlere İlişkin Asıl Uygulama Takvimi

Öğretmenler	Gözlem Başlangıç ve Bitiş Tarihleri	Toplam Saat
7. Sınıf-Ö1	09.10.2018-11.12.2018 10 Hafta	24 Saat
7. Sınıf-Ö2	23.10.2018-06.12.2018 7 Hafta	21 Saat
6. Sınıf-Ö3	15.10.2018-10.12.2018 9 Hafta	17 Saat
6. Sınıf-Ö4	17.10.2018-12.12.2018 9 Hafta	21 Saat
5. Sınıf-Ö5	19.10.2018-30.11.2018 6 Hafta	17 Saat
5. Sınıf-Ö6	10.10.2018-21.11.2018 7 Hafta	20 Saat
Toplam		121 Saat

Tablo 6’da görüldüğü üzere, bu öğrenme alanına yönelik sınıf içi uygulamaların gözlemi araştırmacı tarafından uzun bir zamana yayılmıştır. Uzun süreli gözlemler ile araştırmacının sınıf atmosferindeki etkisi ortadan kaldırılmak istenmiştir. Bu şekilde öğretmen ve öğrencilerin sınıf ortamındaki doğal yaşantılarının bozulmamasına dikkat edilerek çalışma verilerinin inandırıcılığı desteklenmiştir.

Uygulama öncesinde 6 sosyal bilgiler öğretmenine “Öğretmen Bilgilendirme ve İzin Formu” sunulmuştur (Ek 2). Gerekli izinlerin alınmasının ardından araştırmacı tarafından “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişi takip edilmiştir. Veri toplama sürecinde yapılan gözlemler 5, 6 ve 7. Sınıf seviyelerinde paralel bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Bu öğrenme alanına yönelik sınıf içi uygulamaların gözlemi boyunca araştırmacı tarafından yapılandırılmamış alan notları tutulmuştur. Gözlemler esnasında gözden kaçırılan öğretmen uygulamaları ses kayıt cihazından dinlenerek düzenlenmiştir. Ayrıca araştırmacı tarafından yapılan gözlemler sonrasında sınıf içinde yaşanan ve çalışmaya katkı sunacak önemli durumlar araştırmacı günlüğünde notlandırılmıştır.

Gözlemlerden elde edilen veriler araştırmada yararlanılan ikinci bir veri toplama aracı görüşmelerde toplanan veriler ile zenginleştirilmiştir. Araştırmacı tarafından 12.12.2018-14.12.2018 tarihleri arasında gözlem sürecinde oluşturulan yarı yapılandırılmış mülakat formu sosyal bilgiler öğretmenlerine uygulanmıştır. Görüşmelerden önce etik kurallara uyularak görüşmelerin ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınma talebi öğretmenlere sunulmuştur. Öğretmenlerin onaylarının ardından yapılan görüşmeler ses kayıt cihazıyla kayıt altına alınmıştır. Görüşmeler en az 45’ en fazla ise 1 saat 15’ sürmüştür. Görüşmeler boyunca araştırmacı tarafından önemli görülen görüş ve öneriler not alınmıştır. Yapılan görüşmeler ile araştırmacı tarafından gözlem sürecinde toplanan verilerin gerçekliğinin teyit edilmesi, alternatif yorumların ya da durumların ortaya

koyulması istenmiştir. Diğer bir ifadeyle, gözlem verilerinin görüşmeler ile desteklenerek araştırmada elde edilen sonuçların zenginleştirilmesi ve araştırmanın inandırıcılığının artırılması planlanmıştır.

3. 4. Verilerin Analizi

Bu başlık kapsamında araştırma verilerinin toplanılmasında yararlanılan veri toplama araçlarından elde edilen verilerin analiz süreçleri yapılandırılmamış gözlem verilerinin analizi ve yarı yapılandırılmış mülakat verilerinin analizi olmak üzere toplam 2 başlık altında detaylı olarak sunulmuştur. Durum çalışması şeklinde yürütülen bu çalışmada gözlem ve görüşmelerden elde edilen veri setleri içerik analizine tâbi tutulmuştur. Bu tür analizler, herhangi bir metnin veya belgenin (gözlem, görüşme, resmi belge ve kişisel belge vb.) içeriğinin temel tutarlılığını belirlemek ve anlamlandırmak amacıyla durum çalışmalarında kullanılabilen bir analiz çeşididir (Ekiz, 2009; Patton, 2014).

3. 4. 1. Yapılandırılmamış Gözlem Verilerinin Analizi

Araştırmacı tarafından, toplamda 121 saat gözlem gerçekleştirilmiştir. Sınıf içi gözlem sürecinde, araştırmacı tarafından tutulan alan notları uygulamalarda yapılan ses kayıtlarıyla desteklenerek yeniden düzenlenmiş ve elde edilen veri seti her bir öğretmen için dosyalanmıştır. Çalışmada yapılan gözlemlerin uzun süreli olması nedeniyle oldukça geniş bir veri setiyle karşılaşmıştır. Elde edilen veriler yapılandırılmamış gözlemlere ilişkin oluşturulan kod listesindeki genel temalar çerçevesinde analiz edilmiştir (Ek 5). Genel temaların altında oluşturulan kodlamalarda tümevarımsal anlayış gözetilmiştir. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkilendirilen becerileri kazandırmaya yönelik sınıf içi uygulamaları 2005 SBDÖP’nda verilen ilgili becerilerin alt boyutlarına göre değerlendirilmiştir (Bkz. Tablo 12, Tablo 18 ve Tablo 24).

Araştırmacı tarafından yapılan gözlemler boyunca öğretmenlerin ilgili öğrenme alanında bir dersin giriş, öğretim süreci ve sonuç etkinliklerine ilişkin alt kategorilerde benzer durumların tekrarlandığı gözlenmiştir. Örneğin, öğretmenin aynı ünitenin işlenişinde 2 hafta boyunca 6 ders saatinin gözlemi gerçekleştirilmiş ancak sınıf içi uygulamalarda tercih ettiği yöntem ve teknikler ile sonuç bölümü etkinliklerinin benzerlik gösterdiği görülmüştür. Öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında yaşanan durumlara yönelik bulguların tekrarına düşülmemesi adına veri setinde bazı gözlem yapılan ders saatleri göz ardı edilerek veri seti indirgenmiştir. Böylece duruma yönelik raporun daha organize ve anlaşılır olmasına dikkat edilerek bulgu tekrarından kaçınılmıştır. Gözlem

elde edilen veriler, frekans değerleriyle birlikte tablolar aracılığıyla sunulmuştur. Sınıf içi uygulamaları izlenen sosyal bilgiler öğretmenlerinin bir dersin aşamalarına dönük olarak gerçekleştirdikleri uygulamalar karşılaştırmalı şekilde sergilenmiş olup, ünitelerin işleniş boyunca, sınıf içi yaşanan durumlardan örnekler de paylaşılmıştır.

3. 4. 2. Yarı Yapılandırılmış Mülakat Verilerinin Analizi

Araştırmanın ikinci alt problemine yönelik 6 sosyal bilgiler öğretmeni ile mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan mülakatlar ses kayıt cihazıyla kayıt altına alındıktan sonra araştırmacı tarafından transkript edilmiş ve bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Her bir öğretmene ait veri dökümleri numaralandırılarak ayrı bir dosya oluşturulmuştur. Dosyalar daha sonra NVivo 10 programına aktarılmıştır. Mülakatta yer alan sorular gözlem sürecinde takibi yapılan durumlara yönelik genel bir çerçevede kodlanmıştır. Bu tür kodlamalarda genel tema ve kategoriler önceden oluşturulmakla birlikte tümevarımsal bir anlayışla belirlenen temaların altında yer alan kodlar verilerin analizi sürecinde oluşturulur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Mülakatlardan elde edilen veriler modeller halinde bulgular bölümünde sunulmuştur.

3. 4. 3. Araştırmanın Geçerlik ve Güvenirliği

Bu başlık kapsamında yapılandırılmamış gözlem ve görüşmelerin niteliği Lincoln ve Guba'nın çoğunlukla nitel araştırmalar için önerdikleri alternatif stratejiler olan inandırıcılık, aktarılabilirlik (transfer edilebilirlik), tutarlık ve teyit edilebilirlik ölçütleri (Erlandson, vd., 1993'ten akt., Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 277) temelinde değerlendirilmiştir.

3. 4. 3. 1. İnandırıcılık

Bu araştırmada inandırıcılığı artırmak amacıyla sınıf ortamlarında uzun süreli gözlemler yapılarak katılımcılar ile etkileşimde bulunulmuştur. Böylelikle araştırmacının sınıf ortamında yaşanan durumları doğal koşullar içerisinde takip edebilmesi desteklenmiştir. Çalışmada araştırmacı tarafından gözlem verilerinin teyit edilmesi amacıyla katılımcı grubuyla görüşmeler yapılmıştır. Yapılan derinlemesine görüşmeler ile gözlemden elde edilen verilere yönelik kanıtlar sunulmuştur. Araştırmada gözlem verilerin analizinde, öğretmenlerin sınıf içi uygulamada kullandıkları yöntem ve teknikler ile becerilerin öğretiminde ve ölçme ve değerlendirmede kullanılan etkinlik gibi durumlara karar verme aşamasında, ölçme-değerlendirme, öğretim ilke ve yöntemleri, sosyal bilgiler alan eğitimi konusunda çalışmalar yürüten 3 alan uzmanının görüşlerinden yararlanılmıştır. Ayrıca yapılan görüşmelerde tutulan ses kayıtları transkript edildikten

sonra düzenlenerek yanıtlarının doğruluğunun kontrol edilmesi ya da varsa farklı görüşlerin mülakat dökümlerine eklenmesi için katılımcılara sunularak teyidi gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar sorulara verdikleri yanıtlarını incelemişler ve doğruluğunu kabul etmişlerdir.

3. 4. 3. 2. Aktarılabilirlik (Transfer Edilebilirlik)

Araştırmada aktarılabilirliği arttırabilmek amacıyla araştırmanın veri toplama araçları ve hazırlama süreci, verilerin toplanma süreci ve analiz süreçleri detaylı olarak açıklanmıştır. Araştırmanın yapıldığı sınıf ortamları ve katılımcı grubu detaylı olarak betimlenmiştir. Araştırmacı tarafından elde edilen ham verilerin genel bir çerçevede kodlamaları gerçekleştirilerek araştırmacı yorumu dâhil edilmeden raporlaştırılmıştır. Ayrıca gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler sınıf içinde yaşanan örnek durumlar ve doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir.

3. 4. 3. 3. Tutarlık

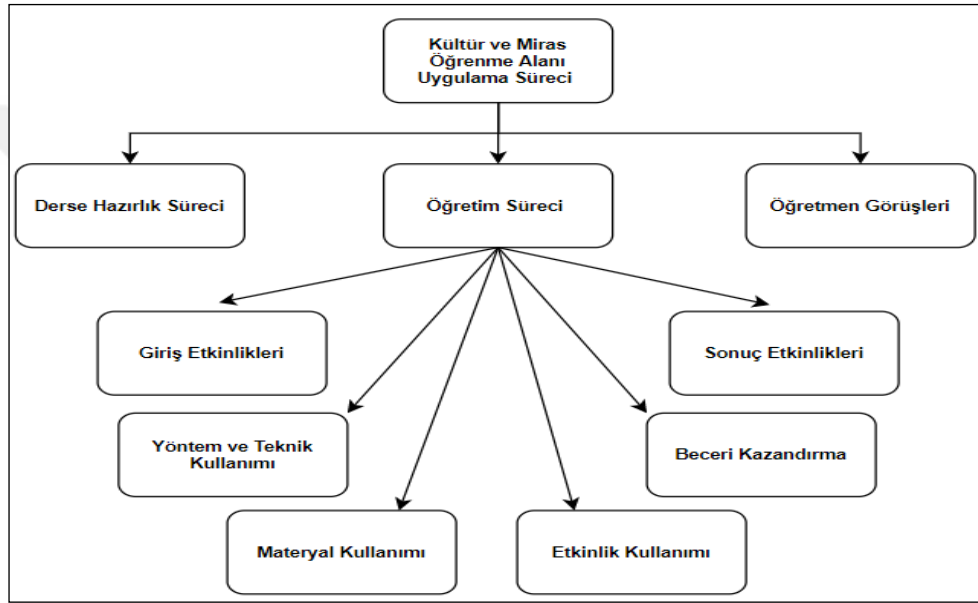
Araştırmanın tutarlılığını arttırmak amacıyla elde edilen verilerin betimsel bir anlayışla sunulmasına dikkat edilmiştir. Gözlem verilerinin analizinde öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları 3 alan uzmanı dâhilinde değerlendirilmiş ve gözlem verileri öğretmenlerle yapılan görüşmeler ile desteklenerek gözlem sonucu ulaşılan bulguların teyidi sağlanmıştır. Araştırmanın kuramsal çerçevesi, gözlem verileri ardından yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin analizi ve sonuçlar alan uzmanlarına tutarlılık incelemesi için sunulmuştur. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmıştır.

3. 4. 3. 4. Teyit Edilebilirlik

Araştırmacı tarafından araştırmanın yöntemi ve diğer süreçler detaylı ve açık bir şekilde ortaya koyulmuştur. Araştırmada elde edilen sonuçlar ortaya konulan bulgular ile ilişkilendirilerek sunulmuştur. Araştırma sürecinde gözlem ve görüşmelerden elde edilen ham veriler diğer bir araştırmacının elde edilen sonuçların teyit incelemesi için saklanmıştır. 3 alan uzmanı tarafından ham veriler dikkate alınarak verilerin analiz süreci takip edilmiştir.

4. BULGULAR

Bu başlık kapsamında, sınıf içi gözlemler, gözlem öncesi ve sonrası öğretmenlerle yapılan görüşmelerden elde edilen verilere yer verilmektedir. Bulgular, araştırmanın alt problemlerinin sırası dikkate alınarak Şekil 13'te sergilenen genel temalara göre analiz edilmiştir. Genel bir çerçevede belirlenen temalara ilişkin alt kategoriler ise tümevarımsal bir anlayışla düzenlenmiştir.

Şekil 13. Verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulguların sunumu

4. 1. Birinci Alt Probleme Yönelik Bulgular

Bu başlık kapsamında, sosyal bilgiler öğretmenlerinin 5, 6 ve 7. Sınıf seviyesinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişi öncesinde gerçekleştirdikleri hazırlıklar, öğretmenlerin derse giriş etkinlikleri, yöntem-teknik, materyal ve etkinlik kullanımları ile bu öğrenme alanıyla ilişkilendirilen becerileri kazandırmaya yönelik uygulamalarının yanı sıra dersin sonuç etkinliklerine yer verme durumları değerlendirilmiştir. Bulguların sunumunda öğretmenlere ilişkin kod isim, frekans değerleri ve öğretim sürecinde gerçekleştirilen faaliyetlere kanıt olarak da sınıf içi yaşanan durumlardan örnekler verilmiştir.

4. 1. 1. Öğretmenlerin Derse Hazırlık Sürecine İlişkin Bulgular

Gözlem öncesi yapılan görüşme verilerine dayalı olarak toplanan verilerin bir kısmı bu başlık altında değerlendirilmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanına ilişkin öncelikle öğretmenlerin ders öncesi hazırlık süreçleri üzerinde durulmuştur. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan ünitelerin öğretimi sürecinde ne tür hazırlıklar gerçekleştirdiklerini ortaya koymak amacıyla “ders öncesi ne tür kaynaklardan faydalanarak hazırlık gerçekleştiriyorsunuz?” Sorusu yöneltilmiştir. Öğretmen görüşleri Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğretmenlerin Ders Öncesi Gerçekleştirdikleri Hazırlıklar

Öğretmen Görüşleri	f	Kodlar
İçerikle ilgili videolar izleyerek hazırlanırım (EBA, Morpa Kampüs ve Okulistik)	4	Ö1,Ö2,Ö5,Ö6
Sınıf seviyesine uygun yardımcı kaynaklardan ilgili üniteyi okuyarak hazırlanırım	5	Ö1,Ö2,Ö3,Ö5,Ö6
Ders kitabını okuyarak hazırlanırım	3	Ö2,Ö3,Ö4
Genel ağ üzerinde bulunan sosyal bilgiler platformlarında (topluluklar ve forumlar) ünitelerle ilgili paylaşılan çalışmalar ve etkinlikleri inceleyerek hazırlanırım	2	Ö1,Ö3
Genel ağ üzerinde yer alan tarihle ilişkili siteleri inceleyerek hazırlanırım	1	Ö3
Genel ağ üzerinde üniteyle ilgili görselleri inceleyerek hazırlanırım	3	Ö1,Ö4,Ö6
Ders öncesinde işleyeceğim üniteyle ilgili öğrencilere ev ödevi veririm	1	Ö5
Çevremdeki kültürel miras öğelerine ilişkin araştırmalar yaparak hazırlanırım	1	Ö2

Tablo 7’e göre, öğretmenler MEB ve özel yayınevi tarafından oluşturulan ders kitaplarına göre daha çok seviyeye uygun yardımcı kaynaklardan “Kültür ve Miras” öğrenme alanına ilişkin üniteleri okuyarak hazırlandıklarını ardından EBA, Morpa Kampüs ve Okulistik gibi eğitsel platformlarda yer alan ilgili ünitelere ilişkin videoları izleyerek hazırlandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin genel olarak bu öğrenme alanına yönelik gerçekleştirdikleri hazırlıklarda, genel ağ ortamlarından yararlandıkları görülmektedir. Bu soruya yönelik bazı öğretmen cevapları şu şekildedir:

Ö3 kodlu katılımcı:

Yardımcı kaynaklardan üniteyle ilgili bilgileri tekrar gözden geçiriyorum. Unuttuğum bir şey varsa veya yeni ilave olan öğrenmem gereken bir bilgi varsa bakıyorum. Geçen yılın kitaplarından farklı olarak yeni bazı kavramlar kitaplara ekleniyor, bunların farkını görmek için kaynaklara bakıyorum. Türkiye genelinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin dâhil olduğu bir grubumuz var onu takip ediyorum. Kim ne yapmış? Orijinal çalışmalar var mı? Bakıyorum. Etkinlik, çalışma kâğıdı, ders işleme birçok şey o grupta

paylaşıyor. Bazen farklı olarak ne yapabilirim diye oraya bakıyorum. İçlerinden işime yarayacak bölümleri alıp harmanlayıp kendime göre şekillendiriyorum. İnternette özellikle tarihle ilgili sitelerden faydalaniyorum.

Ö2 kodlu katılımcı:

EBA'dan konuyla ilgili video ve sunulara bakıyorum. İnternette ve elimdeki seviyeye uygun yardımcı kaynaklardan konu hakkında bilgileri gözden geçiriyorum. Yakın çevredeki kültürel miras öğeleri hakkında küçük bir araştırma yapıyorum.

Ö5 kodlu katılımcı:

Sınıf düzeyinde hazırlanmış yardımcı kaynakları inceliyorum. İnternet ortamında varsa video ve görselleri inceliyorum. Öğrencilerimi “Kültür ve Miras” öğrenme alanına geçmeden önce ödevlendiriyorum ki derse hazırlıklı gelebilsinler.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders öncesi hazırlıklarını belirlemek amacıyla “Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelere ilişkin ders planı hazırlıyor musunuz?” Sorusu yöneltilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu başlığı altında yer verilen Tablo 2’de belirtildiği üzere, sınıf içi uygulamaları incelenen Ö3 kodlu öğretmen hariç diğer öğretmenlerin ders planı hazırlamadığı tespit edilmiştir. Ayrıca bu soru sonda sorular ile desteklenmiştir. Örneğin, ders planı hazırladığını ifade eden Ö3 kodlu öğretmene “Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki kazanımlara yönelik hazırladığınız ders planında nelere dikkat ediyorsunuz?” Sorusu da yöneltilmiştir. Ö3 kodlu öğretmenin öğretmen kılavuz kitaplarının kaldırılması nedeniyle, ders planı hazırladığı ve bu planda bir dersin giriş, gelişme ve sonuç etkinliklerini dikkate aldığı belirlenmiştir. Bu soruya yönelik katılımcının yanıtı şu şekildedir:

Ö3 kodlu katılımcı:

Hazırlıyoruz evet. Artık kılavuz ders kitapları kalktığı için dolayısıyla plan ihtiyacı doğuyor. Giriş, gelişme ve sonuç bölümüne dikkat ediyorum. Örneğin, giriş aşamasında ön bilgilerini yokluyorum. Doğru bildiği yanlışları ortaya koymaya çalışıyorum. Daha sonra üniteyle ilgili gerekli bilgilendirmeyi yapıyorum. Yani giriş aşamasında her zaman kim ne biliyor? Ya da doğru mu biliyor? Buna bakıyorum. Gelişme bölümünde daha çok soruların ve anlatmam gereken kavramların açıklamaları veya etkinliklerin açıklamaları varsa bunları açıklıyorum. Ölçme değerlendirilmede genellikle etkinlik yapıyorum. Bazen ev ödevi veriyorum. Bazen de bir bölümünü sınıf içerisinde yapıyorum.

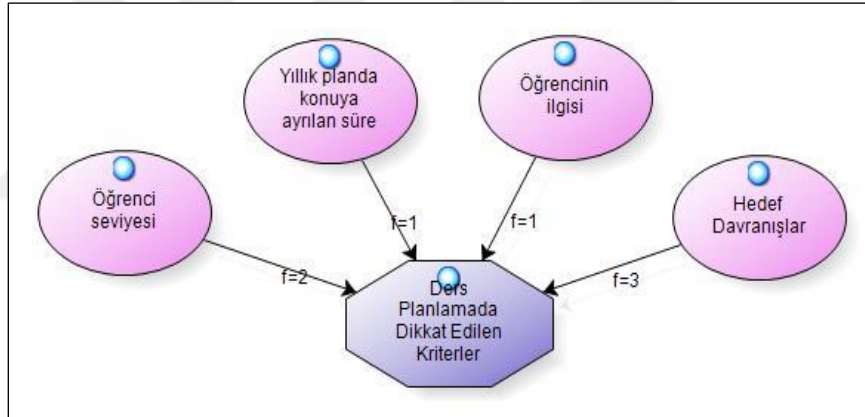
Ö3 kodlu katılımcıya yöneltilen bu soru “Öğretmen kılavuz kitaplarının kaldırılması size bir zorluk yaşattı mı?” Şeklinde bir diğer sonda soruyla desteklenmiştir. Ö3 kodlu katılımcı, öğretmenlik tecrübesine sahip olması gerekçesiyle öğretmen kılavuz kitaplarının kaldırılmasından etkilenmediği ancak yeni başlayan öğretmenler için kılavuz kitapların

gerekli olduğu yönünde görüş belirttiği saptanmıştır. Bu soruyla alakalı katılımcının cevabı şu şekildedir:

Ö3 kodlu katılımcı:

Kılavuz kitap bu yıl kalktı. Geçen yıl 5.Sınıflardan kalktı. Bu yıl bütün sınıflardan. Bir zorluk yaşamadım. Çünkü tecrübem var. Ama öğretmenlik mesleğinin başında olsaydım, kılavuz kitap işimi çok kolaylaştırırdı, bir rehber olurdu. Ama belli bir tecrübem olduğu için bu eksikliği hissetmedim. Öğretmenlik mesleğine başlayanlar için güzel bir yöntemdi.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde ders planı hazırlamadıklarını ifade eden Ö1, Ö2, Ö4, Ö5, Ö6 kodlu katılımcılara ise 2 sonda soru yöneltilmiştir. İlk olarak katılımcılara “Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki kazanımları kazandırmada ders sürecini hangi kriterleri dikkate alarak tasarlıyorsunuz?” Sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya yönelik verdikleri yanıtlar Model 1’de sergilenmiştir.

Model 1. Öğretmenlerin bir dersi planlamada dikkat ettikleri kriterler

Model 1’e göre ders planı hazırlamayan öğretmenlerin, bir ders sürecinin organize edilmesinde en fazla hedef davranışları ardından öğrenci seviyesini gözettikleri belirlenmiştir. Ayrıca yıllık planda kazanıma ayrılan süre ve öğrencinin üniteye olan ilgisinin dikkate alınarak bir ders planlaması yapıldığı öğretmenler tarafından ifade edilmiştir. Bir dersin planlamasında hedef davranışları ve öğrenci seviyesini gözeterek bir dersi planladığını belirten Ö2 Kodlu katılımcının cevabı şu şekildedir:

Ö2 : Ben ders planı hazırlamıyorum. Zihnimde tasarlıyorum. Elbette bazı durumları dikkate alarak zihnimde bir ders planı tasarlıyorum. Mesela ben öncelikle kazanım ve hedef davranışları dikkate alırım. Öğrencinin bireysel

özellikleri yani hazırbulunuşluluğu, sınıfın seviyesini dikkate alarak planlamalar yaparım.

Öğrencinin ilgi düzeyine ve yıllık planda belirtilen kazanıma ayrılan süreye göre, bir ders planlaması yaptığını ifade eden Ö5 kodlu katılımcının cevabı ise şöyledir:

Ö5 : *Ben ders planı hazırlamıyorum ama girdiğim derslerin planını yapıyorum. Bu planlamada öğrencinin ilgi düzeyine göre ve yıllık planda konuya yani kazanıma ayrılan süreye göre planlamamı yapıyorum.*

Öğretmenlere ayrıca “Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan kazanımları gerçekleştirmede ders planı hazırlamamanın eksikliğini hissediyor musunuz?” Sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin tamamı ders planı hazırlamamanın eksikliğini hissetmediklerini belirtmişlerdir. Öğretmenler çoğunlukla tecrübeli olduklarını düşünmeleri nedeniyle, ders planı hazırlamayı gerekli görmemektedirler. Bazı öğretmenlerin bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar şu şekildedir:

Ö5 : *Hayır eksikliğini hissetmiyorum. Ben yıllardır bu mesleği yapıyorum. Artık bazı şeyler oturdu. Nerede ne yapacağımın farkındayım. Bir dersin giriş, gelişme ve sonuç bölümünde ne tür etkinlikler gerçekleştirmem gerektiğini biliyorum. Her yeni bir dönemde aynı konularla karşılaşırız zaten. Aynı konuları anlatarak artık bazı şeyler oturdu. Bu nedenle, nerede, ne yapmam gerektiğinin bilincindeyim.*

Ö1 : *Ben herhangi bir eksiklik hissetmedim doğrusu. Çünkü uzun senelerdir bu işle meşgulüm. Artık konuyla ilgili neler yapmam gerektiğini biliyorum. Her dönem aynı konu var. Sadece ders kitaplarında bazı konularda ekleme çıkarmalar oluyor. Bunları takip ediyorum*

4. 1. 2. Öğretim Sürecine İlişkin Bulgular

Bu bölümde öğretmenlerin 5, 6 ve 7. Sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretiminde derse giriş aşaması, yöntem-teknik, materyal, etkinlik kullanımları, beceri kazandırma uygulamaları ve dersin sonuç aşamalarındaki faaliyetleri incelenmiştir. Araştırmacı tarafından, öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları her bir sınıf düzeyi için ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Sınıf içi uygulamaların gözlemi boyunca öğretmenlerin sınıf dışı etkinlikleri tercih etmediği ve bu öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretmenler tarafından yalnızca sınıf ortamında işlendiği görülmüştür. Yapılan uzun süreli gözlemlerde 5, 6 ve 7. Sınıf

seviyelerinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında her bir ünitenin işlenişinde gözlemci sınıf ortamında hazır bulunmuştur. Güz döneminde yapılan gözlemler boyunca derslerde resmi tatil, öğretmenlerin raporlu olması, rehberlik hizmetleri, seminer ve seviye tespit sınavları nedeniyle gözlemcinin müdahale edemediği birtakım aksamalar yaşanmıştır.

4. 1. 2. 1. 5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerde Öğretmenlerin Sınıf İçi Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler dersinde 5. Sınıf düzeyi “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki “Uygarlıklarımı Öğreniyorum”, “Çevremizdeki Güzellikler”, “Kültürel Zenginliğimiz”, “Kültürümüzü Tanıyalım” ve “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı ünitelere ilişkin Ö5 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulamaları 6 hafta ve Ö6 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulamaları ise 7 hafta boyunca araştırmacı tarafından izlenmiştir. Bu ünitelere yönelik Ö5 ve Ö6 kodlu öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları derse giriş, öğretim süreci ve ölçme-değerlendirme boyutlarıyla karşılaştırmalar yapılarak değerlendirilmiştir.

Sınıf içi uygulamaların gözlemi boyunca her iki öğretmenin de “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı ünitenin işleniş boyuncası, Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının özelliklerine yer verdiği ancak bu uygarlıkların insanlık tarihine bırakmış oldukları tarihi kalıntılardan örneklere ve insanlık tarihine olan önemli katkılarına yeterince değinmedikleri görülmüştür.

Her iki öğretmen de “Çevremizdeki Güzellikler” adlı üniteye yakın çevreden hareketle doğal varlık, tarihi mekân, tarihi nesne ve tarihi eser konularına yer vermiştir. Araştırmacı tarafından “Kültürel Zenginliğimiz” adlı üniteye yapılan gözlemlerde Ö5 ve Ö6 kodlu öğretmenlerin, ülkemizin farklı coğrafyalarına özgü yemekler, halk oyunları gelenek ve görenekler ile el sanatlarına değindikleri belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin yaşadığı çevrenin kültürüyle diğer coğrafyalara özgü kültürleri benzerlik ve farklılık gösterdiği durumlar açısından kısmen ele aldıkları görülmüştür.

Her iki öğretmenin de “Kültürümüzü Tanıyalım” adlı ünitenin işlenişinde, milli ve dini bayramlar, kız isteme ve asker uğurlaması gibi çeşitli bayram ve törenlere değindikleri ve bu faaliyetlerin insanları bir araya getirme ve birlikte hareket etme olanağı sağlaması noktasındaki önemi üzerinde durdukları gözlenmiştir. Ö5 kodlu öğretmenin milli bayramları tanıtırken, bayramların ilan edilmesinde etkili olan önemli tarihi olaylara yer verdiği ancak Ö6 kodlu öğretmenin ise kapsamlı bir şekilde bu konuya yer vermediği belirlenmiştir.

Sınıf içi uygulamalara dönük yapılan gözlemler boyunca her iki öğretmen de “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı üniteye halk oyunları, gelenekler, düğünler, mimari yapı ve el sanatları gibi kültürel unsurları geçmiş zaman ve günümüz bağlamında değerlendirmişlerdir. Ancak kültürümüzün önemli unsurlarından biri olan Türk dilinin önemi

ve korunması konusuna yalnızca Ö5 kodlu öğretmenin kısmen yer verdiği; Ö6 kodlu öğretmenin ise yer vermediği gözlenmiştir.

Sosyal bilgiler derslerinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki kazanımlara ilişkin ünitelerde öğretmenlerin derse giriş etkinlikleri; ön bilgilerin yoklanması, dikkat çekme, güdüleme ve gözden geçirme başlıkları altında incelenmiştir. 5. Sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin derse giriş etkinliklerine ilişkin bulgular Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. 5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Derse Giriş Etkinlikleri

Gözlem Süresi	Ön bilgilerin Yoklanması		Dikkat Çekme		Güdüleme		Gözden Geçirme	
	Öğretmen Kodu							
	Ö5	Ö6	Ö5	Ö6	Ö5	Ö6	Ö5	Ö6
1. Hafta	√	√	√	√			√	√
2. Hafta	√	√	√	√		√	√	
3. Hafta	√	√		√				√
4. Hafta	√	√	√			√	√	
5. Hafta	√		√	√				√
6. Hafta	√	√						√
7. Hafta		√		√				

Tablo 8’de görüldüğü üzere, 5. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin derse giriş etkinliklerinde en fazla ön bilgilerin yoklanmasına yönelik basamakları takip ettikleri ardından dikkat çekme basamağını uyguladıkları görülmüştür. Öğretmenlerin güdüleme ve gözden geçirme basamaklarını sınıf içi uygulamalarında yeterince uygulamadıkları belirlenmiştir. Ö5 ve Ö6 kodlu öğretmenlerin, sınıf içi uygulamalarında yaşanan durumlara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir:

Ö5 kodlu öğretmen “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı üniteye ön bilgilerin yoklanmasına ilişkin

Dünya haritası üzerinde öğrencilere Türkiye’yi buldurur ardından Fırat ve Dicle nehirlerini öğrencilerin bulmalarını ister. Dünya haritası üzerinde kıtaları ve okyanusları gösterir. Yön ve ara yönlerin neler olduğunu hatırlatır. Öğrencilere Fırat ve Dicle nehirlerini buldurur. Mezopotamya’yı tanıtır. Bunları biliyordunuz hatırladık değil mi? (19.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

Ö6 kodlu öğretmen ise “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı üniteye

Anadolu neresi çocuklar? Öğrencilere coğrafya atlaslarını açtırır. Türkiye neresi hadi bulalım? Atlasa bakın burası Türkiye biz aynı zamanda Anadolu diyoruz. Ülkemizin bölgeleri hatırlatılır. Dicle ve Fırat nehirlerinin yerlerini bulalım. Burası günümüzde Irak ve çevresidir. Biz buraya Mezopotamya diyoruz (10.10.2019 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin ön bilgilerini yoklamaya ilişkin sorular yöneltilir ve açıklamalarda bulunur. “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı ünite Ö5 kodlu öğretmenin,

Taş devri çizgi filmi izleyen var mı? Fred ve Barni’nin yanına gideceğiz. Somut kalıntıları onlar bize bıraktı. Onlar sayesinde geçmişle ilgili bazı bilgiler ediniyoruz. Somut kalıntıları kimler ortaya çıkarıyor? (19.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde çizgi film örneği ile öğrencilerin derse karşı dikkatini çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. Ö6 kodlu öğretmen ise bu ünite,

Yüzyıllar önce bu topraklarda bizden çok önce insanlar yaşadı ve küçük devletler kurdular. Ama bunu kısa bir zaman öncesi gibi düşünmeyin. Çok uzun zamanlar yani tarih öncesi zamanlar. Etkileşimli tahta üzerinde ilk uygarlıklarla alakalı animasyon izletir. İlk insanlar sizce nasıl besleniyorlar? ve nasıl giyiniyorlardı? Peki, nerede yaşıyorlardı? Yatak yorgan yoktu demi o zamanlarda hadi bu eğlenceli videoyu izlemeye devam edelim. Animasyon durdurularak aralıklarla animasyonda verilen bilgileri özetler ve öğrencilere sorular yöneltilir. Sizler tarım yapmak için hangi özelliğe sahip yerleri seçerdiniz? Bakalım eskiden insanlar nasıl yerlerde yaşamayı tercih etmişler? (10.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açık uçlu sorular ve açıklamalar ile öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatlerini çekmeye çalıştığı düşünülmektedir. Ö5 kodlu öğretmen “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı ünite gözden geçirme basamağına yönelik,

Biz ne öğreneceğiz? Hadi ders kitabından ‘Kültür ve Miras’ı açalım. Bir inceleyin bakalım. Ünite kapağında neler var. Bakın orada bir görsel var. Bu görseldeki yapı nedir ve nerededir? Bakın altta maddeler halinde bizim bu ünite neler öğreneceğimiz verilmiş. İlk cümleye bakın. Peki, burada ‘somut kalıntılardan yola çıkarak...’ ifadesi geçiyor sizce somut ne demek? Türkçe dersinde somut ve soyut kavramlarını tanımiştık. Biz bu ünite uygarlıkları tanıyacağız. Onların bıraktıkları kalıntılar acaba insanlığımıza ne katkı sundu. Onların keşfettiklerini biz nasıl geliştirdik. Günümüzdeki değişimleri neler göreceğiz (19.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin ne öğrenecekleri ile ilgili açıklamalarda bulunur. Bu ünite Ö6 kodlu öğretmen ise gözden geçirme basamağına ilişkin,

Çocuklar Kültür ve Miras ünitesini kitaplarımızdan açalım. Bu ünite size çok iş düşecek. Hani sizler ön hazırlık yapmıyorsunuz ve yapmanız gerekiyor ya. Bu ünite daha önce karşılaşmadığınız anlaşılması güç bazı kavramlarla karşılaşacağız. Ben bu konuyu diğer sınıflarımda yazdırarak işliyorum. Çünkü sizlerin aklında kalmasını istiyorum. İşleyeceğimiz konuda değişik biraz söylemesi zor isimler var. Mezopotamya, Hitit, Frig gibi. Biz bu ünite uygarlıkları öğreneceğiz ve ilk insanları tanıyacağız (10.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencileri işlenecek ünite hakkında bilgilendirir. “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı ünite Ö6 kodlu öğretmenin,

Hadi Frigler ile alakalı güzel bir animasyon izleyelim. Aralıklar ile animasyon durdurularak Frigler üzerine açıklamalar yapılır ve öğrenciye sorular yöneltilir. Friglerin başkenti neresiymiş çocuklar? Frigler tarıma önem verdiler. Çengelli iğneleri vardı hatırlayın neydi onun adı? Bakın bu özetlediğim bilgiler sınavlarda, testlerde karşınıza gelecek dikkatlice dinleyin ve defterinize yazın bu bilgileri (17.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerini derse karşı güdülemeye çalıştığı düşünülmüştür. 5.Sınıf düzeyinde “Çevremizdeki Güzellikler” adlı ünite Ö5 kodlu öğretmen öncelikle ön bilgileri yoklamaya yönelik öğrencilerin yakın çevrelerindeki doğal ve tarihi kültür varlıkları hakkında bilgilerini yoklamıştır. Ö5 kodlu öğretmen gözden geçirme basamağında ise bu üniteye ilişkin öğrencilerin neler öğreneceklerini tahtaya yazmış ve ardından

Çevremizdeki doğal güzellikler, tarihi mekânlar, tarihi nesneler, tarihi eserlerin ne olduğunu bu ifadeler arasındaki farkları öğreneceğiz. Tabi ki en yakınımızda Trabzon’dan başlayacağız (05.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde kazanıma ilişkin öğrencileri bilgilendirmiştir. Ö6 kodlu öğretmen ise “Çevremizdeki Güzellikler” adlı ünite öncelikle gözden geçirme basamağında, öğrencilerin bu üniteye yönelik neler öğreneceklerini,

Türkiye’deki tarihi ve doğal varlıkları işleyeceğiz. Turistlerin ya da bizlerin gezdiği ismi duyulmuş yerlerden ve Trabzon’dan bahsedeceğiz. Konu bizden yakın çevremizden örnekler vermemizi istiyor (24.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde ifade etmiştir. Ö6 kodlu öğretmenin dikkat çekme basamağında ise,

Diyelim ki ben Trabzon’a misafiriniz olarak geldim. Ya da kuzeniniz ziyaretinize geldi nereleri gezdirdiniz? (24.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde bir soru yönelterek öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatini çekmeye çalıştığı düşünülmüştür. “Kültürel Zenginliğimiz” adlı ünite Ö5 kodlu öğretmenin derse giriş etkinliklerinde öncelikle,

Bayramlarda insanlar niçin birlikte vakit geçirmek ister? Ülkemiz kaç bölgeye ayrılıyordu hadi tekrar edelim (12.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin ön bilgilerini yokladığı görülmektedir. Bu ünite Ö5 kodlu öğretmen gözden geçirme basamağında ise,

Ülkemiz 7 coğrafi bölgeye ayrılır. Bu her 7 bölgede farklı kültürel özellikler var. Birbirine yakın bölgelerde kültürel özellikler benzerlik göstermektedir. Biz bu konuda bölgelere göre bu farklılıkları ve benzerlikleri anlatacağız (12.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin bu üniteye yönelik neler öğreneceklerini açıklamıştır. “Kültürel Zenginliğimiz” adlı ünite Ö6 kodlu öğretmen tarafından ise kültür ve miras kavramlarına, gelenek ve göreneklere, milli ve dini bayramlara ilişkin öğrencilerin ön bilgilerini yoklanmış ve ardından,

Bu konular karşınıza gelecek bunları bilmelisiniz. Ayrıca kültürümüzü yaşatabilmemiz için bunları bilmemiz gerekli (31.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin derse karşı güdülenmeye çalıştığı gözlenmiştir. “Kültürümüzü Tanıyalım” adlı ünite Ö5 kodlu öğretmen öncelikle,

Bir önceki ders kültürel değerlerimizden bahsediyorduk? Neydi onlar hadi hatırlayalım (16.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin ön bilgilerini yokladığı ve ardından

Doğu Anadolu’da sizce evler neden kalın taş duvarlardan örülmüş olabilir ya da evlerin çatıları neden sivri ve pencereleri küçük? (16.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde sorularla öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatlerini çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. Ö6 kodlu öğretmen ise bu ünite bir önceki derste işlenen bayramlar ve törenler hakkında açık uçlu sorular yoluyla öğrencilerin ön bilgilerini yoklar ve ardından

Bu dersimizde milli bayramlar, dini bayramlar ve mevsimlik bayramlarımızı öğreneceğiz (13.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencileri hedeften haberdar eder. “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı ünite Ö5 kodlu öğretmen

Bu üniteye gelene kadar diğer ünitelerde bizi biz yapan kültürel unsurlarımızı tanıttık. Peki, neydi onlar? Bana hatırlatır mısınız? (26.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin ön bilgilerini yokladığı gözlenmiştir. Ö6 kodlu öğretmen “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı ünite ise

Geçen hafta el sanatları, milli bayramları işlemiştik. Hadi bir tekrar edelim çocuklar neydi bizim el sanatlarımız? Peki, milli bayramlarımız hakkında ne biliyorsunuz? Asker uğurlamasında neler yapıldı hani bahsetmiştik (21.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin bir önceki derslerde öğrendiklerini hatırlatmaya yönelik sorular yönelttiği ve ardından

Geçmişten günümüze ne değişti? Neden? Kültürümüzle ilgili değişen, gelişen ve aynı kalan ya da tamamen yok olan ne var merak ediyor musunuz? (21.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

açık uçlu sorular ile öğrencilerinin derse karşı ilgi ve dikkatlerini çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinde 5. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelere ilişkin öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları yöntem ve teknik, materyal kullanımı, etkinlikler, beceri kazandırma ve ölçme-değerlendirme olmak üzere 5 boyutta ele alınarak değerlendirilmiştir 5.Sınıf düzeyindeki “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin frekans değerleri Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. 5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Yöntem ve Teknik	Öğretmen Kodu	
	Ö5	Ö6
	f (Ders Saati)	f (Ders Saati)
Öğretmen Merkezli		
Anlatma Yöntemi	17	20
Gösteri	-	-
Öğrenci Merkezli		
Problem Çözme	-	-
Proje	-	-
Simülasyon	-	-
Etkileşim Merkezli		
Soru Cevap	17	20
Tartışma	-	-
Beyin Fırtınası	-	-
Örnek Olay	-	-
Rol Oynama	-	-
Gezi Gözlem	-	-
Sözlü Tarih	-	-
Altı Şapkalı Uygulama	-	-
İstasyon	-	-
Kavram Haritası	-	-
Zihin Haritası	-	-
Balık Kılıcı	-	-
Gösterip Yaptırma	-	-

Tablo 9’da görüldüğü üzere, her iki öğretmenin de yapılan gözlemler boyunca anlatma ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullandığı belirlenmiştir. Ö5 kodlu

öğretmenin 17 ders saati, Ö6 kodlu öğretmenin ise 20 ders saatinde yapılan gözlemlerin tamamında bu yöntemlere yer verilmiştir. Öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında öğrenci merkezli ve sınıf dışı hiçbir yöntem ve teknik kullanılmamıştır. Öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarının gözlemi boyunca anlatım ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullanırken çeşitli öğretim materyallerinden faydalanılmıştır. 5. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında kullandıkları materyaller Tablo 10’da sergilenmiştir.

Tablo 10. 5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Öğretim Materyalleri

Üniteler	Kullanılan Öğretim Materyalleri	
	Öğretmen Kodu	
	Ö5	Ö6
Uygarlıklarımı Öğreniyorum	Ders Kitabı Yardımcı Kaynak Coğrafya Atlası Tarih Atlası Yazı Tahtası İlkçağ Uygarlıkları Haritası Tarih Şeridi Bilim Çocuk Dergisi Bölgeleri tanıtıcı Broşürler	Ders Kitabı Coğrafya Atlası Etkileşimli Tahta Animasyon Filmler Dijital Materyaller Yazı Tahtası
Çevremizdeki Güzellikler	Ders Kitabı Yazı Tahtası Coğrafya Atlası Yardımcı Kaynak Turizm Haritası Afiş	Ders Kitabı Yazı Tahtası Etkileşimli Tahta Animasyon Filmler
Kültürel Zenginliğimiz	Ders Kitabı Yardımcı Kaynak	Ders Kitabı Yazı Tahtası Etkileşimli Tahta Animasyon Filmler Afiş
Kültürümüzü Tanıyalım	Ders Kitabı Yardımcı Kaynak Tarihsel Nesne Akademik Kitaplar	Ders Kitabı Etkileşimli Tahta Animasyon Filmler
Geçmişten Günümüze Kültürümüz	Ders Kitabı Fotoğraflar	Ders Kitabı Yazı Tahtası Etkileşimli Tahta Animasyon Filmler

Tablo 10’da sunulduğu üzere, Ö6 kodlu öğretmenin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişi boyunca etkileşimli tahta ve çeşitli dijital materyallerden yararlandığı, Ö5 kodlu öğretmenin ise ünitelerin işlenişinde öğretim teknolojilerinden

yararlanmadığı görülmüştür. “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı ünitenin işleniş boyunca Ö5 kodlu öğretmenin Ö6 kodlu öğretmene göre daha fazla öğretim materyaline yer verdiği belirlenmiştir. Ö6 kodlu öğretmenin bu ünitenin işleniş boyunca, Morpa Kampüs ve EBA gibi eğitsel platformlar üzerinden ders içeriğine uygun eğitsel animasyon filmleri sıklıkla kullandığı gözlenmiştir.

“Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı ünitenin işlenişinde Ö5 kodlu öğretmen Mezopotamya’yı tarih atlasından ve ilkçağ uygarlıklarının yerleşim bölgelerini ise sınıfa getirdiği ilkçağ uygarlıkları haritasından incelemiştir. Ayrıca Ö5 kodlu öğretmen bu ünitenin işleniş boyunca sıklıkla tarih şeridinden yararlanmıştır. Ö6 kodlu öğretmen ise tarih şeridi ve tarih atlaslarını kullanmadığı görülmektedir.

Öğretmenler ünitelerin tamamının işleniş boyunca, ders kitaplarını ve yazı tahtasını temel öğretim materyali olarak kullanmışlardır. Ö5 kodlu öğretmen ders kitabının yanı sıra yardımcı kaynak kitaplardan da sıklıkla yararlanmıştır. Yardımcı kaynak kitaplardan özellikle çivi yazısı, madeni paralar, çeşitli heykeller, fibulanın tarihsel süreç içerisindeki değişimi, Pamukkale Travertenleri, Van Kalesi, Megaron tipi evler gibi çeşitli görseller incelenmiştir. İlkçağ uygarlıklarıyla alakalı çeşitli mimari yapıları ve ülkemizin doğal ve tarihi varlıkları, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan tanıtım broşürlerinin yanı sıra çeşitli dergiler aracılığıyla öğrencilere sunulmuştur. Örneğin Bilim Çocuk dergisinden faydalanılarak Ziggurat ve hiyeroglif yazısı görselleri öğrencilere incelenmiştir. Sınıf içi uygulamalarda nesne yalnızca Ö5 kodlu öğretmenin sınıfında kullanılmıştır. Ö5 kodlu öğretmen “Kültürümüzü Tanıyalım” ünitesinin işlenişinde, Hacivat ve Karagöz Kuklası ile Matruşka bebek gibi nesneleri öğrencilere tanıtmıştır. 5. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında kullandıkları etkinlikler Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. 5. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Etkinlikler

Etkinlikler	Öğretmen Kodu	
	Ö5	Ö6
	f (Ders Saati)	f (Ders Saati)
Okuma	14	15
Boşluk Doldurma	1	3
Eşleştirme	3	5
Soru-Cevap	17	20
Geri Plandaki Düşünceleri Bulma	3	-
Sebeup-Sonuç İlişkisi Oluşturma	4	3
Empati Yapma	2	-
Karşılaştırma Yapma	4	3
Sınıflama	-	-
Önem Sırasına Koyma	-	-
Görsel Okuma	-	-
Kanıtlama	4	3
Örnek Verme	5	4
Kavram/Zihin Haritası	-	-
Eğitsel Oyun (Tabu)	-	1

Tablo 11'e göre, öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında sıklıkla soru-cevap ve ardından okuma etkinlikleri ile öğrencilerin derse karşı ilgilerini çekmeye çalıştığı görülmektedir. Öğretmenler aynı ders saati birden fazla etkinlik kullanmışlardır. Ö6 kodlu öğretmenin sıklıkla etkileşimli tahta üzerinden Morpa Kampüs ve EBA gibi platformlarda hazır olarak verilen boşluk doldurma, eşleştirme, sınıflama gibi etkinliklerden yararlandığı gözlenmiştir. Ö6 kodlu öğretmen ise bu etkinliklerden en fazla "Çevremizdeki Güzellikler", "Kültürel Zenginliğimiz" adlı ünitelerde yararlanmıştır. Öğrencilerin özellikle sınıf içi uygulamada bu tür etkinliklere katılım oranlarının yüksek olduğu gözlenmiştir. Ayrıca Ö5 kodlu öğretmenden farklı olarak Ö6 kodlu öğretmenin "Uygarlıklarımı Öğreniyorum" adlı ünitenin işlenişinde eğitsel bir oyun olarak tabu oyunu kullandığı saptanmıştır. Sınıf içi yaşanan duruma yönelik bir örnek şöyledir:

Etkileşimli tahta üzerinden Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarına ait özellikler açılmış ve yazı tahtasının önüne gelen bir öğrencinin sınırlı kelimelerle ilgili uygarlığa ait özellikleri sınıf arkadaşlarına anlatması istenmiştir. Doğru yanıt veren öğrencinin tahtaya gelerek bu kez sınıf arkadaşlarına kendisinin ilgili uygarlıkların özelliklerini anlatması söylenmiştir. Sınıftaki tüm öğrencilerin, eğitsel oyuna katılımı gözlemlenmiştir (23.10.2018 Yapılandırılmamış gözlem notu).

Ö5 kodlu öğretmen ise Ö6 kodlu öğretmenden farklı olarak "Uygarlıklarımı Öğreniyorum" adlı ünitenin işlenişinde empati kurma etkinliği kullanmıştır. Araştırmacı tarafından 3. Hafta yapılan gözlemlerde örneğin,

İlk çağlarda olanakların sınırlı olduğu zamanlarda yaşayan bir insan olduğunuzu düşünün. Barınmak, beslenmek ve yırtıcı hayvanlardan korunmak için ne yapardınız? Bakın o zamanda insanlar evlerinin giriş kapılarını günümüzdeki gibi değil çatılara yaparlar ve evin içinden merdivenleri kullanırlarmış. Sizde o zamanlarda yaşadığınızı düşünün neden evin kapısını çatıya koyardınız? (26.10.2018 Yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin empati kurmaları desteklenmiştir. Ayrıca her iki öğretmenin de örnek verme ve kanıtlama etkinliklerinden “Çevremizdeki Güzellikler”, “Kültürel Zenginliğimiz” ve “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı ünitelerde faydalandıkları belirlenmiştir. Örnek verme etkinliklerinde öğretmenler doğal varlık, tarihi varlık, tarihi mekân, tarihi kalıntının ne olduğunu açıkladıktan sonra öğrencilerden yakın çevrelerinden hareketle, bu kavramlara yönelik örnekler vermelerini istemiştir. Her iki öğretmenin de kanıtlama etkinliğini özellikle “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı ünite de kullandıkları gözlenmiştir. Ö5 kodlu öğretmenin, bu etkinliğe ilişkin sınıf içi uygulamalarından bir örnek şöyledir:

Kültürün geçmişten günümüze nasıl taşındığını, Türk kültürüne özgü meslek ve el sanatlarının (Yorgancılık, Oymacılık, Hat Sanatı, Ebru sanatı, Bakırcılık gibi) unutulduğunu ya da bugün nasıl yaşatılmaya çalışıldığının kanıtlamalarını ister (26.11.2018 yapılandırılmamış gözlem notu).

Genel olarak yapılan gözlemler boyunca öğretmenlerin soru-cevap ve okuma etkinlikleri dışında sınıf içi uygulamalarında yeterince etkinliklerden yararlanmadıkları gözlenmiştir. Öğretmenler sınıf içi uygulamalarda kullanılan etkinliklerde, öğretim materyali kullanmışlardır. Ayrıca öğretmenlerin özel bir yayınevini tarafından hazırlanan ders kitabında yer alan Sıra Sizde etkinliklerini sınıf içinde yapmadıkları ve bu tür etkinlikleri sıklıkla öğrencilere ev ödevi olarak verdikleri gözlenmiştir.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin becerileri kazandırmaya ilişkin gerçekleştirdikleri uygulamalar da bu çalışmada değerlendirilmiştir. 2018 SBDÖP’nda doğrudan verilebilecek beceri ifadelerine yer verilmemesi gerekçesiyle, öğretmenlerin becerileri kazandırma durumlarının değerlendirilmesinde 5, 6 ve 7. Sınıf SBDÖP’nda belirtilen kazanım ve açıklamaları dikkate alınmıştır. 2018 SBDÖP’nda “...5. Sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı işlenirken Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ile araştırma gibi becerilerinde öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” (MEB, 2005, s. 17) ifadelerine yer verildiği görülmektedir.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde becerilere yönelik veriler, kanıt kullanma, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, araştırma, zaman ve kronolojiyi algılama ile değişim ve sürekliliği algılama olmak üzere 5 beceri ve bu becerilerle alakalı alt kategoriler çerçevesinde incelenmiş olup Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12. 5. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerde Öğretmenlerin Becerileri Kazandırmaya İlişkin Gerçekleştirdikleri Uygulamalar

Beceriler	Sınıf İçi Uygulamalar			
	Ö5		Ö6	
	Gözlendi	Gözlenmedi	Gözlendi	Gözlenmedi
Kanıt Kullanma				
1.Nesne	√			√
2.Fotoğraf	√		√	
3.Temsili resimler	√		√	
4.Minyatür		√		√
5.Karikatür	√			√
6.Birincil kaynaklar	√			√
7.İkinci elden kaynaklar		√		√
Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma				
1.Okuma	√		√	
2.Yazma		√		√
3.Konuşma	√			√
4.Görsel okuma/ sunu		√		√
Araştırma				
1.Okuduğunu anlama	√			√
2.Bilgiyi bulma, kullanılabilir biçimde planlama ve yazma	√		√	
Zaman ve Kronolojiyi Algılama				
1.Takvim bilgisi edinme	√			√
2.Zamanları ayırt etme (Geçmiş-şimdiki-gelecek zaman)	√			√
3.Kronolojik sıralama yapma	√			√
4.Zaman şeridindeki veriyi yorumlama	√			√
5.Zaman şeridi oluşturma		√		√
Değişim ve Sürekliliği Algılama				
1.Benzerlik ve farklılıkları bulma	√		√	
2.Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama	√		√	
3.Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme		√		√
4.Geçmişteki problemlerin neden sonuç ilişkisini tanıma		√		√
5.Tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulma		√		√

Tablo 12’de görüldüğü üzere, öğrencilerin kanıt kullanma becerilerini geliştirmeye yönelik öğretmen uygulamaları 7 alt kategori çerçevesinde değerlendirilmiştir. Araştırmacı tarafından öğretmenlerin görsel kanıt (Nesne, fotoğraf, temsili resim, karikatür, minyatür kullanımı); birincil kaynaklar (Döneme ait yazılı, işitsel kayıt, dokümanlar vd.) ve bu kaynaklar temelinde hazırlanmış ikincil kaynak olarak telif eserlerini kullanma durumları gözlenmiştir. Ö5 kodlu öğretmenin ünitelerin işleniş boyuncası, sınıf içi uygulamalarında kanıt niteliği taşıyan birincil kaynaklar ile öğrencileri karşılaştırdığı ve sıklıkla derslerinde fotoğraf ve temsili resimlerden yararlandığı görülmektedir. Ö5 kodlu öğretmenin ilkçağ

uygarlıklarından kalma madeni paralar, güneş kursu, kil tabletler, çanak ve çömlek gibi nesnelerin görsellerini ve Ziggurat, Babil'in asma bahçeleri gibi mimari yapıların temsili resimleri kullanarak öğrencilerin geçmiş yaşamları zihinlerinde canlandırmalarını desteklediği gözlenmiştir. Ayrıca Ö5 kodlu öğretmen “Kültürümüzü Tanıyalım” adlı ünitenin işlenişinde, 1 ders saatinde öğrencilerini nesne ile karşılaştırmıştır. Ö6 kodlu öğretmen ise izlettiği eğitsel videolarda yer alan temsili resimler ve fotoğrafları bir kanıt aracı olarak kullanmaktadır. Ayrıca Ö6 kodlu öğretmenin birincil ve ikinci elden kaynaklar ile öğrencilerini karşılaştırmadığı belirlenmiştir. Genel olarak her iki öğretmenin de kanıt kullanma durumları incelendiğinde, Ö6 kodlu öğretmene göre Ö5 kodlu öğretmenin tarihsel içeriğin işlenişinde daha fazla kanıt kullandığı ancak kanıtlardan hareketle öğrencilerin tarihsel olgular üzerinde düşünme, yorum yapma becerilerini desteklemeye yönelik ise uygulamalar yapmadığı görülmüştür.

Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisi ise 4 alt kategori çerçevesinde incelenmiştir. Her iki öğretmenin de Türkçeyi doğru, güzel ve etkili okumak için bazı uygulamalara yer verdikleri görülmüştür. Yazma ve görsel okuma kategorisinde hiçbir öğretmenin uygulama yapmadığı belirlenmiştir. Konuşma alt kategorisinde ise yalnızca Ö5 kodlu öğretmenin uygulama yaptığı gözlenmiştir. Ayrıca “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı ünite işlenirken her iki sınıfta da öğrencilerin Mezopotamya, Hattuşaş, Tavananna gibi yer adı ve kavramların söylemlerinde sorun yaşadıkları ve telaffuz edemedikleri görülmüştür. Karşılaşılan bu durumlara ilişkin Ö5 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulaması şöyledir:

Mezopotamya derken diliniz dönmüyor. Acele etmeyin söylemeye çalışırken hecelemelisiniz. Hadi hep beraber Mezopotamya, Hattuşaş, Tavananna bunların doğrusunu söylemeye çalışalım. Öğretmen telaffuzda güçlük çeken öğrencilerin yanına giderek tekrarlar yapar. Çocuklar akşamları yatmadan önce 5 dakika sesli kitap okumalısınız. Kendimizi doğru ve güzel ifade edebilmeliyiz (02.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

“Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı üniteye Türk dilinin önemine yalnızca Ö5 kodlu öğretmenin kısmen yer verdiği ve yabancı kelimelerin Türkçe karşılıklarının bulunmasına ilişkin bir uygulama yapıldığı gözlenmiştir. Örneğin Ö5 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulaması şu şekildedir:

Bir önceki derslerimizde bizi biz yapan kültürel öğelerimize yer vermiştik. Dil de kültürün önemli bir unsurudur. Bizler sözlü anlatımlar olmasa, büyüklerimizden duyduklarımız, anlatılan masallar ve efsaneler olmasa geçmişteki kültürümüz hakkında bilgiler öğrenemeyecek ve geleneklerimizi yaşatamayacaktık. Bakın kitabımızda bir özlü söz verilmiş hadi onu yorumlayalım. Peyami Safa, ‘Kültürün ilk basamağı ana dilini iyi konuşmak ve yazmaktır’ demiş. Biz günümüzde artık hep İngilizce kelimeleri kullanıyoruz. Genel ağ demiyoruz da İnternet diyoruz. Başladı demiyoruz da start verildi diyoruz. Bunlar yanlış kullanımlar. Türkçe karşılıklarını kullanmalıyız. Hadi ben size bazı yabancı kelimeler vereyim. Biz onların Türkçe

karşılıklarını bulmaya çalışalım. Klavye yerine Türkçe ne kullanabiliriz sizce? (26.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

Araştırma becerisine yönelik öğretmen uygulamaları ise okuduğunu anlama ve bilgiyi bulma, kullanılabilir biçimde planlama ve yazma olmak üzere 2 alt kategoride değerlendirilmiştir. Yapılan gözlemler boyunca Ö5 kodlu öğretmenin her 2 alt kategoriye yönelik uygulama yaptığı, Ö6 kodlu öğretmenin ise yalnızca bilgiyi bulma, kullanılabilir biçimde planlama ve yazma kategorisinde uygulama yaptığı belirlenmiştir. Örneğin Ö5 kodlu öğretmen “Uygarıklarımı Öğreniyorum” adlı ünite de İyonları ele aldığı bölümde ders kitabında yer alan bir Hipokrates (Hipokrat) okuma metninden öğrencilerin ana fikri çıkarması için okuma etkinliği düzenlediği gözlenmiştir. Araştırma becerisinin bilgiyi bulma, kullanılabilir biçimde planlama ve yazma kategorisinde ise Ö5 kodlu öğretmen, öğrencilerini kültürel miraslarla ilgili basılı, görsel ve elektronik kaynaklardaki bilgilere ulaşması için görevlendirmiştir. Ö5 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulamasından bir örnek şu şekildedir:

Çocuklar bu sanal müze uygulamalarını inceleyin ve karşılaştığınız kültürel eserleri bir sonraki derste anlatmanızı istiyorum. Bakalım hangi kültürel miras öğeleriyle karşılaşacaksınız (02.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

Ö5 kodlu öğretmen “Çevremizdeki Güzellikler” adlı ünite de ise

Topkapı Sarayı’nda hangi kutsal emanetlerin bulunduğu hakkında elektronik kaynaklardaki bilgileri araştırın. Bir sonraki ders için özetini çıkarın lütfen (05.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

Araştırma becerisine yönelik okuduğunu anlama kategorisinde ise Ö6 kodlu öğretmen öğrencilere sorduğu soruların yanıtı alabilmek, kitapta yer alan metinlerden ana fikri çıkarmak, okuduğunu yorumlamak amacıyla çeşitli etkinlikler gerçekleştirdiği görülmektedir. Bu kategoriye ilişkin Ö6 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulamasından bir örnek şöyledir:

Tarih yazıcılığının başlangıcı olarak kabul edilen anal denilen yıllıklar hangi uygarlık dönemine aitti. Öğrenciler yanıt veremez ve ders kitabınızdan Hititleri bulun bakalım. İçinizden hepiniz okuyun. Hitit uygarlığını bir tekrar tanıyalım. Anal denilen yıllıklar hangi uygarlık dönemine aitmiş? Anal yıllıklarını kralları niçin yazarmış? (17.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

Zaman ve kronolojiyi algılama becerilerini geliştirmeye yönelik öğretmenlerin yararlandığı uygulamalar takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt etme (geçmiş-şimdiki-gelecek zaman), kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama, zaman

şeridi oluşturma şeklinde 5 alt kategoride değerlendirilmiştir. Ö6 kodlu öğretmen bu beceriyi kazandırmaya yönelik ünitelerin işlenişi boyunca hiçbir uygulama yapmamıştır.

Ö5 kodlu öğretmen ise zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin 4 alt kategorisi kapsamında çeşitli uygulamalar yaptığı görülmüştür. Bu beceriyi öğrencilere kazandırmaya yönelik uygulamalar yalnızca “Uygarıklarımı Öğreniyorum” adlı üniteye gözlenmiştir. Örneğin, Ö5 kodlu öğretmen takvim bilgisi edinme kategorisinde, öğrencilere ay yılı ve güneş yılı takvimlerini tanıtmış ve milat, yüzyıl ve çağ kavramlarını açıklamıştır. Zamanları ayırt etme kategorisinde ise öğretmen tarih öncesi çağları tanıtmıştır. İlkçağ, ortaçağ, yeniçağ ve yakınçağ’da yaşanan insanlık tarihi için önemli olaylar açıklanmıştır. Kronolojik sıralama yapma kategorisinde ise, öğrencilerin Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının kuruldukları zaman dilimlerini kronolojik olarak sıraya koymaları istenmiştir. Zaman şeridindeki veriyi yorumlama kategorisinde, öğretmen sınıfa getirdiği tarih şeridini kullanarak öğrencilere

0 nedir? MÖ ve MS ne anlama geliyor? Hangi yöne gidersek günümüzden uzaklaşırız? (19.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde sorular yöneltmiştir. Değişim ve sürekliliği algılama becerilerini geliştirmeye yönelik öğretmen uygulamaları benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme, geçmişteki problemlerin neden-sonuç ilişkisini tanıma, tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulma şeklinde 5 alt kategoride değerlendirilmiştir. Her iki öğretmenin de sınıf içi uygulamalarında benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama kategorilerinde uygulama yaptıkları görülmüştür. Öğretmenlerin ünitelerin işlenişi boyunca, diğer kategorilere ilişkin uygulamalara ise yer vermedikleri saptanmıştır. Benzerlik ve farklılıkları bulma ve zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama kategorilerinde her iki öğretmenin de sıklıkla “Uygarıklarımı Öğreniyorum” ve “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı ünitelerde uygulama yaptıkları gözlenmiştir.

Örneğin, benzerlik ve farklılıkları bulma kategorisinde Ö5 kodlu öğretmen,

Bugün günümüzde olduğu gibi eski uygarlıklar zamanında yaşayan insanların da beslenme, giyinme ve barınma gibi ihtiyaçları vardı. Bu ihtiyaçlarını karşılamak için avcılık ve toplayıcılık yaparlardı. Hayvanların postlarından kendilerine kıyafet yaparlardı. Barınmak için mağaralarda, ağaç kovuklarında ya da megaron adı verilen evlerde yaşarlardı. Onlarında bize benzer temel birtakım ihtiyaçları vardı. Eskiden insanlar ağaç kovuklarında, mağaralarda yaşarlardı demiştik. Bugün ise lüks ve konforlu evlerde yaşıyoruz. Ancak günümüzde bunlar değişti ve imkânlar çoğaldıkça bizim ihtiyaçlarımızı karşılama yollarımız değişti. Kıyafetleri gidip mağazalardan kendimiz alıyoruz. Timsah ve yılan derisinden kemerler yapılıyor. Çeşitli hayvanların derisinden kürkler yapılıyor. Bugün insanlar bu tarz ürünleri satın alıyorlar. Ben almamayı tercih ediyorum. Hiçbir hayvana canlıya zarar vermemeliyiz. Başka neler söyleyebilirsiniz? (22.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

Gözlem yapılan haftalar boyunca 5. Sınıf düzeyinde derse giren öğretmenlerin, düzenli olarak dersin sonuç etkinliklerine yer vermedikleri belirlenmiştir. Tablo 13'te görüldüğü üzere, ölçme ve değerlendirme etkinliklerine zaman ayrılan ders saatlerinde öğretmenler tarafından tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerinin aksine genellikle klasik ölçme ve değerlendirme tekniklerinin tercih edildiği gözlenmiştir. Her iki öğretmenin de ölçme ve değerlendirme araçları (çalışma yaprakları, rubrikler vd.) hazırlamadığı görülmüştür. Örneğin, Ö6 kodlu öğretmenin etkileşimli tahtada hazır bulunan boşluk doldurma, doğru yanlış testi ile eşleştirme gibi klasik ölçme ve değerlendirme tekniklerini kullandığı gözlenmiştir. Öğretmenlerin yapılan ölçme ve değerlendirmelerin ardından genellikle dönüt ve düzeltme işlemlerini gerçekleştirmedikleri belirlenmiştir. Her iki öğretmenin de ünitelerin sonunda kazanım kavrama testi uyguladığı görülmüştür ancak yalnızca Ö6 kodlu öğretmenin, kazanım kavrama testi uyguladıktan sonra öğrencilerin eksik ve yanlışları belirleyerek ilgili üniteyi tekrar ettiği belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin bir sonraki derse hazırlıklı gelmeleri için öğrencileri ödevlendirdiği gözlenmiştir.

4. 1. 2. 2. 6. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerde Öğretmenlerin Sınıf İçi Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler dersinde 6. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki “Destan ve Yazıtlarda Türkler”, “İslamiyet’in Doğuşu ve Değişim”, “İslamiyet ve Türkler”, “Yeni Yurt Anadolu” ve “Medeniyete Yön Veren Yollar” adlı ünitelere ilişkin Ö3 kodlu ve Ö4 kodlu öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları 9 hafta boyunca araştırmacı tarafından izlenmiştir. Bu ünitelere yönelik Ö3 ve Ö4 kodlu öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları derse giriş, öğretim süreci ve dersin sonuç etkinlikleri boyutlarıyla değerlendirilmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemler boyunca, her iki öğretmenin de “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı ünitenin işlenişinde, Türklerin bilinen ilk yurdu olan Orta Asya’nın sınırları ve bu coğrafyada kurulan Türk devletlerinin kültürel özellikleri ile yaşam tarzlarına değindikleri belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin destan ve yazıtlardan hareketle, Türk milletinin siyasal, sosyal ve kültürel hayatına dair özelliklerinden kısmen örneklerle yer verdiği gözlenmiştir.

“İslamiyet’in Doğuşu ve Değişim” adlı ünite de ise her iki öğretmen de İslamiyet öncesi Arap Yarımada’sının toplumsal durumu, Hz. Muhammed’in hayatı, İslamiyet’in doğuşu ve beraberinde yaşanan değişimler ile Dört Halife Dönemi ve sonrasındaki dönemlerde yaşanan toplumsal ve siyasi durumları ele almıştır.

Araştırmacı tarafından “İslamiyet ve Türkler” adlı ünite de yapılan gözlemlerde, Ö3 ve Ö4 kodlu öğretmenlerin, Türklerin İslamiyet’i kabulünde etkili olan faktörler ve İslamiyet’in kabulü sonrası toplumsal ve siyasi alanda yaşanan değişimlere yer verdikleri;

ilk Türk İslam devletlerinin siyasi özelliklerine ve önemli Türk büyüklerinin eğitim, bilim ve kültür hayatına katkılarına ise yeteri kadar değinmedikleri görülmüştür.

Her iki öğretmenin de “Yeni Yurt Anadolu” adlı ünitenin işlenişinde, Anadolu’nun yurt edinme süreci ile 1071 Malazgirt Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler; İlk Türk Beylikleri Dönemi ve bu beyliklerin günümüze bıraktıkları somut kültürel miras; Türkiye Selçuklu Devleti’nin kuruluşu ve bazı hükümdarlar döneminde yaşanan siyasal gelişmeler ile Haçlı Seferleri’nin neden ve sonuçları üzerinde durdukları belirlenmiştir. Öğretmenlerin Anadolu’nun yurt edinme sürecinde yaşanan siyasal gelişmelere ve Moğollarla yapılan mücadelelere değindikleri görülmüştür. Ayrıca her iki öğretmenin de Moğollarla olan mücadelelerde halka destek olan; Mevlâna Celâleddin-i Rumi, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre ve Ahi Evran gibi abidevi şahsiyetleri öğrencilere yeteri kadar tanıtamadıkları gözlenmiştir.

“Medeniyete Yön Veren Yollar” adlı ünite de ise öğretmenlerin tarihi ticaret yollarının (İpek ve Baharat Yolu) toplumlar üzerindeki ekonomik, siyasi ve kültürel açısından etkileri üzerinde durdukları belirlenmiştir. Özellikle tarihi ticaret yollarından İpek Yolu konusu işlenirken her iki öğretmenin de bu içeriği Trabzon ile ilişkilendirerek sundukları gözlenmiştir.

Sosyal bilgiler derslerinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında derse giriş etkinlikleri; ön bilgilerin yoklanması, dikkat çekme, güdüleme ve gözden geçirme başlıkları altında incelenmiştir. 6. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde öğretmenlerin derse giriş etkinliklerine ilişkin bulgular Tablo 14’te sunulmaktadır.

Tablo 14. 6. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Derse Giriş Etkinlikleri

Gözlem Süresi	Ön bilgilerin Yoklanması		Dikkat Çekme		Güdüleme		Gözden Geçirme	
	Öğretmen Kodu		Öğretmen Kodu		Öğretmen Kodu		Öğretmen Kodu	
	Ö3	Ö4	Ö3	Ö4	Ö3	Ö4	Ö3	Ö4
1. Hafta	√	√	√	√		√	√	√
2. Hafta	√	√	√	√			√	
3. Hafta	√	√		√				
4. Hafta	√	√	√	√				
5. Hafta	√	√	√	√				
6. Hafta	√	√		√				
7. Hafta	√	√		√				
8. Hafta	√	√		√			√	
9. Hafta	√	√		√				

Tablo 14’te görüldüğü üzere, her iki öğretmenin de genellikle derslerinde ön bilgilerin yoklanması basamağını dikkate aldığı, güdüleme ve gözden geçirme basamaklarını ise

uygulamadıkları belirlenmiştir. Ö4 kodlu öğretmenin dikkat çekme basamağını Ö3 kodlu öğretmene göre daha fazla kullandığı belirlenmiştir. Öğretmenlerin ön bilgilerin yoklanması basamağında genellikle öğrencilerin önceki öğrenmelerini ortaya çıkarmak amacıyla açık uçlu sorulardan yararlandıkları gözlenmiştir. Ö3 kodlu öğretmenin dikkat çekme basamağında genellikle açık uçlu soruları kullandığı görülmüştür. Ö4 kodlu öğretmen ise gerek açık uçlu sorular gerekse de eğitsel animasyonlar ile öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatleri çektiği görülmüştür. Ö3 ve Ö4 kodlu öğretmenlerin, sınıf içi uygulamalarında yaşanan durumlara ilişkin örnekler şu şekildedir:

Ö3 kodlu öğretmen “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı üniteye ön bilgilerin yoklanmasına ilişkin, Orta Asya fiziki haritası kullanmadan öğrencilere Orta Asya’nın sınırlarını tanıttığı, bitki örtüsü hakkında bilgi verdiği ve ardından,

Ders kitabımızda sayfa 40’taki Orta Asya fiziki haritasını açalım bakalım. Harita üzerindeki renkleri tanıyabildiniz mi? Orta Asya’nın yüzey şekilleri için ne diyebiliriz? Bozkır dedik, tanıdık geldi mi? Hatırlayın. Bu bitki örtüsü hangi iklimlerde görülürdü? Karasal iklim olabilir mi? Peki, gelelim esas konumuza “Destan nedir? Alparslan ismini hiç duyduk mu? Atayurt neresi ya da Anayurt hiç duydunuz mu? (15.10.2018 yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açık uçlu sorular yönelterek öğrencilerin ön bilgilerini yokladığı gözlenmiştir. Ö4 kodlu öğretmen ise bu üniteye ön bilgilerin yoklanmasına ilişkin, öğrencilere atlaslarından Orta Asya fiziki haritasını açtırır, Orta Asya’nın sınırlarını öğrencilere tanıtır ve öğrencilerin ders kitabı sayfa 40’ta ünlü tarihçi Jean Paul Roux’un Türkler ve Orta Asya hakkında verdiği bilgileri okumalarını ister ve ardından

Bakın çocuklar haritalarınızda açmanızı istediğim yer Orta Asya, ders kitabımızda Orta Asya’nın sınırlarını okuyalım. Orta Asya’nın sınırlarını çizelim hangi dağlar vardı? Altay Dağlarını, Kınan Dağlarını bulun. Plato neydi? Tibet Platosu’nu haritadan bulun. Ünlü tarihçinin verdiği bilgileri okuduk. Yüksekte kalan bir yermiş bu Orta Asya. Pekâlâ, geçen senelerde öğrenmiş olmalısınız. Deniz seviyesinden yüksekte kalan yerlerde nasıl iklimler oluyordu? Ne iklimiydi o bir adı vardı? Bu iklim soğuk olurdu ve insanların yaşam şartlarını zorlardı (17.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açık uçlu soru ve ipuçları aracılığıyla öğrencilerin ön öğrenmelerini yokladığı anlaşılmaktadır. “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı üniteye Ö3 kodlu öğretmenin,

Tarihçi Jean Paul Roux, Türkler ve Orta Asya hakkında bize ilginç bilgiler vermiş. Türk gibi güçlü sözünü hiç duydunuz mu? Avrupalılar arasında kullanılan bir ifadedir. Türk kimdir? Bakın tarih boyunca Trabzon’a çeşitli isimler verilmiş Trapezus bunlardan biri en son Trabzon denilmiş, işte Türk adı da töre ya da türük şeklinde kullanıldı (15.10.2018 yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açıklamalarla öğrencilerin derse karşı ilgi ve merakını çekmeye çalıştığı düşünülmüştür. Ö4 kodlu öğretmen ise

Hiç merak edip okuduğunuz destanlar var mı? Çanakkale Destanı'nı duymuşsunuzdur dimi? Bakalım başka hangi destanlar varmış? Pekâlâ, çocuklar yazıt nedir? Ya da diğer adıyla kitâbe duymuş olmalısınız? Biz eski Türklerin yaşantılarını nerelerden öğrenmiş olabiliriz? (17.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatlerini çekmeye çalıştığı gözlenmiştir.

“Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı ünite Ö3 kodlu öğretmenin,

Yeni bir üniteyiz. Destan ve yazıtlarda Türkleri göreceğiz. Atalarımızın yaşadığı yerlere gideceğiz. Bakalım oralarda nasıl bir yaşam vardı? (15.10.2018 yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde ünite içeriğiyle alakalı açıklamalarda bulunması nedeniyle, araştırmacı tarafından gözden geçirme basamağını uyguladığı düşünülmüştür. Ö4 kodlu öğretmen ise gözden geçirme basamağına ilişkin,

Kültür ve Miras adında yeni bir konuya başlıyoruz. Konumuzla tanışalım öncelikle. Atalarımızın kültürünü öğreneceğiz. Kültür nedir? Miras nedir? Tarihi konular bizim için çok önemlidir. Tarihle biz geçmişimizi öğreniyor ve değerlendiriyoruz. Bu konuda Türklerin yaşadığı yerlere değineceğiz. Atalarımızın geçmişteki başarıları ile gururlanacağız. Başarısızlıklarının ise nedenlerini öğreneceğiz ve bu öğrendiklerimizi bizde kuşaktan kuşağa aktaracağız. Orta Asya Türk devletleriyle başlayalım bakalım (17.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açıklamalar ile öğrencileri içerik hakkında bilgilendirmiştir. Bu ünite Ö4 kodlu öğretmen ise EBA'dan Orhun yazıtlarıyla ilgili video izletir ve ardından,

Bakın bunları dikkatli dinleyin. Sınavlarda karşınıza gelecek. Bu konuları ezberlemeyin, dikkatli izleyin ve anlamaya çalışın. Size sorular soracağım (17.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklindeki açıklamalarıyla güdüleme basamağını uyguladığı gözlenmiştir. Ö3 kodlu öğretmen ise “İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim” adlı ünite derse giriş etkinliklerinde öncelikle,

Kim bana Peygamberimizin doğumu ve ailesi hakkında bilgi verebilir? Hz. Hatice ne işle uğraşıyordu? Kan davasının ne olduğunu biliyor musunuz? (31.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin ön bilgilerinin yokladığı anlaşılmaktadır.

Ö3 kodlu öğretmenin ise dikkat çekme basamağında,

Çağrı filmini hepiniz izlemiştir. Hani Ramazan ayında genelde televizyonlarımızda veriliyordu. İslamiyet'in doğuşu ve yayılışı hakkında güzel örnekler vardı. Allah neden Peygamber gönderir? Çok sayıda peygamber gönderildiğini biliyoruz görevleri ne? Toplum düzenini sağlamak ve problemleri çözmek evet ama topluluklar onları dinliyor mu? Yalancı peygamberleri duydunuz mu? Çok merak ettiyseniz size bu olay nereden çıktı anlatayım (31.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin derse karşı ilgi ve meraklarını çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. "İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim" adlı ünite Ö4 kodlu öğretmen öncelikle

Türkler İslamiyet'i kabul etmeden önce nasıl bir dine inanıyorlardı? (08.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilere bir soru yönelterek bir önceki derste öğrendikleri bilgileri hatırlama durumlarını yoklamıştır. Ayrıca öğrencilere EBA'dan İslamiyet'in doğuşu ile alakalı video izletmiş ve ardından

Bu İslamiyet öncesi döneme ne deniliyordu? Bakın o dönemde kızları kurban ediyorlarmış. Sizce neden kız çocuklarını kurban ediyorlardı? (08.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin derse karşı ilgi ve meraklarını çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. "İslamiyet ve Türkler" adlı ünite Ö3 kodlu öğretmenin ise,

Göktanrı inancını tanıdık. Göktanrı inancı ve İslam dini arasında nasıl benzerlikler vardı? İslamiyet'in kabulünden sonra Türklerin inançlarında, yaşam tarzlarında bir değişim oluyor muydu? (21.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açık uçlu sorular yönelterek öğrencilerin bir önceki derslerdeki öğrendikleri bilgileri yokladığı görülmüştür. Ö4 kodlu öğretmen ise "İslamiyet ve Türkler" adlı ünite,

Eski Türklerde hayatı düzenleyen kurallar için ne diyorlardı? Abbasiler bir şehir inşa etmişlerdi neydi bu şehrin adı? (21.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde sorularla öğrencilerin ön bilgilerini yokladığı gözlenmiştir. Ö4 kodlu öğretmen dikkat çekme aşamasına yönelik ise öğrencilere EBA'dan Talas Savaşı ile ilgili bir video izletmiş ve ardından,

Türkler İslamiyet'i hangi olayla kabul etmiş? Bakın Türkler hep Müslüman değillerdi. Bu olayın bir başlangıcı varmış demek ki? Bu ders Türkleri Müslüman yapacağız (21.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin derse karşı ilgi ve meraklarını çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. “Yeni Yurt Anadolu” adlı ünite Ö3 kodlu öğretmenin,

Hadi bir hatırlayalım. Türklerin en önemli özelliği neydi? Bağımsızlıklarına düşkün olmalarıydı değil mi? Peki Orta Asya’daki yaşamı hatırlayalım. İnsanların temel ihtiyaçları neydi? Bunları karşılamak için neler yapıyorlardı? Hayvanlarının beslenmesi için bol otlığın ve suyun olduğu alanlara gidiyorlardı değil mi? (19.11.20 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde sorular ve açıklamalar yoluyla bir önceki derslerde işlenen içerikle ilgili öğrencilerin ön bilgilerini yokladığı gözlenmiştir. Ö4 kodlu öğretmenin ise bu ünite,

Gelelim Anadolu’yu yurt edinme sürecine, Halifelik makamı neydi çocuklar? Halife kimdi? Hatırlayın peygamber efendimizden sonra Dört Halife Dönemini işlemiştik (21.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin ön bilgilerini yokladığı görülmüştür. Ö4 kodlu öğretmen dikkat çekme basamağına yönelik ise EBA’dan Büyük Selçuklu Devleti’nin siyasi ve sosyal yönlerini ve 1071 Malazgirt Savaşını ele alan bir video izletmiş ve ardından,

Tuğrul Bey, Abbasi halifesinin koruyuculuğunu nasıl üzerine almış? Alparslan, Türkler için çok büyük önem taşıyan bir zafer kazanmıştı. Kime karşı aldık bu zaferi? Malazgirt bizim için neden önemli? (21.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilere sorular yöneltmiştir. “Medeniyete Yön Veren Yollar” adlı ünite Ö3 kodlu öğretmen ise ön bilgileri yoklanması basamağına yönelik,

Hatırlayalım geçen sene Lidyalılardan bahsederken parayı bulduklarını bunda da ticaretle uğraşmalarının etkili olduğunu söylemiştik. Tarihte en eski ticaret yollarının başında Kral Yolu vardı. Ege bölgesinden başlayıp Suriye, Irak topraklarına kadar uzanan bir ticaret yoluydu bu. İki önemli ticaret yolu; İpek Yolu ve Baharat Yolu’ndan bahsedeceğiz. Neden İpek Yolu demişler? Peki, ipeği en çok Orta Asya’da hangi devlet kullanırdı? (28.11 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilere açıklamalarda bulunarak, sorular yöneltmiştir. Ö4 kodlu öğretmenin ise bu ünite,

Medeniyete yön veren yollar denildiğinde aklınıza ne geliyor? Kral yolunu hatırlıyor musunuz? Önceki sene görmüş olmalısınız. Kervansaray’ın ne olduğunu bilen var mı? (05.12.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde sorularla öğrencilerin ön bilgilerini ortaya çıkarmaya çalıştığı gözlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinde 6.Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelere ilişkin öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları yöntem ve teknik, materyal, etkinlik kullanımı, beceri kazandırma ve ölçme-değerlendirme olmak üzere 5 boyutta ele alınarak değerlendirilmiştir. 6.Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin

işlenişinde kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin frekans değerleri Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15. 6. Sınıf Düzeyinde Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Yöntem ve Teknik	Öğretmen Kodu	
	Ö3	Ö4
	f (Ders Saati)	f (Ders Saati)
Öğretmen Merkezli		
Anlatma Yöntemi	18	21
Gösteri	-	-
Öğrenci Merkezli		
Problem Çözme	-	-
Proje	-	-
Simülasyon	-	-
Etkileşim Merkezli		
Soru-Cevap	18	21
Tartışma	-	-
Beyin Fırtınası	-	-
Örnek Olay	-	-
Rol Oynama	-	-
Gezi Gözlem	-	-
Sözlü Tarih	-	-
Altı Şapkalı Uygulama	-	-
İstasyon	-	-
Kavram Haritası	-	-
Zihin Haritası	-	-
Balık Kılıcı	1	-
Gösterip Yaptırma	-	-

Tablo 15'te görüldüğü üzere, her iki öğretmenin de yapılan gözlemler boyunca anlatma, soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullandıkları belirlenmiştir. Ö3 kodlu öğretmenin 18 ders saati, Ö4 kodlu öğretmenin ise 21 ders saatinde yapılan gözlemlerin tamamında bu yöntemlere yer verilmiştir. Öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında öğrenci merkezli ve sınıf dışı hiçbir yöntem ve teknik kullanılmamıştır. Yalnızca Ö3 kodlu öğretmenin 7. Hafta yapılan bir gözlem saatinde Haçlı Seferleri'nin neden ve sonuçlarını ele alırken Balık Kılıcı tekniğinden yararlandığı görülmüştür ancak Ö3 kodlu öğretmenin bu tekniği şartlarına uygun şekilde uygulamadığı belirlenmiştir. 6. Sınıf "Kültür ve Miras" öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında kullandıkları materyaller Tablo 16'da sergilenmiştir.

Tablo 16. 6. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Öğretim Materyalleri

Üniteler	Kullanılan Öğretim Materyalleri	
	Öğretmen Kodu	
	Ö3	Ö4
Destan ve Yazıtlarda Türkler	Ders Kitabı Yazı Tahtası Yardımcı Kaynaklar Köktürk Devleti Haritası	Ders Kitabı Yazı Tahtası Etkileşimli Tahta Coğrafya ve Tarih Atlası
İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim	Ders Kitabı Yazı Tahtası Tarih Şeridi	Ders Kitabı Yazı Tahtası Etkileşimli Tahta
İslamiyet ve Türkler	Ders Kitabı Yazı Tahtası	Ders Kitabı Yazı Tahtası Etkileşimli Tahta
Yeni Yurt Anadolu	Ders Kitabı Yazı Tahtası	Ders Kitabı Yazı Tahtası Etkileşimli Tahta
Medeniyete Yön Veren Yollar	Ders Kitabı Yazı Tahtası	Ders Kitabı Yazı Tahtası Etkileşimli Tahta

Tablo 16'da sunulduğu üzere, Ö3 kodlu öğretmenin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işleniş boyuncası, etkileşimli tahta ve çeşitli dijital materyallerden yararlanmadığı, Ö4 kodlu öğretmenin ise ünitelerin işleniş boyuncası öğretim teknolojilerinden yararlandığı belirlenmiştir. “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı ünitenin işleniş boyuncası her iki öğretmenin de üniteyle alakalı harita kullanımlarının yetersiz olduğu ve öğrencilerin mekânı algılamada birtakım problemler yaşadığı gözlenmiştir. Ayrıca yalnızca Ö3 kodlu öğretmenin “İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim” adlı üniteye 4.Hafta yapılan 1 ders saatinde yazı tahtasına tarih şeridi çizdiği görülmüştür. Ö4 kodlu öğretmen ise üniteler boyuncası EBA üzerinden ders içeriğine uygun eğitsel video ve animasyon filmler izletmiştir. Her iki öğretmen de ünitelerin işleniş boyuncası ders kitaplarını ve yazı tahtasını temel öğretim materyali olarak kullanmıştır. “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı ünitenin işleniş boyuncası ise Ö3 kodlu öğretmen ders kitabının yanı sıra yardımcı kaynak kitaplardan sıklıkla yararlanmıştır. Ayrıca Ö3 kodlu öğretmenin yardımcı kaynak kitaplardan yararlanarak öğrencilere Orhun Yazıtlarını incelediği ve Göktürk alfabesini öğrencilere tanıttığı gözlenmiştir.

6. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında kullandıkları etkinlikler ise Tablo 17’de sunulmuştur. Sınıf içi uygulamalarda öğretmenlerin etkinlik kullanma durumlarının değerlendirilmesinde,

uygulama sürecinde bilgi, beceri ve kavramların öğretiminde işe koşulabilecek örnek etkinlik uygulamaları temel alınmıştır.

Tablo 17. 6. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Etkinlikler

Etkinlikler	Öğretmen Kodu	
	Ö3	Ö4
	f (Ders Saati)	f (Ders Saati)
Okuma	15	10
Boşluk Doldurma	2	2
Eşleştirme	2	2
Soru Cevap	18	21
Geri Plandaki Düşünceleri Bulma	1	1
Sebeup Sonuç İlişkisi Oluşturma	1	3
Empati Yapma	1	2
Karşılaştırma Yapma	3	3
Sınıflama	1	-
Önem Sırasına Koyma	-	-
Görsel Okuma	1	1
Kanıtlama	-	-
Örnek Verme	-	-
Kavram/Zihin Haritası	-	-
Bulmaca	2	-

Tablo 17 incelendiğinde, öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında gerekli bilgi ve becerileri kazandırmak için soru-cevap ve okuma etkinlikleri hariç yeteri kadar etkinlik kullanmadıkları görülmektedir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde, öğretmenler aynı ders saati birden fazla etkinlik kullanmışlardır. Öğretmenler kullandıkları etkinliklerde, herhangi bir öğretim materyaline yer vermemiştir. Her iki öğretmenin de MEB yayınevine ait ders kitabında yer alan Sıra Sizde etkinliklerini sınıf içi uygulamalarında yapmadıkları ve bu tür etkinlikleri sıklıkla öğrencilere ev ödevi şeklinde verdikleri gözlenmiştir. Ö4 kodlu öğretmenin etkileşimli tahta üzerinden EBA’da yer alan boşluk doldurma, eşleştirme, sınıflama gibi etkinlikleri kullandığı belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından bu tür etkinliklerde öğrencilerin derse katılım oranlarının yüksek olduğu gözlenmiştir.

Ö3 kodlu öğretmenden farklı olarak Ö4 kodlu öğretmen “Destan ve Yazıtlarda Türkler” ve “İslamiyet’in Doğuşu ve Değişim” adlı ünitelerin işlenişinde, bulmaca etkinliği kullanmıştır. Bu etkinliklerde öğretmen ayrıca çalışma yaprakları hazırlamamış olup MEB 2018 sosyal bilgiler ders kitabı 52 ve 62. sayfalarında yer alan Sıra Sizde etkinlikleri kullanmıştır. Her iki öğretmen de ünitelerin işleniş boyunca, yalnızca 1 ders saatinde

empati kurma etkinliği gerçekleştirmiştir. Araştırmacı tarafından 5. Hafta yapılan gözlemlerde örneğin Ö3 kodlu öğretmenin,

Kaşgarlı Mahmut yerine koyun kendinizi. Ben Türküm diyor. Farsça konuşulan bir yerde, atına binip bütün Türk bölgelerini geziyor ve Türkçe sözcükler topluyor ve Divan-ı Lügatit Türk adında zengin içerikli bir Türkçe sözlük yazıyor. Kendinizi onun yerine koyun o zamanda yaşıyorsunuz. Türk dili adına siz neler yapardınız? (14.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açıklama ve sorular yoluyla öğrencilerin tarihsel empati yapmalarını desteklediği gözlenmiştir. Ö4 kodlu öğretmen ise “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı ünite,

Metehan'ın oğullarından biri olsan ülkeni korumak için ne yaparsın? Niçin? (24.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin tarihsel empati yapmalarını desteklediği görülmüştür. “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin becerileri kazandırmaya ilişkin gerçekleştirdikleri uygulamalar da bu çalışmada değerlendirilmiştir. 2018 SBDÖP’nda doğrudan verilebilecek beceri ifadelerine yer verilmemesi gerekçesiyle, öğretmenlerin becerileri kazandırma durumlarının değerlendirilmesinde, 5, 6 ve 7. Sınıf SBDÖP’nda belirtilen kazanım ve açıklamaları dikkate alınmıştır. 2018 SBDÖP’nda çıkarımda bulunma becerisinin yer almadığı “...6. Sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı işlenirken zaman ve kronolojiyi algılama becerisi gibi becerilerin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” (MEB, 2005, s. 20) ifadelerine yer verildiği görülmektedir. Literatürde yer alan çalışmalarda (Hayırsever ve Kısakürek, 2014; Taşkiran, Baş ve Bulut, 2016; Palaz, 2019; Türker, 2019) sosyal bilgiler eğitimi alanına özgü olmakla birlikte tarihsel düşünmeyi destekleyen ve tarihsel içeriğin öğretimi yoluyla kazandırılacak beceriler olarak nitelendirilen değişim ve sürekliliği algılama, kanıt kullanma becerilerine yönelik öğretmenlerin derslerinde ne tür uygulamalar gerçekleştirdikleri de gözlenmiştir. 6. Sınıf seviyesinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan ünitelerde öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları, zaman ve kronolojiyi algılama, kanıt kullanma ve değişim ve sürekliliği algılama olmak üzere 3 beceri ve bu becerilerle alakalı alt kategoriler çerçevesinde incelenmiş olup Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18. 6. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerde Öğretmenlerin Becerileri Kazandırmaya İlişkin Gerçekleştirdikleri Uygulamalar

Beceriler	Sınıf İçi Uygulamalar			
	Ö3		Ö4	
	Gözlendi	Gözlenmedi	Gözlendi	Gözlenmedi
Kanıt Kullanma				
1.Nesne		√		√
2.Fotoğraf	√		√	
3.Temsili resimler	√		√	
4.Minyatür		√		√
5.Karikatür		√		√
6.Birincil kaynaklar		√		√
7.İkinci elden kaynaklar	√		√	
Zaman ve Kronolojiyi Algılama				
1.Takvim bilgisi edinme	√		√	
2.Zamanları ayırt etme (Geçmiş-şimdiki-gelecek zaman)		√		√
3.Kronolojik sıralama yapma	√			√
4.Zaman şeridindeki veriyi yorumlama		√		√
5.Zaman şeridi oluşturma		√		√
Değişim ve Sürekliliği Algılama				
1.Benzerlik ve farklılıkları bulma	√		√	
2.Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama	√		√	
3.Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme		√		√
4.Geçmişteki problemlerin neden sonuç ilişkisini tanıma		√		√
5.Tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulma		√		√

Kanıt kullanma becerisini geliştirmeye yönelik öğretmen uygulamaları 7 alt kategori kapsamında incelenmiştir. Araştırmacı tarafından öğretmenlerin görsel kanıt (Nesne, fotoğraf, temsili resim, minyatür, karikatür kullanımı); birincil kaynaklar (Döneme ait yazılı, işitsel kayıt, dokümanlar vd.) ve bu kaynaklar temelinde hazırlanmış ikincil kaynak olarak telif eserlerini kullanma durumları gözlenmiştir. Tablo 18’de görüldüğü üzere, her iki öğretmenin de sınıf içi uygulamaları boyunca görsel kanıtlar (Fotoğraflar ve temsili resimler) sundukları görülmüştür. Kanıt kullanımına ilişkin her iki öğretmenin de en fazla fotoğraf ve temsili resimlerden “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı üniteye yararlandığı belirlenmiştir. Sınıf içi uygulamada Ö3 kodlu öğretmen, ders kitabında yer verilen konargöçer çadırı ve Orhun Yazıtını yansıtan bir fotoğraf ve ayrıca Turan ya da Hilal Taktiği olarak adlandırılan savaş stratejisine ait temsili bir resim incelemiştir. Ö4 kodlu öğretmen ise ders kitabının yanı sıra etkileşimli tahta aracılığıyla öğrencilerini görsel

kanıtlarla (Konargöçer çadırı, Orhun Yazıtları, Şaman, eski kemer tokası, at koşum takımları, üzengi, Pazırık halısı, kurgan) karşılaştırmıştır. Ayrıca her iki öğretmenin de sınıf içi uygulamada birincil kaynaklardan yararlanmadığı; ikinci elden kaynaklardan ise yararlandığı belirlenmiştir. Örneğin Ö3 kodlu öğretmen Kutadgu Bilig adlı eserin bir örneğini öğrencilere inceletmiş ve ders kitabında özeti sunulan Oğuz Kağan Destanı'ndan yararlanmıştır. Ö4 kodlu öğretmen ise kadim Türk kültürünü tanıtırken, ikincil bir kaynak olarak ders kitabında yer alan destan örneklerini kanıt olarak kullandığı ve ayrıca Orhun Yazıt'larından örnekler sunduğu gözlenmiştir.

Örneğin “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı üniteye Ö3 kodlu öğretmen,

Ö3 : *Çocuklar Türkler göçebe değildi. Göçebelik sürekli dir. Türklerin konargöçer olduğunu söyleyebiliriz. Konargöçerlerde yazın ve kışın gittikleri düzlüklerde belli biz zaman duruyorlardı. Konargöçerler sürekli bir yerde durmuyor bunu anladık o zaman onlar için en güzel ev ne olurdu? Bir binada yaşasalar onu sırtlayıp istedikleri yere taşıyamazlar öyle değil mi? Türkler hayvancılıkla uğraşıyordu, hatırlayın. Hayvanların etinden, sütünden ve yününden yararlanmışlar. Keçe yani çok kalın bir sıkıştırılmış koyun yününden yapılmış çadırlarda yaşarlardı. Ders kitabımızda Görsel 2.2'yi inceleyelim. Gördüğünüz çadırın içi neredeyse sınıfımız kadar büyük. Bu çadırlara otağ da diyorlardı. Dünyanın en eski halısı Türklere ait neden başka milletler değil de Türklere ait diyoruz?*

Kutay : *Türklerin göç ettiği yerlerin çok soğuk olması nedeniyle üşümek için halıya ihtiyaç olduğunu biliyoruz. Bu nedenle, Türklere ait.*

Ö3 : *Peki, sıcak yerlerde yaşasalar halıya ihtiyaç duymayacaklar mıydı? Bakın yaşam koşulları benim kullandığım malzemeyi ve eşyayı nasıl değiştiriyormuş. Ders kitabında verilen resimde de keçeden yapılan çadırları görüyorsunuz. (15.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).*

şeklinde Türklerin konargöçer yaşam tarzını tanıtırken, ders kitabında yer verilen konargöçer çadırına ilişkin görselden yararlandığı ve açık uçlu sorulardan hareketle öğrencilerin kanıta dayalı çıkarımda bulunmalarını desteklediği belirlenmiştir.

Ö4 kodlu öğretmen ise “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı üniteye Asya Hun Devleti hükümdarları, Teoman ve Metehan döneminde yaşanan önemli siyasi ve askeri gelişmelere yer verir ve Asya Hun Devleti hükümdarı Metehan'ın yaşamının, tarihte Oğuz Kağan ile özdeşleştirildiğini belirterek öğrencilere ders kitabında yer verilen Oğuz Kağan Destanı'na ait kısa bir metin okutur. Ö4 kodlu öğretmenin sınıfında yaşanan duruma ilişkin bir örnek şöyledir:

Oğuz Kağan'dan küçük bir pasaj okumak ister misiniz? Oğuz Kağan Destanı'nda eski Türklerdeki yaşantıyı görebiliriz. Oğuz Kağan Destanı'nda Oğuz Kağan adlı karakterin kahramanlık hikâyeleri anlatılır. Oğuz Kağan'ın Metehan olduğu da söylenir. Yani bu Hunların en önemli lideri Metehan'ın yaşadıkları var. Ama burada yer alan abartılı şeylerdir şaşırmayalım. Mantiğımıza aykırı olabilir. Bu destanlar bize o dönemle ilgili bilgi vermesi bakımından önemlidir. Bir öğrenci Oğuz Kağan destanını okur. Ayrıca öğretmen etkileşimli tahta üzerinden video izletir ve yardımcı kaynak kitaptan Oğuz Kağan Destanı'na ait bir bölümü de okutur. Bakın inanması zor. 40 günlük iken çiğ et istemiş, koşmaya başlamış, ata binmiş. Farklı kişiler tarafından kaleme alınmıştır. Bu destanların farklı farklı versiyonlarıyla karşılaşabiliriz. Ders kitabı sayfa 44'te Oğuz Kağan ya da Metehan bazı memleketlere elçi yollayıp kendisine biat etmelerini yani kendilerine katılmalarını istemiş. Burada İl diyor. Buradaki il devlet demek çocuklar. Yani biz bu destan örneğinden şunu çıkarıyoruz. Metehan Türk birliğini kurmaya çalışıyor. Türk boylarını daha güçlü olmak için birleştiriyor (24.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

“Destan ve Yazılarda Türkler” ünitesinde Ö4 kodlu öğretmenin sınıfında yaşanan bir diğer duruma ilişkin örnek ise şöyledir:

- Ö4 : *Ders kitabında sayfa 45'i açalım ve okuyalım. Bakın eskiden Türklerin kullandığı eşyalardan bahsediliyor. Öğretmen etkileşimli tahtadan içerikle alakalı bir video izletir. Biz eskiden Türklerin çeşitli hayvanların yün ve derisinden kıyafetler, bronz kemer tokası, savaş aletleri, çanak ve çömlek gibi eşyaları kullandığını nereden biliyoruz?*
- Esmâ : *Kuşaktan kuşağa aktarılmasıyla ve yazılan tabletlerden.*
- Ö4 : *Hatırlayın eski Türklerin bir mezarı vardı. Video'da kurganlara ait resimler vardı.*
- Umay : *Bu kurganlarda yapılan kazılarda, Türklerin Gök Tanrı inancından dolayı kişiler eşyalarıyla, atlarıyla birlikte gömülürdü. Bu eşyaları (pantolon, giysi, çizme, kemer tokası) kullandıklarını bu mezarlardan öğrenmiş olabiliriz.*
- Ö4 : *Evet, yani o dönemi bizzat görmüş kişiler bize bunu anlatmıyor (24.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).*

Her iki öğretmenin de “Destan ve Yazılarda Türkler” adlı ünite haricinde, öğrencileri kanıtlarla karşılaştırmadıkları belirlenmiştir. Ö3 kodlu öğretmene göre Ö4 kodlu öğretmenin, sınıf içi uygulamalarında öğrencilerin kanıta dayalı olarak çıkarımda bulunmalarını daha fazla desteklediği görülmüştür. Ayrıca her iki öğretmenin de Orhun Yazıtları ve Oğuz Kağan, Ergenekon, Türeyiş gibi destan örneklerinden hareketle, Orta Asya'da Türklerin sosyal ve siyasi yaşamlarını yansıtan kanıtlar sunmadıkları gözlenmiştir. Genel olarak, öğretmenlerin tarihsel içeriğin işlenişinde öğrencilerin kanıt kullanma becerisini geliştirmeye yönelik kullandıkları etkinliklerin yetersiz düzeyde olduğu; öğretmenlerin tarihsel ve kültürel içeriğin işlenişinde düzenli olarak kanıtlara yer vermedikleri ve görsel kanıtlar haricinde, ikinci elden kanıtların kullanımında öğrencilerin

kanıta dayalı sorgulama yapmalarını desteklemedikleri ve kanıt kullanma ile alakalı etkinliklerin öğretmen merkezli uygulamalarla sınırlı kaldığı saptanmıştır.

Zaman ve kronolojiyi algılama becerilerini geliştirmeye yönelik ise öğretmen uygulamaları 5 alt kategori; takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt etme (geçmiş-şimdiki-gelecek zaman), kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama, zaman şeridi oluşturma çerçevesinde değerlendirilmiştir. Ö3 kodlu öğretmen bu beceriyi kazandırmaya yönelik sınıf içi uygulamaları boyunca takvim bilgisi edinme ve kronolojik sıralama yapma kategorisi kapsamında uygulamalar yaptığı görülmüştür. Araştırmacı tarafından bu beceriyi öğrencilere kazandırmaya yönelik uygulamalara yalnızca “Destan ve Yazıtlarda Türkler”, “İslamiyet’in Doğuşu ve Değişim” adlı ünitelerde rastlanılmıştır. Örneğin, “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı ünite Ö3 kodlu öğretmen takvim bilgisi edinme kategorisinde, öğrencilere hicri, miladi ve on iki hayvanlı Türk takvimlerini tanıtır. Milat, milattan önce ve milattan sonra gibi zaman ifadelerini açıklar (22.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

Ö3 kodlu öğretmen kronolojik sıralama yapma kategorisinde ise “İslamiyet’in Doğuşu ve Değişim” adlı ünite 571 Hz. Muhammed’in doğumu ve sonrasındaki gelişmeler; Bedir, Uhud, Hendek savaşı, Hudeybiye Antlaşması ve Dört Halife Dönemi’ni sırasıyla yazı tahtasında oluşturduğu tarih şeridi ile açıklamıştır (05.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu). Ö3 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulamalarında, zaman ve kronolojiyi algılama becerisine ilişkin öğrencilerin yaparak ve yaşayarak öğrenmelerini desteklemediği gözlenmiştir. Ö4 kodlu öğretmenin ise yalnızca takvim bilgisi edinme kategorisinde uygulama yaptığı görülmüştür.

Örneğin “İslamiyet’in Doğuşu ve Değişimi” adlı ünite Ö3 kodlu öğretmen,

Hicri takvim neydi? Hadi size ipucu, şimdi kullandığımız takvim ve on iki hayvanlı Türk takvimi değil. Miladi takvimi kullanıyoruz değil mi? Peki Milat neydi bir hatırlayalım bahsetmiştik. Milat dediğin O’dır. Hz. İsa’nın doğumu. Milat ‘O’ tarihi olarak alınır ve tarih buradan başlatılır. Bu takvime milatla başladığı için miladi takvim diyoruz. Pekâlâ, çocuklar Hicret neydi? Müslümanların Mekke’den Medine’ye yaptıkları göç idi. Hicret Olayı 622’de gerçekleşti. Biz bu tarihi başlangıç yılı olarak kabul ediyoruz ve bu nedenle hicri takvim diyoruz. Bir şey daha var. 1 yılda 365 gün var diyoruz. Hicri takvimde 1 yıl 354 gün hesap ediliyor. Ay yılıdır. Diğer Güneş yılıdır (15.11.2018 yapılandırılmamış gözlem notu)

şeklinde öğrencilere Milat, Hicri ve Miladi takvimle alakalı açıklamalarda bulunduğu gözlenmiştir. Değişim ve sürekliliği algılama becerisini geliştirmeye yönelik öğretmen uygulamaları ise 5 alt kategori; benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme, geçmişteki problemlerin neden sonuç ilişkisini tanıma, tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulma çerçevesinde değerlendirilmiştir. Her iki öğretmenin de benzerlik ve farklılıkları bulma,

zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama kategorilerinde uygulama yaptıkları yer görülmüştür. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde, bu beceriyle ilişkilendirilen diğer alt kategorilere yönelik uygulamalara rastlanılmamıştır. Örneğin, “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı ünite Ö3 kodlu öğretmen benzerlik ve farklılıkları bulma kategorisinde,

Gök Tengri ya da Gök Tanrı inancı, Türklerin İslam Dinini benimsemeden önceki inançlarıydı. Moğolların da diyebiliriz. Biz ne diyoruz. Allah birdir başka ilah yoktur. Eski konularda hatırlayın. Hititler diyorlardı veya başka bir uygarlık çok tanrılı dini inanışları vardı. Yani birden çok tanrının var olduğunu kabul ediyorlardı. Ancak Türkler öyle değil. Gök Tanrı inancında tek bir tanrı vardır. Orhun yazıtlarını gördük. Tengri adı geçiyordu bu yazıtlarda. Tengri yani Tanrı. Bu inançta tıpkı İslam Dini gibi insanların dünyada yaptıklarına göre ahirette uçmağa yani cennete ya da tamu dedikleri cehenneme gidecekler. Tanrıları için çok at kurban ederlermiş. Bu inanca göre insanların ruhları ölmezmiş. Gök Tanrı inancından biraz bahsettim. Sizce İslam Dini ile benzelikleri neler? İslamiyet'te gaza ve cihat anlayışı vardı? Peki, Türkler ne uğruna savaşıyordu? Biz koç, keçi, deve vs. kurban ediyorduk? Onlar atalarına ne kurban ediyordu? Bunlar sizin içi yeterli ipuçları bence. Hadi sizler söyleyin ve tahtaya gelin ve yanıtlarınızı yazın (07.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde Gök Tanrı inancı ve İslam dini hakkında açıklamalarda bulunur ve ardından öğrencilerden Gök Tanrı inancı ile İslam dini arasındaki benzerlik ve farklılıkları söylemelerini ister. Benzer şekilde Ö4 kodlu öğretmen de “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı ünite benzerlik ve farklılıkları bulma kategorisinde, Gök Tanrı inancı ile ilgili açıklamalar yapar ve ardından öğrencilerin Gök Tanrı inancı ve İslam dini arasında karşılaştırma yapmalarını ister. Ö4 kodlu öğretmen yazı tahtasına İslam öncesi Türk inanışı ve İslam inanışı şeklinde başlıklar yazarak öğrencilerden aldığı cevapları değerlendirdikten sonra tahtaya yazar. Bu ünite zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama kategorisinde ise Ö3 kodlu öğretmen,

Ö3 : *Biliyorsunuz eskiden Türklerde hükümdarlara Kağan, Hakan, Han unvanları verilirdi. Bugün Kağan, Hakan ismi Han uzantısı kullanıyor değil mi? Bu neyi ifade ediyor çocuklar?*

Kutay : *Türk kültürünün hala devam ettiğini gösterir.*

Ö3 : *Evet doğru. Bir örnek daha, biz nasıl dua ediyoruz? Ellerimizi açıp gökyüzüne bakıyoruz değil mi? Aslında bu Gök Tanrı inancından kaynaklanıyor. Bakın bazı şeyler değişti ama kaybolmadı. Daha önce bahsetmiştik. Eskiden yerleşik bir hayat yoktu. Konargöçerlik vardı. Orta Asya'nın yaşam şartları oldukça çetindi. Atalarımız geçeden yapılan, kalın bir yün gibi düşünün, çadırlarda yaşarlardı. Bu çadır kurma, göçebelik hala devam ediyor mu? Bugün Toroslarda çadırlarda yaşayan bazı insanlar var. Trabzon'da yaşıyoruz. Bizde de yaylacılık var değil mi? Eskiden Türklerde yaylaklara giderlerdi. Ama biz yaylarımızda binalar, güzel ahşap evler, serenderler yaptık (12.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).*

şeklinde öğrencilerin değişim ve süreklilik algısı kazanmalarını desteklediği gözlenmiştir.

Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama kategorisinde, “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı ünite Ö4 kodlu öğretmen ise EBA üzerinden Türklerin devlet işlerinin görüşüldüğü kurultay ile ilgili bir video izletir ve ardından,

Ö4 : *Türk devletlerinde bir danışma meclisi vardı. Ne demek danışma meclisi? İzlediğimiz videoda Kurultay adı geçti değil mi? Kurultay bizim meclisimiz, yani devlet adına önemli kararları aldığımız yer. Eski Türklerde danışma meclisleri vardır. Bu meclislerde Tigin, Kağan unvanlarına sahip hükümdarlar, yaşlı ve bilgili insanların önemli konularda fikirlerini alıp devlet adına kararlar verirlerdi. Bazı kaynaklarda Toy ya da Kengeş adı verilir. Çocuklar, günümüzde danışma meclisimiz neresi? Nerede devlet adına önemli konuları tartışarak kararlar alıyoruz?*

Umay : *Türkiye Büyük Millet Meclisi.*

Ö4 : *Çocuklar, geçmişte son kararı hükümdar verirdi. Bilge kişilerin görüşleri alınırdı. Peki ya şimdi mecliste kimler devlet konularını görüşüyor? (01.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).*

şeklinde açıklamalarda bulunduğu ve sorular yönelttiği gözlenmiştir. Sınıf içinde yaşanan bu durumun öğrencilerin zamanla oluşan süreklilik ve değişim algılarının geliştirilmesine yönelik olduğu düşünülmektedir. 6.Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde, öğretmenlerin dersin sonuç etkinlikleri kapsamında ölçme ve değerlendirme, dönüt ve düzeltmeye yer verme durumları değerlendirilmiş ve Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19’da sunulduğu üzere, gözlem yapılan haftalar boyunca 6. Sınıf düzeyinde derse giren öğretmenlerin, ölçme ve değerlendirme basamağına yeteri kadar zaman ayırmadıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme yapılan ders saatlerinde tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerine göre genellikle klasik ölçme ve değerlendirme tekniklerini tercih ettiği görülmüştür. Örneğin, Ö3 kodlu öğretmenin 4. Hafta bir ders saatinde işlenen üniteyle alakalı çoktan seçmeli test uyguladığı gözlenmiştir. Bu ders saatinde öğrencilere ek süre verilerek testi çözmeleri ve ardından sırasıyla testte verilen soruları yanıtlamaları istenmiştir. Ö4 kodlu öğretmenin ise derslerinde EBA’da hazır bulunan klasik ölçme ve değerlendirme tekniklerini kullandığı ve öğrencilere sözlü yoklamalar yaptığı belirlenmiştir. Ayrıca her iki öğretmenin de ünitelerin tamamının işlenişinden sonra kazanım kavrama testi uyguladığı görülmüştür ancak yapılan ölçme ve değerlendirmeler sonrasında öğretmenlerin dönüt ve düzeltmeye zaman ayırmadıkları gözlenmiştir. Ayrıca her iki öğretmenin de ölçme ve değerlendirme araçları (çalışma yaprakları, rubrikler vd.) hazırlamadığı görülmüştür.

4. 1. 2. 3. 7. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerde Öğretmenlerin Sınıf İçi Uygulamalarına İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler dersinde 7. Sınıf seviyesi “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki “Beylikten Cihan Devletine”, “İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın”, “Avrupa’da Uyanış”, “Değişen Dünyada Değişen Osmanlı” ve “Osmanlıdan Kalan Mirasımız” adlı ünitelere ilişkin Ö1 kodlu öğretmenin 10 hafta ve Ö2 kodlu öğretmenin ise 7 hafta boyunca araştırmacı tarafından sınıf içi uygulamaları izlenmiştir. Bu ünitelere yönelik Ö1 ve Ö2 kodlu öğretmenlerin uygulamaları derse giriş etkinlikleri, öğretim süreci ve dersin sonuç etkinlikleri boyutlarıyla değerlendirilmiştir.

Araştırmacı tarafından gözlem yapılan haftalar boyunca her iki öğretmenin de “Beylikten Cihan Devletine” adlı ünitenin işlenişinde siyasi bir güç olarak Osmanlı Devleti’nin ortaya çıkış sürecini ve bu süreci etkileyen faktörleri, Osmanlı’nın toplumsal ve ekonomik yapısını, Osmanlı Devleti’nde Osman Bey döneminden II. Murad dönemine kadar olan süreçte yaşanan siyasi, askeri ve toplumsal alandaki gelişmeler üzerinde durduğu gözlenmiştir. Sınıf içi gözlemlerde Ö2 kodlu öğretmene göre Ö1 kodlu öğretmenin, Osmanlı Devleti’nin askeri yapısını kapsamlı olarak ele aldığı gözlenmiştir.

“İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın” adlı üniteye her iki öğretmenin de Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetine ve fetih siyasetinde önemli rol oynayan teşkilatlara; İstanbul’un fethi ve fetih öncesi yapılan hazırlıklara; Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaşanan siyasi gelişmelere ve bu padişahların Trabzon şehri ile olan bağlantılarına, denizlerdeki fetihlere ve Osmanlı’da millet sistemine yer verdiği

görülmüştür. Ö1 kodlu öğretmene göre Ö2 kodlu öğretmenin Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaşanan siyasi gelişmeleri yeteri kadar ele almadığı belirlenmiştir.

Araştırmacı tarafından “Avrupa’da Uyanış” adlı üniteye yapılan gözlemlerde her iki öğretmenin de Avrupa’da 15 ve 16. Yüzyıllarda sosyal, kültürel, bilimsel, dini ve ekonomik gelişmelere, Coğrafi keşiflerin neden ve sonuçlarına, önemli keşifler ve bu keşifleri gerçekleştiren kâşiflere, Rönesans ile Reform’un neden ve sonuçlarına, Aydınlanma Çağı, Sanayi İnkılabı ve Fransız İhtilali’nin yanı sıra Avrupa’da yaşanan gelişmelerin Osmanlı Devleti üzerindeki etkileri üzerinde durdukları gözlenmiştir.

“Değişen Dünyada Değişen Osmanlı” adlı ünitenin işlenişinde ise her iki öğretmenin de Osmanlı Devleti’nde Lale Devri ve III. Selim, Sultan II. Mahmut dönemi ıslahat hareketleri ile Tanzimat ve Islahat Fermanlarını ele aldıkları görülmüştür. Ayrıca gözlem yapılan haftalar boyunca, her iki öğretmenin de “Osmanlı’dan Kalan Mirasımız” adlı üniteye ise Osmanlı Devletinin kültür, sanat ve estetik anlayışlarından örneklerle yer verdikleri belirlenmiştir.

Sosyal bilgiler derslerinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin derse giriş etkinlikleri; ön bilgilerin yoklanması, dikkat çekme, güdüleme ve gözden geçirme başlıkları altında incelenmiştir. 7. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde, öğretmenlerin derse giriş etkinliklerine ilişkin bulgular Tablo 20’de sunulmuştur.

Tablo 20. 7. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Derse Giriş Etkinlikleri

Gözlem Süresi	Ön bilgilerin Yoklanması		Dikkat Çekme		Güdüleme		Gözden Geçirme	
	Öğretmen Kodu							
	Ö1	Ö2	Ö1	Ö2	Ö1	Ö2	Ö1	Ö2
1. Hafta	√	√	√	√				
2. Hafta								
3. Hafta		√						
4. Hafta	√	√						
5. Hafta			√					
6. Hafta			√	√				
7. Hafta	√	√	√	√				
8. Hafta			√					
9. Hafta	√		√					
10. Hafta			√					

Tablo 20’de görüldüğü üzere, araştırmacı tarafından gözlem yapılan haftalar boyunca öğretmenlerin ön bilgilerin yoklanması ve dikkat çekme basamaklarını yeteri

kadar uygulamadıkları ve ayrıca güdüleme ve gözden geçirme basamaklarına ise yer vermedikleri belirlenmiştir. Genellikle öğretmenlerin dikkat çekme basamağında görsel inceleme, işlenen üniteyle alakalı videolar ve açık uçlu sorular kullandıkları belirlenmiştir. Örneğin, Ö1 kodlu öğretmen öğrencilerin derse karşı dikkatini çekmede açık uçlu sorular ile eğitsel video ve görsellerden yararlanmıştır. Ö2 kodlu öğretmen ise ünitelerin işleniş boyunca öğretim teknolojilerini kullanmadığı genellikle açık uçlu sorular ile öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatleri çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. Öğretmenlerin derse giriş etkinliklerine yönelik basamaklarda gerçekleştirdikleri bazı uygulamalar şöyledir: Ö1 kodlu öğretmen “Beylikten Cihan Devletine” adlı ünite

Osmanlı'nın kuruluşuna geçmeden geçen yıl ki bilgilerinizi bir tazeleyelim. Türkler çeşitli nedenlerden dolayı göç ettiler. Gittikleri coğrafyaları İslamlaştırdılar. Hatırlayın Anadolu'ya gelip devlet kuran kınık boyunu (09.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açıklamalarda bulunarak öğrencilerin ön öğrenmelerini yoklamaya çalıştığı görülmektedir. “Beylikten Cihan Devletine” adlı ünite

Bu tarih şeridiyle birlikte geçmişe Orta Asya'ya bir gidelim. Bu arada Türklerin devlet işlerini görüştüğü bir yer vardı hatırlayın. Kurultay'a kimler katılırdı? Hatırlayalım. Hakan, hatun, boy beyleri ve askeri yöneticiler katılır ve kararlar alırlardı ama hakan en son karar veren kişiydi. Yani bu kurultay bir anlamda danışma meclisi gibi Osmanlı Devleti'nde ise divan şeklinde karşımıza çıkacak (01.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin önceki öğrenmelerini hatırlatır. Ö2 kodlu öğretmen ise “Beylikten Cihan Devletine” adlı ünite

Türklerin ilk Anayurdu neresiydi? Geçen sene görmüştünüz. Türkler Anadolu'ya ne zamandan itibaren gelmeye başladı? Bir öğrenci Malazgirt Zaferinden sonra yanıtını verir. Malazgirt'in tarihini bilen var mı? Türklerin ilk Anayurdu Orta Asya geçen sene burada kurulan devletleri gördünüz. Hunlar, Uygurlar ve Köktürk Devleti. Muş'un Malazgirt Ovası'nda savaşı kazanan Alparslan komutasındaki komutanlara Anadolu'yu fethedin Anadolu sizin olsun diyordu... Anadolu Selçuklu Devleti kuruluyor. Bunlar Oğuzların kınık boyundandır. Daha sonra Kayılarda Anadolu'ya geliyor. Peki, kayıların başında kim vardı? (23.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde sorular yönelterek öğrencilerin bir önceki yıl öğrendikleri bilgileri hatırlatmaya çalıştığı gözlenmiştir. Bu ünite

Osmanlı Beyliği küçük bir beylikti, nasıl büyüdü acaba? Diğer beylikler neden büyümedi? Bu sorunun cevabını arayalım (09.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu)

şeklinde açık uçlu sorular yoluyla öğrencilerin derse karşı ilgi ve meraklarını çekmeye çalıştığı düşünülmüştür. Benzer şekilde Ö2 kodlu öğretmenin de

Bir devletin kurulduğu coğrafya o devlete ne gibi katkılar sağlayabilir ki? Mesela Osmanlı Beyliği diğer beyliklere göre niye çabucak büyüdü ki? (23.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açık uçlu bir soru yönelterek öğrencilerin derse karşı merak ve ilgilerini çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. Ö2 kodlu öğretmenin “İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın” adlı üniteye ise öncelikle,

Şeyh Edebali'nin kim olduğunu bilen var mı? Rumi ifadesinin ne anlama geldiğini bilen var mı? Mevlana Celaleddin Rumi'yi biliyorsunuz? Neden Rumi denilmiştir? Rum olduğu için mi yoksa? (06.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açık uçlu sorular yönelterek öğrencilerin ön bilgilerini yoklamaya çalıştığı görülmüştür. Bu üniteye Ö1 kodlu öğretmenin ise etkileşimli tahta üzerinden Çimpe Kalesi'ne ve İznik medresesine ait bir görsel açar ve ardından,

Şimdi bu görselleri inceleyelim. Bu yapının neresi olduğunu bilen var mı? İznik medresesini gösterir. Bu yapı ilk eğitim kurumu. Bu dönemde en yüksek maaşı alan bir öğretmen var. Davud-i Kayseri. Kendisi tarafından yazılmış bir metin var. Bu metnin seslendirildiği güzel bir animasyon var. Hadi dikkatle izleyelim (15.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin derse karşı ilgi ve meraklarını çekmeye çalıştığı düşünülmüştür. “İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın” adlı üniteye ise Ö2 kodlu öğretmen örneğin

Sizce devletin içinde Türk, Bulgar, Sırp, Ermeni ve Arap bu kadar farklı milletin uzun yıllar boyunca bir arada huzurlu bir şekilde yaşamaları nasıl sağlandı? Osmanlı devleti nasıl başardı? (06.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde sorular ile öğrencilerin derse karşı ilgi ve merak duymalarını desteklemeye çalıştığı gözlenmiştir. Ö1 kodlu öğretmenin “Avrupa'da Uyanış” adlı üniteye ise,

Geçen sene görmüştünüz. Bazı ticaret yolları vardı. Hatta biri Trabzon'da Maçka tarafından geçiyordu. Bu yolların güzergâhları neydi hatırlıyor musunuz? Ne taşıyorlardı? Avrupalılar Hindistan'dan ne tür ürünler alırdı? (22.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

Şeklinde öğrencilerin ön bilgilerini yokladığı gözlenmiştir. Benzer şekilde Ö2 kodlu öğretmen ise 2018 MEB 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı sayfa 64'te yer alan İpek ve Baharat yolunu gösteren haritayı öğrencilere açtırır ve ardından,

6. Sınıfta ticaret yollarını gördünüz. Hatta biri Trabzon üzerinden geçiyordu. Bugün Trabzon'da bazı iş merkezlerine adı verildi. İpek Yolu ve Baharat Yolu. Bu

yolların güzergâhını bir hatırlayalım. Herkes haritaya baksın. Peki, bu ticaret yollarında hangi ürünleri Avrupa'ya ve Dünya'nın diğer bölgelerine taşıyorduk (13.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin geçmiş dönemlerde öğrendiği bilgileri yoklar. “Değişen Dünyada Değişen Osmanlı” adlı üniteye ise Ö1 kodlu öğretmen dikkat çekmeye ilişkin örneğin,

Osmanlı Avrupa'dan çok geri kaldığını sonradan farkettiler. Osmanlı'nın bir çare bulması gerekiyordu. Bunun içinde padişah, devlet adamlarından sorunların çözümüne yönelik hazırladığı raporlardan yararlandı. İyi de biz kendimizi neden diğer devletlerden geri kalmış hissettik? Sizce sebepleri ne olabilir? (04.12.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu)

şeklinde açıklamalarda bulunduktan sonra açık uçlu sorularla öğrencilerin derse karşı ilgi ve meraklarını çekmeye çalıştığı düşünülmüştür. Ö2 kodlu öğretmen ise bu üniteye dikkat çekmeye ilişkin yazı tahtasına ıslahat ve yenilik yazdığı ve ardından,

Osmanlı neden ıslahat yani yenilik yapma ihtiyacı duydu acaba? Yükseliş döneminden sonraki gelişmeleri inceledik. Sizce Osmanlı bu gelişmeleri takip edebildi mi? Osmanlı nasıl bir durumdaydı? Aydınlanma çağına nasıl bir yol izledi acaba? (27.11. 2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu)

şeklinde açık uçlu sorular ile öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatini çekmeye çalıştığı görülmüştür. “Osmanlıdan Kalan Mirasımız” adlı üniteye Ö1 kodlu öğretmen, 2018 MEB 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı sayfa 84'te yer alan Osmanlı Devleti mimari eserlerine ait görselleri inceletir ve ardından,

Sizce bu gördüğünüz tarihi eserler ne amaçla yapılmış olabilir? Bu tarihi eserleri yakından gördünüz mü? (06.12.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin derse karşı ilgisini çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. Benzer şekilde Ö2 kodlu öğretmen de bu üniteye 2018 yılında okutulan 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı sayfa 84'te yer alan Osmanlı Devleti mimari eserlerine ait görseller incelediği ve ardından,

Görselleri incelediniz. Sizce bu eserler hangi amaçlarla yapılmış olabilir? Trabzon'da Kemeraltı'ndaki Bedesten'in içine hiç girdiniz mi? Akçaabat'ta tarihi Orta Mahalle'yi hiç ziyaret ettiniz mi? Ortahisar'da Kanuni'nin doğduğu bir ev var biliyor musunuz? Yaşadığımız yer olan, Trabzon'da tarihi yer olarak nereleri söyleyebilirsiniz? (04.12.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açık uçlu sorularla öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatlerini çekmeye çalıştığı gözlenmiştir. Sosyal bilgiler dersinde 7. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelere ilişkin öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları yöntem ve teknik, materyal kullanımı, etkinlikler, beceri kazandırma ve ölçme-değerlendirme olmak üzere 5 boyutta ele alınarak değerlendirilmiştir. 7. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı

kapsamındaki ünitelerin işlenişinde kullanılan yöntem ve tekniklere ilişkin frekans değerleri Tablo 21’de sunulmuştur.

Tablo 21. 7. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Yöntem ve Teknik	Öğretmen Kodu	
	Ö1	Ö2
	f (Ders Saati)	f (Ders Saati)
Öğretmen Merkezli		
Anlatma Yöntemi	24	21
Gösteri	-	-
Öğrenci Merkezli		
Problem Çözme	-	-
Proje	-	-
Simülasyon	-	-
Etkileşim Merkezli		
Soru Cevap	24	21
Tartışma	-	-
Beyin Fırtınası	-	-
Örnek Olay	-	1
Rol Oynama	1	-
Gezi Gözlem	-	-
Sözlü Tarih	-	-
Altı Şapkalı Uygulama	-	-
İstasyon	-	-
Kavram Haritası	-	-
Zihin Haritası	-	-
Balık Kılçığı	-	-
Gösterip Yaptırma	-	-

Tablo 21’de görüldüğü üzere, her iki öğretmenin de yapılan gözlemler boyunca, sıklıkla anlatma ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullandıkları belirlenmiştir. Ö1 kodlu öğretmenin 24 ders saati, Ö2 kodlu öğretmenin ise 21 ders saati boyunca yapılan gözlemlerin tamamında bu yöntemlere yer verilmiştir. Öğretmenler ünitelerin işlenişinde, öğrenci merkezli ve okul dışı yöntem-tekniklere başvurmamışlardır. Yalnızca Ö1 kodlu öğretmen 4. Hafta içinde bir ders saatinde Osmanlı Devleti’nde Divan Teşkilatı üyelerinin tanıtılmasında rol oynama tekniğini kullandığı gözlenmiştir. Sınıf içi yaşanan duruma ilişkin bir örnek şöyledir:

Ö1 kodlu öğretmen, rol oynama tekniğinin uygulanmasında, öncelikle öğrencilere Divan toplantısına katılan üyelerin tanıtıldığı animasyon film izletir ve öğrencilere divan üyelerini tanıtır ardından,

Bugün Divan toplantısı yapacağız. Öğretmen öğrencilere Padişah, Sadrazam, Defterdar, Nişancı, Reisülküttap, Şeyhülislam ve Kaptan-ı Derya rollerini dağıtır. Divan teşkilatı üyelerinin görevlerini bir kâğıda not edin. Biraz önce izlediğiniz videodaki kişiler gibi rol yapmanızı istiyorum. Öğretmen sınıfı 2 gruba ayırır. Birinci ve ikinci gruptaki öğrencilerin tümü uygulamaya katılır. Her öğrenci Padişah, Şeyhülislam ve Kaptan-ı Derya gibi rollerini oynar ve divandaki görevlerini söyler. Öğretmen, Padişah gibi davranmalısın heybetli ol sesini iyi kullan şeklinde öğrencileri yönlendirir (01.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

Ö1 kodlu öğretmenden farklı olarak Ö3 kodlu öğretmen ise “İnsanı Yaşat Ki Devlet Yaşasın” adlı ünite de örnek olay yöntemi kullanmıştır. Bu yöntemde öğretmenin MEB 2018 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sayfa 57’de hazır olarak verilen 2 tarihi olay incelediği ve bu örnek olayları dikkate alarak öğrencilerin Osmanlı Devleti’nin istimâlet politikasında nasıl bir yol izlediği hakkında çıkarımda bulunmalarını istediği gözlenmiştir. Öğretmenlerin anlatım ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullanırken çeşitli öğretim materyallerinden de yararlandıkları görülmüştür. 7. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında kullandıkları materyaller Tablo 22’de sergilenmiştir.

Tablo 22. 7. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Öğretim Materyalleri

Üniteler	Kullanılan Öğretim Materyalleri	
	Öğretmen Kodu	
	Ö1	Ö2
Beylikten Cihan Devletine	Ders kitabı Yazı tahtası Yardımcı kaynak Etkileşimli tahta Tarih şeridi Animasyon filmler Temsili resim ve görseller	Ders kitabı Yardımcı kaynak Yazı tahtası
İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın	Ders kitabı Yazı tahtası Etkileşimli tahta Temsili resim	Ders kitabı Yardımcı kaynak Yazı tahtası
Avrupa’da Uyanış	Ders kitabı Yazı tahtası Etkileşimli tahta	Ders kitabı Yardımcı kaynak
Değişen Dünya’da Değişen Osmanlı	Ders kitabı Yazı tahtası Etkileşimli tahta	Ders kitabı
Osmanlıdan Kalan Mirasımız	Ders kitabı Yazı tahtası Etkileşimli tahta Görseller	Ders kitabı

Tablo 22’de sunulduğu üzere, her iki öğretmen de ünitelerin işleniş boyuncası, ders kitabı ve yazı tahtasını temel öğretim materyali olarak kullanmıştır. Ö1 kodlu öğretmenin etkileşimli tahta ve çeşitli dijital ortamlardaki görseller ve temsili resimlerden yararlandığı,

Ö2 kodlu öğretmenin ise ünitelerin işlenişi boyunca ders kitabı, yardımcı kaynak kitap ve yazı tahtası hariç diğer öğretim materyallerinden yararlanmadığı görülmüştür. Ö1 kodlu öğretmen ise EBA ve diğer eğitsel-sosyal platformlardaki video, animasyon film ve slaytlardan yararlandığı gözlenmiştir. Ayrıca Tarihsel içeriğin yoğunlukta olduğu ünitelerin işlenişinde, öğretmenlerin harita ve tarih şeridi kullanımlarının yetersiz olduğu ve öğrencilerin mekânı ve zamanı algılamada birtakım sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir.

7. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde, öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında kullandığı etkinlikler ise Tablo 23’te sunulmuştur.

Tablo 23. 7. Sınıf Düzeyindeki Ünitelerin İşlenişinde Kullanılan Etkinlikler

Etkinlikler	Öğretmen Kodu	
	Ö1	Ö2
	f (Ders Saati)	f (Ders Saati)
Okuma	22	21
Boşluk Doldurma	2	-
Eşleştirme	2	-
Soru-Cevap	20	21
Geri Plandaki Düşünceleri Bulma	3	3
Sebeup-Sonuç İlişkisi Oluşturma	4	3
Empati Yapma	-	-
Karşılaştırma Yapma	2	2
Sınıflama	3	3
Önem Sırasına Koyma	-	-
Görsel Okuma	2	1
Kanıtlama	2	2
Örnek Verme	2	1
Kavram/Zihin Haritası	-	1
Bulmaca	-	-
Ben Kimim?	1	1

Tablo 23’te görüldüğü üzere, öğretmenler sınıf içi uygulamalarında çoğunlukla okuma ve soru-cevap etkinliklerini uygulayarak öğrencilerin derse karşı ilgilerini çekmeye çalıştıkları belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin aynı ders saati içinde birden fazla etkinlik kullandıkları belirlenmiştir. Ö1 kodlu öğretmenin EBA’da hazır olarak verilen boşluk doldurma, eşleştirme, sınıflama gibi etkinlikleri kullandığı gözlenmiştir. Öğrencilerin özellikle bu tür etkinliklere katılım oranlarının yüksek olduğu görülmüştür.

Öğretmenlerin kullandıkları etkinlikler için ayrıca çalışma yaprağı vd. materyaller hazırlamadıkları belirlenmiştir. Genellikle her iki öğretmenin de ders kitabında Sıra Sizde adı altında verilen etkinlikleri sınıf ortamında uyguladıkları görülmüştür. Ö1 kodlu

öğretmene göre Ö2 kodlu öğretmenin, ders kitabındaki bu etkinlikleri sınıf ortamında daha fazla uyguladığı; Ö1 kodlu öğretmenin ise bu etkinlikleri çoğunlukla uygulamayarak öğrencilere ev ödevi şeklinde verdiği belirlenmiştir. Ayrıca, Ö1 kodlu öğretmenden farklı olarak Ö2 kodlu öğretmenin ünitelerin işlenişi sonrasında 2018 yılında okutulan 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sayfa 93'te yer alan zihin haritasını sınıf içinde uyguladığı gözlenmiştir. Her iki öğretmenin de 63. sayfada yer alan Sıra Sizde etkinliğine yer verdiği görülmüştür. Bu etkinlik Tablo 23'te Ben Kimim? Etkinliği şeklinde ifade edilmiştir. Bu etkinlik çerçevesinde sınıf içi uygulamalarda öğrencilerin önemli seyyah İbn Batuta'yı tanımadıkları gözlenmiştir. Özellikle öğretmenlerin içeriğin öğretiminde seyyah kavramı üzerinde durduğu ancak İbn Batuta ve Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'ye göre Marco Polo gibi yabancı seyyahları daha çok tanıtmaya eğiliminde oldukları görülmüştür.

Öğretmenlerin karşılaştırma yapma etkinliğini en fazla “Beylikten Cihan Devletine” ve “Osmanlıdan Kalan Mirasımız” adlı ünitelerde geçmiş ve günümüz arasındaki benzerlik ve farklılıkları ortaya koymak amacıyla kullandıkları ortaya koyulmuştur. Örneğin, “Beylikten Cihan Devletine” adlı ünite Ö1 kodlu öğretmen, Osmanlı Devleti'nde Divân-ı Hümâyûn'u açıklamış ve ardından,

Eski Türk devletlerinde kurultay; Osmanlı'da ise devlet işleri divanda görüşülürdü. Bu divan toplantılarına devlet kadrosundaki devlet adamları katılırdı. Çok büyük davalar, meseleler bu divanlarda görüşülürdü. Peki, bu divana acaba hangi devlet yöneticileri katılırdı? Padişah, divanı yönetir ve görüşülen kararları onaylar. Osmanlı'da her zaman padişahlar divana katılmıyor. Zamanla bu değişiyor. Padişah adına Sadrazam katılıyor. Divanın yapıldığı odada küçük bir pencereden Padişah divanı takip ediyordu. Peki, bugüne gelelim devlet erkânında Padişahı kime benzetirsiniz? Padişahı günümüzde Cumhurbaşkanı gibi değerlendirebilirsiniz. Sadrazam ya da Veziriazam, Padişah'tan sonra en yetkili kişidir. Kendisinde Padişahın tuğrası da vardır. Günümüzde kime benzetirsiniz? Başbakan olarak düşünebilirsiniz. Vezirler, devlet işlerinin yürütülmesinde padişaha yardımcı olan devlet adamlarıdır. Günümüzde bakanlar gibi düşünebilirsiniz. Defterdar, devletin bütçesini düzenler ve gelir giderleri hesaplar. Trabzon'daki Defterdarlık binasını görmüş olmalısınız. Günümüzde malîyenin yaptığı işleri yapıyor. Reisülküttap, yabancı devletlerle olan ilişkileri düzenleyen, görüşmeleri ayarlayan, yabancı devletlerden gelen mektupları çevirirdi. Peki, şimdi bu görevleri yapmaktan kim sorumlu? Bugünkü Dış İşleri Bakanlığı'nın yaptığı işler gibi düşünün (01.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin geçmiş ve günümüz arasında karşılaştırma yapmalarını desteklediği gözlenmiştir.

“Beylikten Cihan Devletine” adlı ünite Ö2 kodlu öğretmen ise,

Ö2 : *Divan bir anlamda Padişahın danışma meclisidir. Yani divanda askeri, siyasi kısaca devlet işleri görüşülür ancak en son kararı Padişah alırdı. Son kararı yine Padişah verirdi. Padişah, divana başkanlık ederdi. Bu daha sonra kaldırılıyor ve Sadrazam başkanlık ediyordu. Birinci adam, Padişah'tır.*

Devletin ikinci adamı ise Sadrazamdır. 24 Haziran öncesinde Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Bakanlar Kurulu vardı. Padişahın görevlerini şimdi kim yerine getiriyor? Cumhurbaşkanı yapıyordu. Sadrazamı kimle eşleştirebilirsiniz? Bugün başbakan yardımcıları da vezirlerdir. Kazasker ise divanda büyük davalara bakardı. Peki, Kazaskeri kime benzetebiliriz bugün?

Ali : Adalet Bakanlığı olabilir mi? (30.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin geçmiş ve günümüz arasında karşılaştırma yapmalarını desteklediği gözlenmiştir. Geri plandaki düşünceleri bulma etkinliğinde ise her iki öğretmenin de ders kitabında verilen okuma metinlerinden hareketle, öğrencilerin metinde geçen tarihsel olayı yorumlamaları, tarihi kişilerin davranışlarını değerlendirerek metinden ana fikri çıkarmaları istenmiştir. Örneğin “Beylikten Cihan Devletine” adlı ünite Ö1 kodlu öğretmen, 2018 yılında okutulan 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı sayfa 44’te Osman Bey’le ilgili metni tüm öğrencilerin okumasını ister ve ardından,

Metni 2 defa okuduk. Şimdi çıkarımda bulunalım. Osman Bey’in Karacahisar’ı fethetmesi beyliğe ne gibi faydalar sağlamıştır? Osman Bey’in İpek Yolu üzerindeki Bursa’yı fethetmek istemesinin sebepleri neler olabilir? (09.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

“Avrupa’da Uyanış” adlı ünite Ö2 kodlu öğretmen ise, MEB 2018 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı sayfa 65 ve 67’de Kristof Kolomb ve Coğrafi Keşiflerde tanınan bitki türlerini açıklayan metni öğrencilere okutur ve ardından,

Ö2 : Okuduğunuz metinden ne anladınız? Burada Marco Polo’nun seyahatlerde bir kitap yazdığı söyleniyor ve bazı denizcilerin bu kitapta anlatılanlardan etkilenerek seyahatler yaptığından söz ediliyor. Kristof Kolomb’ta Polo’nun bu yazdıklarından etkilenmiştir. Sorunuz şu: Kristof Kolomb gibi denizcilere keşifler için ne cesaret vermiştir? Metine tekrar bir göz atın bakalım. Coğrafi keşiflerden sonra Dünya yeni bitkilerle tanıştı. Hangi bitki türleriyle tanışmışız? Bu bitkiler hayatımızda olmasaydı sizce neler değişirdi?

Alp : Tütünü tanımamış olurduk. Sigara üretemez ve Dünya’da bunun ticareti olmazdı (15.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin okuma metninden hareketle çıkarımda bulunmalarını desteklediği görülmüştür. Özetle, yapılan gözlemler boyunca öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında gerekli bilgi, beceri ve kavramların öğretimi için soru-cevap ve okuma gibi etkinlikler hariç yeterince etkinlik kullanmadıkları gözlenmiştir. Öğretmenler sınıf içi uygulamalarında

gerçekleştirdikleri etkinliklerde, herhangi bir öğretim materyali de kullanmamışlardır. Ö1 kodlu öğretmenin 2018-2019 eğitim ve öğretim döneminde okutulan MEB yayınevine ait ders kitabında yer alan Sıra Sizde etkinliklerine sınıf içi uygulamalarda genellikle yer vermediği ve bu tür etkinlikleri öğrencilere ev ödevi şeklinde verdiği gözlenmiştir. 7. Sınıf ders kitabında yer alan zihin haritası etkinliğini ise yalnızca Ö2 kodlu öğretmen kullanmıştır. Ders esnasında yapılan bu etkinlikte öğrencilerin zihin haritasında verilen boşlukları doldururken doğru yanıt veremedikleri ve bir önceki derslerde işlenen üniteleri hatırlayamadıkları gözlenmiştir.

7. Sınıf düzeyinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin becerileri kazandırmaya ilişkin gerçekleştirdikleri uygulamalar da bu çalışmada değerlendirilmiştir. 2018 SBDÖP’nda doğrudan verilebilecek beceri ifadelerine yer verilmemesi gerekçesiyle, öğretmenlerin becerileri kazandırma durumlarının değerlendirilmesinde 5, 6 ve 7. Sınıf SBDÖP’nda belirtilen kazanım ve açıklamaları dikkate alınmıştır. 2018 SBDÖP’nda bu becerinin yer almadığı “...7. Sınıf Kültür ve Miras öğrenme alanı işlenirken kanıt kullanma becerisinin de öğrenciler tarafından edinilmesi sağlanmalıdır” (MEB, 2005, s. 23) ifadelerine yer verildiği görülmektedir. Literatürde birçok çalışmada (Erdem, 2019; Hayırsever ve Kısakürek, 2014; Şimşek ve Bal, 2010; Taşkiran, Baş ve Bulut, 2016; Türker, 2019) sosyal bilgiler eğitimi alanına özgü olmakla birlikte tarihsel düşünmeyi destekleyen ve tarih bilimiyle ilişkili konuların öğretimi yoluyla kazandırılacak beceriler olarak nitelendirilen zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama becerilerine yönelik öğretmenlerin derslerde ne tür uygulamalar gerçekleştirdikleri de gözlenmiştir.

7. Sınıf seviyesinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde elde edilen veriler, kanıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama olmak üzere 3 beceri ve bu becerilerle alakalı alt kategoriler çerçevesinde incelenmiş olup Tablo 24’te sunulmuştur.

Tablo 24. 7. Sınıf Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerde Öğretmenlerin Becerileri Kazandırmaya İlişkin Gerçekleştirdikleri Uygulamalar

Beceriler	Sınıf İçi Uygulamalar			
	Ö1		Ö2	
	Gözlendi	Gözlenmedi	Gözlendi	Gözlenmedi
Kanıt Kullanma				
1.Nesne		√		√
2.Fotoğraf	√		√	
3.Temsili resim	√		√	
4.Minyatür	√			√
5.Karikatür		√		√
6.Birincil kaynaklar	√		√	
7.İkinci elden kaynaklar		√		√
Zaman ve Kronolojiyi Algılama				
1.Takvim bilgisi edinme		√		√
2.Zamanları ayırt etme		√		√
3.Kronolojik sıralama yapma		√		√
4.Zaman şeridindeki veriyi yorumlama	√			√
5.Zaman şeridi oluşturma		√		√
Değişim ve Sürekliliği Algılama				
1. Benzerlik ve farklılıkları bulma	√		√	
2.Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama	√		√	
3.Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme		√		√
4.Geçmişteki problemlerin neden sonuç ilişkisini tanıma	√		√	
5.Tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulma		√		√

Tablo 24'te görüldüğü üzere, öğrencilerin kanıt kullanma becerilerini geliştirmeye yönelik öğretmen uygulamaları 7 alt kategori çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu beceriye ilişkin öğretmenlerin görsel kanıtlar (Nesne kullanımı, fotoğraf, temsili resim, minyatür, karikatür); birincil kaynaklar (Döneme ait yazılı, işitsel kayıt ve dokümanlar) ve bu kaynaklar temelinde hazırlanmış ikinci elden kaynaklar olarak telif eserlerini kullanma durumları gözlenmiştir. Ö1 kodlu öğretmenin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki üniteler boyunca sınıf içi uygulamalarında görsel kanıtlar ile öğrencilerini karşılaştırdığı ve sıklıkla derslerinde fotoğraf ve temsili resimlerden yararlandığı görülmektedir. Ö1 kodlu öğretmenin ünitelerin işlenişi boyunca, kanıt niteliğinde tarihsel nesneleri ise kullanmadığı saptanmıştır. Görsel kanıt kullanımına ilişkin öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarından bazı örnekler şöyledir:

“Beylikten Cihan Devletine” adlı ünite Ö1 kodlu öğretmen, Orhan Bey’in fetih siyasetinden söz ederken Osmanlı dönemindeki Bursa şehrinin temsili bir görselini

inceletmiştir. Osmanlı Devleti'nin askeri yapısı konusunda ise etkileşimli tahtada yeniçeri, süvari, piyade ve tımarlı sipahilerin temsili görsellerini sunmuş ve öğrencilerin yeniçeri, süvari, piyade ve tımarlı sipahiye ayıran özellikleri bulmalarını istemiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin askeri yapısıyla alakalı öğrencilere savaş zamanı Osmanlı Yeniçeri Askerî Bandosu olarak bilen mehteran tanıtılmış ve temsili görselleri öğrencilere sunulmuştur.

“İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın” adlı üniteye ise Ö1 kodlu öğretmenin, İstanbul'un fethi öncesi İstanbul şehrini, İstanbul surlarını, Osmanlı donanmasına ait kadırgaları, havan topları, Şahi adı verilen topları, mancınık, fetih sırasında kullanılan tekerlekli kuleler, Rumeli Hisarı'nın temsili görsellerini incelediği ardından “İstanbul'un fethi sırasında mancınık neden kullanılmış olabilir sizce ? Neden Şahi adı verilen büyük toplar döktürülmüş olabilir?” Şeklinde açık uçlu sorular yoluyla öğrencilerin sunulan kanıtlardan hareketle çıkarımda bulunmaları desteklediği gözlenmiştir. Ayrıca 1480'li yıllarda ünlü ressam Gentile Bellini'ni tarafından yapılan Fatih Sultan Mehmet'in portresi inceletilerek, bugün müzede koruma altında olduğuna değinilmiştir. Yazılı kaynaklardan ise Ö1 kodlu öğretmen şöyle yararlanmıştır:

Fatih Sultan Mehmet tarafından yazılan Ahidname örneği etkileşimli tahta aracılığıyla gösterilmiş ve fermanda yer alan maddeler açıklanmıştır. Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Zağanos Paşa, Gülbahar Hatun öğrencilere tanıtılırken Trabzon ilinden kanıtlar (Zağanos Paşa Vadisi, Kanuni Evi, Gülbahar Hatun Türbesi, vakıf eser Ayasofya Cami, Yeni Cuma Cami vd.) sunulmuştur.

“Osmanlıdan Kalan Mirasımız” adlı üniteye Ö1 kodlu öğretmen ayrıca Osmanlı Dönemi mimarisi konusunda Osmanlı dönemine ait evleri, konakları, çeşmeleri, sokakları ve mahalle kültürünü yansıtan Trabzon ilinin Akçaabat ilçesinde bulunan tarihi Ortamahalle Konakları'nı kanıt olarak sunmuştur. Öğrencilerin bu yerleşim alanında gördüklerinden hareketle, Osmanlı dönemi mahalle anlayışı gibi çeşitli örnekler vermeleri istenilmiştir. Öğrencilerin özellikle eski konakların kapı tokmaklarını merak ettikleri bu konuda örnekler sundukları gözlenmiştir.

Ö1 kodlu öğretmene göre Ö2 kodlu öğretmenin ise “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişi boyunca, bazı görsel kanıtlar ile öğrencilerini karşılaştırdığı ancak derslerinde sıklıkla fotoğraf ve temsili resimleri kullanmadığı belirlenmiştir. Ö2 kodlu öğretmenin derslerinde öğretim teknolojilerini kullanmadığı, tarihsel kanıtları kullanırken yalnızca ders kitabında bulunan temsili görsel, resimlere ve yazılı kaynaklara yer verdiği gözlenmiştir. Örneğin “Beylikten Cihan Devletine” adlı üniteye Ö2 kodlu öğretmenin Osmanlı'da askeri yapıyı ele alırken ders kitabında sayfa 47'de bulunan yeniçeri ve tımarlı sipahi temsili görsellerini; sayfa 56'da ise İstanbul'un fethi öncesi yapılan hazırlıklara ilişkin Şahi adı verilen topları, mancınık, Rumeli Hisarı, havan

toplari temsili görselleri incelediği ve ardından öğrencilere “Sizce havan topları neden kullanıldı? Mancınık neden hazırlanmış olabilir?” Sorularını yönelterek öğrencilerin görsel kanıtlardan hareketle çıkarımda bulunmalarını desteklediği gözlenmiştir. Yazılı kaynaklardan ise Ö2 kodlu öğretmen “Osmanlıdan Kalan Mirasımız” adlı üniteye şöyle yararlanmıştır:

Osmanlı toplum yapısı zengindi. Birçok etnik kökenden insan vardı. Biz bunu kültürel zenginliğe sahibiz şeklinde yorumluyoruz. Bizim kültürümüzden etkilendiler ve biz ise birçok yabancı kültürden etkilendik. Birbirimize benzedik ve birlikte yaşamaktan hiç rahatsızlık duymadık. Avrupalı seyyahların yazdığı bazı eserler var. Bu eserlerde yabancı seyyahların Türklerin konukseverliği, hayvanseverliği ve mimari konular hakkındaki düşüncelerini ders kitabımız ele almış. Sayfa 85'te Charles Fellows Türklerin konukseverliği hakkında ne söylemiş kim okumak ister. Öğretmen sayfa 86'da Manuel Serrano Sanz ve Helmuth Von Moltke'nin görüşlerini de okutur ve Fellows Osmanlı toplumundaki konukseverliğe nasıl dikkat çekmiş? Bu yabancı seyyahlar Türk toplumu hakkında ne düşünüyorlar? Şeklinde sorular yöneltilir (04.12.2018 tarihli yapılandırılmış gözlem notu).

Ö1 kodlu öğretmenin ise Osmanlı toplumun kültürel özelliklerini ele alırken, Avrupalı seyyahların eserlerinden kanıtlar sunmadığı gözlenmiştir. Genel olarak, her iki öğretmenin de kanıt kullanma durumları incelediğinde, Ö2 kodlu öğretmene göre Ö1 kodlu öğretmenin tarihsel konuların işlenişinde daha fazla kanıt kullandığı ve bu kanıtlardan hareketle öğrencilerin tarihsel olgular üzerinde düşünme, yorum yapma becerilerini desteklemeye yönelik etkinliklerde bulunduğu görülmüştür.

Zaman ve kronolojiyi algılama becerilerini geliştirmeye yönelik öğretmen uygulamaları 5 alt kategori; takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt etme (geçmiş-şimdiki-gelecek zaman), kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama, zaman şeridi oluşturma çerçevesinde değerlendirilmiştir. Her iki öğretmenin de takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt etme (geçmiş-şimdiki-gelecek zaman), kronolojik sıralama yapma, zaman şeridi oluşturma kategorilerinde uygulama yapmadıkları gözlenmiştir. Ö1 kodlu öğretmen bu beceriyi kazandırmaya yönelik sınıf içi uygulamaları boyunca yalnızca zaman şeridindeki veriyi yorumlama kategorisi kapsamında uygulamalar gerçekleştirdiği görülmüştür. Ö1 kodlu öğretmenin “Beylikten Cihan Devletine” adlı üniteye yalnızca 1 ders saatinde bu etkinliğe yer verdiği görülmüştür. Bu üniteye Ö1 kodlu öğretmenin etkileşimli tahta aracılığıyla Osmanlı Devleti kuruluş dönemi kronolojisi verilen bir tarih şeridi açtığı ve ardından,

Herkes tahtaya baksın. Bir tarih şeridi açtım. Biz Osmanlı devletinde yaşanan olayları dönemlere ayırmıştık. İlk dersimizde hatırlayın. Kuruluş, yükselme, duraklama... Öncelikle bir Osmanlı'yı kuralım. Kuruluş dönemi olarak adlandırdığımız dönemde sırasıyla hangi olaylar yaşanmış acaba? Tarih şeridine bir bakın bakalım. Osman Bey döneminde yaşanan durumlar neler? Hangi yıllar arasında yaşanmış bu

olay ve ardından hangi olay gerçekleşmiş neler söylersiniz? (11.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin tarih şeridindeki verileri yorumlamalarını desteklediği gözlenmiştir. Ö2 kodlu öğretmenin ise derslerinde zaman ve kronolojiyi algılama becerisine yönelik hiçbir uygulama yapmadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin değişim ve sürekliliği algılama becerilerini geliştirmeye yönelik öğretmen uygulamaları ise 5 alt kategori; benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama, tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme, geçmişteki problemlerin neden sonuç ilişkisini tanıma, tarihsel problemin çözümüne alternatif çözümler bulma çerçevesinde değerlendirilmiştir. Her iki öğretmenin de benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama ve geçmişteki problemlerin neden-sonuç ilişkisini tanıma kategorilerinde uygulamalara yer verdikleri görülmüştür. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde, bu beceriyle ilişkilendirilen diğer alt kategorilere yönelik uygulamalara rastlanılmamıştır. Her iki öğretmenin de benzerlik ve farklılıkları bulma kategorisinde, “Osmanlıdan Kalan Mirasımız” adlı üniteye uygulama yaptığı saptanmıştır. Örneğin, Ö1 kodlu öğretmenin,

Osmanlı’da ve günümüzde Türk aile ve mahalle yapısındaki benzerlik ve farklılıklar hakkında neler söyleyebilirsiniz? Biraz düşünelim. Eskiden nasıldı bayramlar, düğünler ve cenazelerde neler yapılırdı günümüzle karşılaştırmayı istiyorum? (11.12.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde Türk kültüründe aile ve mahalle kültürüyle ilişkili olarak, öğrencilerin geçmiş-günümüz arasında benzerlik ve farklılıkları gösteren durumları ifade etmelerini istediği gözlenmiştir. Benzer şekilde Ö2 kodlu öğretmen de benzerlik ve farklılıkları bulma kategorisinde bu üniteye uygulama gerçekleştirmiştir. Örneğin, Ö2 kodlu öğretmen Türk kültüründe yardımlaşma geleneğinden söz ettiği, sadaka taşı ve zimem defteri örnekleri verdiği ve ardından,

Ö2 : *Osmanlı döneminde sadaka taşları vardı. Bu taşlar cami avlularında yer alırdı. Silindir gibi bir taş düşünün bir insan boyuna yakın. Üstünde hafif bir çukur olur. Paraları koyduğunda düşmesin diye. Durumu iyi olanlar buraya para bırakır. İhtiyacı olan insanlar bu taşın üzerinden ihtiyaçlarını karşılayacak miktarı alırlarmış. Buradaki amaç karşı tarafı rencide etmemektir. Çok hassas bir düşünce. Peki, günümüzde bu sadaka anlayışında bir farklılık var mı? Cami avlularında bu taşlardan görüyor muyuz? Nasıl yardımlaşıyoruz?*

Alp : *Sadaka kutuları var artık cami yardımı veya zor durumdaki insanlarımıza yardım için süpermarketlerde kasaların yanına koyuyorlar.*

Mehmet : Zimem defteri gibi veresiye defterleri var. Ama artık farklı büyük marketler var. Mahallemizdeki küçük bir bakkal yapıyordu. Şimdi askıda ekmek gibi uygulamalar var (04.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde öğrencilerin geçmişteki yardımlaşma geleneği ile günümüzdeki yardımlaşma geleneğinde benzerlik ve farklılık gösteren durumlar hakkında örnek vermeleri istediği gözlenmiştir. Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama kategorisinde ise Ö1 kodlu öğretmen “Osmanlıdan Kalan Mirasımız” adlı ünite de camcılık, ebru, oymacılık, çini, hat, dokumacılık ve bakırcılık gibi el sanatlarını tanıttığı ve ardından,

Ö1 : Hatırlayın konularımızın en başında Osmanlı toplum yapısını ebru sanatına benzetmiştik. Ebru Farsçadan gelmiş bize, ‘bulutumsu’ anlamına geliyor. İllaki bunu görmüşsünüzdür. Son zamanlarda çok yaygınlaştı. Osmanlı zamanında ebru sanatı, hat, çini sanatı Türkler tarafından benimsenmiştir. Çinilerde, ebru ve hat sanatında gördüğümüz bir motif var. Lale figürü iç ve dış süslemelerde bu motif çok kullanılmaktadır. Bu sanatlar aynı zamanda bazı meslek gruplarını da ortaya çıkarmıştır. Hat sanatıyla uğraşanlara hattat diyorduk değil mi? Osmanlı’da cam işçiliği de önemli. Osmanlı döneminden kalma camilerin camlarına bakın dış süslemeleri vardır. Bu güzel bir detay. Eskiden bakır eşyalar çok kullanılırdı. Bugün Trabzon’un bakırcılar çarşısı var biliyorsunuz. Bu gelenek devam ediyor. Ama eskisi gibi evimizde bakır kullanıyor muyuz tabi ki hayır. Eşimize dostumuza hediye alıyoruz. Peki, günümüzde yaygın olarak devam ediyor mu bu sanatlar? Günümüzde bu sanat dalları yerine hangi meslekleri görüyoruz?

Alper : Hocam ebru sanatını ve hat sanatını öğrenmek için bugün Halk eğitim merkezlerinde kurslar açılıyor. Bunları öğreten kişiler var.

Kutay : Trabzon’da eskiden sandık yapan yerler varmış dedem söylerdi. Oymacılık oluyor sanırım bu meslek dalı. Trabzon’da usta marangozlar yapıyorlar. Kızların çeyizlerini koymasına için süslü, hatta dediğiniz gibi lale motifleri vardı sandıklarda ama çok yaygın değil sanırım artık. Çünkü sandık geleneği ve çeyiz geleneği unutuldu. Yaptırmıyoruz hazır olanları gidip alıyoruz (11.12.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

şeklinde açıklamalar yaparak bu meslek dallarının zaman içinde nasıl bir değişim ve süreklilik gösterdiğine dair öğrencilerin çıkarımda bulunmalarının desteklendiği görülmüştür. Benzer şekilde zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama kategorisinde Ö2 kodlu öğretmen bu ünite de camcılık, ebru, oymacılık, çini, hat, dokumacılık gibi el sanatları konularına yer verir. Sınıf içi uygulamada ise örneğin,

Kuran'da, önemli el yazması kitaplarda hat sanatına sıklıkla rastlamaktayız. Bu sanatla uğraşanlara hattat diyoruz. Tabi artık günümüzde hobi olarak bu sanatla uğraşanları görmekteyiz. 'Mürekkep yalamak' diye bir deyim var. Falanca kişi mürekkep yalamış kişilerdendir deriz. Güzel yazı derslerinizden hatırlayın. Mürekkebe batırdığımız kalemlere divit diyorduk. Mürekkep suda çözülür. Hattatlar mürekkeplerden tasarruf etmek için diviti tekrar mürekkebe batırmazlar bunun yerine divitin ucunu dillerine değdirirlermiş. Bu sayede divitlerde kalan mürekkepleri temizlerler ve mürekkebi sulandırarak gereken yerlere imlâ işaretleri koyarlarmış. Tabi böyle olunca dilleri mürekkep olurmuş. Bakın geçmişten günümüzde neler değişmiş. Bugün bu deymi hala kullanıyoruz peki kimler için kullanıyoruz? (06.12.2018 tarihli yapılandırılmış gözlem notu).

şeklinde açıklamalar sonrasında açık uçlu sorular yoluyla, öğrencilerin zamanla oluşan değişim ve süreklilik algılarının gelişimini desteklemeye çalıştığı düşünülmüştür. Ayrıca her iki öğretmen de "Avrupa'da Uyanış" adlı üniteye Aydınlanma Çağı'nda yaşanan bilim, sanat, felsefe ve siyaset alanındaki gelişmelere değindiği görülmüştür. MEB 2018 7.Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında sayfa 70'te yer alan "Size göre günümüzde bilimin gelişmesinde Aydınlanma Çağı'ndaki gelişmelerin nasıl bir etkisi olmuştur?" Sorusu her iki öğretmen tarafından öğrencilere yöneltilmiştir. Bu bağlamda, geçmişte yaşanan gelişmelerin günümüzde hangi alanlarda süreklilik gösterdiği ve nasıl değişimler yaşandığına dair öğrencilerin çıkarımda bulunmaları desteklenmiştir. Geçmişteki problemlerin neden-sonuç ilişkisini tanıma kategorisinde ise her iki öğretmenin de 7. Sınıf düzeyinde "Kültür ve Miras" öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde bazı uygulamalar yaptıkları gözlenmiştir. Öğretmenlerin bazı sınıf içi uygulamaları şu şekildedir:

Ö1 kodlu öğretmen "Beylikten Cihan Devletine" adlı üniteye

Ö1 : *Kantakuzen kendisini imparator ilan edince, Bizans'ta taht kavgaları yaşandı. Kantakuzen desteğe ihtiyaç duydu. Bu taht mücadeleleri sırasında Orhan Bey'den destek aldı. Bizans bizim düşmanımızdı biz niye yardım ettik acaba? Orhan Bey yardımı karşılığında Çimpe Kalesi'ni istedi. Etkileşimli tahta üzerinden Çimpe Kalesi'nin görselleri açılır. Sizce Orhan Bey neden Çimpe kalesini yardım karşılığında istemiş olabilir?*

Ayşe : *Osmanlı hep Batıya geçmek istemiştir. Çimpe bizim olursa Batıda bir toprağımız olacaktı. Osmanlı devleti Rumeli'deki fetihleri için askeri bir üs bulmak istiyordu.*

Ö1 : *Orhan Bey çok zekiymiş öyle değil mi? Çimpe Kale'sinin alınmasıyla Osmanlı Devleti Avrupa'daki ilk toprağını da kazanacaktı. (11.10.2018 tarihli yapılandırılmış gözlem notu).*

Ö2 kodlu öğretmen ise

Ö2 : *Sizce Edirne neden başkent yapıldı? Başkent Bursa'dan neden taşınmış olabilir?*

Ali : *Bu yerlerden muhtemelen bir yere önemli bir geçiş vardır.*

Esmâ : *Bu yerler Balkanlara yakın. Biz Avrupa'ya diz çöktürmeyi hedefliyorduk (01.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).*

Görüldüğü üzere, her iki öğretmenin de öğrencilerin neden-sonuç ilişkileri kurmalarını desteklediği belirlenmiştir. Ö1 kodlu öğretmenin “İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın” adlı ünite, İstanbul'un fethinin nedenleri ve fetih öncesi yapılan hazırlıklara yönelik,

Ö1 : *II. Mehmet'in İstanbul'u fethetmek istemesinin sebebi neler olabilir? Sultan Mehmet sizce neden şahî adı verilen toprak döktürdü? Rumeli hisarını neden yaptırmış olabilir?*

Aybüke : *Hocam, daha önce bize surların bir resmini göstermiştiniz. Zaten önceki kuşatmalarda İstanbul'un alınamayışının sebebi de buydu. Bazı surların ince olduğunu söylemiştiniz. Fatih Sultan Mehmet iyi matematik bilen bir mühendismiş. Surda bir gedik açarak İstanbul'a askerlerini sokacağını ve İstanbul'u alacağını biliyordu. Bu nedenle büyük toprak döktürmüştür (08.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).*

şeklinde öğrencilerin neden-sonuç ilişkisi kurmalarının desteklediği görülmüştür. Ö1 kodlu öğretmen ise “Avrupa'da Uyanış” adlı ünite

Ö1 : *Sizce Osmanlı neden Avrupa'daki gelişmeleri savaşta yenilince farkettiler?*

Kutay : *Avrupa'da daha güçlü askerler ve ordularla karşılaştık. Coğrafi keşiflerle askeri alanda Avrupalılar daha çok bilgilenmiş olabilirler. Biz toprak kullanıyoruz. Kılıç kullanıyoruz. Onlar değişik silahlar kullanıyordu. Biz geri kaldığımızı bu şekilde farketmiş olabiliriz (27.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).*

Bu ünite Ö2 kodlu öğretmen ise

Ö2 : *Fransız İhtilali sonucunda yayılan bazı fikirler bazı devletler üzerinde etkili olmuştur. Peki, Fransız İhtilali ile Dünya'ya yayılan Milliyetçilik fikri Osmanlı*

Devletini neden olumsuz yönde etkiledi? Milliyetçilik akımı sonucunda Osmanlı Devleti ne tür sorunlarla mücadele etti?

Ali : Osmanlıda Müslümanlar, gayrimüslimler hep beraberdі. Milliyetçilik fikri gelince herkes kendi soyunu düşündü. Kendi devletini kurmak istedi. Bunun sonucunda Balkanlar'da hareketlendiler ve isyanlar çıkardılar. Osmanlı'dan hak talep ettiler, Osmanlı'yı içerden zayıflatmaya çalıştılar (20.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu).

Görüldüğü üzere, her iki öğretmen de öğrencilerin olayın sebepleri hakkında çıkarımda bulunmalarını desteklediği gözlenmiştir. 7.Sınıf "Kültür ve Miras" öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde, öğretmenlerin dersin sonuç etkinlikleri kapsamında ölçme-değerlendirme, dönüt ve düzeltmeye yer verme durumları değerlendirilmiş ve Tablo 25'te sunulmuştur.

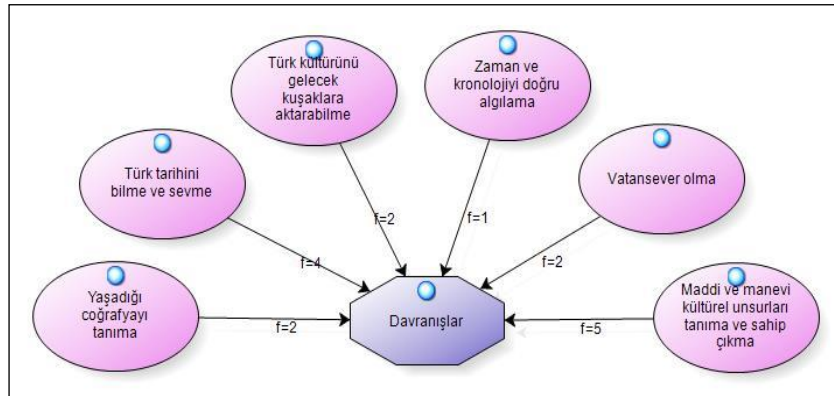
Tablo 25'te görüldüğü üzere, 7. Sınıf düzeyinde derse giren öğretmenler genellikle dersin sonuç bölümünde ölçme ve değerlendirme etkinliklerine yer vermemektedir. Ölçme ve değerlendirme yapılan ders saatlerinde öğretmenler tarafından klasik ölçme ve değerlendirme tekniklerinin tercih edildiği; tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerinin ise tercih edilmediği gözlenmiştir. Öğretmenlerin öğrencileri derse hazırlıklı gelmeleri için çoğunlukla ödevlendirdiği belirlenmiştir. Her iki öğretmenin de ünitelerin tamamının işlenişinden sonra kazanım kavrama testi uygulamadığı ve sonrasında öğrencilerin eksik ve yanlış anlamalarını gidermeye yönelik dönüt ve düzeltme yapmadığı görülmüştür. Ayrıca gözlem yapılan haftalar boyunca öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme araçları (çalışma yaprakları, rubrikler vd.) hazırlamadığı gözlenmiştir.

4. 2. İkinci Alt Probleme İlişkin Bulgular

Bu başlık kapsamında, öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde sınıf içi uygulamada karşılaşılan sorunlar öğretmen görüşleri ışığında, alan notu ve araştırmacı günlüklerinden elde edilen verilerle desteklenerek sunulmuştur. Uygulama sonrasında yapılan görüşmeler ile birlikte “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretimi sürecine yönelik öğretmen görüşlerinin ortaya koyulması amaçlanmıştır.

Görüşme formunda yer alan sorulara ilişkin veriler önceden belirlenen genel çerçevede değerlendirilmiş ve ayrı ayrı model ve tablolarda kategorilendirilerek aşağıda sunulmuştur. Öğretmenlerin mülakat sorularına birden fazla cevap vermeleri nedeniyle bazı modellerde frekans değerleri, katılımcı sayısından yüksektir.

4. 2. 1. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Üniteler ile Öğrencilere Kazandırmayı Amaçladıkları Davranışlara İlişkin Bulgular

Model 2. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı ile kazandırmayı amaçladıkları davranışlara yönelik görüşleri

Model 2’de sunulduğu üzere, öğretmenlerin Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki üniteler ile öğrencilerin en fazla maddi ve manevi kültürel unsurları tanıma ve sahip çıkmalarını (f=5) ardından öğrencilerin Türk tarihini bilme ve sevmelerini (f=4) amaçladıkları belirlenmiştir. Ayrıca bazı öğretmenlerin, bu öğrenme alanıyla öğrencilerin yaşadığı coğrafyayı tanımalarını, Türk kültürünü gelecek kuşaklara aktarma bilincine sahip olmaları ile zaman ve kronoloji algılama (f=1), vatanseverlik (f=2) gibi beceri ve değer kazandırmayı da amaçladıkları saptanmıştır. Maddi ve manevi kültürel unsurları tanıma ve sahip çıkma kategorisine ilişkin bazı öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

- Ö1 : 5. sınıftan itibaren aslında kazandırmak istediğimiz maddi ve manevi değerlerimiz yani kültürel unsurlarımızdır. Bayrağa saygı, dilimizi doğru kullanma veya gelenek göreneklerimizi tanıtmak, yaşatabilmek. Gelenek ve görenekleri çocuklar anne ve babadan çevreden öğreniyorlar ama biz bunu sınıf ortamında ne kadar yaşatabiliriz bu önemli.
- Ö3 : Öncelikle mensubu olduğu milletin milli manevi değerlerini tanıma ve bunlara sahip çıkmasını sağlamak ben bunu kazandırmanın peşindeyim.
- Ö6 : Kültürünü öğretsin istiyoruz. Günümüzdeki maddi ve manevi kültürel öğe ile geçmişteki bu kültürel öğelerinin benzer olduğunu anlatsın istiyoruz yani atalarından miras bir düşündür yemektir ya da kullandığı çanak çömlektir bunları unutmasın kültürene sahip çıksın.
- Ö4 : Bireylerin geçmişten gelen kültürlerini öğrenmesini, çevresinde bulunan maddi ve maddi olmayan çeşitli objeleri yorumlayarak nasıl bir geçmişe sahip olduklarını yorumlasınlar bu öğeleri korusunlar benim amacım bu.

Türk tarihini bilme ve sevmeye kategorisine ilişkin bazı öğretmen görüşleri şöyledir:

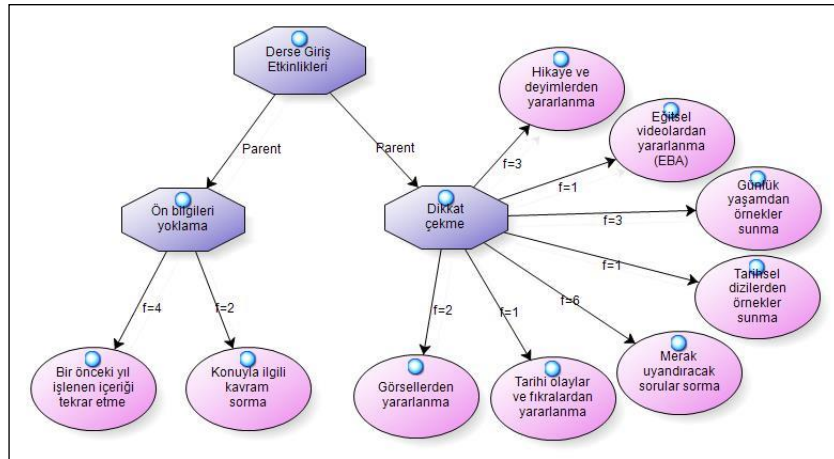
- Ö1 : 7. Sınıfta tarihini sevmek, tarihindeki değerlerini bilmek, Türk büyüklerini bilip bunları geleceğe aktarabilmek ve yaşatabilmek. Kısaca bu Kültür ve Miras’ta öğrencinin tarihini öğrenmesini istiyoruz.
- Ö3 : Geçmişle bağ kurmak atalarını tanıması, geçmişini bilmesi ve bunlarla övünmesi benim hedeflediklerim bunlar.

Bu öğrenme alanı kapsamındaki üniteler ile öğrencilerin Türk kültürünü gelecek kuşaklara aktarma bilincine sahip olmaları ile zaman ve kronoloji algılama, vatanseverlik gibi beceri ve değer kazandırmayı amaçlayan bazı öğretmenlerin görüşleri ise şu şekildedir:

- Ö1 : Gelecekte var olabilen millet kültürüne sahip çıkan bir millettir. Öğrenciler evet maddi ve manevi değerlerimizi öğretilsin diyoruz ama bunları aynı zamanda gelecek kuşaklara aktarma gibi yükümlülüklerinin de farkında olmaları gerekli. Maddi ve manevi öğeleri bir şekilde aktarıyoruz. Kendi yaşadığımız şehirden başlıyoruz. Osmanlı konusunda Trabzon'da Osmanlıdan kalma tarihi eserlerden bahsediyoruz. Bu tarihi eserler neden yapılmış kimin adına yapılmış bugün kullanılıyor mu? Bundan bahsediyoruz. Daha sonra gelecek kuşaklara bunları aktarmak için neler yapabiliriz bunlardan bahsediyoruz.
- Ö2 : Bu öğrenme alanıyla öğrencinin Kültür ve mirasına sahip çıkmayı, korumayı ve gelecek kuşaklara aktarmasını bekliyoruz.
- Ö5 : Tarihte zaman, yer çok hayal edemiyorlar çok soyut kalıyor onu somuta dökülebilmek için zaman ve kronolojik algılamayı geliştirmek istedim aslında.
- Ö3 : Bugünlere geldiğimiz aşamaları bilme ve milli bilinci uyandırmayı, vatanseverlik duygularını ortaya çıkarmayı amaçlıyoruz bu konular ile.

4. 2. 2. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Kullandıkları Derse Giriş Etkinliklerine İlişkin Bulgular

Sınıf içi uygulamaları takip edilen 6 sosyal bilgiler öğretmeni de derse giriş etkinlikleri düzenledikleri yönünde görüş belirtmişlerdir. Öğretmenlerin tercih etmiş oldukları derse giriş etkinlikleri Model 3'te özetlenmiştir.

Model 3. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında kullandıkları derse giriş etkinliklerine yönelik görüşleri

Model 3'te görüldüğü üzere, bu öğrenme alanındaki ünitelerin işlenişinde öğretmenler, sıklıkla ön bilgileri yoklama ve dikkat çekme aşamalarına yönelik giriş

etkinlikleri gerçekleştirdiklerini belirtmektedir. Yüksek frekans değerleri incelendiğinde, ön bilgileri yoklamaya yönelik öğretmenlerin bir önceki yıl işlenen içeriği tekrar ettikleri (f=4); dikkat çekmeye yönelik ise öğrencilerin derse karşı ilgi ve meraklarını uyandıracak sorulardan yararlandıkları (f=6) yönünde görüş belirttikleri saptanmıştır. Ayrıca sosyal bilgiler öğretmenleri içeriği günlük yaşamla ilişkilendirerek, hikâye, deyim, fıkra görsellerden yararlanarak, EBA'da yer alan konu anlatımı videoları izleterek ve tarihsel dizilerden örnekler sunarak öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini çektiklerini de ifade etmişlerdir. Ön bilgilerin yoklanması kategorisine ilişkin bazı öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

- Ö1 : Biz öğrencileri 5'te alıyoruz 8'de mezun ediyoruz. Mesela 7. Sınıfta Osmanlı devletinden bahsettik. Ben bu konuya 6. Sınıfta zaten giriş yapıyorum. Çocuklara gelecek yıla bir hazırlık olsun diye veriyoruz. Çocuklar geçen yıl bundan bahsetmiştik ya da haritayı açıyoruz geçen yıl Anadolu'da kurulan ilk Türk devletlerinden, ilk Türk beyliklerinden bahsetmiştik. Böyle durumları hatırlatarak yeni konuya geçiş yapıyoruz.
- Ö5 : Önceki öğrenmelerini yokluyorum. Her zaman yapmaya çalışıyorum derse giriş etkinliklerini çünkü çocuklar hazır değiller. İlgi duymuyorlar.

Derse karşı ilgi ve meraklarını uyandıracak sorulardan yararlanma kategorisine ilişkin bazı öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

- Ö2 : Bugün Bulgaristan'daki Türklerin varlığı Yunanistan'daki Türklerin varlığı Selanik'in Yunanistan sınırları içerisinde olması Mustafa Kemal Atatürk'ün Selanik'te doğması bu Türkler neden oradalar, Bosna Hersek'teki Müslümanlar nasıl Müslüman oldu ne zaman oraya yerleştiler neden o bölgelere yerleştiler sorularını sorarak dikkatlerini çekmeye çalışıyorum.
- Ö5 : Öğrencilerimin dikkatini çekmek için çoğunlukla sorular yöneltirim. Konuyu bir merak etsinler isterim. Bu nedenle can alıcı sorular sorarım ve düşüncelerini istiyorum açıkçası.

İçeriği günlük yaşamla ilişkilendirme; hikâye, deyim, fıkra ve görsellerden yararlanma; EBA'da yer alan konu anlatımı videoları izletme ve tarihsel dizilerden örnekler sunma kategorilerine ilişkin bazı öğretmenlerin görüşleri ise şöyledir:

- Ö3 : Trabzon'la ipek yolu bağlantısını vurgulamak amacıyla bugünkü Maçka yolundan bahsediyorum. Özellikle Trabzon limanının etkili olduğundan. Bir de Karadeniz'de gemilerin mi battı sözünün aslında ortaya çıkışında ipek yolunun etkili olduğuyla alakalı olarak öğrencilerin ilgisini çekiyorum.

Görselleri ağırlıkla kullanıyorum. O konuyla ilgili hikâyeler varsa onlardan yararlanıyorum daha çok görseller etkileyici. Akılda kalma konusunda da hikâyeler daha etkili oluyor

Ö3 kodlu öğretmen bu görüşünde, öğrencilerin derse karşı ilgi ve merakını çekmede sıklıkla görseller kullandığını belirtmiştir ancak araştırmacı tarafından 6. Sınıf seviyesi “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişi boyunca Ö3 kodlu öğretmenin görsel ve hikâye anlatımlarından yararlanmadığı gözlenmiştir. Diğer öğretmenlerin görüşleri ise şöyledir:

- Ö4 : Çocuklara en yakın çevresindeki tarihi nesnelerden objelerden nasıl örneklendirmeler yapabileceklerini soruyorum. Mesela evinizde eskiden kalma ne var? Kılıç olur pala olur veya ne bilim zincir olur sacayağı olur bu tarz çeşitli sorular sorarak çocukların önce bir yoğunlaşmasını sağlıyoruz. Arkasından bizim atalarımızın Orta Asya’da nasıl geldiklerini veya orada yaşarken nelerle uğraştıklarını hayvancılık ve tarım arasında nasıl gidip geldiklerini yazın yaylaklara kışın ise nehir kenarlarına nasıl indiklerini ve nasıl bir yaşam tarzı sürdürdüklerini, atların bakımından koşum takımlarından kurganlara ve bu kurganlardan ele geçirilen çeşitli takıların ve aletlerin geçmişe dair oluşturdukları basit kültürel faaliyetleri hakkında bilgi edinmelerini sağlıyoruz. Ve bunun günümüzde nasıl devam ettiğini de sorguluyoruz. Örneğin günümüzde yayla geleneğinin olduğunu eski Türklerin yaylak ve kışlak alışkanlıklarından ortaya çıkan bir gelenek olduğunu özellikle ülkemizde Türkmenlerin ve yörüklerin hala günümüzde yaşam tarzı olarak benimsediklerinden bahsediyoruz.
- Ö1 : Merak uyandırabilecek hikâyeler anlatıyorum. Geçmişteki önemli kişiler hakkında yaşanan olaylar ya da rivayetler hakkında kısa bilgiler veriyorum. Ya da günümüzde o kadar çok tarihi filmler, diziler yapılıyor ki çocuklarda genelde izliyorlar. Ben şu sahnede, şu bölümde bir saraydır, kıyafettir, bir tahttır veya devletlerarası ilişkilerdir gördünüz mü? Diyerek derste kullanıyorum.
- Ö6 : Örneğin, Midas’ın kulakları Eşekkulakları gibi hikâyeler. Onlar için ilgi çekici şeylerden bahsediyorum. Yaşları oldukça küçük öğrencilerin onların ilgilerini çekecek mesela en basit ben yemek kültüründen başlıyorum ondan sonra eğlence kültüründen bahsediyorum. Sonra karmaşık olan konulara gidiyorum. Uygarlıklar konusunda çok bir şey yaptıramıyorum isim olarak ezberleteyim yeter dedim. Yani hiçbir şey kalmıyor öğrencilerde. Ben biraz erken bitirdim konuyu tekrar etmek için EBA’dan bir şeyler izlettim hiçbir şey kalmamış uygarlıklarla ilgili akıllarında yapamadılar. Fibulaydı, Şamran

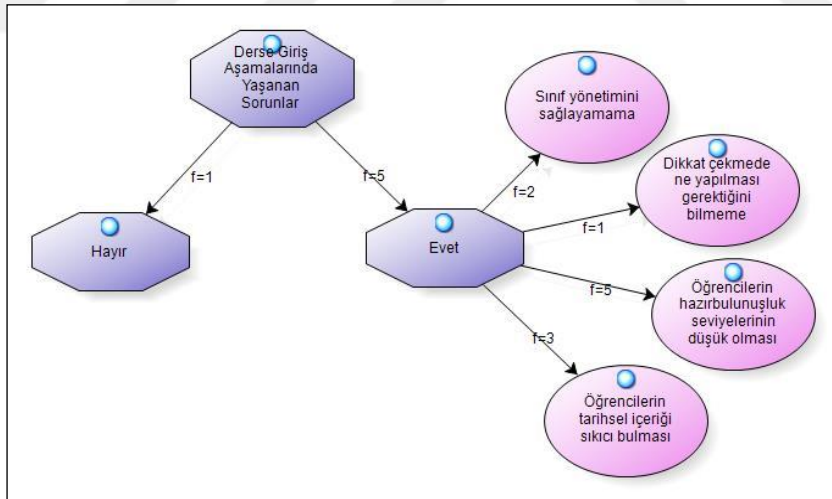
kanalıydı hepsini karıştırdılar. Hâlbuki hepsini defalarca demiştik. Bir kanal vardı diyor, öğrenci ama neydi o bilmiyor. Uygarlıklarla ilgili en önemli şeyleri en belirgin özellikleri vermeye çalışıyoruz.

Ö6 kodlu öğretmenin yukarıda belirtilen görüşünden hareketle araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde de Ö6 kodlu öğretmenin öğrencilerin anlamlı öğrenmelerden ziyade ezber yapmaya yönelttiği gözlenmiştir. Öğretmenin sınıf içi uygulamasında karşılaşılan bu duruma ilişkin bir örnek şöyledir:

Çocuklar bu konu zor bir konu siz 5. Sınıfların seviyelerinin üstünde kaldığını düşünüyorum. Anadolu uygarlıklarının ve Mezopotamya uygarlıklarının en önemli özelliklerini ezberleyeceksiniz. Başka türlü aklınızda tutamazsınız (10.10.2018 tarihli araştırmacı gözlem günlüğü)

4. 2. 2. 1. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamında Derse Giriş Etkinliklerinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Yapılan görüşmelerde öğretmenlere “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında, bir dersin giriş aşamasında ne tür sorunlar yaşadıkları da sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya yönelik verdikleri yanıtlar Model 4’te sunulmuştur.

Model 4. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında derse giriş aşamalarında yaşadıkları sorunlar

Model 4’te görüldüğü üzere, 5 öğretmen derse giriş aşamasında sorun yaşadığını belirtmiştir. Yalnızca 1 öğretmenin (Ö6 kodlu öğretmen) ise derse giriş aşamalarında herhangi bir sorun yaşamadığı yönünde görüş belirttiği saptanmıştır. Model 4’te verilen yüksek frekans değerleri incelendiğinde, öğretmenler en fazla öğrencilerin derse hazırlıklı gelmemeleri ve hazırbulunuşluk seviyelerinin düşük olmasından (f=5) kaynaklanan

ardından öğrencilerin tarihsel içeriği sıkıcı bulmasıyla (f=3) alakalı sorunlar yaşadıklarını ve öğrencilerin derse karşı ilgi ve meraklarını çekmede zorlandıklarını belirtmişlerdir. Sınıf yönetimini sağlayamama (f=2) ve bir dersin dikkat çekme aşamasında ne tür etkinliklerin kullanılması gerektiğini bilmeme (f=1) öğretmenlerin karşılaştıkları diğer sorunlardır. Öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerinin düşük olması ve tarihsel konuları sıkıcı bulma kategorisinde, bazı öğretmenlerin görüşleri şöyledir:

- Ö1 : Öğrencilerin tarihe karşı bir ilgisizliği var. Sosyal dersini ve tarihi sıkıcı buluyorlar ayrıca hazırbulunuşluk seviyelerinin düşük olması gibi sorunlar yaşıyorum.
- Ö3 : Ön hazırlık yapmadığı için öğrenci sorun oluyor. Geçen seneki gördükleri konuları baştan almak zorunda kalıyoruz. Yeni bir üniteye geçerken ders saatlerim genelde tekrar oluyor. Öğrenciler hatırlamıyorlar önceki öğrenmelerini. Bu nedenle derse karşı ilgi ve meraklarını çekmekten ziyade önceki öğrenmeleriyle uğraşıyorum. Geçmişte yaşanmış olay niye öğreniyoruz ki diyorlar.

Öğrencilerin geçmişte yaşanmış bir olayı neden öğrendiklerini anlamadıklarını ifade eden Ö3 kodlu öğretmen, tarihsel konuların işlenişi boyunca öğrencilerin ilgili üniteye neler öğrenecekleri konusunda bilgilendirme yapmayarak, güdüleme basamağını göz ardı ettiği gözlenmiştir.

- Ö4 : Seviye olarak bakıldığında bu konular ve verilen kavramlardan söz ederken birçok kavramı yeni baştan açıklamak gerekiyor. Bu da tabii öğrencilerin seviyelerinden dolayı bazı algılama problemleri yaşıyor. Çocuklar genellikle çevrelerindeki objelerden yola çıkarak bir şey anlatıldığı zaman çoğu öğrenci bizim evimizde dedemin evinde şu vardı, bu vardı gibi çeşitli objelerden söz ediyorlar ama bu durumun verdiği heyecanla arkasından bunun bizim için önemini sorarak derse çekmeye çalışıyoruz.
- Ö5 : Tarih işte geçmişle ilgili konular çocuklara sıkıcı geliyor. İlgi lenmiyorlar. Ağır geliyor konular. Anadolu Uygarlıkları konusunu bunları 6. Sınıfta bile veremedik çocuklara.

Sınıf yönetimini sağlayamama ve dikkat çekmede ne yapılması gerektiğini bilmeme kategorilerinde, bazı öğretmenlerin görüşleri ise şöyledir:

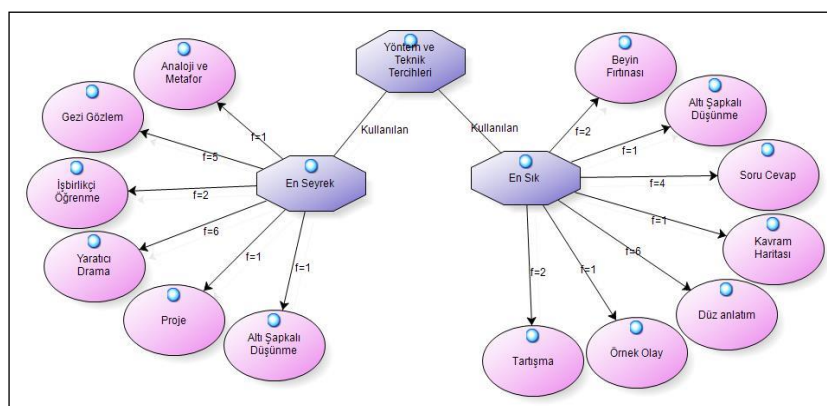
- Ö5 : Evet, yaşıyorum. Öğrencilerim çok aşırı hiperaktif onlarla göz teması kurup göz hapsine almaya çalışıyorum. Belki bu çok iyi bir şey değil her öğrenci

bunu sevmiyor. Öğrenciye direkt baktığında o farklı şeylerde düşünebiliyor. Ama bu yöntem. Hiperaktif çocuklara ancak böyle vermek istediklerimi vermeye çalışıyorum. Böyle öğrencilerin olduğu sınıfta derse girişlerimde çok fazla etkinlik yapamıyorum.

Ö1 : Evet, yaşıyorum. Mesela öğrenci fıkraya gülüyor ama verilmek istenen mesajı anlamıyor. Ya da kafasında bir şey kurguluyor, o size farklı bir fıkra anlatmaya çalışıyor. Dersi kaynatıyorlar. Birine söz hakkı verince diğeri istiyor, dikkatler bambaşka yere gidiyor. Bazı konularda acaba yarın derse nasıl girsem diye düşünüyorum. Sosyal bilgiler dersine karşı bazı sınıflarda ilgi çok az. Dikkat çekici ne yapsam diye düşünüyorum. Derse girişte öğrencilerin dikkatini çekmek için ne tür etkinlikler yapmalıyım bilmiyorum açıkçası. Bazı ilgisiz sınıflarda bunu düşünüyorum.

Genel olarak öğretmenlerin Model 4'te belirtilen kategorilerde sorunlarla karşılaşmış oldukları saptanmıştır. Ancak araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde karşılaşılan sorunlardan bir diğeri öğretmenlerin düzenli olarak derse giriş aşamalarını takip etmemesidir. Güdüleme ve gözden geçirme aşamalarının genellikle öğretmenler tarafından göz ardı edildiği görülmüştür. Ayrıca araştırmacı tarafından karşılaşılan diğer bir sorun ise, tarihsel içeriğin işlenişinde öğrencilerin derse karşı ilgi ve meraklarını çekmede, öğretmenlerin açık uçlu soru sorma gibi metotlar haricinde alternatif metotları kullanmayı tercih etmemeleridir. Yapılan gözlemler boyunca tarihsel içeriğin işlenişinde öğrencilerin sıkıldıkları ve derse katılımların azaldığı gözlenmiştir.

4. 2. 3. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Kullandıkları Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bulgular

Model 5. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında kullandıkları yöntem ve teknikler

Model 5'te sunulduğu üzere, öğretmenlerin yöntem ve teknik tercihleri en sık ve en seyrek kullandıkları yöntem ve teknikler şeklinde değerlendirilmiştir. Yüksek frekans değerleri dikkate alındığında, bu öğrenme alanı kapsamında öğretmenlerin tamamının sıklıkla düz anlatım ve ardından soru cevap (f=4) yöntemlerini kullandıkları belirlenmiştir. Tartışma, beyin fırtınası, altı şapkalı düşünme, kavram haritası, örnek olay gibi yöntem ve teknikleri sıklıkla derslerinde kullandıkları yönünde görüş belirten öğretmenler de mevcuttur. Öğretmenlerin sıklıkla bu yöntemleri tercih etme nedenleri ise şunlardır:

1. Bütün öğrencilere hitap edebilecek yöntemler olması,
2. Sınıfın yönetimini kolaylaştırması,
3. Zaman sorunu yaşatmaması,
4. Öğrencilerin seviyesine uygun yöntemler olması,
5. Öğrencilerin içeriği daha iyi anlamasına olanak sağlaması,
6. Ünitelerin kapsamlı olması.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde en seyrek kullandıkları yöntem ve teknikler yaratıcı drama (f=6) ardından gezi gözlem (f=5) olduğu saptanmıştır. Analoji, metafor, altı şapkalı düşünme, proje ve işbirlikçi öğrenme gibi yöntem ve teknikleri derslerinde seyrek kullandıkları yönünde görüş belirten öğretmenler de mevcuttur. Öğretmenlerin bu yöntem ve teknikleri seyrek tercih etme sebepleri şunlardır:

1. Alan gezilerinde izin prosedürlerinin fazla olması,
2. Alan gezisine velilerin izin vermemesi,
3. Yaşanılan çevrenin ve kazanımların alan gezilerine uygun olmaması,
4. Öğrencilerin alan gezilerine ilgisiz olması,
5. Zaman sorunu yaşatması,
6. Nasıl doğru uygulama yapılacağının bilinmemesi,
7. Öğrencilerin birlikte hareket edememesi,
8. Proje yönteminde öğrencilerin üretmemesi ve hazır bilgiyi sunması.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde, en sık kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö2 : Geleneksel anlatım yöntemlerini tercih ediyorum. Soru-cevap ve tartışma gibi. Bunu tercih etmemin nedeni, konuların içerik bakımından zengin olmasıdır. İster istemez konular bizi bu yöntemlere sürüklüyor.

- Ö3 : Geleneksel, anlatım yöntemini en sık tercih ediyorum. Bu sınıfta bütün öğrencilere söz konusu olduğu için ortalama bir konu hakkında öğrencinin bilgi sahibi olabilmesi için bu yöntemi sıklıkla tercih ediyorum.
- Ö4 : En sık kavram haritası, altı şapkalı teknik bunlarda öğrenciler daha iyi anlıyorlar. Bu nedenle tercih ediyorum.

Ö4 kodlu öğretmen, sıklıkla kavram haritası ve altı şapkalı düşünme yöntem ve tekniklerini tercih etmiş olduğunu ifade etmektedir ancak araştırmacı tarafından yapılan gözlemler boyunca Ö4 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulamalarında bu yöntem ve tekniklere yer vermediği gözlenmiştir.

- Ö5 : Anlatım, tartışma, beyin fırtınası, örnek olay en sık bunu kullanıyorum. Sınıf içinde daha kolay oluyor. Zaman tasarrufu sağlıyor, 40 dakikada vermeye çalışıyoruz bazı şeyleri. Diğer yöntemleri kullanınca algıları dikkati dağılıyor ve sınıf yönetimini kaybediyorum.

Ö5 kodlu öğretmen ise sıklıkla beyin fırtınası ve örnek olay gibi yöntem ve teknikleri tercih ettiğini belirtmektedir ancak araştırmacı tarafından yapılan gözlemler boyunca Ö5 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulamalarında bu yöntem ve tekniklere yer vermediği görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde en seyrek kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin bazı öğretmen görüşleri ise şu şekildedir:

- Ö2 : En az proje yöntemini kullanıyorum. Zaman alması ve öğrenciler bir şeyler üretmekten ziyade hazır bilgiyi seçme yolunu kullanıyorlar. Gezi gözlemi de az kullanıyorum. Çünkü imkânım yok. İzin prosedürleri çok uzun sürüyor. Sorunlu bir süre. Velilerin hepsi göndermek istemiyor çocuklarını. Ayrıca yaratıcı drama da çok kullanmıyorum. Çünkü zaman sıkıntısı var. Ekstra hazırlık yapamam. Öğrencilerde işi öğrenmekten çok eğlenceye dönüştürüyor.
- Ö3 : En seyrek işbirlikçi öğrenme. Çocukların en büyük sıkıntılarından biri; birlikte çalışmıyor, birlikte iş yapamıyorlar. 4 kişilik grup yaptığımda ya 2 si dâhil oluyor diğeri katılmıyor birlikte iş yapma becerisi sorun aynı zamanda süre sıkıntıda yaşıyoruz. Bu kez kazanımlara ayrılan süre aksıyor işimiz zorlaşıyor. 6. sınıf kazanımları gezi gözleme pek uymuyor zaten az tercih ediyoruz. Burada çok çok cami ziyareti, mimari yapı inceletilebilir. Yaşadığımız çevre olarak bununla ilgili yapamayız. Muş'ta yaşasaydık bir

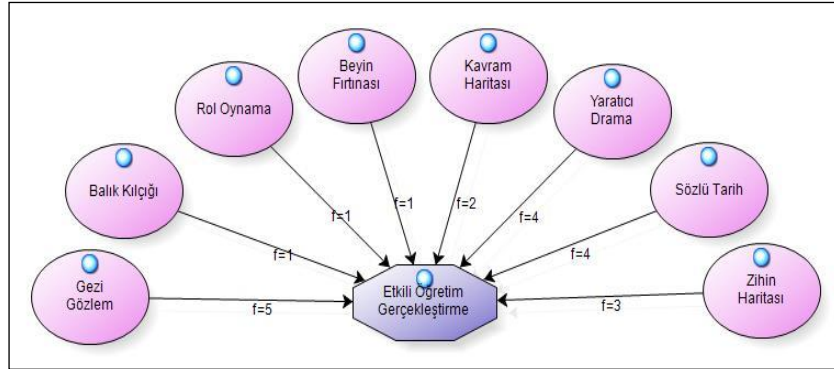
Malazgirt ovasına götürebilirdik. Ancak Türklerin İslamiyet'i kabul ettikten sonra mimari yapıda nasıl bir değişim gerçekleşti onu verebiliriz.

Ö4 : *En az analogi ve metafor, yaratıcı drama tarzı şeyleri kullanıyorum zamanda sorun yaşıyorum ve nasıl doğru bir uygulama yapılacağını bilmiyorum açıkçası.*

Ö5 : *En az gezi gözlem ve yaratıcı drama kullanıyorum. Öğrenciler geziye gitseler müzeye gitseler de akıllarında pek bir şey kalmıyor. Ben onlara sanal müze açtığımda da sınıfın çoğu ilgilenmiyor. Algılayan, ilgilenen çok oluyor ama çok etkili olmuyor. Gezi gözlem çok zaman alıyor, önceden hazırlık gerektiriyor, araç ayarlama izin prosedürü çok sıkıntılı. Ders saati içerisinde gidip gelmemizi istiyorlar. Bunu bir ders saati içerisinde nasıl gerçekleştirebilirim oldukça imkânsız. Yaratıcı drama için ise ders saatim yetersiz.*

4. 2. 3. 1. “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Kazanımları Kazandırmada Etkili Olabilecek Yöntem ve Tekniklere İlişkin Bulgular

Yapılan görüşmelerde öğretmenlere “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki kazanımlara ulaşabilmek amacıyla sizce hangi yöntem ve tekniklerden yararlanırsak etkili bir öğretim gerçekleştirebiliriz? Sonda sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya ilişkin verdikleri yanıtlar Model 6’da sergilenmiştir.

Model 6. Öğretmenlerin kazanımları gerçekleştirmede etkili olabilecek yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri

Model 6’ya göre, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki kazanımlara ulaşabilmek amacıyla öğretmenlerin en fazla gezi gözlem (f=5) ardından sözlü tarih (f=4) ve yaratıcı drama (f=4) gibi yöntem ve teknikler ile etkili bir öğretim yapabilecekleri yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Öğretmenler tarafından, zihin ve kavram haritası, beyin fırtınası, rol oynama ve balık kılçığı gibi yöntem ve tekniklerle de etkili bir öğretim gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Genel olarak öğretmenler, en seyrek tercih

ettikleri yöntemler olan gezi gözlem, yaratıcı drama gibi yöntemlerle etkili bir öğretim gerçekleştirileceğini düşünmektedirler. Bu soru ile ilgili bazı öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplar şu şekildedir:

- Ö1 : Öğrencileri daha önce müzeye götürdüm. Kanuni evine götürdüm. Sosyal bilgiler dersine ilgi duyan 30 öğrenciyi seçtim. Tarih mezunu öğretmenler vardı. Çok güzel anlatımlar gerçekleştirdiler. Çocuklar padişah kostümü giydiler duygulandılar. Biri sadrazam oldu birisi yeniçeri oldu o atmosferi yaşadılar ve gelmek istemediler oradan ve hala öğretmenim çok güzeldi diyerek anlatıyorlar, tekrar gidelim diyorlar. Kılıç tuttuk kılıç ne kadar ağırdı. Fatih Sultan Mehmet'in balmumundan heykelini yapmışlar, öğrenciler heyecanlı bir şekilde öğretmenim ne kadar büyüktü Fatih Sultan Mehmet o kadar büyük mü? Sorularını yöneltiyorlar. Gezi-gözlem çok önemliymiş gördüm.
- Ö2 : Gezi gözlem, sözlü tarih, beyin fırtınası gibi yöntemler kullanılabilir. Mesela kültür, sanat ve estetik anlayışını çocuklara kavratılabilmek için çevremizde yaşadığımız şehirdeki kültürel miras öğelerini o dönemlerden kalan tarihi yapılara geziler düzenleyerek çocukların bizzat yerinde görmesi güzel olur. Sözlü tarih olarak, batı Trakya'dan göç eden Türklerden kişiler getirerek o olayları, Osmanlının oralardaki izlerini, o bölgedeki Osmanlı devletinden kalma eserlerle ilgili örnekler anlatması etkili olabilir.
- Ö3 : Yaratıcı dramada etkili kendini yerine koyduğu zaman aktif oluyor öğrenci, derse ilgisi artıyor. Ticaret yollarında ticaret yapan tüccar yerine öğrenci kendini koyabilir, burada yaratıcı dramadan yararlanabiliriz veya Çin'le mücadelede Türk ordusundaki bir komutan olsan ne hissederdin ne yapardın gibi öğrenci ilgisini çekiyor. Balık kılıcı da kullanılabilir neden ve sonuçta. Sözlü tarih kullanıyoruz gezi gözlem daha az kullanıyoruz gezi için yapılması gereken süreç uzun. Örnek olay ve yaratıcı dramada çocuk aktif olduğu için ilgi alaka çok olur.
- Ö4 : Çocukları ilkçağ insanları gibi giydirmek, araç gereçler bulmak, oyun yazmak, drama yaptırmak etkili olabilir. Sınıflar çok gürültülü, sınıflarda otoriteyi sağlamak güç oluyor. Bu nedenle çok tercih edemiyorum. Zaman sorunu yaşıyorum. Bu yöntemlerle öğrencilerimin çok iyi eğleneceklerini düşünüyorum. Kavram haritasını kullanırsak kronolojik bir sıralamaya koyma açısından yararlı olabilir diye düşünüyorum. Yaratıcı drama etkili olabilir çünkü çocuk ortaya ürün koyma konusunda güven hissedebilir daha çok keyif alır diye düşünüyorum. Yaratıcı dramayı örneğin, Malazgirt Savaşı'nda Romen Diyojen ve Sultan Alparslan arasındaki o konuşma metni verilip

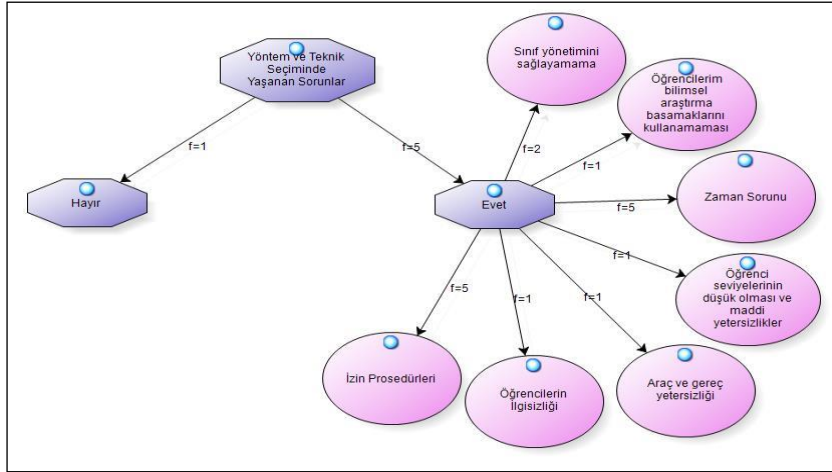
öğrenciler bunu uygulayabilirler, bunu uygularsak daha kalıcı olabileceğini düşünüyorum

Ö6 : *Kavram haritaları, zihin haritaları kullanılabilir. Özellikle Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları konusunda çok fazla kavram geçiyor. Kral adı Kraliçe adı, meclis isimleri bunlar birbirine giriyor. Kavram haritalarıyla öğrendiği konuyu bütün olarak görebileceğini düşünüyorum özetleyebilirler. Öğrenci seviyem düşük bunu yapamazlar diye ben sınıflarımda gerçekleştiriyorum açıkçası.*

Ö1, Ö2, Ö3 ve Ö4 kodlu öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde, yapılandırmacı yaklaşımı destekleyen yöntem ve tekniklerin kullanıma ilişkin alternatif ders işleyiş örnekleri de verdikleri görülmüştür ancak araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde öğretmenlerin görüşlerinde belirtmiş oldukları örnek uygulamalara öğretim sürecinde yer vermedikleri saptanmıştır. Ö6 kodlu öğretmen kavram haritalarının “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı ünite de geçen kavramların öğretiminde kullanılabileceğini ve ünitenin bütüncül bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayacağını düşünmektedir. Ö4 kodlu öğretmen ise kavram haritalarının literatürde belirtilen amaçlarının dışında kronolojik sıralama yapma noktasında yararlı olacağını ifade etmektedir.

4. 2. 3. 2. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Yöntem ve Teknik Seçiminde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Yapılan görüşmelerde öğretmenlere “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında, yöntem ve teknik seçiminde ne tür sorunlar yaşadıkları da sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya yönelik verdikleri cevaplar Model 7’de sunulmuştur.

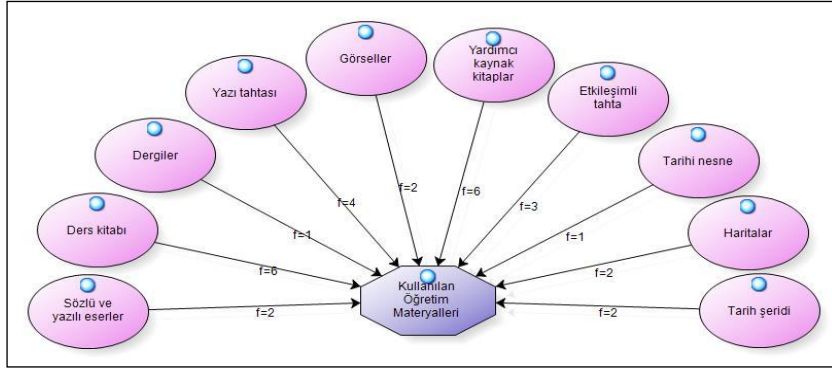

Model 7. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında yöntem ve teknik seçiminde yaşadıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Model 7’de görüldüğü üzere, öğretmenlerden yalnızca 1’i (Ö4 kodlu öğretmen) yöntem ve teknik seçiminde sorun yaşamadığını belirtmektedir. Model 7’de verilen yüksek frekans değerleri dikkate alındığında, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde yöntem-teknik seçiminde öğretmenlerin en fazla zaman sorunu (f=5) ve izin prosedürü (f=5) kategorilerinde sorunlar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Ayrıca öğrencilerin ilgisizliği, sınıf yönetimini sağlayamama, öğrenci seviyelerinin düşük olması ve maddi yetersizlikler, araç-gereç yetersizliği ile öğrencilerin bilimsel araştırma basamaklarını kullanamaması gibi durumlar nedeniyle de öğretmenlerin yöntem-teknik seçiminde sorunlar yaşadığı belirlenmiştir. Genellikle öğretmenlerin, öğretmen merkezli yaklaşımlar haricinde öğrenci ve etkileşim merkezli yöntem ve tekniklerin seçiminde sorun yaşadıkları görülmüştür. Bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

- Ö1 : Problem çözme yönteminde öğrencilerin bilimsel araştırma basamaklarını nasıl kullanacağını bilmemesi bir sorun teşkil ediyor dolayısıyla hiç tercih etmiyorum. Gezi-gözlemde sorun izin prosedürleri, zaman sorunu, öğrencilerin derse karşı ilgisizliği de yöntem seçimimde etkili oluyor ve bana sorun yaşıyor.
- Ö5 : Evet, üniteyi belli bir sürede bitirmem gerekiyor, kazanımları vermem lazım. Sınıfta bu işi halletmem gerekiyor, sınıfın dışında zaten düşünemiyorum. Sınırlı oluyor elbette yöntem tercihim. Bu üniteyi belkide bir öğrenciye tam kavrayabilmesi için bence bir yıl boyunca verilmesi gerekiyor.
- Ö6 : Öğrencilerin seviyeleri düşük ve maddi imkânları yetersiz bu nedenle öğrenci merkezli. Öğrencilerin işin içinde daha fazla yer aldığı yöntemleri tercih edemiyorum. Bu yöntemler uygulansa daha iyi olur elbette ama ben bu şartlarda tercih edemiyorum. Sorunum bu.

4. 2. 4. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Kullandıkları Materyallere İlişkin Bulgular

Model 8. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında kullandıkları öğretim materyallerine ilişkin görüşleri

Model 8’de görüldüğü üzere, “Kültür ve Miras” öğrenme alanına yönelik sınıf içi uygulamalarında öğretmenlerin tamamının ders kitabı ve yardımcı kaynak kitapları temel öğretim materyali olarak kullandıkları saptanmıştır. Bazı öğretmenlerin, bu öğrenme alanının işlenişinde yazı tahtası, tarih şeridi, sözlü ve yazılı eserler, haritalar, tarihi nesne, dergiler, etkileşimli tahta ve görsellerden yararlandıkları yönünde görüş belirttikleri de görülmüştür. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde kullandıkları öğretim materyallerine ilişkin bazı görüşleri şöyledir:

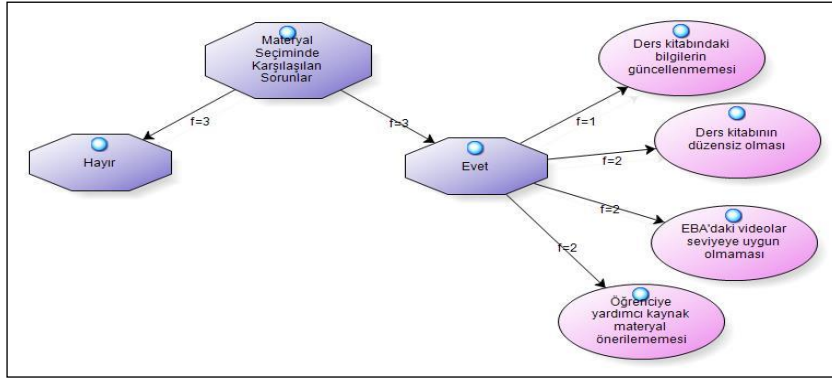
Ö2 : *En fazla ders kitabı ve yardımcı kaynak kitaplar, akıllı tahta, yazı tahtası, sözlü ve yazılı eserler bunları kullanıyorum. Yazı tahtası kullanırken olayların kronolojik sıralamasını yazıyorum. Derste ders kitabını kullanıyorum ve yardımcı kitapta konuyla ilgili kavramları anlatıyorum. Ders kitabında çocuklara genellikle konuyu okutturuyorum. Seyyahların yazdığı kültür ve miras üzerine eserler var. Anadolu’ya yapmış oldukları gezileri okutturuyorum sınıfta.*

Ö2 kodlu öğretmenin görüşü incelendiğinde, bu öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde etkileşimli tahta ile sözlü ve yazılı eserleri kullandığına dair görüş belirtmiş olduğunu görülmektedir. Ancak araştırmacı tarafından yapılan gözlemler boyunca Ö2 kodlu öğretmenin sınıfında (S2 kodlu sınıf) etkileşimli tahta bulunmasına rağmen ünitelerin işlenişinde, etkileşimli tahtadan yararlanmadığı gözlenmiştir. Ayrıca Ö2 kodlu öğretmenin yapılan gözlemler boyunca sözlü ve edebi ürünlerden yararlanmadığı da saptanmıştır.

- Ö3 : Yazı tahtası, okulumuz değiştiği için akıllı tahtamız bu yıl mevcut değil. Projeksiyon var ama zahmetli görüntü netliği ve ses sıkıntısı var problemlidir. Sözlü ve yazılı edebiyat ürünleri çok dikkat çekiyor, resimler, fotoğraflar, tarih şeridi ve harita kullanıyorum. Örneğin destanlardan bahsederken çocuklarla destanların örnek metinlerini paylaşıyorum. Aynı zamanda Türk dil kurumundan temin ettiğimiz Orhun Yazıtları, Divan-ü Lügat-it Türk'le ilgili örnek kitapları sınıfa getirip öğrenciyle paylaştığımızda öğrenci merakla içeri karıştırıyor, bahsettiğimiz şeyler somutlaşıyor ve öğrencinin de dikkatini çekiyor bunlar.
- Ö4 : Akıllı tahtayı işleyeceğimiz konuyla alakalı bir anlatım oluyor. Şekiller ve görsellerle konuyu anlattıktan sonra akıllı tahtadan videolar izletiyorum, etkinlikler yaptırıyorum ve o konuyu kavramalarını istiyorum.
- Ö5 : Ders kitabı, yazı tahtası, tarihi nesne, yardımcı kaynak kitaplar ve Matruşka getirdim sınıfa karşılaştırma yapabilsinler diye onu kullandım. Matruşka ile bizim kültürümüze ait bir objeyi yan yana koyup bunlardan hangisi bizim kültürümüze ait bunun ne olduğunu biliyor musunuz? Diye soruyorum. Manisa'dan mesir macunu vardı onu getirdim sınıfa çocuklar genellikle kültürümüze dair tarihi nesneler ve objeleri algılıyorlar, sınıfa da getiriyorlar. Örneğin bende kama var, bıçak var, eski paralar var öğrencilerde getirebiliyor. Hatta kültüre uygun giyinip gelen öğrencilerim de var. Sınıfta bir Karadeniz fıkrasını canlandırmıştılar. Tarih şeridi çok kullanıyorum bayılıyorum ona ve bu üniteye kesinlikle gerekli olduğunu düşünüyorum. Tarih şeridi ile çağları çizebiliyorum, tahtaya çizdiriyorum kendilerine dağıtıyorum. Yüzyıl, milat, çağlar hangi olaylarla başlıyor, hangi olaylarla bitiyor. Turizm dergileri, bilim çocuk dergisinden yararlanıyorum. Bizim konularımızla alakalı içinde geçen bölümleri okutuyorum. Bu materyallerde çok etkili görseller oluyor onları inceletiyorum sonra bu dergileri öğrencilerin incelemesi için sınıfa dağıtıyorum.

4. 2. 4. 1. Öğretmenlerin Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Materyal Seçiminde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Yapılan görüşmelerde öğretmenlere “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde, öğretim materyali seçiminde ne tür sorunlar yaşadıkları da sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya yönelik verdikleri cevaplar Model 9’da sergilenmektedir.

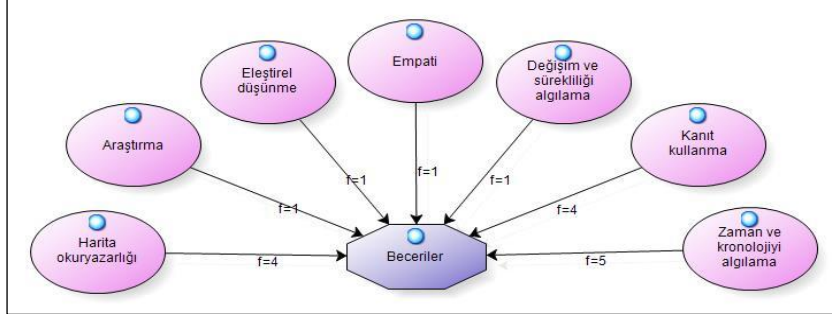

Model 9. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında materyaller seçiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Model 9 incelendiğinde, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde 3 öğretmenin materyal seçiminde sorunla karşılaştığı, diğer 3 öğretmenin ise materyal seçiminde herhangi bir sorunla karşılaşmadığı yönünde görüş belirtmiş olduğu görülmektedir. Öğretmenler, ders kitabındaki bilgilerin güncellenmemesi (f=1), ders kitabının düzensiz olması (f=2), EBA’daki eğitsel filmlerin seviyeye uygun olmaması (f=2) ve öğrenciye yardımcı kaynak materyaller önerilememesi (f=2) gibi kategorilerde sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı öğretmenler materyaller seçiminde karşılaştıkları sorunlara ilişkin şu şekilde görüş belirtmişlerdir:

- Ö1 : Bazen şöyle sorunlar yaşayabiliyoruz. Örneğin, anayasanın bir maddesi değişiyor ama kaynaklarda güncellenmemiş oluyor ders kitabına aktarılmıyor. Onu anlatırken burada böyle yazıyor ama en son değişiklik bu diyerek düzeltme ihtiyacı duyuyoruz. EBA’dan video izleteceğiz ama bazı videolar çocukların yaş grubuna uygun değil onu öncesinde izlemeniz lazım kesmeler birleştirmeler yapmanız gerekiyor.
- Ö2 : Ders kitaplarında verilen bilgilerin çok düzenli olduğunu düşünmüyorum. Başlıklar yok. Metin ne anlatıyor belirsiz. Yardımcı kitapta daha nizamlı verilmiş oluyor. Yardımcı kitap al diyemiyoruz öğrencilere bu konularda sıkıntı yaşıyorum.
- Ö3 : Materyal seçiminde akıllı tahtada konuyla alakalı çok detaylı bilgi yok özellikle EBA’yı kastediyorum. Seviyenin çok altında olduğunu düşünüyorum. Kitapla paralel gidiyor ama bilgi bakımından kitaptan daha az bilgi veriyor diye düşünüyorum.
- Ö5 : Yardımcı kaynak kitaptan yararlanmayın diyorlar ancak ben çocuğa görselleri nerede göstereceğim? Mecburen yardımcı kaynağa başvuruyorum ders kitabına göre daha içi dolu çok güzel resimler var içerisinde.

4. 2. 5. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Kazandırmayı Amaçladıkları Becerilere İlişkin Bulgular

Model 10. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında kazandırmayı amaçladıkları becerilere ilişkin görüşleri

Model 10'a göre, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında öğretmenlerin en fazla zaman ve kronolojiyi algılama ($f=5$) ardından kanıt kullanma ($f=4$) ve harita okuryazarlığı ($f=4$) becerilerini kazandırmayı amaçladıkları yönünde görüş belirttikleri saptanmıştır. Ayrıca bazı öğretmenlerin, araştırma, eleştirel düşünme, empati, değişim ve sürekliliği algılama gibi becerileri kazandırmayı amaçladıklarına dair görüş belirttikleri de görülmektedir. Bazı öğretmenlerin becerileri doğru ifade edemedikleri ancak ilgili becerilere yönelik görüş belirttikleri; bazı öğretmenlerin ise programda belirtilen becerilere ve tarihsel ünitelerin öğretiminde kullanılabilecek becerilere ilişkin kısmi cevaplar verdikleri ve yeterli bilgiye sahip olmadıkları belirlenmiştir.

Ö5 ve Ö6 kodlu öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, 5. Sınıf seviyesi SBDÖP'nda “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkilendirilen Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine ilişkin görüş belirtmedikleri saptanmıştır. Ancak Ö5 ve Ö6 kodlu öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında bu becerinin gelişimine yönelik bazı uygulamalara yer verdikleri gözlenmiştir. Ayrıca yapılan görüşmelerde Ö5 kodlu öğretmen görsel kanıt kullanma becerisine ilişkin uygulama gerçekleştirdiğini ifade etmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde de Ö5 kodlu öğretmenin görsel kanıt kullanma becerisine yönelik sınıf içi uygulamalarında çeşitli etkinliklere yer verdiği saptanmıştır. Ö6 kodlu öğretmenin ise 2018 SBDÖP'nda 5. Sınıf seviyesi “Kültür ve Miras” öğrenme alanına yönelik kazanım ve açıklamalarda belirtilen becerilere ilişkin görüş belirtmediği ancak sınıf içi uygulamalarında bu becerilere yönelik etkinlikler gerçekleştirmiş olduğu gözlenmiştir.

Ö3 ve Ö4 kodlu öğretmenin görüşleri incelendiğinde ise, 6. Sınıf seviyesinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkilendirilen zaman ve kronolojiyi algılama becerisini öğrencilere kazandırmayı hedefledikleri saptanmıştır. Ancak Ö4 kodlu öğretmenin yapılan

gözlemlerde bu beceriyi kazandırmaya ilişkin yalnızca takvim bilgisi edinme kategorisinde uygulamalara yer verdiği ve öğrencilerin bu becerilerinin gelişimini destekleyen diğer uygulamalara (tarih şeridi kullanma, kronolojik sıralama yapma vd.) ise yer vermediği belirlenmiştir. Ö1 ve Ö2 kodlu öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, 7. Sınıf seviyesinde “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkilendirilen kanıt kullanma becerisini öğrencilere kazandırmayı hedefledikleri yönünde görüş belirttikleri saptanmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde kazandırmayı hedefledikleri becerilere ilişkin bazı görüşleri şöyledir:

- Ö1 : *Kronolojik sıralama becerisi ancak kitabımız kronolojik sıralamayı o kadar farklı almış ki biz bile nasıl vereceğimizi bilemiyoruz. Harita okuryazarlığı, Osmanlı Devleti'nin fethettiği toprakları inceliyoruz, aşama aşama orada harita becerisi önemli. Osmanlı Devleti'ni anlatırken harita okuryazarlığı becerisi önemli küçük bir beyliğin büyük bir imparatorluğa dönüştüğünü ve sonra küçüldüğünü harita üzerinden veriyoruz. Kanıt kullanma, tarihi yapı veya tarihi bir eser gösterebiliriz. Kullanılan kılıçları göstererek bu becerilerini geliştirmeyi çalışıyoruz.*
- Ö2 : *Öncelikle zaman ve kronolojiyi algılama burada Osmanlı devletinin ne zaman kurulduğu tarihi gelişimi, tarihsel olayların takibi. İkincisi Kanıt kullanma, yaşadığı bölgedeki mahalledeki Osmanlı döneminden kalma çeşme cami veya köprü varsa onlardan örnekler veriyorum. Yeni Cuma Camisi Pontus'tan kalma bir kiliseydi gibi. Fatih Sultan Mehmet'in Trabzon'a geldiğinde ilk cuma namazını orada kılıyor, o döneme ait bir kanıt olarak bu örneği sınıfta çok kullanırım.*

Ö1 ve Ö2 kodlu öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, becerilere yönelik gerçekleştirdikleri uygulamaların genellikle öğretmen merkezli kaldığı, öğrencinin uygulamaya dâhil edilmediği anlaşılmaktadır.

- Ö4 : *En azından çocuklar müzeye gittiklerinde tarihi bir kalıntının karşısına geçtiklerinde veya tarihi bir objeyle karşılaştıklarında düşünebilmeli bu nedir? Nereden geldi? Nasıl bir katkı sunmuştur zamanında? Eleştirel düşünme becerisi kazandırıyoruz. Surların üzerinde 1000 yıl önce nasıl nöbet tutulduğu, oradaki zindanlarda nasıl yattıklarını hayal etsinler. Harita okuryazarlığı çok önemli. Empati kurdurmayı çok benimsiyorum.*
- Ö5 : *Zaman ve kronoloji algısının gelişebilmesi için tarih şeridi kullanmaya çalışıyorum. Haritada uygarlıkların kuruldukları yerleri tek tek ve sonra bir arada harita üzerinden göstermeye ve buldurmaya çalışıyorum. Dilsiz*

haritaları kullanıyordum önceden uygarlıkları buldurup farklı renklere boyatıyordum ancak bu dönem vaktimiz olmadı ve yapamadım bu etkinliği. Kesinlikle haritayı okuyabilsinler istiyorum. Kanıt kullanmada resimler, afişler gösteriyorum bir de akıllı tahtam olduğumda EBA'dan sunumlar videolar, sanal müze gezileri gerçekleştiriyordum. Kültür objelerini taşıyabilir nesneleri sınıfa da taşıyoruz. Araştırma becerisi de diyebiliriz. Kitapta sınırlı bir bilgi var ancak ben bu bilgiyi daha fazla öğrenmesi için bilgi kartları hazırlamasını istiyorum.

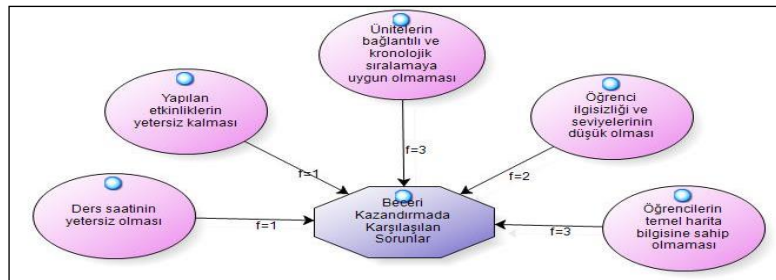
Ö6 : Geçmişle günümüzdeki durumu ayırt edebilmesini istedim.

Ö6 kodlu öğretmenin görüşü incelendiğinde, yalnızca değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik görüş belirttiği ancak öğrencilerin zaman ve kronoloji algılarının geliştirmeye yönelik görüş belirtmediği saptanmıştır. Araştırmacı tarafından yapılan sınıf içi gözlemlerde de Ö6 kodlu öğretmenin, bu beceriye yönelik uygulamalar gerçekleştirmediği; milat ve çağ kavramlarını öğrencilere tanıtmadığı; tarih şeridi ve tarih atlası ise kullanmadığı gözlenmiştir. 5. Sınıf “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” adlı ünitenin işleniş sürecinde öğrencilerin zamanı algılama ve zaman ifadelerini kullanmada sorunlar yaşadıkları gözlenmiştir. Sınıf içi uygulamada yaşanan duruma ilişkin bir örnek şu şekildedir:

Öğretmen öğrenciye ders kitabında Hitit Uygarlığı'nı okutur. Metinde verilen Milattan önce ifadesini MÖ şeklinde yazıldığı gibi okur. Öğretmen milattan önce şeklinde öğrenciyi düzeltti ancak milat ifadesini öncesinde vermedi. Ders kitabında yer alan tarih şeridi incelenmedi (17.10.2018 tarihli araştırmacı gözlem günlüğü)

4. 2. 5. 1. Öğretmenlerin Beceri Öğretiminde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Yapılan görüşmelerde becerileri kazandırmada öğretmenlerin ne tür sorunlar yaşadıkları da sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya yönelik verdikleri cevaplar Model 11'de sunulmaktadır.

Model 11. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanıyla ilişkilendirilen becerileri kazandırmada karşılaştıkları sorunlara yönelik görüşleri

“Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkilendirilen becerileri kazandırmada öğretmenlerin tamamının sorun yaşadığı tespit edilmiştir. Model 11’e göre, öğretmenlerin ünitelerin bağlantılı ve kronolojik sıralamaya uygun olmaması (f=3), öğrencilerin temel harita bilgisine sahip olmaması (f=3), öğrenci ilgisizliği ve öğrenci seviyelerinin düşük olması, ders saatinin yetersiz olması ve yapılan etkinliklerin yetersiz kalması kategorilerinde görüş belirttikleri görülmektedir. Karşılaşılan bu sorunlara ilişkin bazı öğretmen görüşleri ise şu şekildedir:

Ö2 : *Zaman ve kronoloji algılama gibi. Olaylar çok fazla olduğu için çocuk olayların sıralamasını yapamıyor. Tarihleri hatırlamıyor. Konular arasında çok kopukluk var. Bu zaman kavramı konusunda sorunlar yaşıyor.*

Ö2 kodlu öğretmen, çok fazla tarihi olayın olması ve içerik arasında bağlantı olmaması nedeniyle, zaman ve kronoloji becerisini kazandırmada sorun yaşadığını ifade etmektedir. Araştırmacı tarafından Ö2 kodlu öğretmenin sınıf içi uygulamalarının gözlemi boyunca, zaman ve kronolojiyi algılama becerisine yönelik kategorilere (Takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt etme, kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama, zaman şeridi oluşturma) yer vermediği gözlenmiştir. Ö2 kodlu öğretmenin görüşüne benzer şekilde Ö3 kodlu öğretmen de üniteler arasında kopukluklarının olması nedeniyle zaman ve kronoloji becerisini kazandırmada sorunlar yaşadığını ifade etmektedir.

Ö3 : *Kronolojide sıkıntı var. Kitapta konuların sıralanışı bizi zorluyor. Konular arasındaki geçişler sorunlu. Örneğin, Uygurlardan sonra İslamiyet’ in doğuşu yayılışına geçiyoruz. Selçukluya kısaca değinip Anadolu’nun fethine giriyoruz. Bu konular sıralanmadığı için Uygurlardan sonra Anadolu’ya dönüyoruz. Selçuklular Müslüman mıydı? Veya Türk müydü? Diyorlar. Çünkü arada İslamiyet’in doğuşu konusunu görüyorlar. Konu sıralaması bence elden geçirilmesi gerekiyor. İslamiyet’in doğuşu ve yayılışı din kültüründe de yer alan bir içerik. İlk Türk İslam devletlerinden alıp devam etsek daha güzel olur gibi kronoloji en azından oturur zihinlerinde.*

Ö2 ve Ö3 kodlu öğretmenler genellikle kronolojik sıralama yapma alt kategorisine ilişkin sorunlar yaşadıklarını ve bu sorunun ise programda ve 6 ve 7. Sınıf düzeyindeki ders kitaplarında yer alan içerikler arasındaki bağlantısızlık ve kronolojik kopukluktan kaynaklandığını ifade etmektedirler. Ö3 kodlu öğretmenin yapılan gözlemler boyunca yalnızca kronolojik sıralama yapma becerisine ilişkin uygulamaya yer verdiği

görülmektedir. Ancak bu uygulamanın öğretmen merkezli kaldığı, öğrencilerin yapılan etkinlikte aktif rol oynamadığı gözlenmiştir. Ö4 kodlu öğretmenin görüşü ise şöyledir:

Ö4 : Harita okuryazarlığında sorun yaşıyorum. Harita üzerinde göstermede sorun yaşıyorum bulamıyorlar. Haritayı tanımıyor, renkleri ayırt edemiyor ve bazı harita işaretlerini bilmiyorlar. Tabi baştan alıyoruz anlatıyoruz. Zaman ve kronoloji de sorun oluyor birde tarih çağları sıfırdan sonrası milattan sonra ve milattan öncesi geriye gidildikçe artması ve azalma gibi durumları algılamıyorlar. Kaçınıcı yüzyılın kaçınıcı yarıısı ve çeyreği gibi beceremiyorlar bunları. Bence yaş grubuyla alakalı öğrenememeleri.

Ö4 kodlu öğretmenin görüşü incelendiğinde, zaman ve kronolojiyi algılama becerisine ilişkin daha çok takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt etme, kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama alt kategorilerinde sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır. Araştırmacı tarafından sınıf içi yapılan gözlemlerde, Ö4 kodlu öğretmenin yalnızca takvim bilgisi edinme kategorisinde uygulamalara yer verdiği ve diğer alt kategorilere ilişkin uygulamalara ise yer vermediği gözlenmiştir. Ö5 kodlu öğretmenin görüşü ise şu şekildedir:

Ö5 : Harita okumada sorunlar var. Her ders etkinlik yapsam da çocuklar direnıyor. Geçmişteki bir yerin bugünkü yerini tarih atlaslarında bulduramıyorum. Ders saatinin yeterli olmaması ve sadece tarih şeridi kullanmamda zaman ve kronolojiyi oturtmada yeterli olmuyor sanırım. Dünyada var olan ilk insan, ilk zamanlar çok soyut kalıyor öğrenci zihninde canlandıramıyor

Ö5 kodlu öğretmenin görüşü incelendiğinde, derslerinde çeşitli uygulamalar yapmasına karşın öğrencilerin bir yerin konumunu bulmada zorlandıklarını ve bu durumun ise öğrencilerin isteksizliğinden kaynaklandığını ifade ettiği görülmektedir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde ise öğretmenin tarih ve coğrafya atlaslarından yararlandığı görülmüştür. Ancak öğrencilerin haritalar üzerinde bir yerin konumu bulamamalarında yalnızca öğrencilerin derse karşı ilgisizliğinin etken olmadığı saptanmıştır. S5 kodlu sınıfta öğrencilerin benzer tarih ve coğrafya atlasları kullanmadıkları, tarih atlaslarının çeşitli yayınevlerine ait olduğu ve öğrenci seviyelerine uygun olmadığı gözlenmiştir. Ayrıca 5. Sınıf seviyesi “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde özel bir yayınevine ait 5. Sınıf ders kitabında seviyeye uygun uygarlıklar haritasının olmaması, öğretmenin sınıfta üniteye ilişkin harita bulundurmamasının da öğrencilerin konum analizi

yapamamalarında etken olabileceği düşünülmektedir. Ö5 kodlu öğretmenin sınıfında yaşanan bir durum şöyledir:

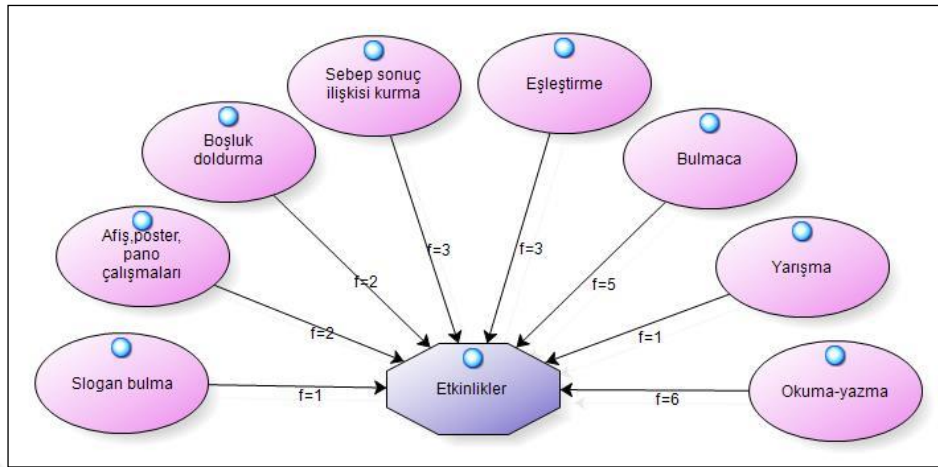
Tarih atlaslarınızdan İlkçağ Uygarlıklarını gösteren bir harita açın bakalım. Öğrencilerden bazıları bulamadıklarını söyler. Öğretmen bu seviyeye ve müfredata uygundur yazan hiçbir atlasın size uygun olduğunu düşünmüyorum. İçerikler tutmuyor. Size kaynakta önermemiz yasak. Birçoğunuzun atlası var ancak içerikler farklı ders kitabında desen harita diye bir şey yok zaman kaybediyoruz bu şekilde (19.10.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu)

Yaşanan bu durumun öğretmenin bir ders saatini verimli kullanamamasına neden olduğu görülmüştür. Benzer şekilde Ö6 kodlu öğretmenin sınıfında da öğrencilerin tarih ve coğrafya atlaslarının farklı yayınevlerine ait olduğu ve öğrenci seviyelerine ise uygun olmadığı gözlenmiştir. S6 kodlu sınıfta çoğu öğrencinin tarih ve coğrafya atlasına sahip olmadığı ve öğretmenin de sınıf ortamında içeriğe ilişkin haritalar bulundurmadığı saptanmıştır. Ayrıca Ö5 kodlu öğretmen görüşünde, zaman ve kronolojiyi algılama becerisini kazandırmada yalnızca tarih şeridi kullandığı ve çok fazla etkinlik gerçekleştiremediği ve bu durumun ise ders saatinin yeterli olmamasıyla alakalı olduğunu belirtmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde de öğretmenin, tarih şeridinden yararlandığı ancak öğrencilerin aktif olacağı uygulamalar gerçekleştirmede gözlenmiştir. Ayrıca Ö5 kodlu öğretmen, ilk insan ve ilk çağ konularının çok soyut kaldığını ve öğrencilerin zihninde bu dönemleri canlandıramadığını ifade etmektedir.

Araştırmacı tarafından yapılan sınıf içi gözlemlerde Ö6 kodlu öğretmene göre Ö5 kodlu öğretmenin daha fazla görsel kanıtlarla öğrencilerini karşılaştırdığı görülmüştür. Ancak düzenli olarak kanıta dayalı sorgulama etkinlikleri gerçekleştirmedikleri ve öğrencilerin sıklıkla günümüz örneklerinden hareketle geçmiş anlamlandırmaya çalıştığı görülmüştür. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkilendirilen becerileri kazandırmada yaşadığı bu soruna ilişkin Ö6 kodlu öğretmenin görüşü ise şöyledir:

Ö6 : Geçmişle günümüz arasında bağlantı kuramıyorum. Öğrenciye geçmiş kültürümüzden geleneklerden örnekler vermesini istiyorum. Mesela öğrenci yemek kültürümüze hamburger diyebiliyor. Eskiden gelinleri atla evlerinden alırlardı şimdi arabayla nedenini kavrayamıyor değişimi algılayamıyor.

4. 2. 6. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamındaki Ünitelerin İşlenişinde Kullandıkları Etkinliklere İlişkin Bulgular

Model 12. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında kullandıkları etkinliklere ilişkin görüşleri

Model 12’de sunulduğu üzere, “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde, öğretmenler en fazla okuma ve yazma (f=6) ardından bulmaca (f=5) etkinliklerini kullandıklarını belirtmektedir. Ayrıca öğretmenler neden-sonuç ilişkisi kurma, eşleştirme, afiş, poster ve pano çalışmaları, slogan bulma ve yarışma yapma gibi etkinliklerine de sınıf içi uygulamalarında yer verdiklerini belirtmektedirler. Ancak araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde öğretmenlerin slogan bulma, yarışma yapma gibi etkinliklere yer vermediği; bulmaca etkinliğinden ise yalnızca 2 ders saatinde Ö3 kodlu öğretmenin derslerinde kullandığı saptanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin görüşlerinde ifade etmediği etkinliklere (örnek verme, kanıtlama, empati yapma vd.) sınıf içi uygulamalarında yer verdikleri de gözlenmiştir. Bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

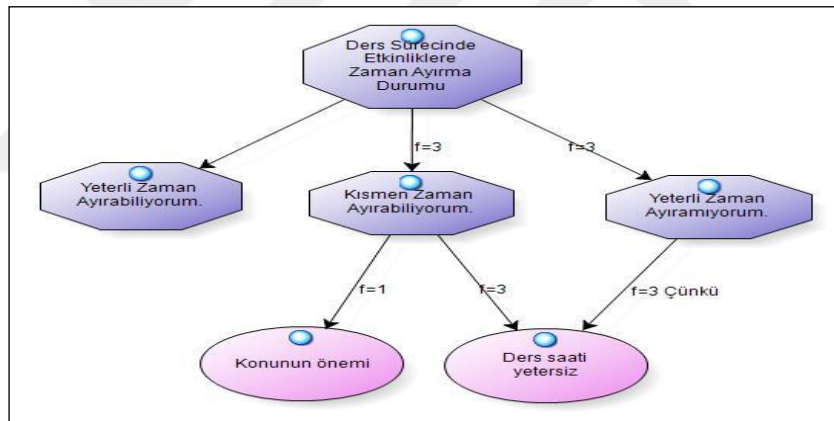
- Ö3 : *Bulmaca işimizi kolaylaştırıyor, eğlenceli oluyor. Boşluk doldurma sorularını kullanıyoruz. Derse karşı öğrencilerin ilgilerini çektiğini düşünüyorum. Okumada da istekli çocuklar kitapta yer verilen bölümleri. Sebep-sonuç ilişkisini hazırladığım sorularla ortaya koyuyoruz.*
- Ö4 : *Bulmaca etkinliği yapıyorum. Okuma-yazma yapıyoruz. Eşleştirmeyi çok yapıyorum, slogan bulmayı da yaptırıyorum. Zaten ders kitabımızda da yer almaktadır. Başlık bulma gibi etkinlikler yapıyorum. Bazı öğrencilere sıkıcı geliyor bazılarına ilgi çekici geliyor. Özellikle bu kazanımlar sebep-sonuç ilişkisi çıkarma konusuna çok müsait sık sık bu etkinlikten faydalaniyorum. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir mutlaka sebep vardır. Olayların birden*

fazla sebep ve sonucu vardır ve her olay birçok kişiyi etkiler bunları ortaya koymaya çalışıyoruz bu tarz etkinliklerle.

Ö5 : *Eskiden çalışma kitapları vardı onu kaldırdılar. Şimdi ders kitaplarında konuyla alakalı etkinlik varsa o etkinlikleri yaptırıyorum. Konu anlatırken öğrenciler için bir dinlenmede oluyor. Bulmaca varsa yaptırıyorum. Biraz yazdırıyorum, biraz okutuyorum. Boşluk doldurma, afiş ve poster yaptırma gibi şeyler kitaba konulursa onları da yaptırım. Kitap haricinde ekstra hazırlıyorum ancak dosyalarım da kalıyor yaptırabiliyorum. Sınıfa taşımak zor geliyor. Uygulamıyorum.*

4. 2. 6. 1. Öğretmenlerin Sınıf içi Uygulamada Etkinliklere Zaman Ayırma Durumlarına İlişkin Bulgular

Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında etkinlik sürecine yeterli zaman ayırma durumlarına yönelik görüşleri de alınmıştır. Öğretmen görüşleri kategorilendirilerek Model 13'te sergilenmiştir.

Model 13. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında etkinliklere zaman ayırma durumlarına ilişkin görüşleri

Model 13'e göre, etkinlik sürecine öğretmenlerin tamamının yeterli zaman ayıramadığı; bazı öğretmenlerin kısmen zaman ayırabildiği; bazı öğretmenlerin ise yeterli zaman ayıramadıkları yönünde görüş belirtmiş oldukları saptanmıştır. Öğretmenlerin görüşleri incelendiğinde, genellikle ders saatlerinin yetersiz olması nedeniyle, etkinlik sürecine yeterli zaman ayıramadıkları anlaşılmaktadır.

Bazı öğretmenlerin belirtmiş oldukları görüşleri şu şekildedir:

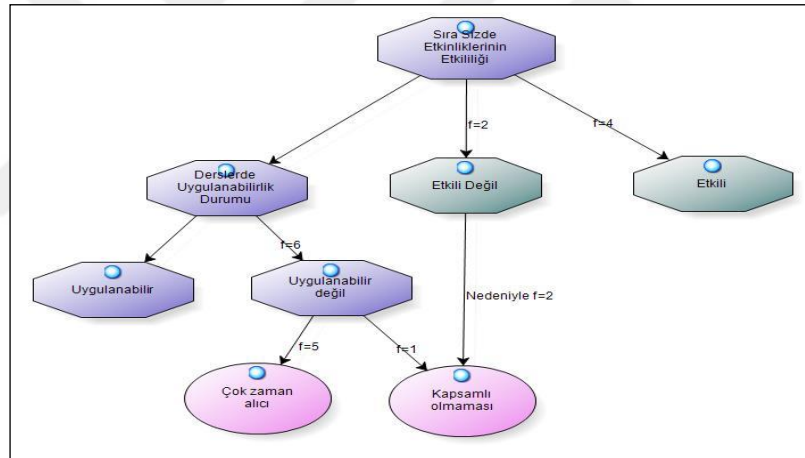
Ö5 : *Her ders sürecinde yaptırabiliyorum ancak bir tanesini belki yaptırabiliyorum. Ders saati az geliyor bize. Örneğin bu üniteye ayrılan süreyi ben aştım. Çok daha kısa sürelerde bitirebilirdim. Ben zorluk*

yaşayacağımı düşündüğüm için zaman harcadım. Bugün oyun oynatayım, sınıfa şöyle bir etkinlik düzenleyeyim dersem sanki yetiştiremeyebilirim gibi geliyor konuları.

Ö6 : *Bir ders süreci içinde yeterli zaman ayıramadığımı düşünüyorum. Çünkü yetiştirme kaygısı var. Bu konuda gecikirsem diğer üniteye geç kalmış olacağım. Bazen sınıf çok dağınık oluyor. İlgiyi toplayamıyorum. İlgiyi toplayayım derken bakıyorum zaman yeterince geçmiş oluyor. Ev ödevi veriyorum kitaptaki bazı etkinlikleri.*

4. 2. 6. 2. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamında Ders Kitaplarında Yer Verilen Etkinliklerin Etkililiği ve Uygulanabilirliğine İlişkin Bulgular

Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde sosyal bilgiler ders kitabında yer verilen Sıra Sizde etkinliklerinin etkililiği ve bir ders sürecinde uygulanabilirliğine yönelik görüşleri de sorulmuştur. Öğretmen görüşleri Model 14'te sergilenmiştir.

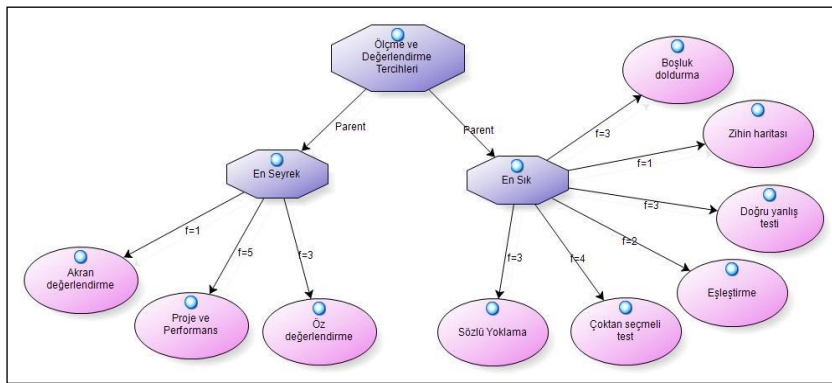
Model 14. Öğretmenlerin sıra sizde etkinliklerinin etkililiği ve uygulanabilirlik durumuna ilişkin görüşleri

Model 14'e göre, bazı öğretmenlerin 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki Sıra Sizde etkinliklerini etkili bulduğu (f=4); bazı öğretmenlerin ise bu etkinlikleri kapsamlı olmaması gerekçesiyle etkili bulmadığı (f=2) yönünde görüş belirttikleri saptanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin tamamının Sıra Sizde etkinliklerinin kapsamlı olmaması ve çok zaman alıcı olması nedeniyle, bir ders saatinde uygulanabilir olmadığı yönünde görüş belirttikleri görülmüştür. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde de öğretmenlerin ders kitabında yer alan etkinlikleri öğrencilere genellikle ev ödevi olarak verdikleri gözlenmiştir. Ders kitabında yer alan etkinliklerin

etkililiği ve uygulanabilirliği hakkında bazı öğretmenlerin belirtmiş oldukları görüşleri şöyledir:

- Ö1 : Sıra sizde etkinliklerinin bazıları seviyeye uygun. Konunun esas noktalarını verenler var onları özellikle yaptırıyorum. Bazıları seviyeye uygun değil. Ama genel olarak beğendim ve etkili olduğunu düşünüyorum.
- Ö2 : Bence doyurucu içeriklere sahip değil ve sınıf içinde zaman problemi de yaşadığımız için hepsini sınıf içerisinde uygulayamıyorum. Ev ödevi veriyorum o zaman da zaten öğrenci kendisi değil de hazır bilgiyi alıp kullanıyor, başarılı olmuyor. Hayır, uygulanabilir olduğunu düşünmüyorum. Çünkü öğrencilerin isteksiz olması etkinliğin konuyu tam anlamıyla kapsamaması, zaman sıkıntısının olması sınıfta uygulanmasını zorlaştırıyor.
- Ö5 : Etkinlikler hoşuma gidiyor ancak çok başarılı olmuyor öğrenciler. Bu etkinlikleri ödev verdiğimde çok iyi cümleler kuruyorlar, dolduruyorlar Ama uygulanabilir değil, ders süresinde çok uzun geliyor. Genellikle ev ödevi verdim. Bazı öğrencilerin sınıfta etkinliği açıklamalarına izin verdim.
- Ö6 : Bence çok düz etkinlik gibi değil, düşündürücü değil. Öğrenci metindeki bilgiyi okuyacak ve alta geçirecek gibi. Biz özel bir yayınevini kullanıyoruz 5. sınıflarda kitabın renkleri bile çok cansız dikkat çekmiyor. Öğrencinin yapabileceği seviyede evet, ama farklı bir şeyler olmalı daha eğlenceli uğraştırıcı olabilir.

4. 2. 7. Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamında Tercih Ettikleri Ölçme ve Değerlendirme Tekniklerine İlişkin Bulgular

Model 15. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında tercih ettikleri ölçme ve değerlendirme tekniklerine ilişkin görüşleri

Model 15'te görüldüğü üzere, öğretmenlerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında tercih ettikleri ölçme ve değerlendirme teknikleri en sık ve en seyrek tercih edilme durumuna göre değerlendirilmiştir. Model 15'te verilen yüksek frekans değerleri

incelendiğinde, öğretmenler en fazla çoktan seçmeli test ($f=4$) ardından sözlü yoklama ($f=3$), boşluk doldurma ($f=3$) ve doğru yanlış testi ($f=3$) tercih etmektedirler. Bazı öğretmenlerin eşleştirme ve zihin haritası gibi ölçme ve değerlendirme tekniklerini de sınıf içi uygulamalarında kullandıkları yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Öğretmenler tarafından bu tekniklerin sık tercih edilme nedenleri şunlardır:

1. Ulusal sınavların test olması ve çoktan seçmeli test türünün öğrencilere ön hazırlık yapabilme imkânı sunması,
2. Klasik tekniklerin öğrenciyi kısa sürede değerlendirebilmeye imkân tanınması,
3. Klasik ölçme ve değerlendirme tekniklerini uygulamanın kolay olması ve doğrudan öğrenciden dönüt alabilmeye olanak tanınması.

Öğretmenlerin en seyrek ise proje ve performans ($f=5$) ardından öz değerlendirme ($f=3$) ve akran değerlendirmesini tercih etmiş oldukları saptanmıştır. Öğretmenlerin tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerini seyrek tercih etme nedenleri ise şunlardır:

1. Tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerinin uzun zaman alması,
2. Tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerinin ön hazırlık gerektirmesi,
3. Proje ve performansların genellikle veliler tarafından yapılması,
4. Öğrencilerin ürün ortaya koyamaması,
5. Öğrencilerin kendilerini ve akranlarını değerlendirebilecek seviyede olmaması.

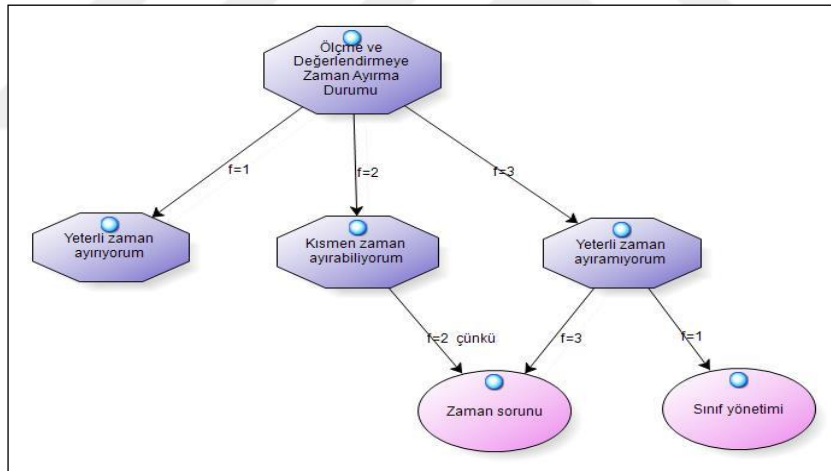
Genel olarak öğretmenlerin bu öğrenme alanına ilişkin tamamlayıcı ölçme ve değerlendirme tekniklerine göre klasik ölçme-değerlendirme tekniklerini daha fazla tercih etmiş oldukları belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde 5, 6 ve 7. Sınıf düzeyinde öğretmenlerin sıklıkla klasik ölçme-değerlendirme tekniklerini kullandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Yapılan görüşmelerde bazı öğretmenler görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

- Ö1 : *En fazla geleneksel ölçme değerlendirme yaklaşımlarını kullanıyorum. Doğru-yanlış, çoktan seçmeli sorular, eşleştirme gibi. Konuya göre değişiyor bazı sorularda boşluk doldurma yapamıyorsunuz. Bazı kronolojik konularda eşleştirme güzel gidiyor. Sözlü yoklama gidiyor bazılarında. En az tamamlayıcı ölçme, öz değerlendirme gibi. Uzun zaman aldığı için kullanmıyorum.*
- Ö3 : *En fazla çoktan seçmeli testler ve boşluk doldurma, doğru yanlış testleri. Çoktan seçmeli testi kullanıyorum. Çünkü ulusal sınavlara yönelik bir ön hazırlık olsun diyorum. Nasıl okunur, nasıl çözülür bu tarz soruları bundan dolayı kullanıyorum. Boşluk doldurmada da yukarıda kavramları yazdığımız için yaparken zorlanmadıkları değerlendirme yöntemleri oluyor.*

Ö6 : Eşleştirme, soru-cevap, boşluk doldurma ve çoktan seçmeli gibi bunları uyguluyorum genelde. Akıllı tahtada yer alan etkinlikler genelde bunlardan oluşuyor. Ben akıllı tahta üzerinde etkinlik yaptırıyorum. Hem de kolay geliyor, bir ders sürecinde yapılabilecek türden zaman almıyor ve anında öğrenciye yanlış yaptığında düzeltme imkânı verebiliyorum. En az akran değerlendirmesi, öz değerlendirme, proje gibi şeyler kullanıyorum. Bunlar çok zaman alıcı ve hazırlık yapmamı gerektiriyor öğrenciye yaptırsam geri dönüt alamıyorum takibini yapamıyorum açıkçası.

4. 2. 7. 1. Öğretmenlerin Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamında Ölçme ve Değerlendirme Etkinliklerine Zaman Ayırma Durumlarına İlişkin Bulgular

Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında her dersin sonunda ölçme ve değerlendirme etkinliklerine yeterli zaman ayırma durumlarına yönelik görüşleri de alınmıştır. Öğretmen görüşleri Model 16’da sergilenmiştir.

Model 16. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında ölçme ve değerlendirme etkinliklerine zaman ayırma durumlarına ilişkin görüşleri

Model 16’da sunulduğu üzere, öğretmenlerin ölçme ve değerlendirmeye yeterli zaman ayıramadıkları (f=3); kısmen zaman ayırabildikleri (f=2) ve zaman ayırabildikleri (f=1) yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Yalnızca 1 öğretmenin ise sınıf yönetimini sağlamada sorun yaşaması gerekçesiyle, ölçme-değerlendirmeye yeterli zaman ayıramadığı yönünde görüş belirttiği görülmektedir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde de öğretmenlerin her dersin sonunda ölçme-değerlendirme etkinliklerine

yeterli zaman ayıramadıkları belirlenmiştir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında ölçme-değerlendirmeye her ders yeterli zaman ayırdığını ifade eden Ö4 kodlu öğretmen,

Ö4 : Dersin sonunda kitapları kapattırıp belli sorular soruyorum. Her ders sonunda mutlaka değerlendirme yaptırıyorum. Ne kadar anlaşıldı ne kadar anlaşılmadı yokluyorum sonra doğrusunu öğrenciye aktarmaya çalışıyorum.

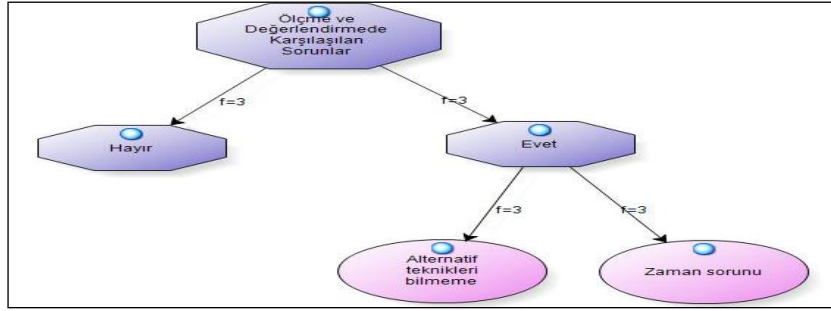
Şeklinde her dersin sonunda ölçme-değerlendirmeye yeterli zaman ayırdığını ve ardından dönüt ve düzeltmelere yer vermiş olduğunu ifade etmektedir. Ancak araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde Ö4 kodlu öğretmenin bazı ders saatlerinde ölçme-değerlendirme etkinliklerine yer vermediği belirlenmiştir. Ayrıca Ö4 kodlu öğretmenin derslerinde ölçme-değerlendirme etkinliklerinin ardından dönüt ve düzeltme aşamalarını ise uygulamadığı saptanmıştır. Bazı öğretmenler görüşlerini şu şekilde belirtmiştir:

- Ö1 : Eğer konunun bütünlüğü bitmişse yapıyorum. Her ders olmuyor zaman sorunu var.*
- Ö2 : Hayır, her dersin sonunda ayıramıyorum. Çünkü zaman sıkıntısı yaşıyorum. Bütünlük olması için üniteyi bitirdikten sonra genel bir ölçme ve değerlendirme yapıyorum.*
- Ö3 : Her dersin sonunda ayıramıyorum öğrencilerin çokça merak ettiği bolca soru sorduğu derslerde uygulama yapmaya zamanım yetmiyor.*
- Ö6 : Hayır, yeterli zaman ayıramıyorum. Her dersin sonunda değil de konu tamamen bittiğinde genel bir değerlendirme yapıyorum. Zamanında yetiştiremem konuları ve ayrıca öğrencilerin de bazen dikkatleri dağınık oluyor, sınıf yönetimi sıkıntılı oluyor. Gerçekleştiremiyorum.*

Görüldüğü üzere, öğretmenler her dersin sonunda ölçme-değerlendirmeye zaman ayıramadıklarını ve genellikle ünitelerin tamamlanmasının ardından genel bir ünite değerlendirmesi gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler.

4. 2. 7. 2. Öğretmenlerin Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamında Ölçme ve Değerlendirme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamında ölçme ve değerlendirme sürecinde ne tür sorunlar yaşadıkları da sorulmuştur. Öğretmenlerin bu soruya yönelik verdikleri cevaplar Model 17’de sergilenmiştir.

Model 17. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanı kapsamında ölçme ve değerlendirmede karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri

Model 17 incelendiğinde, bu öğrenme alanı kapsamında ölçme-değerlendirmede bazı öğretmenlerin sorun yaşadıkları (f=3); bazı öğretmenlerin ise sorun yaşamadıkları (f=3) yönünde görüş belirtmiş oldukları görülmektedir. Bazı öğretmenler ölçme ve değerlendirmeye ilişkin alternatif teknikleri bilmemelerinden ve ders süresinden kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını ifade etmektedirler. Bazı öğretmenlerin karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri şu şekildedir:

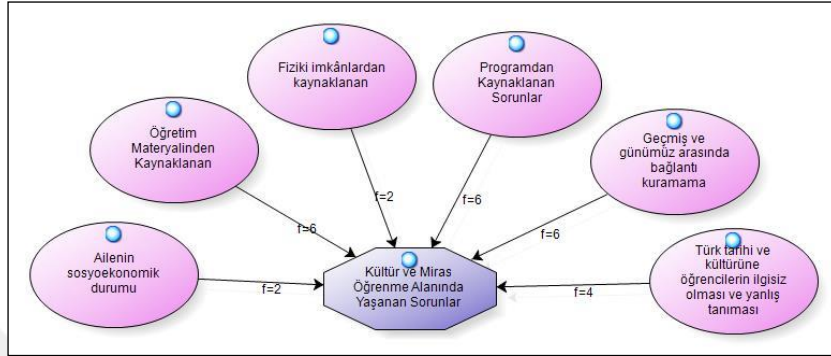
- Ö5 : Her öğrenciye bu yöntemleri uygulayamıyoruz. Bazılarını nasıl uygulayacağımı bile bilmiyorum. Konu içeriği fazla zaman az dolayısıyla sınıfta bütün öğrencileri kapsayacak bir ölçme ve değerlendirme sistemi uygulayamıyorum.
- Ö6 : Zaman konusunda problem oluyor. Bu nedenle klasik yöntemler dışına çıkamıyorum. Yapılandırılmış grid gibi teknikler var. Daha önce hazırlamadım ve öğrencilere dağıtmadım bilmiyorum. Öz değerlendirme ve akran değerlendirmesi bunlar çok zaman alır.
- Ö3 : Ölçme değerlendirmede ev ödevi vermek yerine zaman olsa da keşke yapabilirsem. Ev ödevinde benim kontrolümün dışına çıkıyor. Evde mi yaptırıyor ? Arkadaşından mı alıyor? Kestiremiyorum. Bir de bazı tekniklerde sorun yaşıyorum. Elimizde nasıl uygulayacağımıza dair bir rehber olmalı.

Bu öğrenme alanı kapsamında sorunla karşılaşmadığını ifade eden öğretmenler ise görüşlerini şöyle ifade etmektedirler:

- Ö1 : Artık o kadar çok kaynaklar var ki elimizde herhangi bir sorun yaşamıyorum.
- Ö4 : Hayır yaşamıyorum. Akıllı tahta yetiyor.
- Ö6 : Herhangi bir sorun yaşamıyorum. Akıllı tahtamızda, Morpha Kampüs'te güzel değerlendirmeler var.

4. 2. 8. “Kültür ve Miras” Öğrenme Alanı Kapsamında, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Karşılaştıkları Sorunlara İlişkin Bulgular

Sosyal bilgiler öğretmenleriyle yapılan görüşmelerde “Genel olarak “Kültür ve Miras” öğrenme alanında karşılaştığınız sorunlar nedir? Sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya ilişkin öğretmen görüşleri kategorilendirilmiş olup Model 18’de sergilenmiştir.

Model 18. Öğretmenlerin genel olarak kültür ve miras öğrenme alanında karşılaştıkları genel sorunlara ilişkin görüşleri

Model 18’de görüldüğü üzere, genel olarak bu öğrenme alanında, öğretmenlerin tamamı (f=6) öğretim programı, öğretim materyalinden kaynaklanan sorunlar ile tarihsel ve kültürel içeriğin öğretiminde geçmiş ve günümüz arasında bağlantı kurmada birtakım sorunlarla karşılaştıklarını belirtmektedir. Ayrıca öğretmenlerin, Türk tarihi ve kültürüne öğrencilerin ilgisiz olması ve yanlış tanınmasından (f=4), ailenin sosyoekonomik durumundan (f=1) ve fiziki imkânlardan kaynaklanan birtakım sorunlarla karşılaştıklarına ilişkin görüş belirttikleri de görülmüştür. Öğretim programı ve öğretim materyallerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin bulgular ayrı ayrı modellerde (Bkz. Model 19 ve Model 21) sergilenmiştir. Geçmiş ve günümüz arasında bağlantı kurmada; öğrencilerin Türk tarihi ve kültürüne ilgisiz olması ve yanlış tanınmasından; ailenin sosyoekonomik durumu ve ayrıca fiziki imkânlardan kaynaklanan sorunlara ilişkin bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

Ö1 : Maalesef çocuklarımıza genel olarak Tarih konuları sıkıcı geliyor ve ilgi duymuyorlar. Tarihlerine karşı çekilen filmler ya da farklı ortamlarda farklı düşünceleri dinlemelerinden dolayı çok önyargılılar ve tarihimizi ve kültürümüzü yanlış tanıyorlar. Özellikle bazı diziler örneğin Muhteşem Yüzyıl çocukları derinden etkilemiştir. Anlatıyoruz ama öğrenci izlediğinden örnekler veriyor ama şu bölümde şöyleydi gibi. Benim anlattıklarım oturmuyor onun zihninde. Teknolojinin olumsuz yanları çocuklarımızı çok etkiledi. Gelenek ve göreneklerimizi tanıtamıyoruz. Yabancı kültürlerin ve dizilerin tesiri yüksek.

Ö2 : Çocuk geçmişteki zamanla günümüzdeki zaman arasında bağlantı kuramıyor. Geçmişteki olayları günümüzde ki şartlara göre değerlendirmeye çalışıyor ve yanlış yapıyor. İşte bu nedenle zaman ve mekân yanılgısına düşüyor doğru algılamıyor. Örnek vereyim coğrafi keşifler olurken Osmanlı devleti deniz savaşında başarısız oldu çünkü okyanuslara dayanıklı gemiler yapılmadı, gemiler o zaman neden büyük değildi. Bugün büyük gemiler yapılıyor diyor işte o dönemin şartlarıyla değerlendirmiyor. Öğrenciler için tarih konuları çok sıkıcı genel bir ilgisizlik var. Ayrıca gelenekler ve göreneklerin günümüzde yaşatılmamasından dolayı yaşam biçimi olarak benimseyememiş tamamen televizyon ve yayınlanan tarihi dizilerden ve sosyal medyadan dolayı bu değerlerden uzak yaşıyorlar ve çevresinden de örnekler göremediği için kendisi de bu kültürü öğrenemiyor ve yaşatamıyor.

Ö1 ve Ö2 kodlu öğretmenler, öğrencilerinin Türk tarihi ve kültürünü yanlış tanımlarında ve önyargılı olmalarında Televizyon dizilerinin etkili olduğunu ve bu durumun ise Türk tarihi ve kültürüne ilişkin ünitelerin öğretimini zorlaştırdığını ifade etmişlerdir. Bu görüşün aksine, Ö1 kodlu öğretmen gerçekleştirdiği derse giriş etkinliklerine yönelik görüşlerinde ise dikkat çekme aşamasında tarihsel dizilerden örnekler sunarak öğrencilerin derse karşı dikkatini çektiğini belirtmiştir (Bkz. Model 3)

Ö3 : Yaşam tarzı olarak çadırdaki yaşam deyince çocuklar onu kumsala gittikleri, yaz tatilini geçirdikleri bir yer gibi algılıyor. Öğrenci kendi yaşantısını geçmişe taşıyor o zamanki şartla düşünemiyor. İpek yolunu asfalt ve karayolu zannediyorlar mesela. Yol deyince bugün aklına gelen beton asfalt yolu. Öğrenci böyle değerlendiriyor geçmiş. Moğolların kaybolup gittiğini sanıyorlar bugün varlar diyoruz ama Cengizhan'ın yaşam tarzının sürdüğünü düşünüyorlar. Moğollar hala bize saldırıyorlar mı diyorlar.

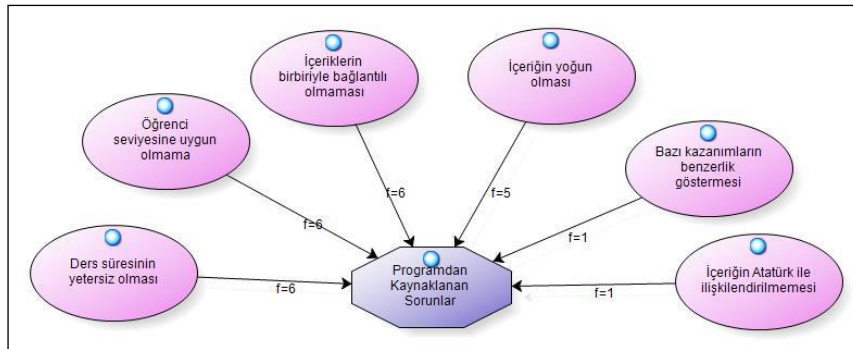
Ö4 : Çağımız iletişim çağı ve global bir Dünya'da yaşıyoruz. Artık çocuk bir tıkla her yeri gezebiliyor. İlgi alanı teknolojiye ve tablette onu alıp, 40 dakika içinde geçmişe götürüp ve getirmekte zorlaşıyor. Biraz kalıcı olsun diye şöyle yapıyorum. Mesela çamurdan kil tablet yaptırmıştım. Çivi yazısı gibi yazı yazdırmıştım. Öğrenciler benim evde var diyor, bugünkü tableti anlatıyor. Kadeş antlaşmasını anlatırken kullanıyorum. Öğrenci demek çivi yazısını böyle yazıyorlarmış insanlar diyor, aklında bir şeyler oluşuyor.

Ö5 : Öğrenciler bugünkü teknoloji nedeniyle geçmişe gidemiyor. Telefon, tablet ve bilgisayar bunlarda eğlendikleri, takip ettikleri şeyler ile bizim aktardıklarımız arasında hiçbir bağlantı yok. Ben bu ilkçağ tarihini öğrenirken benim izlediğim taş devri çizgi filmi bana esin kaynağı oluyordu ancak bugün taş devrini de değiştirmişler onda da teknoloji var. Artık öğrenciyi geçmişe

götüremiyorum. Geçmiş hayal edemiyor. Plastik yok muydu geçmişte biz atıyoruz ya orada yok muydu? Diyor. Tekerlek ve yazıyı bulmadık, çocuklar otoyol diyor. Teknoloji beyinlerini durduruyor resmen. Kontrollü kullanıramıyoruz.

Ö6 : Öncelikle öğrencilerimin seviyesi oldukça düşük genel olarak okulumuzun yer aldığı mahalle de ekonomik bakımından düşük gelirli aileler yaşıyor. Konuları idrak etmekte güçlük yaşıyorlar. Öğrenciyi geçmişe götürmek çok zor. Onlar bu çağın teknoloji çocukları. Geçmiş zihninde kurgulayamıyor. Geçmişte de şuanki gibi her imkân var zannediyorlar. Uygarlıkların bir zamanlar var olduğunu, belirli yaşam tarzlarına sahip olduğunu anlatıyoruz ama halen bu uygarlıklar yaşıyor mu? Diyor ya geçmişe gidiyor orada kalıyor günümüzle bağlantıyı koparıyor ya da geçmişe hiç gidemiyor günümüzden örnekler sunabiliyor. Değişimi algılayamıyor öğrenci. Öğrenciye örf ve adetlerimizden örnekler sunmasını istiyorum, söyleyemiyor. Geçmiş hayal edemiyorlar soyut kalıyor gerçekten o uygarlıkların yaşayıp yaşamadıklarını idrak edemiyorlar. Elektrik yoktu eskiden. İnsanlar ne yapıyordu ne ile aydınlanıyordu arabalar yoktu nasıl ulaşımlarını sağlıyordu? Tahmin yürütemiyorlar. Tekerlek bulunmadı ama asfalt yol vardı, diyor. Günümüz şartlarıyla değerlendiriyor.

Genel olarak öğretmenler, Türk tarihi ve kültürüne karşı öğrencilerin ilgilerini çekemediklerini, öğrencilerin geçmiş yaşam biçimlerini günümüz örneklerinden hareketle değerlendirmeye çalıştıklarını ve bu sorunlarında öğrencilerin kontrolsüz teknoloji kullanımlarından kaynaklandığı yönünde görüş belirtmektedirler. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanında öğretim programından kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri kategorilendirilmiş olup Model 19’da sunulmuştur.

Model 19. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanında öğretim programından kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri

Model 19'a göre, öğretmenler en fazla ders sürelerinin yetersiz olması (f=6); "Kültür ve Miras" öğrenme alanı kapsamındaki içeriğin öğrenci seviyesine uygun olmaması (f=6); bu öğrenme alanında kronolojik olarak içeriklerin birbiriyle bağlantılı olmaması ve sunulan içeriğin yoğun olmasından (f=5) kaynaklanan sorunlarla karşılaştıklarını ifade etmektedirler. Ayrıca bazı öğretmenler içeriğin Atatürkçülük konuları ile ilişkilendirilmemesi ve 5. Sınıf seviyesinde kazanımların benzerlik göstermesinden kaynaklanan sorunlarla da karşılaştıklarını belirtmektedirler. Öğretim programından kaynaklanan sorunlara ilişkin bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

- Ö1 : *Bizim zamanımızda tarihi çok güzel öğrendiğimi düşünüyorum. Biz Osmanlı kuruluşundan başlıyorduk, padişah padişah ilerliyorduk. Şimdi bir karışıklık var şimdi denizlerdeki fetihlerden başlıyorsun, bitiriyorsun. Bu defa karadan ele alıyoruz. Çocuklar kavrayamıyor. Ders saati yeterli değil. Çünkü olayı anlatman gerekiyor, ıslahatlardan bahsediyor yalnızca bir ıslahat ama ona gelene kadar neler oldu onu ifade etmek gerekiyor*
- Ö2 : *İçerik bakımından çok konu yer alıyor. Siyasi olaylar, kültürel konular var. Bunlarla bağlantı kuramıyor çocuklar. Bu konuları kısıtlı bir zamanda anlatmamız isteniyor. Mesela Osmanlı fetih siyasetinden örnek verirken bir sonraki konuda Avrupa'daki gelişmelerden bahsediyoruz dolayısıyla çocuk bir konudan çıkıp farklı bir konuya giriyor ve ikisi arasında bağlantı kuramıyor. Sonra tekrar Osmanlı'ya geri dönüyor ıslahat hareketlerine başlıyoruz en sonda kültür, sanat ve estetik anlayışı var bunun içinde en başa tekrar dönüyoruz. Öğrenci konuları birbirine karıştırıyor. Çok fazla konu var zamanda kısıtlı, az zamanda çok fazla konu vermeye çalışıyoruz öğrencilerin yeterince öğrendiğini düşünmüyorum.*

Ö1 ve Ö2 kodlu öğretmenler Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinden itibaren yaşanan gelişmelerin kronolojik sıralamaya uygun olmaması nedeniyle, ünitelerin işlenişinde sorun yaşadıklarını ifade etmektedirler.

- Ö3 : *Kazanım sayısı az olmasına rağmen alt başlık sayısı fazla, konuların sıralanışında problem var. Sorun yaşıyorum. Mesela Orta Asya Türk devleti peşine İslamiyet'in doğuşu peşine Malazgirt'e geldiği zaman karışıklık oluyor. Orta Asya'dan alıp hiç sırayı bozmadan ilk beyliklere kadar gelse bozulmamış olur. Orta Asya Türk devletlerine ait özellikleri biraz sınırlandırmak daha çok günlük yaşamdan örneklerle yer verilirse daha güzel olur. Haçlı seferleri çok ayrıntılı girmiyor. Ama deneme sınavlarında karşılarına geliyor. Ayrıntılı bahsediyorum. İşlemeyince de konuyu dikkate almamış gibi*

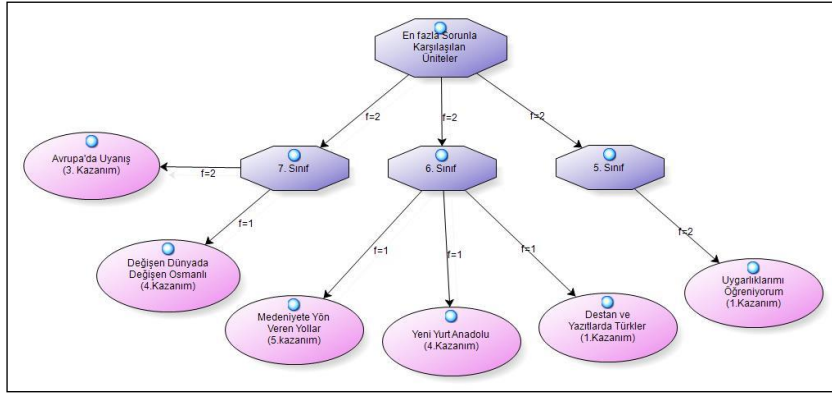
gözüküyoruz, böyle bir sorun var. Birbirine benzer konular birleştirilmeli bence ağırlıklı olarak Türklerin Anadolu'daki varlığından bahsedilmeli. Biz çok şey öğretmek istiyoruz ama öğretemiyoruz.

- Ö4 : *Çocukların yaş düzeylerinin elverişli olmaması, kavramların ve içeriğin seviye üstü olmasından dolayı içeriği anlatmada sıkıntı yaşıyorum. Türk tarihinde konular kopuk eskiden de böyleydi bir anda Malazgirt'i işlerken Çaka Beyliği'ne geliyorsun. Her konunun Atatürk ilkeleriyle ilişkilendirilmesi vardı. Artık o yeterince yok benim genel sorunum bu.*

Görüldüğü üzere, Ö3 ve Ö4 kodlu öğretmenler Türk tarihinde yaşanan önemli olayların birbiriyle bağlantılı olmaması ve içeriğin kronolojik sıralamaya uymamasından kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını ifade etmektedirler.

- Ö5 : *Öğrenci seviyesine göre birinci kazanım çok fazla bunu basitleştirmenin yollarını bulmamız lazım ilkçağdan başlayarak üstüne koyarak gitmek güzel 6. Sınıf bu sene çok zor oldu. 7. Sınıf ise çok yoğun.*
- Ö6 : *5. Sınıf öğrencilerine Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarını anlatmakta çok zorlanıyorum. Bu konunun 5. Sınıfın yeri olduğunu düşünmüyorum, çok seviye üstü kalıyor. Öğrenci zamanı algılamıyor milattan önce ve milattan sonra her şey birbirine karışıyor. Çok fazla kavram var daha öğrencilerim telaffuz edemiyor ki bu kavramları anlayabilsinler. Bende keyif almıyorum böyle olunca bir an önce bitsin bu konu, diğer konuya geçeyim diye bakıyorum. Son ünite de tekrar gibi. Sanki diğer kazanımların tekrarı gibi doldurma bir kazanım.*

Ö5 ve Ö6 kodlu öğretmenler ise 5. Sınıf "Kültür ve Miras" öğrenme alanında 1. Kazanımın karşılığı olan "Uygarlıklarımı Öğreniyorum" adlı ünitenin öğrenci seviyesinin üstünde olduğu yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmenlere "Kültür ve Miras" öğrenme alanı kapsamında en fazla sorun yaşadıkları ünite ve kazanımlara ilişkin görüşleri de sorulmuştur. Bu soruda öğretmenlerin, sınıf içi uygulamada araştırmacı tarafından gözlemi yapılan sınıf seviyesine göre cevap vermeleri istenmiştir. Öğretmen görüşleri Model 20'de sergilenmektedir.

Model 20. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanında en fazla sorunla karşılaştıkları ünitelere ilişkin görüşleri

Model 20'ye göre, 5. Sınıf seviyesinde sınıf içi gözlemi yapılan Ö5 ve Ö6 kodlu öğretmenler en fazla “Uygarlıklarımı Öğreniyorum” ünitesinde (1. Kazanım) sorun yaşadıklarını ifade etmektedirler. Öğretmenler bu ünite, öğrencilerin geçmiş ve bugünü algılayamaması ve kazanımın öğrenci seviyesinin üstünde olmasından dolayı sorun yaşadıklarını belirtmektedir. Ö3 kodlu öğretmen ise tarihsel olayların kronolojik sıralanmamasından dolayı 6. Sınıf seviyesinde en fazla “Destan ve Yazıtlarda Türkler” (1. Kazanım) ve “Yeni Yurt Anadolu” ünitesinde (4. Kazanım) sorunla karşılaştığını ifade etmiştir. Ö4 kodlu öğretmen ise ticaret yollarının kültürel ve sosyal hayat üzerindeki etkilerinin öğrenciler tarafından sınıflandırılmaması nedeniyle en fazla “Medeniyete Yön Veren Yollar” ünitesinde (5. Kazanım), sorun yaşadığını belirtmiştir. Ö1 ve Ö2 kodlu öğretmenler ise 7. Sınıf seviyesinde Osmanlı Devleti’ne yönelik gelişmelerin ardından bu üniteyle bağlantı kurulamaması ve öğrencilerin Rönesans ve Reform kavramlarını algılayamaması nedeniyle en fazla “Avrupa’da Uyanış” ünitesinde (3. Kazanım) sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca Ö2 kodlu öğretmen içeriğin kapsamlı olması nedeniyle, “Değişen Dünya’da Değişen Osmanlı” ünitesinde de (4. Kazanım) sorunla karşılaştığına yönelik görüş belirtmiştir. Bu soruya ilişkin bazı öğretmen görüşleri şu şekildedir:

Ö2 : 7. sınıfta 3. Kazanım, diğeri de 7. sınıfta 4. kazanım. Avrupa’daki gelişmelere ile Osmanlı Devleti arasında bağlantı kurduramıyoruz. Öğrenci Fransız ihtilali nasıl Osmanlıyı etkiliyor bağlantı kuramıyor. Rönesans gibi kavramları unutuyor ve konunun bütünlüğünü kaybediyor. Sömürgecilik bazı öğrencilerin seviyelerinin üstünde soyut kalıyor. Osmanlı Devleti’nde ıslahat hareketleri sonucunda değişimler hakkında çıkarımlarda bulunamıyoruz. Bir kazanım çok fazla şey gerektiriyor. Bu kazanımları bölüp daha farklı kazanımlara da dönüştürebiliriz. Onların kalıcı öğrenmelerini sağlamaları için

bir kazanımda bizden çok fazla beklenti oluyor. Liselerde bir dönem olan konunun bizde 6 ve 7 haftada öğrencilere verilmesi ne kadar doğru.

Ö3 : *Türklerin Anadolu'yu yurt edinme süreci yoğun olarak bunda sorun yaşıyorum. Araya İslamiyet'in doğuşu ve yayılışı giriyor ve konu dağılıtıyor. Din kültüründe görüyorlar bunu. Uygurlardan sonra kopuyor, tekrar tarih konularına dönünce zorlanıyor ve öğrencide kronoloji karışıyor. Hun, Göktürk, Uygurlar bir anda devletlerin özelliklerinde yüklenme olunca burada da öğrenciler birbirine karıştırıyor. Eşleştirmelerde hata yapıyorlar.*

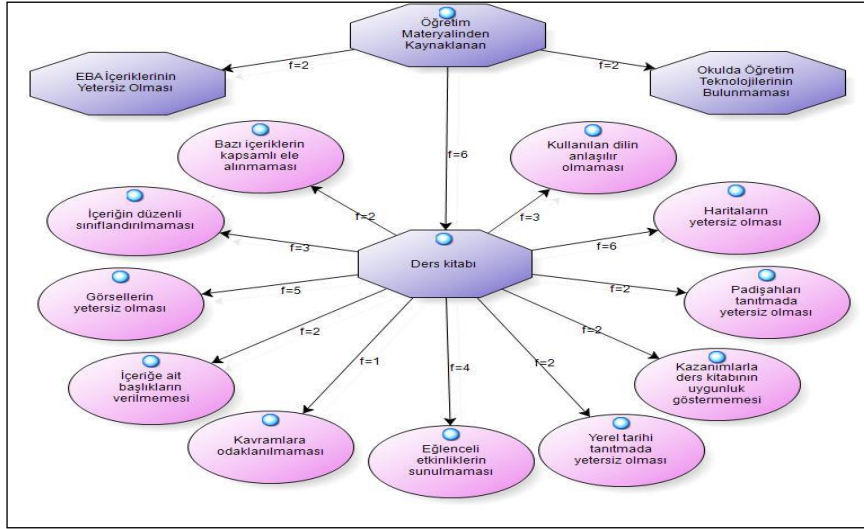
Ö6 : *5. Sınıf 1. Kazanımı anlatmakta çok zorlanıyorum. Öğrenci seviyesinin çok üstünde geçmişe götürmek çok zor öğrenciyi. Günümüz mantığında düşünüyor. Günümüzden örnekler veriyor. Geçmişle bağlantısını kaybetmiş durumda bunları neden öğreniyoruz ki diyor mantığını kavrayamıyor.*

Uygulama öncesinde yapılan görüşmelerde öğretmenlere “SBDÖP’nda en fazla hangi öğrenme alanının işlenişinde sorun yaşıyorsunuz?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerin tamamı tarih odaklı olan “Kültür ve Miras” öğrenme alanında sorun yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin en fazla “Kültür ve Miras” öğrenme alanında sorun yaşamalarının nedenleri şunlardır: Tarihi kişi, olay ve mekânın çok fazla olması; öğrencilerin tarihi konulara ilgisiz olması ve sıkıcı bulması; bu öğrenme alanında içeriğin çok yoğun ve öğrenci seviyesinin üstünde olması ve programda belirtilen ders süresinin yetersiz olmasıdır. Bu soruya yönelik bazı öğretmenlerin verdikleri cevaplar şu şekildedir:

Ö3 : *En fazla kültür ve miras öğrenme alanında zorlanıyorum. Konular yoğun. Peş peşe devlet yıkılıyor devletler kuruluyor. Devletlerin özellikleri bunlar karıştırılıyor. Zaman az konu çok. Kazanımı azalttılar ama alttaki konuyu çoğalttılar. Bu sefer o yoğunluk binince zor oluyor. Ekim, Kasım ayı bu ders ve diğer derslerde de kazanımların en yoğun olduğu dönem. Herkes aynı anda öğrenciye yüklenince çocuk bir yerde artık eziliyor, yoruluyor. O yorgunluğun üzerine bir de peş peşe biz yüklenince zorlanıyorlar.*

Ö4 : *Yeni karşılaştığımız bir ünite çok ağır bir müfredat. Öğrenci seviyesine göre nasıl aktaracağımız konusunda güçlükler yaşadık. Çocuklardan dönüt alarak cevaplarım bu soruyu. Çok fazla kişi, devlet ve olay var isimleri tutamıyor. Çok detaylı anlatamıyoruz. İyi sınıflarım bile zorlanıyorlar. Genel olarak tarihle ilgili konuları sıkıcı buluyorlar.*

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Kültür ve Miras” öğrenme alanında öğretim materyallerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri ise Model 21’de sunulmaktadır.

Model 21. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanında öğretim materyalinden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri

Model 21’de görüldüğü üzere, öğretmenlerin tamamı “Kültür ve Miras” öğrenme alanında ders kitabından kaynaklanan sorunlarla karşılaştıklarını belirtmektedir. Bazı öğretmenler ise EBA içeriklerinin yetersiz olması ve okulda öğretim teknolojilerinin bulunmamasından kaynaklı sorunlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir. Yüksek frekans değerleri dikkate alındığında, öğretmenlerin ders kitaplarında çoğunlukla haritaların yetersiz olması (f=6); görsellerin yetersiz olması (f=5); eğlenceli etkinliklerin sunulmaması (f=4) kategorilerinde görüş belirttikleri görülmektedir. Ayrıca öğretmenler ders kitaplarına yönelik içeriğin düzenli sınıflandırılmaması; kullanılan dilin anlaşılır olmaması; padişahları tanıtmada yetersiz olması; kazanımlarla ders kitabının uygunluk göstermemesi; yerel tarihi tanıtmada yetersiz olması; içerikle ilgili kavramlara odaklanılmaması; bazı içeriklerin kapsamlı ele alınmaması ve içerikle alakalı başlıklara yer verilmemesinden kaynaklanan sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. “Kültür ve Miras” öğrenme alanında öğretim materyallerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin bazı sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini şöyledir:

- Ö1 : Ders kitabında konuyu anlatmış ama o neyin cevabı belli değil, konu başlıkları yok ders sırasında öğrencilere başlıkları kendim koyduruyorum. Yenilikler verilmiş ama ıslahatlar ulaşım ve teknoloji alanında ayrı bunu çocuğun görmesi açısından başlıklandırılmalı. Bütün veriliyor ders kitabında ama soru sorarken hangisi ekonomik alanda hangisi siyasal alanda bir yeniliktir, diyoruz. Öğrenci görmediği için ayırt edemiyor. Ders kitabında görseller yeterli değil. Padişahları tanıtmıyoruz. Hangisi kimin babası kimin oğluydu. Ders kitabındaki haritaları kullanamıyorum. Akıllı tahtadan

açıyorum. Türk tarihinde ders kitabı yeterli değil. Yavuz'dan bahsediyoruz ama onunla ilgili can alıcı şeylere vurgu yok.

Ö2 : Trabzon'da yaşıyoruz. İstanbul'un fethi anlatılırken kısaca bilgi verilebilir. Padişahlara hiç yer verilmiyor. Padişahların fotoğrafları yok. Yeterli görselin olduğunu düşünmüyorum. Ders kitaplarında haritaları oldukça az buluyorum. Geçen seneki ders kitabına göre içi boşaltılmış gibi geldi bana. Kazanıma baktığında bizden beklenti yüksek ama ders kitabında konuya baktığında yoğunluğu az. Bazı başlıklar eksik. Çocukların kronolojik olarak sıralama yapabilmesi için ders kitabına konu başlıkları yazdırıyor ve konuları sınıflandırıyorum. 17 ve 18. yüzyıldaki ıslahatları birbiri ardına veriyor ve çocuk bunu sınıflandıramıyor. Hangi zamanda hangi ıslahatlar yapıldı. Kitaplarda kopukluklar var. 17.yüzyılı ayrı bir başlık diğerlerini ayrı bir başlık olarak ele alıyorum. Ama kitapta yenileşme hareketlerini bir arada veriyor ve çocuk bunu gruplandıramıyor.

Ö3 : Haritaların renklendirmeleri sıkıntılı, daha güzel olabilir. Yan yana iki sayfayı kaplayacak şekilde harita kullanılsa güzel olur. Dikkat çekmiyor haritalar, haritalar karmaşık, her şey üst üste bindiriyorlar. Bu yıl ders kitapları daha güzel kitabın sonundaki zihin haritaları çok hoşuma gitti. Bu yılda tavsiyeler var, kitap ve film tavsiyesi gibi bunlar güzel. Akış ve dilde sorun var. Ders kitaplarının dili hafif olması gerekiyor. Eski kitapta bu öğrenme alanında öğrenilmesi gereken kavramlar verilirdi ve öğrenci o kavramlara odaklanırdı. Şimdi vermiyoruz. Bu sene şekil değişti bulmaca şeklinde ele alınıyor.

Ö6 : Bence en büyük sorun ders kitapları. Tamam, programda yer alıyor bazı şeyler ancak bunlar ders kitabıyla uyumlu değil. Biz özel yayınevini kullandık. 5.Sınıfta görseller çok kötü öğrenciye göre ders kitaplarının dili ağır. Eğlenceli etkinlikler yer almıyor. Etkinlikler var ama bilgi ağırlıklı öğrenci seviyesine uygun değil. Kitaplar cıvı cıvı olmalı. Tarihi eser, doğal güzellik ve tarihi varlıkları anlatırken yeterince tanıtılabildiğini düşünmüyorum. Görseller çok kalitesiz. Ölçme değerlendirme bölümü düz yani çoktan seçmeli mantığında. Farklı şeyler olabilir.

Ö1 ve Ö2 kodlu öğretmenler “Kültür ve Miras” öğrenme alanına yönelik 7. Sınıf ders kitabında harita ve görsellerin yetersiz olmasının yanı sıra “Avrupa’da Uyanış” adlı üniteye özellikle ıslahat hareketlerine ilişkin içeriğe ait başlıkların sınıflandırılmaması noktasında sorun yaşadıklarını ve bu sorunu ise ilgili başlıkları öğrencilere yazdırarak çözdüklerini belirtmektedirler.

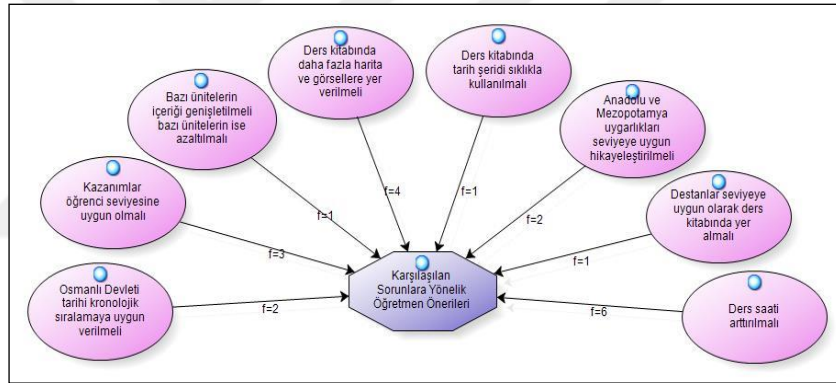
Ö1 kodlu öğretmenin karşılaşmış olduğu bu soruna yönelik sınıf içi uygulamada yaşanan durumlara ilişkin bazı örnekler şu şekildedir:

Ders kitabımızdan sayfa 64'ü açalım. Avrupa'da Uyanış adlı bir parçamız var. Onun başına Coğrafi Keşifler'in nedenleri ve sonuçları diye başlık yazalım. Kitap fena anlatmamış ama başlık olarak belirtmemiş biz de şimdi onu yaptık zaten. Öğretmen ders kitabında sayfa 68'e Rönesans hareketleri başlığı yazdırır (22.11.2018 tarihli yapılandırılmamış gözlem notu ve araştırmacı günlüğü).

Öğrencilerden ders kitabı sayfa 70 ve 71'e sırasıyla Aydınlanma Çağı'nın Osmanlı Devleti'ne etkisi ve Sanayi İnkılabı'nın sonuçları şeklinde başlık yazmalarını ister (27.11.2018 tarihli araştırmacı günlüğü).

4. 2. 8. 1. Öğretmenlerin Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamında Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Önerileri

Yapılan görüşmelerde öğretmenlere “ “Kültür ve Miras” öğrenme alanında genel olarak karşılaştığınız bu sorunların çözümü için neler önerirsiniz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin bu soruya ilişkin verdikleri cevaplar kategorilendirilmiş olup Model 22'de sunulmuştur.

Model 22. Öğretmenlerin kültür ve miras öğrenme alanında karşılaştıkları sorunlara yönelik önerileri

Model 22'de görüldüğü üzere, öğretmenler en fazla ders saatlerinin artırılmasını (f=6); ders kitabında harita ve görsellerin artırılmasını f(=4); kazanımların öğrenci seviyesine uygun hale getirilmesini (f=3) talep etmektedirler. Ayrıca öğretmenler 7. Sınıf seviyesinde Osmanlı Devleti tarihinin kronolojik sıralamaya uygun verilmesi; destanların 6. Sınıf seviyesine uygun olarak ders kitabında yer alması; Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının 5. Sınıf seviyesine uygun hale getirilmesi ve hikâyeleştirilmesi; ders kitabında tarih şeridine sıklıkla yer verilmesi; bazı ünitelerin içeriğinin genişletilmesi ve bazı ünitelerin ise içeriğinin azaltılması gerektiğine ilişkin önerilerde bulunmuşlardır. Bazı öğretmenler önerilerini şu şekilde ifade etmiştir:

Ö1 : O dönemle ilgili yaşanmış olaylar anlatılabilir. Örneğin, çocuklar Osman Bey'in rüyası, bu hikâyeden çok etkileniyorlar. Çocuklar tarihteki olayların

hikâye kısımlarını biraz daha fazla görmek istiyorlar. Anlatıyorsun şurayı fethetti, burayı fethetti diye öğrenci soruyor. Öğretmenim niye bu kadar savaş yapmışlar bizim bunları ezberleyeceğimizi düşünmemişler mi? Diyor. Yani çocuklar tarihi hep savaşlarla biliyor. Avrupa'yı anlatırken mehter marşından nasıl etkilendiklerini, Viyana'daki çadırlarda bıraktığımız halıları alıp nasıl etkilendiklerinden bu tür olaylara yer verilebilir. Bizim kültürel değerlerimize sahip çıktığımız sürece biz buyuz diyebilmeliyiz. Bunun için kültürel öğeler, dilimizi kullanma yöntemleri veya tarihi güzelliklerimiz daha güzel gösterilebilir. Bütün savaşlar değil de can alıcı savaşlardan bahsedilebilir. Bizi biz yapanlar bahsedilmeli illa bu kadar yoğun bilgi vermeye gerek yok. Örneğin Aydınlanma Çağı'nda bir sürü sanatçıdan bahsediyoruz. Ama bizim bilim insanlarını bilmiyor. Vasco de gamayı daha çok anlatırken, bizim Türk bilim insanlarından yeterince bahsetmiyoruz.

Ö2 : *Ders saatlerinin biraz daha arttırılmasını istiyorum. Konuya ayrılan sürenin 2 ay değil daha fazla olması gerekiyor. Haftalık ders saatimiz az. Türkçe dersi 6 saat, Matematik 5 saat, Sosyal ise 3 saat bu da bizim için sorun. İçeriğin 7. sınıf düzeyinde somutlaştırılması lazım. Ortaokul öğrencisi lisedeki öğrencilerle aynı seviyede görüyormuş gibi. Ders kitabında da konular arasında bağlantı yok. Osmanlı tarihinde yükselme dönemini anlatıyorken bir anda gerileme dönemine gidip o olay anlatılıyor, sonra tekrar yükselme dönemine gidiliyor. Bu kronolojik olarak olaylar arasında karmaşıklığa yer veriyor. Örneğin, kuruluş dönemindeki olaylara yer verilirken bir arada ele alınması gerekli. Osmanlı tarihini okuyor ama kaç tane padişah olduğunu bilmiyor. Padişahların resimlerine yer verilebilir. Konunun ele alınışında padişahlara göre sıralama yapılabilir. Dönem dönem ele alınabilir.*

Ö3 : *Orta Asya Türk devletleriyle ilgili daha çok hikâyeleştirerek konular ele alınmalı destanlar hikâyeleştirilmeli. Görseller daha canlı ve etkili olmalı. Haritalara daha fazla yer verilmeli.*

Ö5 : *Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları ya 5. Sınıf seviyesinden kaldırılmalı ya da seviyeye uygun olmalı. Hikâyeleştirerek ele alınmalı. Ders kitabı böyle olmuyor. Yardımcı ders kitapları daha eğlenceli, tasarımı, yazı puntosu bile farklı. Metin halinde değil, maddeler halinde olsun. Kitapta yer alan uzun metni ben maddeleştirerek tahtaya yazıyorum. Görsel, grafikler ve şemalar olması lazım tarih şeridi bile çok güzel değil. Ben farklı bir tarih şeridi kullandım. Haritalar ders kitabında etkili değil. Atlas aldırıyoruz ama onlarda müfredata uygun değil seviyenin çok üstünde her öğrenci başka başka atlaslarla geliyor. Sorun yaşıyorum. Bir atlas belirleyip öğrencilere aldırmadım. Çünkü onu da yaptıramıyoruz, bir kitap önerip aldırmamız yasak. Benim haritam bu bunu alın gelin diyemiyorum.*

4. 2. 9. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı Kapsamındaki Kazanımların Yeterliliği

4. 2. 9. 1. Kültür ve Kültürel Mirası Koruma Bilincinin Oluşturulmasında Kazanımların Yeterliliğine İlişkin Bulgular

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki kazanımların öğrencilerde kültür ve kültürel mirası koruma bilinci oluşturmada yeterli olup olmadığına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri Tablo 26’da sunulmuştur:

Tablo 26. Kültür ve Kültürel Mirası Koruma Bilincinin Oluşturulmasında Kazanımların Yeterliliğine Yönelik Öğretmen Görüşleri

Cevaplar	Öğretmen Kodu	Frekans (f)
Kısmen, yeterli	Ö2,Ö4	2
Yeterli	Ö3	1
Yeterli değil	Ö1, Ö5, Ö6	3
Toplam		6

Tablo 26’ya göre öğretmenlerin yalnızca 3’ü “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki kazanımların kültürün ve kültürel mirasın korunmasında yeterli olduğunu düşünmektedir. 2 öğretmene göre, kazanımlar kısmen yeterli düzeydedir. Yalnızca 1 öğretmen ise kültürün ve kültürel mirasın korunmasında bu kazanımların yeterli olduğunu düşünmektedir. Bu soruya yönelik bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

- Ö1 : *Yeterli olduğunu düşünmüyorum. Kültürümüzün korunması ve yaşatılmasının önemini fark ettirecek kazanımlar olmalı bence. EBA üzerinde buna yönelik içerikler olmalı. Ders kitaplarında bu konunun önemine yer verilmeli. Biz sadece tanıtabiliyoruz. Ama korunmanın neden gerekli olduğunu vurgulayacak noktalara yer vermiyoruz.*
- Ö2 : *Kısmen. Eğer ders kitabına ya da EBA’da daha iyi karşılığı olursa yeterli olacaktır kazanımlar. Ancak şuanda seviyenin üzerinde.*
- Ö3 : *Yeterli düzeydedir. Tek sorunumuz benimsetme konusunda, zamanda problem yaşıyoruz. Günlük hayatta dizilerde olsun görünce biz bunu derste görmüştük diyorlar. Kazanımlar yeterli, doğruyu biliyorlar ama uygulamada bunu gerçekleştiremiyorlar.*

Öğretmenler ders kitapları ve EBA gibi eğitsel platformlarda kültürel mirasın korunması bilincini oluşturacak içeriklerin yer alması gerektiğini ifade etmektedirler.

4. 2. 9. 2. Milli Bilincin Oluşturulmasında Kazanımların Yeterliliğine İlişkin Bulgular

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki kazanımların öğrencilerde milli bilincin oluşturulmasında yeterli olup olmadığına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri Tablo 27’de sunulmuştur:

Tablo 27. Milli Bilinç Oluşturulmasında Kazanımların Yeterliliğine Yönelik Öğretmen Görüşleri

Cevaplar	Öğretmen Kodu	Frekans (f)
Kısmen, yeterli	Ö1	1
Yeterli	Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6	5
Yeterli değil	-	-
Toplam		6

Tablo 27’e göre öğretmenlerin çoğunluğu “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki kazanımların öğrencilerde milli bilincin oluşturulmasında yeterli olduğunu düşünmektedir. Yalnızca 1 öğretmen kısmen yeterli düzeyde olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Bu soruya yönelik bazı öğretmenlerin görüşleri şu şekildedir:

- Ö1 : *Düşünüyorum ama yetersiz. Örneğin, öğrencilerime soruyorum hafızan kayboldu. Bana kendini ispatla dediğimde öğretmenim kimliğini gösteririm diyor işte bu. O zaman biz Türkiye’nin kimliğini oluşturalım. Tahtaya bir kimlik resmi çiziyoruz. Türkiye’nin değerlerinden bahsediyorum. Bu da Türkiye’nin kimliği diyorum. Eskiden daha iyiydi. O ruha daha fazla sahiptik. Şuan kazanımlar var. Ama uygulamaya gelince milli bilince sahip değilmiş gibi çocuklarımız.*
- Ö2 : *Evet, destekleyecek nitelikte olduğunu düşünüyorum. Türk kimliğini oluşturabilecek niteliktedir. Örneğin, öğrenciler Selanik’i neden verdik bizim devletimiz orası değil mi? Neden almıyoruz diyorlar. En azından öğrenciler şunu diyebiliyorlar biz Türküz bizim kimliğimiz bu gibi*
- Ö3 : *Destekliyor evet, bugün baktığımız zaman Türklerin nereden geldiği kökenleri geçmişte yaptıklarını ve Türkün özelliklerini tanıtıyoruz. Kültürünü gayet güzel anlatıyor. Bu nedenle Türk kimliği geliştirmeyi destekleyecek nitelikte olduğunu düşünüyorum. Öğrenciler heyecanlanıyorlar bu konularda biz kimiz diye merak ediyoruz aslında. Özellikle milli kimlik konusunda biz neyiz dediğimizde Türküz diyorlar. Kimliğimizi ve Türkün kim olduğunu anlatabilmenin yolu sosyal bilgiler dersinden geçer. Kültürel özelliklerimizi, kimliğimizi tanııtma konusunda sosyal bilgiler önemli derslerden biridir. Bu tarz kazanımların yeterli olduğunu düşünüyorum.*

5. TARTIŞMA

Bu bölümde veri analizi sonucunda elde edilen bulgular, literatürdeki araştırmaların ulaştığı sonuçlarla karşılaştırılarak, araştırmanın alt problemleri çerçevesinde, 2 başlık altında yorumlanmıştır. Yapılandırılmamış gözlemlerden toplanan verilerin tartışma ve yorumu 5, 6 ve 7. Sınıf seviyelerine göre sırasıyla ele alınmıştır.

5. 1. Birinci Alt Probleme Yönelik Tartışmalar

Sosyal bilgiler dersinde 5. Sınıf seviyesi “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki “Uygarlıklarımı Öğreniyorum”, “Çevremizdeki Güzellikler”, “Kültürel Zenginliğimiz”, “Kültürümüzü Tanıyalım” ve “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı ünitelere yönelik Ö5 kodlu öğretmenin 23 kişilik bir sınıfta 17 saat, Ö6 kodlu öğretmenin ise 15 kişilik bir sınıfta 20 saat sınıf içi uygulamaları gözlenmiştir. Bu ünitelere ilişkin içeriğin öğretimi öncesinde her iki öğretmenin de EBA, Morpa Kampüs ve Okulistik gibi eğitsel platformlardaki videoları izleyerek, sınıf seviyesine uygun yardımcı kaynakları okuyarak hazırladıkları ve yalnızca Ö5 kodlu öğretmenin ders öncesinde, öğrencilere ev ödevi vererek, derse hazırlıklı gelmeleri için desteklediği belirlenmiştir. 5. Sınıf seviyesinde ders işleyiş süreci takip edilen öğretmenlerin çoğunlukla tecrübeli olmaları nedeniyle ders planı hazırlamadığı ve ders planı hazırlamamanın eksikliğini ise hissetmedikleri belirlenmiştir. Taşdemir (2007), öğretmenin bilgi ve tecrübesi yeterli düzeyde olsa da öğrenme ortamındaki etkinliklerinin düzenli ve belirlenen hedefleri karşılayacak durumda olması ve ayrıca öğretmenin gelişigüzel hareket etmemesi için kapsamlı hazırlanan dersi planlamanın gerekli olduğunu vurgulamaktadır. Araştırmada ders planı hazırlamadığını ifade eden öğretmenlerin, bir dersin planlanmasında öğrencinin ilgi düzeyini ve yıllık planda ünitelere ayrılan süreyi, dikkate aldıkları ortaya koyulmuştur. Küçükahmet (2014) öğretmenlerin 3 temel unsur; öğrenci, konu ve koşullara dikkat ederek, öğretime hazırlık yapmaları gerektiğini ifade eder. Öğretmenlerin bir dersin planlanmasında, öğrenci ve ders süresi gibi bazı koşulları dikkate aldıkları ancak içeriğin öğretiminde hangi yaklaşım, materyal, yöntem-teknik ve değerlendirme tekniklerini kullanacaklarını ise dikkate almadıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda, öğretmenlerin öğretime hazırlıkta konu unsurunu göz ardı ettikleri söylenebilir.

Araştırmacı tarafından yapılan gözlemler öncesinde, 3 ayrı devlet okulunda görev yapan öğretmenlerin yıllık planları da incelenmiştir. Ancak yıllık planlarda ara disiplinlerin yanı sıra Atatürkçülükle ilişkilendirmelerin yapıldığı ve 2018 SBDÖP’nin aksine daha çok

2005 SBDÖP'na göre hazırlanmış olduğu belirlenmiştir. Ayrıca yıllık planların zümrenin ortak kararı sonucunda hazırlanmadığı ve Genel ağ ortamından hazır olarak alındığı tespit edilmiştir. İncelenen yıllık planların sağlıklı veriler oluşturmayacağı düşüncesiyle bu araştırmada, öğretmenlerin yıllık planlarına yer verilmemiştir. Taşdemir (2007) branş öğretmenlerinin zümreler ile birlikte hazırladığı ortak planlamadan kaçınması ve öğretmenin kişisel planını hazırlaması gerektiğini vurgulamaktadır.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki içeriğin öğretime ilişkin veriler incelendiğinde, öğretmenlerin üniteleri sırasıyla işledikleri görülmüştür ancak öğretmenlerin SBDÖP'nda yer alan kazanımları tam anlamıyla gerçekleştiremedikleri belirlenmiştir. Programda belirtilen kazanımlar; fark etme, tanıma, belirleme, analiz etme, değerlendirme şeklinde öğrencilerin bilgiyi yapılandırma sürecinde aktif olacağı bilişsel davranışlara yöneliktir; fakat araştırmacı tarafından yapılan gözlemler boyunca öğretmenlerin genellikle öğrenci ve etkileşim merkezli yöntem ve teknikleri kullanmadıkları görülmüştür.

“Uygarıklarımı Öğreniyorum” adlı ünitenin işlenişi boyunca, öğretmenlerin Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının genel özellikleri üzerinde durduğu görülmüştür. 2018 SBDÖP'nda ilgili kazanım incelendiğinde, Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarına ilişkin somut mirastan hareketle bu uygarlıkların insanlık tarihine olan katkılarının fark ettirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Ancak öğretmenlerin bu uygarlıkların insanlık tarihine bırakmış oldukları somut mirasa ve insanlık tarihine olan katkılarına yeteri kadar değinmedikleri görülmüştür. Bu bağlamda, öğretmenlerin kazanımı tam olarak karşılayamadıkları söylenebilir. 2018 SBDÖP incelendiğinde, ilgili kazanıma ilişkin açıklamaların bulunmadığı görülmektedir. Öğretmenlerin, programda belirtilen kazanıma ilişkin açıklamaların yer almaması nedeniyle kazanımı doğru şekilde algılamadıkları ve sınıf içi uygulamada sorun yaşadıkları düşünülmektedir. Şara'da (2019) çalışmasında, İlkçağ uygarlıkları ile ilgili içeriğin, öğrenci seviyesine uygun olmaması ve bu içeriğe yönelik etkinlik ve açıklamaların yetersiz olmasından dolayı öğretmenlerin bazı sorunlar yaşadığını belirlemiştir. Bu üniteye ayrıca öğrencilerin anlamlı öğrenmelerden ziyade ezber yapmaya yöneltilmesi dikkat çekici bulgulardan biridir. Örneğin Ö6 kodlu öğretmen *“Çocuklar bu konu zor bir konu siz 5. Sınıfların seviyelerinin üstünde kaldığını düşünüyorum. Anadolu uygarlıklarının ve Mezopotamya uygarlıklarının en önemli özelliklerini ezberleyeceksiniz. Başka türlü aklınızda tutamazsınız” (10.10.2018 tarihli araştırmacı gözlem günlüğü)* şeklinde tarihsel içeriğin yoğun olmasından dolayı öğrencilerin tarihsel içeriği ezberleyerek öğrenmeleri istenmiştir. Pala ve Şimşek'te (2017) çalışmalarında öğretmenlerin tarihsel içeriği sıklıkla ezberleterek öğretme eğiliminde oldukları bulgusuna ulaşmıştır.

“Çevremizdeki Güzellikler” adlı ünite de ise öğretmenlerin doğal varlık, tarihi mekân, tarihi nesne ve tarihi eserleri tanıttıkları gözlenmiştir. Bu ünite de öğrencilerin yakın çevresinden hareketle, tarihi ve doğal güzellikleri tanıtmaları beklenmektedir. Ö5 kodlu öğretmenin ders sürecinde sıklıkla Trabzon ve çevresindeki kültür varlıklarını ele aldığı, Ö6 kodlu öğretmenin ise Trabzon ve çevresindeki kültür varlıklarından sınırlı örneklerle değindiği ve daha çok ülkemizin diğer coğrafi bölgelerinden doğal ve tarihi güzelliklere yer verdiği gözlenmiştir. Ayrıca Ö6 kodlu öğretmene göre Ö5 kodlu öğretmenin, öğrencinin yakın çevresi ve ülkemizdeki doğal varlıklar ile ilgili daha fazla birikime sahip olduğu, doğal varlıkların oluşum sürecini daha detaylı ele aldığı tespit edilmiştir. Bu durum, Ö5 kodlu öğretmenin asıl branşının coğrafya olmasıyla ilişkilendirilebilir.

“Kültürel Zenginliğimiz”, “Kültürümüzü Tanıyalım” ve “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı ünitelerde ise öğretmenlerin Türk kültürünü ve SOKÜM öğelerini yeteri kadar tanıtamadıkları gözlenmiştir. Ö5 kodlu öğretmen Neşet Ertaş, Özay Gönüm, Barış Manço gibi Türk halk ozanları ve sanatçılarına; meddahlık geleneği, orta oyunu, Hacivat ve Karagöz gibi Türk tiyatro geleneklerine; yorgancılık, oymacılık ve bastonculuk gibi unutulmuş mesleklerle değinirken, Ö6 kodlu öğretmenin ise bu unsurları derslerinde öğrencilere tanıtmadığı belirlenmiştir. Ö5 kodlu öğretmenin bu üniteleri genellikle ders kitabı, Ö6 kodlu öğretmenin ise çoğunlukla EBA ve Morpa Kampüs gibi eğitsel platformlardaki animasyon film ve videoları izleterek işlediği görülmüştür. 5. Sınıf ders kitabı ile animasyon filmlerde unutulmuş ve yaşatılmaya çalışılan mesleklerle ve Türk kültür öğelerine kapsamlı yer verilmemesinden dolayı öğretmenlerin derslerinde bu öğeleri öğrencilerine yeteri kadar tanıtamadıkları düşünülmektedir. Mustak'ta (2017) çalışmasında öğretmen görüşleri doğrultusunda, kültürel miras içeriklerinin 5. Sınıfta yeterli düzeyde yer verilmesine karşın kültürel miras öğelerine ilişkin içeriğe ders kitaplarında kapsamlı olarak yer verilmediği sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmenlerin “Geçmişten Günümüze Kültürümüz” adlı ünite de ise öğrencilerin kazanması beklenen davranışa uygun şekilde içeriği sunduğu gözlenmiştir. Ancak bu ünite de içerik olarak yer almasına rağmen, öğretmenlerin kültürümüzün en temel unsuru olan Türk dilinin önemi ve korunması noktasında öğrencileri bilinçlendirmedikleri tespit edilmiştir. Milletin var oluşunu sağlayan ve kültürü koruyup kuşaktan kuşağa aktaran önemli unsurlardan biri dildir. Eğitim yoluyla dil ve kültür şuuru öğrencilere yeterli düzeyde aktarmadığımız sürece aydınlık bir gelecekte söz edilemez (Ünal, 2005).

5. Sınıf seviyesi “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin derse giriş etkinlikleri incelendiğinde, en fazla ön bilgilerin yoklanması ve ardından dikkat çekme aşamalarının kullanıldığı görülmüştür. Ö5 kodlu öğretmenin, öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatini çekmede genellikle açık uçlu soruları kullandığı;

Ö6 kodlu öğretmenin ise içerikle ilgili animasyon filmleri izlettiği ve ayrıca açık uçlu sorulardan yararlandığı gözlenmiştir. Ö5 kodlu öğretmenin ders işlediği S5 kodlu sınıfın fiziksel ortamının özellikleri incelendiğinde, projeksiyon ve etkileşimli tahtanın bulunmamasından dolayı derslerde öğretim teknolojilerini kullanamadığı belirlenmiştir. Genel olarak öğretmenlerin dikkat çekme aşamasında, öğrencilerin ilgi ve meraklarını arttıracak etkinlikler yapmadıkları, güdüleme ve gözden geçirme aşamalarını ise yeteri kadar uygulamadıkları tespit edilmiştir. Polat'ta (2016) çalışmasında devlet okulunda görev yapan 5.Sınıf düzeyinde derse giren öğretmenlerin ön bilgilerin yoklanması ve merak uyandırma basamaklarını yeterince uygulamadıklarını ancak bu çalışmanın bulgularının aksine, özel okulda görev yapan öğretmenlerin bu basamakları yeterince uyguladığı sonucuna ulaşmıştır.

5. Sınıf düzeyindeki ünitelerin işlenişinde öğretmenlerin anlatım ve soru-cevap dışında hiçbir yöntem ve tekniğe yer vermedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bulgulara Gürbüz Türk ve Mala (2008), Pala ve Şimşek (2017), Polat (2016), Şara (2019) ve Ulusoy'un (2009) çalışmalarında da rastlanılmaktadır.

Öğretmenlerin materyal kullanım durumları incelendiğinde, ünitelerin tamamının işleniş boyunca sıklıkla yardımcı kaynak kitap, ders kitabı ve yazı tahtasının kullanıldığı belirlenmiştir. Benzer bulgulara Polat'ın (2016) çalışmasında da ulaşılmaktadır. Ö6 kodlu öğretmenin aksine Ö5 kodlu öğretmenin çoğunlukla İlkçağ uygarlıklarının öğretiminde harita, atlas, tarih şeridi ve görselleri yoğunlukta kullandığı belirlenmiştir. Ö6 kodlu öğretmenin sınıfında çoklu ortamlardan daha fazla yararlandığı görülmüştür. Ancak S6 kodlu sınıfta, öğrencilerin bir önceki derslerde işlenen içeriği hatırlamakta zorlandıkları gözlenmiştir. Bu durum, öğretmenin öğretim teknolojilerini amacına uygun şekilde kullanamamasından kaynaklanan bir sorun olarak ifade edilebilir. Ayrıca ünitelerin işlenişinde, yalnızca Ö5 kodlu öğretmenin nesne kullanmış olduğu gözlenmiştir. Çulha-Özbaş (2019) nesnelerin fiziksel özellikleri, kullanım amacı ve bu nesneleri kullanan kişilere dair sorular ile öğrencilerin üst bilişsel becerilerinin geliştirmesinde ve nesnelerin bir öğretim materyali olarak tarih öğretiminde kullanılmasında öğretmenlerin önemli role sahip olduğunu belirtmektedir. Ancak S5 kodlu sınıfta yapılan gözlemlerde ilgili nesnelerle ilgili öğrencilere düşündürücü soruların sorulmadığı ve öğrencilerin nesneyi çözümlemesine fırsat verilmediği gözlenmiştir.

Öğretmenlerin ders işleyiş sürecinde etkinlik kullanma durumları incelendiğinde, sıklıkla okuma, soru-cevap yoluyla öğrencilerin derse karşı ilgilerinin çekilmeye çalışıldığı saptanmıştır. Genellikle öğretmenlerin hazır etkinlikleri kullandıkları; literatürde belirtilen ve öğrencilerin ilgisini çekecek eğlenceli etkinlikleri ise yeteri kadar kullanmadıkları ortaya koyulmuştur. Benzer şekilde Polat'ta (2016) çalışmasında 5. Sınıf düzeyinde derse giren

öğretmenlerin ilgili ünitelerin işlenişinde, yeterince etkinlik kullanmadıkları bulgusuna ulaşmıştır. Ayrıca “Uygarıklarımı Öğreniyorum” adlı ünite Ö5 kodlu öğretmenin tarihsel empati, Ö6 kodlu öğretmenin ise eğitsel oyun (Tabu) etkinliğini kullandıkları görülmüştür. Özellikle bu etkinliklerin öğrencilerin derse karşı ilgi ve dikkatlerini çektiği gözlenmiştir. Benzer bulgulara Gürbüzürk ve Mala (2008) ve Şara’nın (2019) çalışmalarında da rastlanılmaktadır.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkilendirilen becerilere yönelik öğretmenlerin gerçekleştirdikleri uygulamalar incelendiğinde, kanıt kullanma becerisinin alt kategorilerine yönelik öğretmenlerin en fazla “Uygarıklarımı Öğreniyorum” adlı ünite uygulamalara yer verdikleri ve öğrencileri görsel kanıtlarla (fotoğraf ve temsili resim) karşılaştırarak, geçmiş yaşamları zihinlerinde canlandırmalarını destekledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak öğretmenlerin derslerinde birincil (döneme ait yazılı, işitsel kayıt, dokümanlar) ve ikinci elden kaynaklarla öğrencilerini sıklıkla karşılaştırmadıkları belirlenmiştir. Genellikle öğretmenlerin kanıt kullanma becerisine yönelik gerçekleştirdikleri uygulamalarda, öğrencilerin aktif role sahip olmadıkları ve kanıta dayalı sorgulama yapmalarının ise desteklenmediği saptanmıştır. Doğan (2010) tarihsel içeriğin öğretiminde olabildiğince, öğrenci merkezli ve aktif öğrenme yöntemleriyle, öğrencilerin doğru sorgulayarak öğrenmelerinin problemlerin çözümünde etkili olacağını belirtmektedir.

Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine yönelik, her iki öğretmenin de Türkçeyi doğru, güzel ve etkili okumak için bazı uygulamalara yer verdiği ancak yazma ve görsel okuma kategorilerinde herhangi bir uygulamaya yer vermedikleri görülmüştür. Her iki öğretmenin sınıfında da öğrencilerin “Uygarıklarımı Öğreniyorum” adlı ünite içeriğindeki Mezopotamya, Hattuşaş, Tavaanna gibi yer adı ve kavramların telaffuzunda sorunlarla karşılaşmasına rağmen Türkçeyi doğru, güzel ve etkili konuşma kategorisindeki uygulamalara sadece Ö5 kodlu öğretmenin kısmen yer verdiği görülmüştür.

Araştırma becerisine yönelik ise genellikle öğretmenlerin bilgiyi bulma, kullanılabilir biçimde planlama ve yazma kategorisinde uygulamalar gerçekleştirdikleri ve bu kategoriye ilişkin sınıf içi faaliyetlerinde genellikle öğrencileri kültürel miras ile ilgili basılı, görsel ve elektronik kaynaklardaki bilgi ve görsellere ulaşmaları için görevlendirdikleri görülmüştür. Benzer şekilde Çelikkaya, vd. (2019) çalışmalarında araştırma becerisine yönelik öğretmenlerin genellikle ödevlendirme yapılması gerektiğini düşündüklerini belirlemiştir. Bu becerinin okuduğunu anlama alt kategorisine yönelik ise yalnızca Ö5 kodlu öğretmenin uygulamalar gerçekleştirdiği ve bu uygulamaların ise yalnızca ana fikri bulmak için ders kitabındaki metni okumakla sınırlı kaldığı gözlenmiştir. Çalışkan (2008) araştırma becerisinin kazandırılabilmesi için öğrencilere araştırma yapmaları için fırsat tanınması gerektiğini ifade etmektedir. Ancak gözlem yapılan haftalar boyunca, öğrencilerin yeteri

kadar problem durumuyla karşılaştırılmadığı ve araştırma yapmaları için fırsatlar oluşturulmadığı söylenebilir.

Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin alt kategorilerine ilişkin uygulamaların yalnızca “Uygarıklarımı Öğreniyorum” adlı ünite de gerçekleştirildiği gözlenmiştir. Öğretmenlerin özellikle bu ünite de uygulamalara yer vermesi, bu ünitenin 5. Sınıf seviyesinde en yoğun tarihsel içeriğe sahip olmasından kaynaklanabilir. Ö5 kodlu öğretmenin öğrencilerde bu becerilerin gelişmesine yönelik takvim bilgisi edinme, zamanları ayırt etme, kronolojik sıralama yapma, zaman şeridindeki veriyi yorumlama kategorilerinde kısmen uygulamalar gerçekleştirdiği ve sıklıkla tarih şeridi kullandığı gözlenmiştir. Ayrıca Ö5 kodlu öğretmenin uygulamada öğrencilerin bir zaman şeridi oluşturmasına fırsat tanımadığı genellikle yapılan uygulamalarda, öğrencilerin aktif olmadığı belirlenmiştir. Ö6 kodlu öğretmenin ise zaman ve kronolojiyi algılama becerisine ve alt kategorilerine yönelik hiçbir etkinlikte bulunmadığı; milat ve çağ kavramlarını öğrencilere tanıtmadığı ve tarih şeridi ile tarih atlaslarını da kullanmadığı gözlenmiştir. “Uygarıklarımı Öğreniyorum” adlı ünitenin işlenişinde, öğrencilerin zaman ifadelerini algılamada sorunlar yaşadıkları görülmüştür. Örneğin, öğrenciye ders kitabından Hitit Uygarlığı hakkında bilgi veren bir metin okutulduğunda, öğrencinin metinde verilen milattan önce ifadesini MÖ şeklinde yazıldığı gibi okuduğu gözlenmiştir. Böyle bir sorunun yaşanmasında öğretmenin zaman ifadelerini tanıtmamasının etkili olduğu söylenebilir.

“İlköğretim ikinci kademedeki öğrenciler, yaşadıkları yüzyıl ya da milattan sonranın ne anlama geldiği gibi temel zaman kavramlarını kazanmamış olabilirler. Çocukların zamanı anlamaları hakkında varsayımlarda bulunulmamalıdır...” (Stow ve Haydn, 2000’den akt., Şimşek, 2010, s. 79). Ancak Ö6 kodlu öğretmenin zaman algısının gelişmesi için ünitenin işlenişinde belirgin zaman ifadelerini kullanmadığı gözlenmiştir. Örneğin, “*Yüzyıllar önce bu topraklarda bizden çok önce insanlar yaşadı ve devletler kurdular. Çok uzun zamanlar yani tarih öncesi zamanlar*” Şeklinde geçmiş zamanın oldukça belirsiz ve varsayım olarak ifade edildiği görülmektedir. Bu durumun, öğrencilerin zaman ve kronolojiyi doğru algılayamamalarında etken olabileceği söylenebilir.

Gözlem yapılan haftalar boyunca, tarih şeridi kullanılan sınıfta öğrencilerin kronolojik sıralamayı kısmen yapabildiği gözlenmiştir. Safran ve Şimşek’te (2009) çalışmalarında, çocukların tarihsel zamanı daha iyi kavrayabilmeleri için, tarih şeridinin yanı sıra zaman kapsülleri ve nitelikli tarihsel hikâyelerden faydalanılması gerektiğini vurgulamaktadır. Ancak öğretmenlerin bu becerinin gelişiminde genel olarak öğretmen merkezli yaklaşımları tercih etmiş oldukları ve tarih şeridini yeteri kadar kullanmadıkları belirlenmiştir. Bu bulguların aksine Sağlam, vd. (2015) ise çalışmalarında zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin geliştirilmesine yönelik öğretmenlerin daha çok öğrenci

merkezli yöntemleri tercih ettikleri, tarih şeridi, alan gezisi ile eğlenceli etkinlikleri kullandıkları sonucuna ulaşmıştır.

Değişim ve sürekliliği algılama becerisine ilişkin ise öğretmenlerin, benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama kategorilerinde kısmen uygulamalara yer verdikleri ve bu alt kategorilere yönelik öğretmenlerin örnek verme, karşılaştırma yapma gibi etkinlikleri kullandıkları belirlenmiştir. Ancak öğrencilerin geçmiş zaman ve şimdiki zamanda değişen ve ayrıca sürekliliği devam eden durumlara yönelik yeteri kadar görsel kaynaklarla karşılaştırılmadığı görülmüştür. Ayrıca gözlem yapılan haftalarda öğretmenlerin değişim ve süreklilik kavramlarını vurgulamadıkları gözlenmiştir. Safran ve Şimşek'te (2006) çalışmalarında öğrencilerin değişim kavramını yeterli düzeyde örneklendirebildiklerini ancak çocukların kendi ve okul yaşamında sürekliliğe vurgu yapılmaması nedeniyle süreklilik kavramına ilişkin başarılı örnekler sunamadıklarını ortaya koymuştur.

Öğretmenlerin 5. Sınıf düzeyindeki ünitelerde ölçme-değerlendirme etkinliklerini yeterli düzeyde kullanmadığı; sıklıkla klasik ölçme-değerlendirme tekniklerini kullandıkları ve ölçme-değerlendirme yapmadıklarında öğrencileri ödevlendirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin dersin sonuç etkinliklerinde, dönüt ve düzeltmeye çoğunlukla yer vermedikleri de saptanmıştır. Benzer bulgulara Polat (2016), Polat ve Bekdemir (2017) ve Şara'nın (2019) çalışmalarında da rastlanılmaktadır.

Sosyal bilgiler dersinde 6. Sınıf seviyesi "Kültür ve Miras" öğrenme alanı kapsamındaki "Destan ve Yazıtlarda Türkler", "İslamiyet'in Doğuşu ve Değişim", "İslamiyet ve Türkler", "Yeni Yurt Anadolu" ve "Medeniyete Yön Veren Yollar" adlı ünitelere yönelik Ö3 kodlu öğretmenin 28 kişilik bir sınıfta 17 saat, Ö4 kodlu öğretmenin ise 20 kişilik bir sınıfta 21 saat sınıf içi uygulamaları gözlenmiştir. Bu ünitelere ilişkin içeriğin öğretimi öncesinde her iki öğretmenin de ders kitabı, yardımcı kaynak kitapları okuyarak ve Genel ağ üzerinden alanla ilgili platformları inceleyerek hazırlandıkları belirlenmiştir. Tosun'da (2019) çalışmasında Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretimi öncesinde öğretmenlerin yardımcı kaynak ve Genel ağ kaynaklarını inceleyerek derse hazırlandıkları sonucuna ulaşmıştır. 6. Sınıf seviyesinde ders işleyiş süreci takip edilen öğretmenlerden yalnızca Ö3 kodlu öğretmenin ders planı hazırladığı; Ö4 kodlu öğretmenin ise tecrübeli olması nedeniyle ders planı hazırlamadığı ve ders planı hazırlamanın eksikliğini ise hissetmediği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırmada ders planı hazırladığını ifade eden Ö3 öğretmenin, bir dersin planlanmasında yalnızca programda yer alan kazanımları dikkate aldığı belirlenmiştir. Ö3 kodlu öğretmenin öğretime hazırlık sürecinde gerekli olan 3 temel unsurdan; öğrenci ve koşullar (ders süresi) unsurlarını göz ardı etmiş olduğu söylenebilir.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki içeriğin öğretimine ilişkin veriler incelendiğinde, öğretmenlerin üniteleri sırasıyla işledikleri görülmüştür ancak öğretmenlerin SBDÖP’nda yer alan kazanımları tam anlamıyla gerçekleştiremedikleri belirlenmiştir. Programda belirtilen kazanımlar; çıkarımda bulunma, yorumlama, fark etme, analiz etme ve açıklama şeklinde öğrencilerin bilgiyi yapılandırma sürecinde aktif olacağı bilişsel davranışlara yöneliktir; fakat araştırmacı tarafından yapılan gözlemler boyunca öğretmenlerin genellikle öğrenci ve etkileşim merkezli yöntemleri kullanmadıkları görülmüştür. “Destan ve Yazıtlarda Türkler” adlı ünitenin işleniş boyuncası öğretmenlerin Orta Asya’da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi ve ekonomik özelliklerine yer verdikleri görülmüştür. 2018 SBDÖP’nda kazanıma ilişkin açıklamalar incelendiğinde, destan, yazıt ve diğer kaynaklardan yararlanılması gerektiği ifade edilmektedir. Şimşek (2010) destanlar, efsane ve mitlerin içeriklerinin gerçeküstü özellikleri yansıtmamasından dolayı tarihsel içeriğin öğretiminde, ilköğretim kademesinde çocukların çok fazla ilgisini çekebileceğini ve dikkatle ele alınması gereken materyaller olduğunu vurgulamaktadır. Ancak öğretmenlerin derslerinde içeriği destan, yazıt ve diğer kaynaklardan hareketle yeteri kadar ele almadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgunun aksine Tosun (2019) ise çalışmasında 6. Sınıf düzeyinde derse giren öğretmenlerin içeriği somutlaştırmak amacıyla, destanları kullandığı sonucuna ulaşmıştır. Araştırma sonuçları arasındaki bu farklılığın sınıf içi uygulamaları gözlenen öğretmenlerin kazanımı doğru algılamamalarının yanı sıra ilgili içeriğe yönelik alan bilgilerinin yetersiz olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Öğretmenlerin “İslamiyet ve Türkler” adlı ünitenin işlenişinde, Türklerin İslamiyet’i kabulünde etkili olan faktörler ve İslamiyet’in kabulü sonrası toplumsal ve siyasi alanda yaşanan değişimlere yer verdikleri ancak ilk Türk İslam devletlerinde önemli Türk büyüklerinin eğitim, bilim ve kültür alanındaki katkılarını yeterince değinmedikleri saptanmıştır. Benzer şekilde “Yeni Yurt Anadolu” adlı ünitenin işlenişinde de her iki öğretmenin Moğollarla olan mücadelelerde halka destek olan; Mevlâna Celâleddin-i Rumî, Hacı Bektaş-ı Veli, Yunus Emre ve Ahi Evran gibi abidevi şahsiyetleri öğrencilere yeteri kadar tanıtmadıkları ve tarihsel olayları da bu şahsiyetlerle ilişkilendiremedikleri gözlenmiştir. Bu bulguların aksine Tosun (2019) ise çalışmasında öğretmenlerin içeriği, Türk büyüklerinin hayatlarıyla ilişkilendirerek ele aldıkları sonucuna ulaşmıştır.

Yapılan araştırmada öğretmenlerin ilgili içeriğin öğretiminde, ders kitabını sıklıkla kullandıkları görülmüştür. Ders kitaplarında tarihi şahsiyetlerin yeterince ele alınmaması nedeniyle, öğretmenlerin tarihi şahsiyetleri yeteri kadar tanıtamadıkları düşünülmektedir. Deniz’de (2011) çalışmasında, ders kitaplarının tarihi şahsiyetleri tanıtmada yetersiz

olmasından dolayı öğrencilerin tarihi şahsiyetleri yeteri kadar tanıyamadıklarını ve 6. Sınıf ders kitaplarında tarihsel olaylar ile tarihi şahsiyetlerin ilişkilendirilmediğini belirlemiştir.

“Yeni Yurt Anadolu” adlı ünitenin işlenişinde ise öğretmenler Anadolu’nun yurt edinme sürecini 11 ve 13. Yüzyıllar kapsamında ele almıştır ancak Türkiye Selçukları Dönemi’ndeki kültürel faaliyetlerle Anadolu’nun yurt edinme süreci arasındaki ilişkiyi yeteri kadar ele almadıkları gözlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin bu üniteye Türkiye Selçukluları ve Türk Beylikleri tarafından günümüze kalan somut kültürel mirası yeteri kadar tanıtmadıkları ve Haçlı Seferleri’nin neden ve sonuçlarına ise kapsamlı olarak yer vermedikleri belirlenmiştir. Bu durumun SBDÖP’nda belirtilen kazanıma yönelik açıklamalarının yetersiz olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

6. Sınıf düzeyinde derse giren öğretmenlerin derse giriş etkinlikleri incelendiğinde, en fazla ön bilgilerin yoklanması ve ardından dikkat çekme aşamalarını kullandıkları görülmüştür. Öğretmenlerin genellikle öğrencilerin derse katılımlarını arttırmaya yönelik açık uçlu soruları kullandığı ve yalnızca Ö4 kodlu öğretmenin, etkileşimli tahta kullandığı gözlenmiştir. Ö3 kodlu öğretmenin ise ders işlediği sınıfın fiziksel ortam özellikleri incelendiğinde, etkileşimli tahtanın bulunmadığı ve bu nedenle öğretmenin genellikle öğretim teknolojilerini kullanmadığı tespit edilmiştir. Öğretmenlerin, güdüleme ve gözden geçirme basamaklarını ise yeteri kadar uygulamadıkları saptanmıştır. Benzer şekilde Polat’ta (2016) çalışmasında 6. Sınıf düzeyinde derse giren öğretmenlerin derse giriş basamaklarını düzenli takip etmedikleri bulgusuna ulaşmıştır. Araştırmada ortaya çıkan bulguların aksine Tosun (2019) ise çalışmasında öğretmenlerin ders öncesinde öğrencileri içerikle alakalı bilgilendirdiklerini ortaya koymuştur. Bu durum sınıf içi uygulamaları gözlenen öğretmenlerin pedagojik bilgilerinin eksik olmasıyla ilişkilendirilebilir.

6. sınıf düzeyindeki ünitelerde öğretmenlerin yöntem ve teknik kullanım durumları incelendiğinde, anlatım ve soru-cevap dışında hiçbir yöntem ve teknik kullanılmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bulgulara Er ve Bayındır, (2015), Kurtulgan ve Köstüklü, (2010), Polat (2016), Öztaş ve Turan (2009), Tosun (2019) ve Ünal’ın (2012) çalışmalarında da ulaşılmaktadır. Her iki öğretmenin de bu öğrenme alanı kapsamında uygulama öncesinde, okul dışı etkinlikleri kullandıkları yönünde görüş belirtmelerine karşın, gözlem yapılan haftalar boyunca bu tekniklere ders işlenişinde yer vermedikleri belirlenmiştir. Ayrıca Ö3 kodlu öğretmenin bir ders saatinde Haçlı Seferleri’nin neden ve sonuçlarının ortaya koyulmasında balık kılçığı diyagramını kullanmış olduğu belirlenmiştir. Balık kılçığı diyagramının kullanılmasında öğrencilerin, beyin fırtınası yoluyla problemle ilgili neden ve sonuçları belirleyerek, sınıflandırması beklenir. “Balık kılçığı tekniği öğrencinin aktif olduğu bir tekniktir” (Alaz-Şeyihoğlu ve Kartal, 2015, s. 226; Mirzeoğlu ve

Özcan, 2017). Ancak öğretmenin bu tekniği öğrencilerin aktif olacağı şekilde sınıf içinde uygulayamadığı tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin materyal kullanım durumları incelendiğinde, ünitelerin tamamının işleniş boyunca sıklıkla yardımcı kaynak kitap, ders kitabı ve yazı tahtasının kullanıldığı ve tarihsel içeriğin işlenişinde yeterli düzeyde harita ve tarih şeridi kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak, 6. Sınıf düzeyinde derse giren öğretmenlerin içeriğe uygun materyallerden yararlanmadıkları söylenebilir. Bu bulgunun aksine Tosun (2019) ise çalışmasında 6. Sınıf düzeyindeki ünitelerin işlenişinde öğretmenlerin içeriğe uygun materyal kullandıkları sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca araştırmada, öğretim teknolojilerine ilişkin araçların yalnızca Ö4 kodlu öğretmen tarafından kullanıldığı belirlenmiştir. Özel (2014) öğrencilerin tarihsel içeriğin öğretiminde teknolojik araç ve gereç kullanımını faydalı buldukları sonucuna ulaşmıştır. Ancak yapılan gözlemlerde S4 kodlu sınıfta teknoloji kullanımında öğretmenin sınıf yönetimini sağlamada güçlük yaşadığı görülmüştür. Bu durum öğretmenin öğretim teknolojilerini amacına uygun şekilde kullanmamasından kaynaklanabilir. Öğretmenlerin ders işleyiş sürecinde etkinlik kullanma durumları incelendiğinde, sıklıkla okuma, soru- cevap yoluyla öğrencilerin derse karşı ilgilerini çekmeye çalıştıkları ve yeterince etkinliğe yer vermedikleri ortaya koyulmuştur. Bu bulgular Polat'ın (2016) çalışmasında ulaştığı sonuçlarla örtüşmektedir.

"Kültür ve Miras" öğrenme alanıyla ilişkilendirilen becerilere ilişkin 6. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin gerçekleştirdikleri uygulamalar incelendiğinde, kanıt kullanma becerisinin alt kategorilerine yönelik öğretmenlerin yeterince kanıt sunmadıkları ve genellikle görsel kanıtlarla öğrencilerini karşılaştırdıkları görülmüştür. Öğretmenlerin kanıt kullanırken genellikle ders kitabındaki görselleri ve EBA'daki içerikleri kullandığı belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin tarihsel içeriğin öğretiminde öğrencilerini birincil kaynaklarla karşılaştırmadıkları ve öğrencilerin kanıta dayalı sorgulama yapmalarını ise desteklemedikleri belirlenmiştir. Çelik-Bayramoğlu'da çalışmasında (2016) öğretmenlerin tarihsel içeriğin öğretiminde, birincil kaynakları kullanmadıkları sonucuna ulaşmıştır. Öğrencilerin kanıt kullanma becerilerinin geliştirilmesinde kanıtlarla karşılaştırılması ve nitelikli sorularla yönlendirilmesi önemlidir. Literatürde yer alan birçok araştırmada kanıt temelli öğretimin öğrencilerin akademik başarılarını ve tutumlarını olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır (Alabaş, 2007; Bilgiç, 2018; Çıdaçı, 2015; Doğan, 2007; Işık, 2008).

Zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin alt kategorilerine ilişkin ise gözlem yapılan haftalar boyunca öğretmenlerin sadece takvim bilgisi edinme ve kronolojik sıralama yapma kategorilerinde uygulamalara yer verdiği ve bu uygulamaların öğretmen merkezli kaldığı belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin zaman ve kronolojiyi algılama becerinin

kazandırılmasında tarih şeritlerinden ise yeteri kadar yararlanmadıkları ortaya koyulmuştur. Pala ve Şimşek'te (2016) çalışmalarında öğrenci görüşlerine göre, tarihsel içeriğin öğretiminde öğretmenler tarafından en az tarih şeridi kullanıldığı bulgusuna ulaşmıştır. Araştırmada ortaya çıkan bulguların aksine Çelik-Bayramoğlu (2016) çalışmasında öğretmenlerin tarihsel düşünme becerisi kazandırmak için proje, performans ve araştırma ödevi verdiklerini belirlemiştir. Ancak bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin yalnızca değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik gerçekleştirdikleri etkinliklerin kısmen öğrenci merkezli olduğu belirlenmiştir.

6. Sınıf seviyesindeki ünitelerde öğretmenlerin ölçme ve değerlendirme etkinlikleri incelendiğinde, öğretmenlerin çoğunlukla ölçme ve değerlendirme yapmadıkları; ölçme ve değerlendirme yapılmadığında öğrencileri ödevlendirdikleri; sıklıkla klasik ölçme-değerlendirme tekniklerini kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğretmenlerin ünitelerin tamamlanmasının ardından kazanım kavrama testi yapmalarına rağmen dönüt ve düzeltmeye ise yer vermedikleri saptanmıştır. Benzer bulgulara Kurtulgan ve Köstüklü (2010), Polat (2016) ve Tosun'un (2019) çalışmalarında da rastlanılmaktadır.

7. Sınıf seviyesi "Kültür ve Miras" öğrenme alanı kapsamındaki "Beylikten Cihan Devletine", "İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın", "Avrupa'da Uyanış", "Değişen Dünya'da Değişen Osmanlı" ve "Osmanlıdan Kalan Mirasımız" adlı ünitelere yönelik Ö1 kodlu öğretmenin 20 kişilik bir sınıfta 24 saat, Ö2 kodlu öğretmenin ise 21 kişilik bir sınıfta 21 saat sınıf içi uygulamaları gözlenmiştir. Bu ünitelere ilişkin içeriğin öğretimi öncesinde her iki öğretmenin de yardımcı kaynak okuyarak ve EBA, Morpa Kampüs ile Okulistik gibi eğitsel platformlardan videolar izleyerek hazırlandıkları belirlenmiştir. Ders öncesi öğretmenlerin ders kitabından daha çok yardımcı kaynak kitapları okuyarak hazırlanması dikkat çekici bulgulardan biridir.

7. Sınıf seviyesinde ders işleyiş süreci takip edilen her iki öğretmenin de ders planı hazırlamadıkları ve ders planı hazırlamamanın eksikliğini ise hissetmedikleri belirlenmiştir. Ders planı hazırlamayan öğretmenler bir dersin planlanmasında hedef davranışlar ile öğrenci seviyesi gibi kriterleri dikkate almaktadırlar. Bu bağlamda, Küçükahmet'in (2014) belirttiği öğretime hazırlık sürecinde öğretmenlerin 3 temel unsurdan yalnızca öğrenci ve konuya dikkat ettikleri ve ders süresi gibi bazı koşulları göz ardı ettikleri söylenebilir. Ayrıca öğretmenlerin içeriğin öğretiminde hangi yaklaşım, materyal, yöntem-teknik ve değerlendirme tekniklerini kullanacaklarını ise dikkate almadıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda, öğretmenlerin öğretime hazırlıkta konu unsurunu kısmen dikkate aldıkları ifade edilebilir.

Öğretmenlerin 7. sınıf seviyesi "Kültür ve Miras" öğrenme alanı kapsamındaki üniteleri sırasıyla işledikleri görülmüştür ancak öğretmenlerin SBDÖP'nda yer alan

kazanımları tam anlamıyla gerçekleştiremedikleri belirlenmiştir. Programda belirtilen kazanımlar; açıklama, analiz etme, kavrama, çıkarım yapma, örnek verme şeklinde öğrencilerin bilgiyi yapılandırma sürecinde aktif olacağı bilişsel davranışlara yöneliktir; fakat araştırmacı tarafından yapılan gözlemler boyunca öğretmenlerin genellikle öğrenci ve etkileşim merkezli yöntemleri kullanmadıkları görülmüştür.

Öğretmenler “Beylikten Cihan Devletine” adlı ünite, Osmanlı’nın kuruluşundan İstanbul’un fethine kadar olan süreçte yaşanan gelişmelerin yanı sıra iskân politikası, askeri ve toplumsal yapıya değinmişlerdir. 2018 SBDÖP’nda 7. Sınıf seviyesi “Kültür ve Miras” öğrenme alanına ilişkin kazanım ve açıklamaları incelendiğinde, Osmanlı Devleti’nin hüküm sürdüğü yerler ile askeri, ekonomik ve toplumsal yapının detaya girilmeden ele alınması gerektiği ifade edilmektedir. Ancak gözlem yapılan haftalar boyunca Ö2 kodlu öğretmene göre Ö1 kodlu öğretmenin, askeri yapıyı oldukça yoğun ele aldığı gözlenmiştir. Ö2 kodlu öğretmenin ise yalnızca yaya ve müselleme ordusu, yeniçeriler ile tımarlı sipahileri öğrencilerine tanıtmış olduğu belirlenmiştir. Ö2 kodlu öğretmenin bu ünitenin işlenişinde, ders kitabı ve yardımcı kaynak dışında öğretim materyali kullanmadığı gözlenmiştir. Öğretim programındaki kazanımla ilgili verilen açıklamaların aksine öğretmenin ders kitabına bağlı kalması nedeniyle askeri yapıyı kapsamlı işlemediği düşünülmektedir. May’da (2019) çalışmasında 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarını incelemiş olup, tımarlı sipahi ve yeniçeriler haricinde diğer askeri yapı unsurlarına yer verilmediği sonucuna ulaşmıştır.

“İnsanı Yaşat ki Devlet Yaşasın” adlı ünite öğretmenlerin Osmanlı Devleti’nin fetih siyasetinden örneklerle yer verdikleri gözlenmiştir ancak gözlem yapılan haftalar boyunca öğretmenlerin Fatih Sultan Mehmet ve Yavuz Sultan Selim’in yanı sıra Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde yaşanan gelişmeleri yeteri kadar ele alınmadığı belirlenmiştir.

Sınıf içi uygulamaları gözlenen öğretmenler, Trabzon İli’nde bulunan devlet okullarında görev yapmaktadır. Ancak öğretmenlerin tarihsel içeriğin öğretiminde Fatih’in fethettiği, Yavuz’un yönettiği ve Kanuni’nin doğduğu şehir olma niteliğine sahip Trabzon’un zengin kültürel ve tarihi birikime sahip mekânlarını kullanmadıkları, yakın çevreyi ise tarihi şahsiyetler ve tarihi olaylarla yeteri kadar ilişkilendiremedikleri ortaya koyulmuştur. Bu durum, öğretmenlerin tarihsel içeriğin öğretiminde yerel tarih uygulamalarını nasıl kullanılabileceğine dair bilgilerinin yeterli düzeyde olmamasından kaynaklanabilir. Demircioğlu’da (2007) Dünya’da yerel tarihle ilgili yaşanan gelişmelere karşın öğretmenlerimizin bir kesiminin yerel tarih öğretimine ilişkin etkinlikleri nasıl düzenleyeceğine dair bilgi ve tecrübelerinin yetersiz olması nedeniyle ülkemizde yerel tarih öğretiminin istenilen düzeyde olmadığını belirtmektedir. Ülkemizde sosyal bilgiler derslerinin bir kısmı sınıf ortamlarında öğretilmektedir. Hâlbuki sosyal bilgiler dersine

yönelik bilgi, beceri ve tutumlarının öğrencilere kazandırılabilmesi için tarihsel mekânların derslerde kullanılması gerekmektedir (Demircioğlu ve Demircioğlu, 2015). Ata'da (2009b, s. 125) ulusal tarihin veya insanlık tarihinin gerek yaşanılan çevrede gerekse müze ve ören yerlerde somutlaşacağını vurgulamaktadır.

“Avrupa’da Uyanış” ve “Değişen Dünya’da Değişen Osmanlı” adlı ünitelerde ise öğretmenlerin Avrupa’daki yaşanan gelişmeler üzerinde durduğu ancak beraberinde Osmanlı Devleti’nde yaşanan ıslahat hareketleri ile bağlantı kuramadıkları görülmüştür. Öğretim programlarında görülen önemli bir sorun, Avrupa ve Türk tarihine ilişkin içeriğin birbiriyle ilişkilendirilmeden ve ayrı bir şekilde öğretilmesidir. Oysaki Osmanlı tarihi ve Avrupa tarihi arasında sıkı bir bağlantı söz konusudur (Öztürk, 2010). Bu üniteye ayrıca programda belirtilen kazanıma ilişkin açıklamalar doğrultusunda, öğretmenlerin Coğrafi keşifler, Rönesans ve Reform, Aydınlanma çağı, Fransız ihtilali ve Sanayi inkılabının yanı sıra sömürgeciliğin neden olduğu insan hakları ihlallerine yeteri kadar değinmedikleri de belirlenmiştir.

“Osmanlı’dan Kalan Mirasımız” adlı üniteye ise öğretmenlerin Osmanlı’nın kültür, sanat ve estetik anlayışından yeteri kadar örneklerle yer verdikleri ancak İbn Batuta ve Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi gibi tarihsel şahsiyetleri göz ardı ederek daha çok Marco Polo gibi yabancı seyyahları tanıtarak programda belirtilen kazanım açıklamasını kısmen dikkate almış oldukları söylenebilir. Öğretmenlerin genellikle içerikleri kendi inisiyatifleri doğrultusunda kapsamlı ya da yüzeysel ele aldıkları gözlenmiştir. Bu durumun gerek beklenen davranışların kazandırılmasında gerekse öğrenme alanı ve ünitelere ayrılan ders sürelerinin verimli kullanılamamasında etkili olabileceği düşünülmektedir.

7. Sınıf seviyesindeki ünitelerde öğretmenlerin derse giriş etkinlikleri incelendiğinde, giriş basamaklarını yeteri kadar takip etmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Benzer bulgulara, Polat’ın (2016) çalışmasında da rastlanılmaktadır. 7. Sınıf ünitelerinin işlenişinde öğretmenlerin yöntem- teknik kullanım durumları incelendiğinde, en fazla anlatma ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullandıkları gözlenmiştir. Bu bulgular Avcı (2016), Çelik-Bayramoğlu (2016), Dolmaz ve Kılıç, (2017), Er ve Bayındır (2015) Kaya ve Güven (2012), Kurtulgan ve Köstüklü (2010), Polat (2016) ve Ünal’ın (2012) çalışmalarında ulaşıldıkları bulgularla da örtüşmektedir. Gözlem yapılan haftalar boyunca sadece Ö1 kodlu öğretmenin bir ders saatinde Divan üyelerini tanıtmak amacıyla rol oynama tekniğini kullandığı belirlenmiştir. Bu tekniğin kullanıldığı ders saatinde öğrencilerin derse katılımlarının oldukça yüksek olduğu ve öğrencilerin eğlenceli vakit geçirdikleri gözlenmiştir. Kaya ve Güven’de (2012) çalışmalarında 7. Sınıf öğrencilerinin yaratıcı drama ve canlandırma gibi aktif oldukları yöntem ve tekniklerden hoşlandıklarını belirlemiştir. Aysal’da (2012) çalışmasında 7. Sınıf öğrencilerinin sıkıcı buldukları sosyal

bilgiler dersinde, tarihsel empatiye dayalı rol oynama etkinliklerine yönelik olumlu tutum sergiledikleri sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmenlerin materyal kullanım durumları incelendiğinde, ünitelerin tamamının işlenişi boyunca tarihsel içeriğin işlenişinde yeterli düzeyde harita ve tarih şeridi kullanılmadığı ortaya koyulmuştur. Balkan (2007) çalışmasında tarihsel içeriğin öğretiminde harita kullanımının 7. Sınıf öğrencilerinin akademik başarılarının yanı sıra derse karşı tutumlarında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Gözlem yapılan haftalar boyunca gerek öğretim teknolojilerinden gerekse de temsili resim ve görsellerden yalnızca Ö1 kodlu öğretmen tarafından yararlanılmıştır. Temsili resim ve görsellerin kullanıldığı ders saatlerinde öğrencilerin geçmiş olayları daha iyi betimledikleri ve derse katılımlarının ise yüksek olduğu gözlenmiştir. Demircioğlu (2007) resimlerle desteklenen tarih öğretiminin öğrencilerin tarihi olayları incelerken hayal gücünü kullanmalarına, geçmiş olayları tasvir etmelerine, kalıcı öğrenmeler sağlamalarının yanı sıra soyut içeriğin somutlaştırılmasına katkı sunduğunu belirtmektedir. Güngör-Akıncı ve Dilek'te (2012) çalışmalarında temsili resim kullanımına dayalı etkinliklerin 7.Sınıf öğrencilerinin içeriği öğrenmelerini kolaylaştırdığını ve öğrencilerin derse karşı ilgilerini arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmenlerin ders işleyiş sürecinde etkinlik kullanma durumları incelendiğinde, gerekli bilgi, beceri ve kavramları kazandırmak için okuma ve soru cevap gibi etkinlikler hariç yeteri kadar etkinlik kullanmadıkları ve herhangi bir öğretim materyali hazırlamadıkları ortaya koyulmuştur. Benzer bulgulara Polat'ın (2016) çalışmasında da rastlanılmaktadır. Ayrıca 5 ve 6. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlere göre 7. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin Sıra Sizde etkinliklerini sınıf ortamında daha fazla uyguladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda diğer sınıf seviyelerine göre 7. Sınıf ders kitabındaki Sıra Sizde etkinliklerinin sınıf ortamında daha uygulanabilir olduğu söylenebilir.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkilendirilen becerilere ilişkin 7. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin gerçekleştirdikleri uygulamalar incelendiğinde, Ö2 kodlu öğretmene göre Ö1 kodlu öğretmenin tarihsel içeriğin işlenişinde, etkileşimli tahta aracılığıyla öğrencileri daha fazla görsel kanıtla karşılaştırdığı ve bu kanıtlardan hareketle öğrencilerin tarihsel olay ve olgular üzerinde düşünme, yorum yapma becerilerini geliştirmeye yönelik uygulamalarda bulunduğu gözlenmiştir. Ö2 kodlu öğretmenin ise öğrencilerini yalnızca ders kitabında yer verilen kanıtlarla karşılaştırdığı ancak öğrencilerinin kanıta dayalı sorgulamalar yapmalarını desteklemediği ve genellikle yapılan uygulamaların öğretmen merkezli kaldığı belirlenmiştir.

Gözlem yapılan haftalar boyunca öğretmenlerin, zaman ve kronolojiyi algılama becerisine yönelik uygulamalara yer vermedikleri, tarihsel içeriğin öğretiminde tarih şeridi ise kullanmadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yalnızca Ö1 kodlu öğretmenin bir ders saatinde öğrencilerin zaman şeridindeki veriyi yorumlamasına fırsat tanıdığı ancak öğrencilerin veriyi yorumlayamadığı gözlenmiştir. Bu durumun öğretmenlerin yeteri kadar etkinlik ve materyal kullanmamalarıyla alakalı olduğu söylenebilir. Benzer şekilde Çelikkaya ve Kürümlüoğlu'da (2019) çalışmasında, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin tarihi çağları sıralayamadıklarını ve tarihsel olayları zaman şeridinde gösteremediklerini ortaya koymuştur. Çelikkaya ve Kürümlüoğlu, öğrencilerin zaman ve kronoloji algılarının düşük olmasında, öğretmenlerin sınıf içi uygulamada yeteri kadar yöntem-teknik ve etkinliklere yer vermemelerinin etkili olabileceğini vurgulamıştır.

Değişim ve sürekliliği algılama becerisine yönelik öğretmenlerin, benzerlik ve farklılıkları bulma, zamanla oluşan süreklilik, değişimi algılama ve geçmişteki problemlerin neden-sonuç ilişkisini tanıma kategorilerine ilişkin kısmen sınıf içi uygulamalara yer verdikleri ve bu alt kategorilere yönelik öğretmenlerin örnek verme, karşılaştırma yapma etkinliklerini kullandıkları belirlenmiştir. Genel olarak 5, 6 ve 7. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin kanıt kullanma, zaman ve kronolojiyi algılama becerisine göre, değişim ve sürekliliği algılama becerisi ve alt kategorilerine ilişkin daha fazla etkinliğe yer verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin 7. Sınıf seviyesinde ölçme ve değerlendirme kullanım durumları incelendiğinde, ölçme ve değerlendirme etkinliklerini yeteri kadar kullanmadıkları ve genellikle klasik teknikleri tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin öğrenme düzeylerinin kalitesinin ortaya konulmasında ölçme ve değerlendirme önemli bir rol üstlenmektedir (Akpınar ve Cantürk, 2018). Ancak gözlem yapılan haftalar boyunca, ölçme ve değerlendirme tekniklerinin kullanılmamasının yanı sıra öğretmenlerin dönüt ve düzeltmeye çoğunlukla yer vermedikleri ve öğrencilerin öğrenme düzeylerini denetlemedikleri saptanmıştır. Benzer bulgulara Kurtulgan ve Köstüklü (2010), Polat'ın (2016) çalışmalarında da rastlanılmaktadır.

5. 2. İkinci Alt Probleme Yönelik Tartışmalar

2018 SBDÖP'nda tarih odaklı "Kültür ve Miras" öğrenme alanı ile birlikte öğrencilerin gerek Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavraması gerekse de öğrencilere Türk kültürünü oluşturan unsurların korunması ve geliştirilmesine yönelik milli bilinç oluşturulması amaçlanmaktadır (MEB, 2018a). Sınıf içi uygulamaları izlenen öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda, öğretmenlerin çoğunlukla bu öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretimi ile birlikte, öğrencilerin maddi ve manevi kültürel unsurları tanımasını ve sahip çıkmasını ardından Türk tarihini bilmelerini ve sevmelerini

amaçladıkları belirlenmiştir. Bu bağlamda, öğretmenlerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanının özel amaçları hakkında farkındalığa sahip olduğu söylenebilir. Ayrıca 2018 SBDÖP’nda genel olarak programların değer ve beceri kazandırma odaklı bir yapıda hazırlandığı; beceri ve değerlerin uygun görülen kazanım ve öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmesi gerektiği de belirtilmektedir (MEB, 2018a). Ancak bu öğrenme alanındaki ünitelerin öğretimi ile birlikte öğretmenlerin çoğunlukla beceri kazandırmaya ilişkin görüş bildirmediği; az sayıda öğretmenin vatanseverlik değerini kazandırmayı amaçladığı ve yalnızca 5. Sınıf düzeyinde derse giren Ö5 kodlu öğretmenin zaman ve kronolojiyi algılama becerisini öğrencilerine kazandırmayı amaçladığı saptanmıştır.

Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde kullandıkları giriş etkinliklerine yönelik görüşleri incelendiğinde, çoğunlukla bir önceki yıl işlenen içeriği tekrar ederek ve öğrencilere içerikle ilgili kavramları bilip bilmediklerini sorarak ön bilgileri yokladıkları ve sıklıkla merak uyandıracak açık uçlu sorularla öğrencilerin derse karşı dikkatlerini çektikleri belirlenmiştir. Bu verilerin, araştırmacı tarafından yapılan sınıf içi gözlemlerden elde edilen verilerle de tutarlı olduğu görülmektedir. Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin bir kısmının dikkat çekme aşamasında, sözlü ve edebi ürünleri kullandığını ve öğrencilerini görsellerle karşılaştırdığını belirtmesine rağmen, gözlem yapılan haftalar boyunca, öğretmenlerin derse girişte bu etkinlikleri yeteri kadar kullanmadıkları ortaya koyulmuştur. Ayrıca öğretmenlerin, öğrencilerin tarihsel içeriği sıkıcı bulmaları ve öğrencilerin hazırbulunuşluk seviyelerinin düşük olmasından dolayı derse karşı ilgi ve dikkat çekmede sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Sınıf içi gözlemler boyunca araştırmacı tarafından karşılaşılan diğer bir sorun ise öğretmenler tarafından güdüleme ve gözden geçirme aşamalarının göz ardı edilmesidir. Örneğin, Ö3 kodlu öğretmen görüşlerinde, öğrencilerin geçmişte yaşanmış olayları neden öğrendiklerini algılayamadıklarını ifade etmektedir. Bu durumun öğretmenlerin derslerinde güdüleme ve gözden geçirme basamaklarını yeteri kadar uygulamamalarından kaynaklandığını söylemek mümkün olabilir. Nitekim yapılan görüşmelerde de öğretmenlerin hiçbirisi güdüleme ve gözden geçirme aşamalarına yönelik görüş bildirmediği saptanmıştır. Öğrencilerin kazandırılacak davranışları neden öğrenmek zorunda oldukları, öğrenecekleri bilgilerin yaşamlarında ne işe yarayacağını bilmelerinin zihinlerindeki şüpheleri kaldırarak dersin kolayca işlenmesinin yanı sıra dersi daha dikkatli izlemelerini ve kazandırılan davranışların daha kalıcı olmasını destekleyecektir (Sönmez, 2004).

Öğretmenlerin “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde kullandıkları yöntem ve tekniklere ilişkin görüşleri incelendiğinde, en sık anlatım ve soru-cevap yöntem ve tekniklerini kullandıkları; en seyrek ise yaratıcı drama, alan gezisi ardından işbirlikçi

öğrenme ve proje yöntemini kullandıkları tespit edilmiştir. Öğretmenler tarafından bu yöntem ve tekniklerinin sıklıkla tercih edilmesinde, tüm öğrencilere hitap edebilecek yöntemler olmasının yanı sıra sınıf yönetimini kolaylaştırması ve zaman sorunu yaşatmamasının etkili olduğu belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenlerin izin prosedürlerinin fazla olması, velilerin izin vermemesi ve zaman sorunu yaşamaları nedeniyle alan gezilerine başvurmadıkları; öğrencilerin birlikte hareket edememesi nedeniyle işbirlikçi öğrenme yöntemini uygulamadıkları; öğrencilerin üretmemesi ve hazır bilgiyi sunmalarından dolayı da proje yöntemini seyrek olarak kullandıkları saptanmıştır. Tarihsel içeriğin öğretiminde Öner (2007) işbirlikçi öğrenme ve Erdoğan (2011) ise proje tabanlı öğrenme yaklaşımlarının kullanılmasının öğrencilerin sosyal bilgiler dersine karşı olumlu tutum geliştirmesinde ve akademik başarılarını arttırmada etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Erdoğan, öğretmen görüşlerine göre, projelerin velilere yaptırılması nedeniyle beklenen sonucun alınamadığını da belirlemiştir. Hem alan gezileri hem de proje çalışmalarının öğretmenler tarafından seyrek olarak kullanıldığına ilişkin benzer bulgulara Gürbüzük ve Mala (2008), Dolmaz ve Kılıç (2017), Er ve Bayındır (2015), Öztaş ve Turan (2009), Polat'ın (2016) çalışmalarında da rastlanılmaktadır.

Öğretmenler genel olarak, kültürel ve tarihsel içeriğin öğretiminde en seyrek tercih ettikleri gezi-gözlem, yaratıcı drama, sözlü tarih yöntemi ve kavram haritaları ile etkili öğretim gerçekleştirebileceğini düşünmektedirler. Ancak öğretmenler ders saatlerinin yetersiz olması ve izin prosedürlerinin fazla olmasından dolayı bu yöntem-teknikleri kullanamadıkları tespit edilmiştir.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde, öğretmenlerin ders kitabı ve yardımcı kaynak kitapları temel öğretim materyali olarak kullandıkları belirlenmiştir. Gözlem yapılan haftalar boyunca yalnızca Ö4 ve Ö6 kodlu öğretmenlerin etkileşimli tahta kullandıkları saptanmıştır. Bu bulgunun, görüşmelerden elde edilen bulgularla tutarlı olduğu görülmektedir. Ö2 kodlu öğretmen ise derslerinde sıklıkla etkileşimli tahtadan yararlandığına yönelik görüş bildirmiştir. Ancak yapılan gözlemlerde ise S2 kodlu sınıfta etkileşimli tahta bulunmasına karşın öğretmenin etkileşimli tahta kullanmadığı tespit edilmiştir. Bu durumun öğretmenin müfredatın yetiştirilmesine yönelik zaman kaygısı duymasının yanı sıra öğretmenin öğretim teknolojilerini kullanma becerisinin düşük olmasından kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde Polat'ta (2016) çalışmasında sınıf ortamında etkileşimli tahta bulunmasına karşın öğretmenlerin etkileşimli tahtayı yeteri kadar kullanmadıkları sonucuna ulaşmıştır.

Yapılan görüşmelerde tarihsel içeriğin yoğun olduğu bu öğrenme alanında çok az sayıda öğretmenin materyal olarak harita ve tarih şeridi kullandığını ifade etmesi dikkat çekici bulgulardan biridir. Ayrıca bu öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin

bir kısmı ders kitabının düzensiz olması, öğrenciye yardımcı kaynak materyal önerilememesi, ders kitabındaki bilgilerin güncellenmemesi ve EBA'daki videoların seviyeye uygun olmaması nedeniyle materyal seçiminde sorunlarla karşılaştıkları tespit edilmiştir. Benzer şekilde Gökçe ve Işık (2011) ile Mustak'ta (2017) çalışmalarında öğretmenlerin kültürel ve tarihsel içeriğin öğretiminde Türk tarihine ilişkin bilgilerin ders kitaplarında güncellenmemesi ve yardımcı kitap önerilememesinden kaynaklanan sorunlar yaşadıklarını ortaya koymuştur.

“Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin kazandırmayı hedefledikleri becerilere yönelik görüşleri incelendiğinde, en fazla zaman ve kronolojiyi algılama, kanıt kullanma ile harita okuryazarlığı becerilerini kazandırmayı hedefledikleri tespit edilmiştir. Bazı öğretmenlerin becerileri doğru ifade edemeyerek ilgili becerilere yönelik kısmen görüş belirttikleri; bazı öğretmenlerin ise gerek programda öğrenme alanıyla ilişkilendirilen beceriler gerekse de tarihsel içeriğin öğretiminde kullanılabilecek beceriler hakkında yeterli düzeyde bilgiye sahip olmadıkları saptanmıştır. Ayrıca öğretmenlerin bir kısmının kazandırmayı hedefledikleri becerilere ilişkin görüş bildirmesine karşın sınıf içi uygulamalarına yansıtmadığı, bir kısım öğretmenin ise programda kazandırılması istenilen becerilere ilişkin görüş bildirmemesine rağmen, sınıf içi uygulamalarına yansıttığı sonucuna ulaşılmıştır. Örneğin, 5. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin 2018 SBDÖP'nda “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkilendirilen Türkçeyi, doğru, güzel ve etkili kullanma becerisine yönelik görüş belirtmediği ancak öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında bu becerinin gelişimine yönelik bazı uygulamalara yer verdikleri gözlenmiştir. Ayrıca gözlem yapılan haftalar boyunca öğretmenlerin en fazla değişim ve sürekliliği algılama becerisinin alt kategorilerine ilişkin uygulamalara yer vermesine rağmen, yalnızca Ö6 kodlu öğretmenin bu beceriyi kazandırmayı hedeflediği yönünde görüş belirtmiş olduğu saptanmıştır. Mülakatlar esnasında öğretmenlerin ilgili becerileri hatırlayamadığı ve bu nedenle de görüş belirtmediği düşünülmektedir.

Öğretmenlerin beceri kazandırmada karşılaştıkları sorunlara ilişkin görüşleri incelendiğinde, en fazla programda ve ders kitaplarında ünitelerin bağlantılı ve kronolojik sıralamaya uygun olmamasından dolayı zaman ve kronolojiyi algılama becerisini kazandırmada sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Çelikkaya ve Kürümlüoğlu'da (2019) çalışmalarında, öğretim programının ve ders kitaplarının yetersiz olmasının öğrencilerin zaman ve kronoloji algılarının düşük olmasında etkili olabileceğini ifade etmektedirler. Ayrıca öğretmenlerin, öğrencilerin temel harita bilgisine sahip olmamaları nedeniyle harita okuryazarlığı becerisini kazandırmada da sorun yaşadıkları tespit edilmiştir. Ancak araştırmacı tarafından yapılan sınıf içi gözlemlerde, öğretmenlerin bu becerilerin geliştirilmesine yönelik yeteri kadar tarih şeridi, harita vd. öğretim materyallerini

kullanmadıkları ve öğrencilerin aktif olacağı etkinliklerden ise yararlanmadıkları gözlenmiştir. Bu durum öğretmenlerin beceri öğretiminde kullanılabilecek etkinlikler hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmamalarıyla ilişkilendirilebilir.

Öğretmenler kanıt kullanma becerisinin öğretiminde herhangi bir sorunla karşılaşmadıklarını ifade etmişlerdir. Ancak yapılan gözlemlerde öğretmenlerin kısmen görsel kanıtlarla öğrencilerini karşılaştırdıkları ve öğrencilerin kanıta dayalı sorgulama yapmalarına fırsat tanımadıkları görülmüştür. Bu durumun, öğrencilerin sıklıkla günümüz örneklerinden hareketle, geçmişini anlamlandırmaya çalışmalarında etken olduğu düşünülmektedir. Örneğin, öğrencilerin geçmiş zamanlarda tarihi İpek Yolu'nun asfalt bir yol olduğunu ve trenlerle ulaşım yapıldığını düşündükleri ya da tablet denildiğinde eski uygarlıklardan kalan pişmiş kilden yapılan yazılı belgeler yerine tablet bilgisayar olarak algıladıkları görülmüştür. Çakmak ve Aslan'da (2019) çalışmalarında öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre, sosyal bilgiler dersinde tarihsel içeriğin öğretiminde yazılı doküman ve görsellerin kullanılmamasının içeriğin öğretimini olumsuz etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin genel olarak, alana özgü beceriler hakkında kısmen bilgiye sahip olduğu ancak bu becerilerin nasıl kazandırılacağına dair yeterli bilgiye sahip olmadıklarını söylemek mümkün olabilir. Benzer şekilde Mutluer'de (2013) çalışmasında öğretmenlerin öğretim programında yer alan beceriler ve bu becerilerin öğretimi noktasında bilgi sahibi olmadıklarını ortaya koymuştur.

Öğretmenlerin "Kültür ve Miras" öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde kullandıkları etkinliklere yönelik görüşleri incelendiğinde, en fazla okuma ve yazma, bulmaca, neden-sonuç ilişkisi kurma, boşluk doldurma ve eşleştirme etkinliklerini kullandıkları belirlenmiştir. Bu verilerin gözlemlerden elde edilen verilerle tutarlı olduğu görülmektedir. Ancak bazı öğretmenlerin sıklıkla slogan bulma ve yarışma yapma gibi etkinlikleri kullandıkları yönünde görüş bildirmelerine karşın, ders işleyiş sürecinde bu etkinliklere yer vermedikleri gözlenmiştir. Öğretmenler çoğunlukla ders saatlerinin az olması nedeniyle etkinliklere yeterli zaman ayıramadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin 2018-2019 eğitim ve öğretim yılında okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarındaki Sıra Sizde etkinliklerini etkili buldukları ancak çok zaman alıcı ve kapsamlı olmasından dolayı bu etkinlikleri ders saatlerinde uygulayamadıkları belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde de öğretmenlerin ders kitabında yer alan etkinlikleri öğrencilerine genellikle ev ödevi olarak verdikleri tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin tercih ettikleri ölçme ve değerlendirme tekniklerine ilişkin görüşleri incelendiğinde, en sık çoktan seçmeli test, sözlü yoklama, doğru-yanlış testi ve boşluk doldurma kullandıkları; en seyrek ise süreç odaklı proje, performans ve öz değerlendirme gibi teknikleri kullandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Bu verilerin gözlemlerden elde edilen

verilerle de örtüştüğü görülmektedir. Ayrıca öğretmenler tarafından sıklıkla klasik ölçme-değerlendirme tekniklerinin kullanılmasında, ulusal sınavların test olması, klasik tekniklerin kolay olması ve zaman almamasının etkili olduğu; en seyrek tamamlayıcı ölçme-değerlendirme tekniklerinin kullanılmasında ise, proje ve performansların genellikle veliler tarafından yapılması, öğrencilerin kendilerini ve akranlarını değerlendirebilecek seviyede olmaması, bu tekniklerin uzun zaman alması ve ön hazırlık gerektirmesinin etkili olduğu ortaya koyulmuştur. Öğretmenler, zaman sorunu yaşamaları gerekçesiyle her dersin sonunda ölçme ve değerlendirmeye yeterli zaman ayıramadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenlerin bir kısmının tamamlayıcı ölçme-değerlendirme tekniklerini bilmemelerinden kaynaklanan bazı sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde de öğretmenlerin her dersin sonunda ölçme-değerlendirme etkinliklerine zaman ayıramadıkları ve genellikle ünitelerin işlenişinden sonra ünite sonu değerlendirmesi yaptıkları görülmüştür.

Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin en fazla “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde sorun yaşadıkları saptanmıştır. Öğretmenlerin genellikle bu öğrenme alanında öğretim programı ve öğretim materyalinden kaynaklanan birtakım sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Ayrıca bir kısım öğretmenin ise öğrencilerin Türk tarihi ve kültürüne ilgisiz olmasının yanı sıra tarihi film ve dizilerden öğrencilerin tarihini yanlış tanımasından kaynaklanan bazı sorunlar yaşadığı tespit edilmiştir.

Öğretmenlerin öğretim programından kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri incelendiğinde, en fazla ders sürelerinin yetersiz olması, içeriğin çok yoğun ve öğrenci seviyesine uygun olmamasının yanı sıra içeriğin kronolojik olarak birbiriyle bağlantılı olmamasından ve ünitelerdeki kavramların öğrencilere soyut gelmesinden kaynaklanan sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Örneğin 7. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin Osmanlı Devleti’nin kuruluş sürecinden itibaren yaşanan gelişmelerin kronolojik olarak ele alınmamasından; 6. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin Türk tarihinde yaşanan önemli olayların birbiriyle bağlantılı olmaması ve kronolojik olarak sunulmamasından; 5.Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin ise en fazla İlkçağ uygarlıkları ile ilgili içeriğin yoğun ve öğrenci seviyesinin üstünde olmasından kaynaklanan sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin kültürel ve tarihsel içeriğin öğretiminde programdan dolayı yaşadıkları bu sorunlar Arslantaş (2007), Dede-Koç (2009), Çakmak ve Aslan (2016), Keçe (2013), Kurtulgan ve Köstüklü (2010), Öztaş ve Turan (2009), Şara (2019), Tosun (2019), Ünal (2012) ve Yılmaz ve Kaya’nın (2011) çalışmalarında da ortaya koyulmuştur.

Öğretmenlerin “Kültür ve Miras öğrenme alanında öğretim materyallerinden kaynaklanan sorunlara ilişkin görüşleri incelendiğinde, en fazla ders kitabından kaynaklanan birtakım sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Öğretmenlerin çoğunlukla ders kitaplarında haritaların, görsellerin ve eğlenceli etkinliklerin yetersiz olmasından dolayı sorunlar yaşadıkları belirlenmiştir. Ayrıca öğretmenler ders kitaplarında içeriğin düzenli sınıflandırılmaması; kazanımlarla ders kitabının uygunluk göstermemesi; kullanılan dilin anlaşılır olmaması; padişahları tanıtmada ve yerel tarihi tanıtmada yetersiz olması; içeriklerle ilgili kavramlara odaklanılmaması; bazı içeriklerin yüzeysel ele alınması ve içerikle alakalı başlıklara yer verilmemesinden kaynaklanan sorunlarla karşılaştıklarına dair görüşlerini de bildirmişlerdir. Örneğin, 7. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin ders kitabında “Avrupa’da Uyanış” adlı ünite ve özellikle Osmanlı’da ıslahat hareketlerine ilişkin içeriğin uygun başlıklarla sınıflandırılmamasından dolayı sorun yaşadıkları belirlenmiştir. Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerde de öğretmenlerin ilgili içeriğe yönelik ders kitabına başlık yazdırdıkları saptanmıştır. Öğretmenlerin kültürel ve tarihsel içeriğin öğretiminde ders kitabından dolayı yaşadıkları bu sorunların Gökçe ve Işık (2011), Ünal, (2012), Yılmaz ve Kaya’nın (2011) çalışmalarında da ortaya koyulduğu görülmüştür.

Yapılan görüşmelerde öğretmenler, bu öğrenme alanında karşılaştıkları sorunların çözümü için en fazla ders saatlerinin artırılmasını; ders kitabında daha fazla harita ve görsellere yer verilmesini; kazanımların öğrenci seviyesine uygun hale getirilmesini; 7. Sınıf seviyesinde Osmanlı Devleti tarihinin kronolojik sıralamaya uygun verilmesini; destanların 6. Sınıf seviyesine uygun olarak ders kitabında yer almasını; İlkçağ uygarlıklarının 5. Sınıf seviyesine uygun hale getirilerek hikâyeleştirilmesini; ders kitabında tarih şeridinde sıklıkla yer verilmesini önermektedirler.

2018 SBDÖP’nda “Kültür ve Miras” öğrenme alanındaki kazanımların yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri incelendiğinde, öğretmenlerin bir kısmının kültür ve kültürel mirası koruma bilincinin oluşturulmasında kazanımları kısmen yeterli bulduğu ve bir kısım öğretmenin ise kazanımları yeterli bulmadığı ortaya konulmuştur. Benzer şekilde Avcı’da (2016) çalışmasında öğretmen görüşlerine göre, kültürel miras ve kültürel mirasın korunmasıyla alakalı program içeriklerinin ve öğretmen uygulamalarının yetersiz kaldığı bulgusuna ulaşmıştır. Öğretmenler çoğunlukla “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki kazanımların öğrencilerde milli bilincin oluşturulmasında yeterli olduğunu düşünmektedirler. Uslu’da (2011) çalışmasında öğrencilerin milli bilinçlerinin yüksek olduğunu belirlemiş ve programda belirtilen kazanımların milli bilincin oluşturulmasında etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır.

6. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma sürecinde elde edilen bulgulardan hareketle, ulaşılan sonuçlara ve bu sonuçlar ışığında bazı önerilere yer verilmiştir.

6. 1. Sonuçlar

1. Sınıf içi uygulamaları gözlenen öğretmenlerin, ders öncesi hazırlıkta ders kitabına göre çoğunlukla yardımcı kaynak kitap ve Genel ağ ortamlarından yararlandıkları; mesleki tecrübelerinin yüksek olduğunu düşünmelerinden dolayı ders planı hazırlamadıkları; bir ders saatinin düzenlenmesinde genellikle hedef davranışlar, öğrenci seviyesi ve ders süresi gibi kriterleri dikkate aldıkları ancak hangi yöntem ve teknik, materyal, etkinlik ve ölçme-değerlendirme tekniklerini kullanacaklarını göz önünde bulundurmadıkları belirlenmiştir.
2. Kültür ve Miras öğrenme alanına yönelik öğretim programında belirtilen temel amaçlar hakkında öğretmenlerin farkındalığa sahip oldukları; bireylerde milli bilinç gelişimi için öğrenme alanı kapsamındaki kazanımları yeterli buldukları ancak kültür ve kültürel mirasın korunması bilincinin oluşturulmasında ise kazanımları yeterli görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.
3. Öğretmenlerin Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki bilgiyi yapılandırma sürecinde öğrencilerin aktif olacağı üst bilişsel davranışlara yönelik kazanımları tam anlamıyla kazandırmakta zorlandıkları belirlenmiştir. Programda kazanımlara ilişkin yeterli açıklamaların bulunmaması, öğretmenlerin kazanımları doğru şekilde algılamamasında etken olabilir.
4. Öğretmenlerin yakın çevreden hareketle, Türk kültürünü, SOKÜM öğelerini ve Türk tarihinde önemli tarihi ve abidevi şahsiyetleri yeteri kadar tanıtamadıkları; kültürel ve tarihi birikime sahip yaşanan çevreyi, tarihi olay ve şahsiyetlerle ilişkilendiremedikleri gözlenmiştir.
5. Kültür ve Miras öğrenme alanının öğretiminde, öğretmenlerin derse girişte genellikle ön bilgilerin yoklanması ve dikkat çekme basamaklarını uyguladıkları ancak güdüleme ve gözden geçirme basamaklarını ise uygulamada zorlandıkları sonucuna varılmıştır. Öğrencilerin tarihsel içeriği sıkıcı bulması ve hazırbulunuşluk seviyelerinin düşük olmasından dolayı derse giriş aşamasında sorunlarla karşılaşıldığı tespit edilmiştir.

6. Öğretmenlerin Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretiminde, yapılandırmacı anlayışa uygun yöntem ve teknikleri yeteri kadar kullanmadıkları gözlenmiştir. Yapılandırmacı anlayışa uygun alan gezisi, yaratıcı drama, sözlü tarih gibi yöntem ve tekniklerin kullanımıyla etkili öğretim gerçekleştirilebileceğine dair olumlu görüşlere sahip olmalarına rağmen öğretmenlerin ünitelerin işlenişinde, zaman sorunu yaşamaları ve izin prosedürlerinden dolayı bu yöntem ve teknikleri yeteri kadar kullanamadıkları belirlenmiştir.
7. Öğretmenlerin Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde, içeriğe uygun yeterli çeşitlilikte materyaller kullanmadıkları gözlenmiştir. Materyal kullanımında, ders kitabındaki bilgilerin güncellenmemesi, EBA içeriklerinin seviye uygun olmaması ve öğrencilere yardımcı kaynak önerilememesinden kaynaklanan sorunlarla karşılaşıldığı tespit edilmiştir.
8. Öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarında çoğunlukla hazır etkinlikleri kullandıkları; öğretmenlerin ders saatlerinin az olmasından dolayı etkinliklere yeterli zaman ayıramadıkları; ders kitaplarındaki Sıra Sizde etkinliklerini etkili buldukları ancak çok zaman alıcı olmaları nedeniyle sınıf ortamında uygulayamadıkları ve genellikle öğrencilere ev ödevi olarak verdikleri yapılan gözlem ve görüşmelerden anlaşılmıştır.
9. Öğretmenler kolay olması ve zaman sorunu yaşamaması gerekçesiyle genellikle klasik ölçme ve değerlendirme tekniklerini kullandıkları; süre sorunu yaşamalarından dolayı her dersin sonunda ölçme ve değerlendirmeye zaman ayıramadıkları çoğunlukla ünitelerin tamamlanmasının ardından ünite değerlendirmesi yaptıkları tespit edilmiştir. Ancak öğretmenlerin yapılan değerlendirme süreci sonrasında öğrencilerin eksik ve yanlış öğrenmelerine yönelik faaliyetlerde bulunmadıkları gözlenmiştir.
10. Kültür ve Miras öğrenme alanıyla ilişkilendirilen beceriler hakkında öğretmenlerin kısmi bilgiye sahip oldukları, beceriler arasından en çok zaman ve kronolojiyi algılama, kanıt kullanma ve harita okuryazarlığı becerilerini kazandırmayı hedefledikleri ancak bu becerilerin nasıl kazandırılacağı konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.
11. Öğretmenlerin ünitelerin işlenişinde, öğrencilerin zaman algılarının geliştirilmesine yönelik gerekli takvim bilgisi ve zaman kavramlarını yeteri kadar tanıtamadıkları; sınıf içi uygulamalarında bu becerinin geliştirilmesine yönelik tarih şeridi ve harita gibi materyaller ile öğrencilerin aktif olacağı etkinlikleri

yeteri kadar kullanamadıkları gözlenmiştir. Ünitelerin bağlantılı ve kronolojik sıralamaya uygun olmamasından dolayı en çok zaman ve kronolojiyi algılama becerisini kazandırmada sorun yaşandığı belirlenmiştir.

12. Öğretmenlerin kültürel ve tarihsel içeriğin öğretiminde, öğrencileri kısmen görsel kanıtlarla karşılaştırdığı belirlenmiştir ancak yapılan uygulamalarda genellikle öğrencilere eleştirel ve yaratıcı düşüncelerini destekleyecek sorular yöneltilmediği ve kanıta dayalı sorgulama yapmalarının desteklenmediği gözlenmiştir. Ayrıca öğretmenler tarafından ünitelerin öğretiminde birincil ve ikinci elden kaynakların yeteri kadar kullanılmadığı ortaya konulmuştur.
13. Öğretmenlerin sosyal bilgiler dersi öğretim programında 5. Sınıf seviyesinde Kültür ve Miras öğrenme alanıyla ilişkilendirilen Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma ile araştırma becerilerine yönelik kısmi uygulamalar gerçekleştirdikleri gözlenmiştir. Ancak araştırma becerisinin kazandırılması konusunda öğrencilerin yeterince problem durumuyla karşılaştırılmadığı ve öğrencilerin araştırma yapmaları için fırsat oluşturulmadığı gözlenmiştir.
14. 7. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinden itibaren yaşanan gelişmelerin kronolojik olarak ele alınmamasından; 6. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin, Türk tarihinde yaşanan önemli olayların birbiriyle bağlantılı ve kronolojik olarak sunulmamasından; 5. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenlerin ise en fazla İlkçağ uygarlıklarında içeriğin yoğun ve öğrenci seviyesinin üstünde olmasından dolayı programdan kaynaklanan birtakım sorunlarla karşılaştıkları belirlenmiştir.
15. Öğretmenler Kültür ve Miras öğrenme alanında en fazla ders sürelerinin yetersiz olması; içeriğin çok yoğun ve öğrenci seviyesine uygun olmaması; kazanımlarla ders kitabının yeterince uygunluk göstermemesi; ders kitabındaki içeriğin sınıflandırılmaması; harita, görsel ve tarih şeritlerinin yetersiz olması; kullanılan dilin anlaşılır olmamasının yanı sıra padişahları ve yerel tarihi tanıtmada birtakım sorunlar yaşadıkları ortaya konulmuştur.

6. 2. Öneriler

6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki teorik bilgi ve becerilerin öğretiminde öğretmenlerin birtakım sorunlarla karşılaştıkları ortaya konulmuştur. Bu bölümde araştırmada elde edilen sonuçlar ve

öğretmenlerin uygulama boyutunda karşılaştıkları sorunlardan hareketle aşağıdaki önerilere yer verilmiştir:

1. Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki kazanımların öğretmenler tarafından doğru algılanabilmesi için MEB tarafından öğretim programında kazanımlara ilişkin açıklayıcı yönergeler ve rehber materyallere daha fazla yer verilmelidir.
2. Öğretmenlerin sınıf içi uygulama başarılarının artırılması için öğretim programında kültür ve kültürel mirasın korunmasına yönelik doğrudan kazanım ifadelerine yer verilebilir.
3. MEB tarafından 6. Sınıf seviyesinde Türk tarihindeki önemli olay ve gelişmelerin yanı sıra 7.Sınıf seviyesinde Osmanlı Devleti'nin kuruluş sürecinden itibaren yaşanan önemli olay ve gelişmelerin kronolojik sıralaması göz önünde bulundurularak öğretim programı ve ders kitaplarında gerekli düzenlemeler yapılabilir.
4. Araştırmacı tarafından yapılan sınıf içi gözlem ve görüşmelerde, öğretmenlerin müfredattaki içeriği yetiştirememesi kaygısı ile kültürel ve tarihsel içeriği beklentileri doğrultusunda işleyemedikleri ortaya konulmuştur. Bu bağlamda, sosyal bilgiler ders saatlerinin artırılmasının yararlı olabileceği söylenebilir.
5. MEB tarafından 5. Sınıf seviyesinde Anadolu ve Mezopotamya uygarlıkları ile ilgili içeriğin yoğunluğu azaltılabilir. Öğretmenler ünitelerin işlenişinde, öğrencilerin ilgi ve meraklarını çekebilecek temsili görsel ve fotoğraflar ile seviyeye uygun harita ve tarih şeritlerine daha fazla yer vermelidir. Ayrıca ders kitaplarında bu içeriğin öğrenci seviyesine uygun şekilde hikâyeleştirilerek ele alınması önerilebilir.
6. Sosyal bilgiler derslerinde kültürel ve tarihsel içeriğin öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımların nasıl kullanılacağı konusunda öğretmenlerin, gerekli bilgi ve becerilere sahip olması gerekmektedir. Tarihsel içerik ve becerilerin öğretiminde kullanılabilecek öğrenci merkezli etkinliklerin nasıl planlanacağı, yürütüleceği ve değerlendirilebileceği konusunda hizmet içi eğitimler verilebilir.
7. Öğretmenler beceri öğretimi temelli etkinlik geliştirebilmeleri için teşvik edilmelidir. Bu çerçevede, öğretmenlere EBA üzerinden beceri öğretimi temelli etkinlik örnekleri sunulabilir.
8. Öğretmenlerin uygulama sürecinde genellikle hazır etkinlikleri kullandıkları ve etkinliklere çok fazla zaman ayıramadıkları sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenler öğrenci seviyesini dikkate alarak kendi etkinliklerini üretmeye teşvik edilmelidir.

Ders kitaplarındaki mevcut etkinlikler bir ders saatinde uygulanabilir hale getirilerek yeniden düzenlenebilir.

9. Öğretmenlerin Türk tarihinde önemli tarihi ve abidevi şahsiyetlerin yaşamlarından kesitleri ve temsili resimleri, kültürel ve tarihsel içerikle ilişkili görselleri ve sınıf seviyelerine uygun tarih şeridi ve haritaları daha fazla kullanmaları teşvik edilmelidir.

6. 2. 2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Yönelik Öneriler

1. Ülkemiz literatüründe, kültürel ve tarihsel içeriğin öğretimine ve karşılaşılan sorunlara ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşlerinin ortaya koyulduğu araştırmalara sıkça rastlanılmasına karşın, öğretmenlerin sınıf içi uygulamalarının incelendiği araştırmaların yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Bu araştırmada elde edilen sonuçların karşılaştırılabileceği benzer çalışmalar yapılarak, kültürel ve tarihsel içeriğin öğretiminde karşılaşılan sorunlar ortaya koyulabilir ve farklı bakış açılarıyla sorunlara ilişkin çözüm önerileri getirilebilir.
2. Bu araştırma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması deseniyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma, diğer araştırma desenleriyle tasarlanarak daha fazla öğretmen ve öğrenci katılımıyla gerçekleştirilebilir.
3. Bu araştırmada 5, 6 ve 7. Sınıf seviyesinde tarih odaklı Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelere yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin sınıf içi uygulamaları incelenmiştir. Farklı öğrenme alanı ya da ünitelerde öğretmenlerin kazanımları gerçekleştirme durumları ve karşılaştıkları sorunlar ortaya koyulabilir.
4. Kültür ve Miras öğrenme alanı ya da diğer öğrenme alanları kapsamındaki ünitelerde öğretmenlerin sınıf içi gözlemlerinin ardından öğrencilere ölçek, başarı testi uygulanarak öğretmen uygulamalarının etkililiğine ve öğrencilerin kazanımı algılama düzeylerine yönelik değerlendirmeler yapılabilir.
5. Sosyal bilgiler eğitiminde alana özgü beceriler ile programda belirtilen diğer becerilerin öğretimine yönelik öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları ve karşılaştıkları sorunlar gözlem ve görüşmeler aracılığıyla ortaya koyulabilir, beceri öğretimi temelli etkinlikler geliştirilerek uygulamadaki başarısı değerlendirilebilir.
6. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin ünitelerdeki bazı kavramların soyut olması nedeniyle sorun yaşadıkları belirlenmiştir. 5, 6 ve 7. Sınıf seviyesi Kültür ve

Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerde kavramların öğretimine yönelik öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları incelenebilir.

7. KAYNAKLAR

- Ablak, S. (2017). *Sosyal bilgiler programındaki becerilere ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaba, B., Keçe, M. ve Erdem, M. (2012). Sosyal bilgiler dersinde çoklu ortam kullanımının öğrencilerin zaman-kronoloji ve değişim sürekliliği algılama becerilerine etkisi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 237-257.
- Akpınar, M. ve Cantürk, A. (2018). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sınav türü tercih ve nedenleri ile sınavlara hazırlanma şekillerinin öğrenmeleri hakkında görüşleri. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 413-458.
- Akpınar, M. ve Cantürk, A. (2019). Sosyal bilgiler ve antropoloji. İ. H. Demircioğlu, S. Kaymakçı ve E. Demircioğlu (Ed.), *Türkiye’de sosyal bilgiler eğitimi araştırmaları el kitabı* içinde (s. 1-39). Ankara: Pegem Akademi.
- Akyüz, Y. (2018). *Türk eğitim tarihi* (30. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Alabaş, R. (2007). *İlköğretim 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde kanıt temelli öğrenme modeli: Bir eylem araştırması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Alaz-Şeyihoğlu, A. ve Kartal, A. (2015). Sosyal bilgiler öğretiminde kullanılabilecek strateji, yöntem ve teknikler. R. Sever (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 223-228). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Arıkan, İ. (2012). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin kültürel miras ile ilgili başarı düzeyleri ve tutumlarının bazı değişkenlerle incelenmesi (Adıyaman örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Adıyaman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman.
- Arıkan, İ. ve Doğan, Y. (2013). İlköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin kültürel mirasla ilgili başarı düzeyleri ve tutumlarının bazı değişkenlerce incelenmesi (Adıyaman örneği). *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(15), 29-68.
- Arslantaş, S. (2007). *6. ve 7. sınıflarda sosyal bilgiler dersi program uygulamalarında karşılaşılan sorunların öğretmen görüşleri açısından incelenmesi (Malatya İli Örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Ata, B. (2009a). Sosyal bilgiler öğretim programı. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s.34-47). Ankara: Pegem Akademi.
- Ata, B. (2009b). Tarih derslerinde yerel tarih, müze ve öğren yerlerinin kullanımı. M. Demirel ve İ. Turan (Ed.), *Tarih öğretim yöntemleri* içinde (s. 114-126). Ankara: Nobel Yayınları.

- Atasoy, F. (2018). *Küreselleşme ve milliyetçilik*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Avcı, M. (2014). *Sosyal bilgiler dersinde kültürel miras eğitime ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Avcı, M. ve Memişoğlu, H. (2016). Kültürel miras eğitime ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *İlköğretim Online*, 15(1), 104-124.
<http://ilkogretim-online.org.tr/index.php/io/article/view/1217> adresinden 14 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Aydemir, M. ve Adamaz, K. (2017). Sosyal bilgiler öğrenci çalışma kitaplarının sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki beceriler açısından incelenmesi. *International Journal of Field Education*, 3(1), 106-119.
- Aydın, M. (2014). *Toplum, kültür ve eğitim*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aydoğan, İ. (2017). *Kültür temelli eğitim* (2. baskı). Ankara: Harf Yayınları.
- Aysal, A. (2012). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde tarihsel empatiye dayalı rol oynama yönteminin akademik başarıya etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Bal, M. S. (2011). Türkiye’de tarih öğretiminin sorunları ve çözüm yolları konusunda öğretmen adayları ve öğretmen görüşlerinin karşılaştırılması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(15), 371-387.
- Balkan, A. (2007). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde harita kullanımının derse karşı tutuma, başarıya ve hatırdaki tutma düzeyine etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Baltacıoğlu, İ. (1995). *Talim ve terbiyede inkılap* (R. Canım ve R. Y. Kınca, Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Baykara, T. (2001). *Türk kültür tarihine bakışlar*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Bilgiç, S. (2018). *İlkokul 4. sınıf sosyal bilgiler derslerinde kanıt temelli öğrenmeye ilişkin bir eylem araştırması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu [UNESCO]. (2003). *Somut olmayan kültürel mirasın korunması sözleşmesi*. <https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf>. adresinden 14 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Bloom, B. (1995). *İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme* (D. A. Özçelik, Çev.). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Bozkurt, F. (2018). Sosyal bilgiler öğretiminde kanıt temelli öğrenme uygulamaları. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 24, 334-353.

- Bülbül, H. (2016). Müze ile eğitim yoluyla ortaokul öğrencilerinde kültürel miras bilinci oluşturma. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(3), 681-694.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E. Ç., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (14. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büyüksulu, A. R. (2000). Küreselleşmenin sosyal ve kültürel hayata etkisi. V. Bozkurt (Ed.), *Küreselleşmenin insani yüzü* içinde (s. 115-128). İstanbul: Alfa Yayıncılık.
- Cicioğlu, H. (1985). *Türkiye Cumhuriyeti'nde ilk ve ortaöğretim (Tarihi gelişimi)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri* (M. Bütün, & S. B. Demir, Çev. Ed.) Ankara: Siyasal Kitap Yayınları.
- Çakmak, Z. ve Aslan, S. (2016). Sosyal bilgiler dersi öğretimine yönelik öğretmen ve öğretmen adayı görüşlerinin değerlendirilmesi. *Current Research in Education*, 2(1), 29-41.
- Çakmak, Z., Taşkıran, C. ve Bulut, B. (2017). 4. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programında yer alan becerilerin kazandırılmasına yönelik öğretmen görüşleri. Ö. Demirel ve S. Dinçer (Ed.), *Eğitim bilimlerinde yenilikler ve nitelik arayışı* içinde (s. 946-952). Ankara: Pegem Akademi.
- Çalışkan, H. (2008). *İlköğretim 7. Sınıf sosyal bilgiler dersinde araştırmaya dayalı öğrenme yaklaşımının derse yönelik tutuma, akademik başarıya ve kalıcılık düzeyine etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çeçen, A. (1996). *Kültür ve politika* (2. baskı). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Çelik-Bayramoğlu, A. (2016). *Sosyal bilgiler programında yer alan tarih konularının tarihsel düşünme becerileri açısından değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Çelik, H., Karadeniz, H. ve Cabul, E. (2018). Öğrencilerin sosyal bilgiler derslerindeki deneyimleri bağlamında değişim ve sürekliliğe ilişkin değerlendirmeleri: Misafirperverlik örneği. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 2(2), 39-57.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 3, 969-990.
- Çelikkaya, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2019). Ortaokul öğrencilerinin kronoloji becerilerinin saptanmasına yönelik bir çalışma. *Turkish History Education Journal*, 8(1), 150-173.
- Çelikkaya, T., Yıldırım, T. ve Kürümlüoğlu, M. (2019). Öğrenciler ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin programdaki becerilere ilişkin beceri hiyerarşileri, gerekçeleri ve önerileri. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(1), 111-132.

- Çencen, N. (2016). Divan-ü Lügati't- Türk'te yer alan Türk halk kültürü öğelerinin ilköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler programlarında işlenişi. *Turkish History Education Journal*, 5(1), 226-240.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal bilgiler öğretim programında somut olmayan kültürel mirasın yeri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 185-203.
- Çepni, S. (2014). *Araştırma ve proje çalışmalarının giriş* (7. baskı). Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Çıdaçı, T. (2015). *Sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde birinci elden kaynakların kullanımı (7. Sınıf örneği) (Kanıt temelli öğrenme)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Çiviler, M. (2019). *Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin tarihsel düşünme becerilerini geliştirme: Bir eylem araştırması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çulha-Özbaş, B. (2019). Tarih öğretiminde gerçek nesnelerin kullanımı. İ. H. Demircioğlu ve İ. Turan (Ed.), *Tarih öğretiminde öğretim teknolojileri* içinde (s. 143-158). Ankara: Pegem Akademi.
- Dağ, M. ve Öymen, H. R. (1974). *İslam eğitim tarihi*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Dede-Koç, H. (2009). *İlköğretim 7. sınıf sosyal bilgiler "Türk Tarihinde Yolculuk" ünitesindeki kazanımların öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Demircioğlu, İ. H. (2007). *Tarih öğretiminde öğrenci merkezli yaklaşımlar* (2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Demircioğlu, İ. H. ve Demircioğlu, E. (2015). Okul dışı sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel çevrenin kullanımı. A. Şimşek ve S. Kaymakçı (Ed.), *Okul dışı sosyal bilgiler öğretimi* içinde (s. 100-111). Ankara: Pegem Akademi.
- Demirel, M. ve Turan, İ. (2009). Karşılaştırmalı lise tarih programları. M. Demirel ve İ. Turan (Ed.), *Tarih öğretim yöntemleri* içinde (s. 89-102). Ankara: Nobel Yayın.
- Deniz, Ç. (2011). *İlköğretim II. kademe sosyal bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yaklaşım tarzı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Denscombe, M. (2007). *The good research guide for small-scale social research projects* (3rd ed.). Maidenhead: Mc Graw Hill Open University Press.
- Deveci, H. (2009). Sosyal bilgiler dersinde kültürden yararlanma: öğretmen adaylarının kültür portfolyolarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(28), 1-19.

- Diker, O. ve Deniz, T. (2017). *Coğrafya ve tarih perspektifinden somut kültürel miras ve Türkiye*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Doğan, Y. (2010). Tarih öğretiminde kanıt sorgulama. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir?* içinde (s. 159-167). İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Doğan, Y. (2007). *Sosyal bilgiler öğretiminde tarihsel yazılı kanıtların kullanımı* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş sosyal bilgiler anlayışı ışığında yeni sosyal bilgiler programının değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Dolmaz, M. ve Kılıç, R. (2017). Sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde aktif öğrenme ve öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi. *International Journal of Field Education*, 3(1), 42-59.
- Dönmez, C. ve Yeşilbursa, C. C. (2014). Kültürel miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarına etkisi. *İlköğretim Online*, 13(2), 425-442. <http://ilkogretim-online.org.tr> adresinden 29 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Ekiz, D. (2009). *Bilimsel araştırma yöntemleri: Yaklaşım yöntem ve teknikler*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Er, A. R. ve Bayındır, N. (2015). Sosyal bilgiler dersi öğretmenlerinin tarih konularının öğretimine ilişkin öğretmen unsuru ile fiziki koşullar ve materyal hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 88-103.
- Erdem, M. (2019). Zaman ve kronolojiyi algılama. B. Aksoy, B. Akbaba ve B. Kılcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi* içinde (s. 581-598). Ankara: Pegem Akademi.
- Erden, M. (1998a). *Sosyal bilgiler öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erden, M. (1998b). *Eğitim bilimlerine giriş* (6. baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Erdoğan, A. (2011). *Sosyal bilgiler dersinde tarih konularının öğretiminde proje tabanlı öğrenme yaklaşımı* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray.
- Ergün, M. (2009). *Eğitim felsefesi* (2. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Filoğlu, S. (2018). *2005 sosyal bilgiler programındaki alan becerilerinin öğrencilerin öznel algılarına göre kazanılma durumları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Gögebakan, Y. (2009). *Görsel sanatlar ve sosyal bilgiler derslerinin ilişkilendirilmesinin kültür varlıklarını tanıma ve sahip çıkma ile ilgili kazanımların gerçekleşmesi ve öğrencilerin tutumları üzerinde etkileri* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Gögebakan, Y. ve Buyurgan, S. (2013). Öğrencilerin kültür varlıklarını tanıma ve sahip çıkma ile ilgili kazanımlarını gerçekleştirme bakımından görsel sanatlar ve sosyal bilgiler derslerinin ilişkilendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(1), 191-205.
- Gökalp, Z. (1968). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Gökalp, Z. (1992). *Terbiyenin sosyal ve kültürel temelleri*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Gökçe, M. ve Işık, H. (2011). Orta Asya Türk tarihi konularının öğretiminde karşılaşılan sorunlar üzerine bir değerlendirme. *Turkish Studies*, 6(4), 563-592.
- Gümüş, N. ve Adanalı, R. (2011). Buca'da (İzmir) tarihi ve kültürel mirasa yönelik ortaöğretim öğrencilerinin tutum ve davranışları. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 87-102.
- Güngör-Akıncı, B. A. ve Dilek, D. (2012). Sosyal bilgiler öğretiminde temsilî resim kullanımıyla tarihsel düşünme becerilerinin geliştirilmesi. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 36, 5-23.
- Güngör, E. (1995). *Kültür değişmesi ve milliyetçilik* (9. baskı). İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Gürbüztürk, O. ve Mala, N. (2008). İlköğretim 5. Sınıf sosyal bilgiler dersinde "Adım Adım Türkiye" ünitesinin yapılandırmacı yaklaşıma göre etkililiğinin değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2, 24-41.
- Gürel, D. (2018). *Somut olmayan kültürel miras etkinliklerinin 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde kullanımı* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Gürel, D. ve Çetin, T. (2018). Sosyal bilgiler dersi ve kültür aktarımında edindiği rol üzerine bir inceleme. *Anadolu Eğitim Liderliği ve Öğretim Dergisi*, 6(2), 22-40.
- Gürsoylar, G. (2019). *Ortaokul 7. sınıf sosyal bilgiler dersi kültür ve miras öğrenme alanının öğretiminde tarihsel empatinin kullanılması: Bir eylem araştırması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Güvenç, B. (1994). *İnsan ve kültür* (6. baskı). Ankara: Remzi Kitabevi.
- Güvenç, B. (2002). *Kültürün abc'si* (2. baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hayırsever, F. ve Kısakürek, M. A. (2014). Sosyal bilgiler ders kitabının, ilköğretim programında kazandırılması hedeflenen beceriler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 4(8), 23-42.
- Hunter, K. (1988). Heritage education in the social studies. Retrieved April 13, 2019, from <https://www.ericdigests.org/pre-929/heritage.htm>.

- Işık, H. (2008). *İlköğretim 4. sınıf sosyal bilgiler tarih konularının öğretiminde kanıt temelli öğrenme modeli: Bir aksiyon araştırması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu (2012). *T.C. Resmi Gazete*, 28261, 11 Nisan 2012.
- İnan, A. (2009). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler* (8. baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk milli kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Kanad, F. (1963). *Pedagoji tarihi* (4. baskı, C.1). İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Kaplan, İ. (2019). *Türkiye’de milli eğitim ideolojisi* (8. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karip, F. (2012). *İlköğretim 7. sınıf öğrencilerinin kültürel mirasın korunması bilincine yönelik hazırbulunusluk düzeylerinin ölçülmesi (Ağrı ili örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.
- Kaya, R. ve Güven, A. (2012). İlköğretim yedinci sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde tarih konularının işleniş ve tarihin değeri ile ilgili görüşleri. *Turkish Studies*, 7(2), 675-691.
- Keçe, M. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan tarih konuları: öğretmen görüşlerine dayalı nitel bir araştırma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 11(4), 343-361.
- Kıbııcı, N. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, velilerin ve öğrencilerin sosyal bilgiler dersi becerilerine ilişkin önem sıraları* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Kılcan, B. ve Akbaba, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kültürel mirasa duyarlılık değerine ilişkin öğrenci algılarının incelenmesi. *Journal of World of Turks*, 5(3), 113-137.
- Kısa, Y. (2012). *Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi (Afyonkarahisar müzeleri)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Kısa, Y. ve Gazel, A. A. (2016). Sosyal bilgiler öğretiminde müze kullanımına ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşlerinin incelenmesi (Afyonkarahisar müzeleri). *International Journal of Field Education*, 2(1), 51-83.
- Koçoğlu, E. (2014). Sosyal bilgiler dersi kazanımlarının kültürel yaşam üzerindeki etkilerine ilişkin öğretmen algıları. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2), 191-205.
- Kongar, E. (1997). *Küreselleşme ve kültürel farklılıklar çerçevesinde ulusal kültür*. https://www.kongar.org/makaleler/mak_ku.php. adresinden 18 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir.

- Kurtulgan, K. ve Köstüklü, N. (2010). İlköğretim II. Kademe sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde, öğretmen ve müfettiş görüşlerinin değerlendirilmesi. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 173-196.
- Küçükahmet, L. (2014). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Lowenthal, D. (2005). Natural and cultural heritage. *International Journal of Heritage Studies*, 11(1), 81-92.
- May, İ. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında kültür ve miras ünitesi'nin kazanımlarının incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Meydan, A. ve Akkuş, A. (2014). Sosyal bilgiler öğretiminde müze gezilerinin tarihi ve kültürel değerlerin kazandırılmasındaki önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 29, 402-422.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1968). *İlkokul programı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1970). Ortaokul fen bilgisi ve sosyal bilgiler programlarının denenmesinde göz önünde tutulacak esaslar. *Tebliğler Dergisi*, 33(1618). 289-292.
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). *T.C. Resmi Gazete*, 14574, 14 Haziran 1973.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1975). Ortaokul fen bilgisi ve sosyal bilgiler programlarının denenmesinde göz önünde tutulacak esaslar. *T.C. Tebliğler Dergisi*, 38(1838). 193-284.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1985). Milli tarih, milli coğrafya ve vatandaşlık bilgileri derslerini ihtiva eden ortaokul ders dağıtım çizelgesi. *T.C. Tebliğler Dergisi*, 48(2195). 341-372.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1998). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programının kabulü. *Tebliğler Dergisi*, 61(2487). 531-568.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2005a). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 4-5. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2005b). *İlköğretim sosyal bilgiler dersi 6, 7. ve 8. sınıflar öğretim programı ve kılavuzu*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2005c). İlköğretim sosyal bilgiler dersi (4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) öğretim programında değişiklik yapılması. *T.C. Tebliğler Dergisi*, 68(2575). 486-494.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2010). *Cumhuriyet döneminde Türk milli eğitim sistemindeki gelişmeler*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2012). İlköğretim okulu sosyal bilgiler dersi öğretim programının kabulü. *Tebliğler Dergisi*, 61(2487). 531-568.

- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017a). İlkokul (4. Sınıf), ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu (5-7. Sınıflar) sosyal bilgiler dersi öğretim programı. *T.C. Tebliğler Dergisi*, 80(2718). 1613-1614.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2017b). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4,5,6 ve 7. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018a). *Sosyal bilgiler dersi (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar) öğretim programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018b). İlkokul (4. Sınıf), ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu (5-7. Sınıflar) sosyal bilgiler dersi öğretim programı. *T.C. Tebliğler Dergisi*, 81(2726). 1761-1762.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018c). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu (6. Sınıf) sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2018d). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu (7. Sınıf) sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Mirzeoğlu, D. A. ve Özcan, G. (2017). Sınıf içi ve sınıf dışı öğretim teknikleri. S. Çelenk (Ed.), *Sınıf içi ve sınıf dışı öğretim teknikleri* içinde (s. 201-202). Ankara: Pegem Akademi.
- Mustak, S. (2017). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarihi kültürel miras eğitime ilişkin görüşleri (Denizli şehri örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir menemen örneği). *Turkish Studies*, 8(7), 355-362.
- NCSS, (2010). National curriculum standards for social studies: Thematic strands. Retrieved April 13, 2019 from <https://www.socialstudies.org/standards.html>.
- Öner, Ü. (2007). *İlköğretim 7. Sınıf sosyal bilgiler dersi tarih konularının öğretiminde işbirlikli öğrenme yönteminin öğrenci başarısına etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Özel, E. (2014). İlköğretim düzeyindeki tarih eğitiminde teknolojik araçların kullanıma durumları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 713-740.
- Özen, R. ve Sağlam, H. İ. (2010). İlköğretim öğrencilerinin değişim ve sürekliliği algılayışı. *Akademik Bakış Dergisi*, 22, 1-15.
- Özen, Y. (2019). *Türk milli kültüründe kimlik ve değerler psikolojisi*. İstanbul: Post Yayınları.
- Öztaş, S. ve Turan, R. (2009). İlköğretim altıncı sınıf sosyal bilgiler tarih ünitelerinin işlenişinde öğretmenlerin kullandıkları öğretim yöntemleri. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(4), 903-932.

- Öztürk, C. (2009). Sosyal bilgiler: Toplumsal yaşama disiplinlerarası bir bakış. C. Öztürk (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi demokratik vatandaş eğitimi* içinde (s. 1-31). Ankara: Pegem Akademi.
- Öztürk, C. (2013). Eğitim sistemi ve eğitimde yapılan reformlar. A. Akyıldız (Ed.), *Osmanlı Devleti'nde yenileşme hareketleri (1876-1918)* içinde (s. 74-92). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Öztürk, İ. H. (2010). Avrupa tarihi konularının öğretimi. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir?* İçinde (s. 307-314). İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Öztürk, T. ve Keçe, M. (2015). 7. sınıf öğrencilerinin bakış açısıyla sosyal bilgiler. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5, 298-310.
- Özüçetin, Y. (2017). Küreselleşme ve küreselleşme bağlamında kültürler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(51), 325-329.
- Pala, F. ve Şimşek, A. (2017). Sosyal bilgiler derslerinde tarihlerin (Dates) öğretimi. *Turkish History Education Journal*, 5(1), 136-156.
- Palaz, T. (2019). Kanıt kullanma. B. Aksoy, B. Akbaba ve B. Kılcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi* içinde (s. 307-334). Ankara: Pegem Akademi.
- Patrick, J. J. (1992). Heritage education in the school curriculum: defining and avoiding the pitfalls. heritage education monograph series. Washington, DC: National Trust for Historic Preservation. Retrieved April 13, 2019, from <https://eric.ed.gov/?id=ED365600>.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (M. Bütün & S. B. Demir Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Pehlivan, A. (2015). *Açık ve örgün eğitim sosyal bilgiler ders kitapları ve öğretim programında somut olmayan kültürel miras öğelerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Pekuslu, M. N. (2019). *5. sınıf sosyal bilgiler dersi öğretim programına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri (Isparta ili örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Polat, S. (2016). *Sosyal bilgiler eğitiminde doğal ve kültürel varlıklara yer verilme düzeyinin incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Polat, S. ve Bekdemir, Ü. (2017). 4. sınıf sosyal bilgiler dersi kültür ve mirasa öğrenme alanındaki ders işleniş sürecinin incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(3), 1844-1860.
- Punch, K. P. (2005). *Sosyal araştırmalara giriş nicel ve nitel yaklaşımlar*. (D. Bayrak, H. B. Arslan & Z. Akyüz, Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.

- Safran, M. ve Şimşek, A. (2006). İlköğretim öğrencilerinde tarihsel zaman kavramının gelişimi. *İlköğretim Online*, 5(2). <http://ilkogretimonline.org.tr/index.php/io/article/view/1987/1823> adresinden 14 Nisan 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Safran, M. (2008). Sosyal bilgiler öğretimine bakış. B. Tay ve A. Öcal (Ed.), *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi* içinde (s. 2-19). Ankara: Pegem Akademi.
- Safran, M. ve Şimşek, A. (2009). Çocuklarda zaman algısının gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(6), 542-548.
- Sağ, Ç. (2018). *İlkokul sosyal bilgiler dersinde somut olmayan kültürel miras eğitime yönelik etkinlik temelli bir eylem araştırması* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bartın.
- Sağlam, H. İ., Tınmaz, E. ve Hayal, M. A. (2015). Sınıf öğretmenlerinin “zaman ve kronolojiyi algılama” becerisini öğretme deneyimlerine fenomenolojik bir bakış. *Türk Tarih Eğitimi Dergisi*, 4(1), 49-66.
- Sakaoğlu, N. (1992). *Cumhuriyet dönemi eğitim tarihi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sertkaya, K. B. (2010). *İlköğretim II. kademe Sosyal bilgiler dersi öğretiminde kültür aktarımı ve kültürel kimlik geliştirme* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Sönmez, E. (2011). *İlköğretim II. Kademe 6. Sınıf sosyal bilgiler dersi eskiçağ tarihi konularının işlenmesinde müzelerin önemi, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri (Şanlıurfa İl Merkezi Örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Sönmez, V. (2004). *Program geliştirmede öğretmen el kitabı* (11. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. (2010). *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu* (6. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sönmez, V. ve Alacapınar, F. G. (2017). *Örneklendirilmiş bilimsel araştırma yöntemleri* (5. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sözver, E. (2015). *Ortaokul (ilköğretim) 7. sınıf öğrencilerinin müze, kültür, tarih alan bilgisi ve bilinç düzeylerinin incelenmesi: Kars ili örneği* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Kafkas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Srivastava, S. (2015). A study of awareness of cultural heritage among the teachers at university level. *Universal Journal of Educational Research*, 3(5), 336-344.
- Şahin, E. (2018). *Ortaokul ve İmam Hatip ortaokulu (5. Sınıf) sosyal bilgiler ders kitabı*. Ankara: Anadolu Yayıncılık.
- Şara, V. (2019). *Güncellenen 5. sınıf sosyal bilgiler öğretim programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Erzurum ili örneği)* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağrı.

- Mardin, Ş. (1992). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şimşek, A. (2010). Kronoloji ve zaman algısı. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir?* içinde (s. 77-81). İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Şimşek, A. (2010). Tarih öğretiminde destanlar ve efsaneler. M. Safran (Ed.), *Tarih nasıl öğretilir?* içinde (s. 258-263). İstanbul: Yeni İnsan Yayınları.
- Şimşek, A. ve Bal, M. S. (2010). Tarih şeridi aracılığıyla öğretmen adaylarının tarihsel zaman algılarının incelenmesi. *Sosyal Bilgiler Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 124-151.
- Talas, M. (2003). Küreselleşme ve kültür. B. Kaya ve S. Ünal (Ed.), *Küreselleşme ve psikiyatri* içinde (s. 227-242). Ankara: Türk Tabipleri Birliği Yayınları.
- Tanrıkulu, M. (2019). *Coğrafya ve kültür* (6. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Taşdemir, M. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Taşkıran, C., Baş, K. ve Bulut, B. (2016). Sosyal bilgiler dersinin kendine özgü becerilerinin kazandırılma düzeyi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 1-19.
- Tekkök, T. (2019). *6.sınıf sosyal bilgiler "kültür ve miras" öğrenme alanında hikâye anlatım yönteminin akademik başarıya etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Tertemiz, N. (2000). Cumhuriyet döneminde ilköğretim. A. Tazebay (Ed.), *İlköğretim programları ve gelişmeler* içinde (s. 27-124). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tezcan, M. (1998). Küreselleşmenin eğitimsel boyutu. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 22(108), 53-55.
- Tezci, E. (2015). Türkiye'de ilköğretim politikaları. A. Gümüş (Ed.), *Türkiye'de eğitim politikaları* içinde (s. 237-272). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tosun, T. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmen ve öğretmen adaylarının kültür ve miras öğrenme alanına ilişkin pedagojik içerik bilgilerinin incelenmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Turan, Ş. (2014). *Türk kültür tarihi: Türk kültüründen Türkiye kültürüne ve evrenselliğe* (7. baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Turhan, M. (1997). *Kültür değişimleri sosyal psikoloji bakımından bir tetkik*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2019). *Türkçe sözlük* (11. baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkdoğan, O. (2014). *Milli kültür modernleşme ve İslam*. Konya: Çizgi Kitabevi.

- Türker, A. (2019). Değişim ve sürekliliği algılama. B. Aksoy, B. Akbaba ve B. Kılcan (Ed.), *Sosyal bilgilerde beceri eğitimi* içinde (s. 53-66). Ankara: Pegem Akademi.
- Uçar, M. (2014). İlköğretim düzeyinde kültür varlığı ve koruma konularındaki eğitiminin etkinliği ve sivil toplum örgütlerinin eğitime katkısının değerlendirilmesi. *Megaron Journal*, 9(2), 85-102.
- Ulusoy, K. (2009). Sosyal bilgiler dersi kültür ve miras öğrenme alanının işlenişinin 4. ve 5. Sınıf öğrencileri tarafından değerlendirilmesi. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 18, 1-26.
- Ulusoy, K. ve Gülüm, K. (2009). Sosyal bilgilerde tarih ve coğrafya konuları işlenirken öğretmenlerin materyal kullanım durumları. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(2). 85-99.
- URL-1, (2019). <https://www.heritagecouncil.ie/what-is-heritage.html>. What is heritage? 11 Ekim 2019
- Uslu, S. (2011). *İlköğretim okulları II. Kademedeki sosyal bilgiler dersinin milli bilincin oluşmasındaki etkisi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Ülken, H. Z. (2016). *Millet ve tarih şuuru*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Ünal, S. (2012). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih konularının öğretiminde kullandıkları öğrenci merkezli yöntemlerle ilgili karşılaştıkları sorunlar* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Ünalan, Ş. (2005). *Dil ve kültür*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Ünlü, İ. (2012). *Sosyal bilgiler öğretim programında kültür aktarımı konuları öğretiminin yeterlik düzeyinin incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Üztemur, S., Dinç, E. ve Acun, İ. (2018a). Sosyal bilgiler öğretiminde müze ve tarihi mekân kullanımının 7. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler algılarına etkisi: Bir eylem araştırması. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 11(1), 135-168.
- Üztemur, S., Dinç, E. ve Acun, İ. (2018b). Müzeler ve tarihi mekânlarda uygulanan etkinlikler aracılığıyla öğrencilerin sosyal bilgilere özgü becerilerin geliştirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 46, 294-324.
- Varış, F. (1983). Program geliştirme çalışmaları. *Cumhuriyet döneminde eğitim* içinde (s.193-198). Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Yanpar, T. (2009). *Öğretim teknolojileri ve materyal tasarımı* (9. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.

- Yeşilbursa, C. C. (2011). *Sosyal bilgilerde miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa karşı tutumlarına ve akademik başarılarına etkisi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yeşilbursa, C. C. (2013). Altıncı sınıf öğrencilerinin somut kültürel mirasa yönelik görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21(2), 405-420.
- Yeşilyaprak, B. (2008). Eğitim ve öğretimde yeni paradigmlar. A. Küçükşahin (Yay. Koord.), *Eğitim ve öğretimde çağdaş yaklaşımlar sempozyumu* içinde (s 1-8). İstanbul: Harp Akademileri Basımevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (10. baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K. ve Kaya, M. (2011). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin tarih algısı ve tarih öğretimine pedagojik yaklaşımları. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 73-95.
- Yılmaz, K. ve Şeker, M. (2012). İlköğretim öğrencilerinin müze gezilerine ve müzelerin sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasına ilişkin görüşlerinin incelenmesi. *Uluslararası Alan Eğitimi Dergisi*, 2(1), 21-39.
- Zayimoğlu-Öztürk, F. ve Öztürk, T. (2018). Sosyal bilgiler dersinde zaman kapsülü kullanımına yönelik öğrenci tutumlarının ve görüşlerinin incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33(1), 52-71.
- Zor, A. ve Karip, F. (2014). İlköğretim ikinci kademedeki okutulan derslerin kültürel mirası korumada amaçlarına uygunluğunun değerlendirilmesi, *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 14, 147-162.

8. EKLER

Ek 1. MEB Onaylı İzin Belgesi

T.C.
TRABZON VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 82438636-605.99-E.19689360

18/10/2018

Konu : Uygulama İzni
(Arzu CANTÜRK)

VALİLİK MAKAMINA

Trabzon Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Sosyal Bilgiler Eğitimi yüksek lisans öğrencisi Arzu CANTÜRK'ün **“Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Kültür ve Miras Öğrenme Alanına Yönelik Sınıf İçi Uygulamalarının İncelenmesi”** isimli çalışması kapsamında Ortahisar ve Akçaabat ilçelerinde yer alan ortaokullarda araştırma yapma isteği Müdürlüğümüz Araştırma İzinleri Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiştir.

Bahsi geçen çalışmanın eğitim öğretimi aksatmayacak şekilde; 2018–2019 eğitim öğretim yılında yapılması gerekmektedir.

Araştırmacının 2017/25 sayılı genelge çerçevesinde hareket etmesi, **izinsiz herhangi bir ses ve görüntü kaydı yapılmasına kesinlikle izin verilmemesi**, elde edilen verilerin çalışma kapsamı dışında kullanılmaması, **mühürlü anket ve ölçeklerin kullanılması** ve sonuçların bir örneğinin Ar-Ge birimine teslim edilmesi kaydıyla, çalışmanın okul müdürlerinin de uygun göreceği zamanlarda ve kontrolünde uygulanması Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Hızır AKTAŞ
Millî Eğitim Müdürü

OLUR
18/10/2018
Ayhan DURMUŞ
Vali a.
Vali Yardımcısı

Trabzon İl Millî Eğitim Müdürlüğü
Strateji Geliştirme Şubesi (Ar-Ge Birimi)
e-posta : argetrabzon@gmail.com
Faks : (0 462) 230 43 74
İnt.Adresi : Trabzon.meb.gov.tr

Bilgi İçin:
Mesut KAŞ (Şube Müdürü)
Miraç KÜÇÜK (Öğretmen)
Telefon : (0 462) 223 55 52-12

Ek 2. Öğretmen Bilgilendirme ve İzin Formu

ÖĞRETMEN BİLGİLENDİRME VE İZİN FORMU

Değerli Meslektaşım,

Bu form yapacak olduğum bilimsel araştırmayla ilgili sizi bilgilendirmek ve yazılı izniniz almak amacıyla oluşturulmuştur. Bilimsel araştırmanın, okulunuzda yapılması için gerekli olan resmi izin belgesini, Trabzon İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden edinerek okul idarenize teslim etmiş bulunmaktayım. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin, Kültür ve Miras öğrenme alanına yönelik ders içi uygulamalarının etkililiğini ve eksik yanlarını ortaya çıkararak bu hususta çözüm önerileri ortaya koymayı amaçlayan bu araştırmanın Kültür ve Miras konularının öğretimi sürecinde karşılaşılan sorunlara çözüm üretmede yararlı olacağını düşünmekteyim. Bilimsel araştırma kapsamında, okulunuzda ve diğer okullarda görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerinin kültür ve miras öğrenme alanı çerçevesinde ders içi uygulamalarını gözlemlemekteyim. Gözlem öncesinde bilimsel çalışmanın sınıfınızda yapılması konusunda verdiğiniz sözlü izne ek olarak yazılı izniniz almak istiyorum. Yukarıda belirttiğim çalışma konusu kapsamında, sınıfınızda detaylı gözlem notları tutmayı ve gözlem sonrasında ortaya çıkan durumlara ilişkin sizinle görüşmeler yapmayı planlamaktayım.

Gözlem ve görüşmelerde elde edilen bilgiler bu çalışma haricinde başka hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Okulunuz, sınıfınız ve sizinle ilgili diğer kişisel bilgiler ise kesinlikle gizli tutulacaktır. Sizin, okulunuzun ve gözlem yapılan sınıftaki öğrencilerin adları bilimsel araştırma raporuna takma/kod adları kullanılarak yansıtılacaktır. (Örneğin, Öğretmen: Ö1 Okul: O1, Sınıf: S1 Öğrenci: Ayşe ve Mehmet gibi). Gözlem sürecinin yaklaşık olarak 1 ay süreceğini tahmin ediyorum. Bu süreçte bilimsel çalışmada sağlıklı veriler toplayarak sizi daha doğru bir şekilde değerlendirebilmek ve görüşme sorularına vereceğiniz yanıtları daha detaylı tutmak için ders işleyiş süreçlerinizi video kamerayla, gözlem sonrası gerçekleştireceğimiz görüşmeleri ise ses kayıt cihazıyla kayıt altına almak istiyorum. Dilerseniz siz de bu kayıtları daha sonra inceleyebilirsiniz.

Araştırmada sınıfınız içerisinde yaşanan öğrenme durumları ve karşılaşılan farklı durumlar okul yöneticileri ve diğer öğretmenlerle kesinlikle paylaşılmayacaktır. Bu hususların yalnızca araştırmacı, tez danışmanı ve tez izleme komitesi üyeleri tarafından bilineceğini belirtmek isterim. Araştırma süreciyle alakalı sormak istediğiniz ya da belirtmek istediğiniz durumlar varsa yanıtlayabilirim. Bilimsel araştırmaya gönüllü olarak katılım gösterdiğiniz ve talep ettiğim veri toplama araçlarına yönelik izinlerinize dair bu formu imzalamanızı rica ediyorum.

Talep edilen veri toplama araçlarına yönelik izinlerinizi ilgili alana (✓) işareti koyarak lütfen belirtiniz. Bilimsel çalışmaya katkı sunduğunuz ve zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

→ Sınıfınızda yapılacak gözlemlerde Video kamera ile kayıt yapılmasına izin veriyorum.	☐
→ Yapılacak gözlemlerde ses kayıt cihazı kullanılmasına izin veriyorum.	☐
→ Yapılacak görüşmede ses kayıt cihazı kullanılmasına izin veriyorum	☐

Araştırmacı: Arzu CANTÜRK

Trabzon Üniversitesi

Fatih Eğitim Fakültesi/ Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü

E-posta: canturkarzu@outlook.com

Öğretmen

[İmza]

[Tarih.../.../.....]

Ek 3. Uygulama Öncesi Yarı Yapılandırılmış Mülakat Formu

ÖĞRETMEN MÜLAKAT FORMU (1)

Değerli Meslektaşım,

Bu görüşme formu, Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamında yer alan kazanımlara yönelik ders işleyiş süreciniz öncesinde derse hazırlık aşamalarınız, öğretim sürecinde sınıf içi/ dışı uygulamalarınız ve katılım gösterdiğiniz mesleki etkinlikler gibi hususlarla ilgili, yapılan akademik çalışma için gerekli tamamlayıcı bilgileri edinmek ve görüşlerinizi almak amacıyla hazırlanmıştır. Görüşme formu iki ayrı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm içerisinde eğitim bilgilerinizle ilgili sorular, ikinci bölümde ise yukarıda belirtilen hususlarla alakalı bilgi ve görüşlerinizin alınacağı sorular yer almaktadır. Sizin için uygun olan seçeneklere (✓) işareti koymanız yeterli olacaktır.

Görüşme sonucunda, elde edilen veriler yapılan akademik çalışma haricinde hiçbir yerde kullanılmayacaktır. Etik kurallara riayet edilerek, yapılan bilimsel araştırmada, kimlik bilgileriniz ve görev yaptığınız okul/sınıf gizli tutularak yerine S1, S2, Ö1, Ö2... şeklinde *takma/ kod* isimler kullanılacaktır. Görüşme talebimi kabul ettiğiniz ve sorulara içtenlikle yanıt vererek yapılan bilimsel çalışmaya katkı sunduğunuz için teşekkür ederim.

Araştırmacı: Arzu Cantürk
Trabzon Üniversitesi / Fatih Eğitim Fakültesi
Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

I.BÖLÜM

Cinsiyet:	Eğitim Durumu:
Kadın ☐ Erkek ☐	Lisans ☐ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐
Mezun Olunan Bölüm/Program:	
Lisansüstü Eğitim alınan Program:	
Mesleki Kıdem Yılı:	0-5 ☐ 6-10 ☐ 11-15 ☐ 16-20 ☐ 21 ve üstü ☐

II.BÖLÜM

1. Kültürel miras vb. hizmet içi eğitim aldınız mı?
2. Kültürel miras eğitimi kapsamında daha önce herhangi bir proje çalışmasında yer aldınız mı? (Okul kapsamında sizin ya da zümrelerinizin geliştirdiği)
3. Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan ünitelerin öğretiminde ders öncesi ne tür kaynaklardan faydalanarak bir hazırlık gerçekleştiriyorsunuz?
4. Kültür ve Miras öğrenme alanında yer alan ünitelerin öğretiminde ders planı hazırlıyor musunuz?
(**Yanıt Evet ise**) Bu öğrenme alanına yönelik kazanımları gerçekleştirmede hazırladığınız ders planında nerelere dikkat ediyorsunuz?
(**Yanıt Hayır ise**) Kültür ve miras öğrenme alanı kapsamındaki kazanımları gerçekleştirmede ders sürecinizi hangi kriterleri dikkate alarak tasarlıyorsunuz? Kültür ve Miras öğrenme alanı içerisinde yer alan kazanımları gerçekleştirmede ders planı hazırlamamanın eksikliğini hissediyor musunuz?
5. Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamında yer alan ünitelerin öğretiminde daha önce okul dışı öğrenme etkinlikleri tercih ettiniz mi?
6. Sosyal bilgiler dersinde diğer öğrenme alanlarına göre en fazla hangi öğrenme alanında sorun yaşıyorsunuz? Neden?

Ek 4. Uygulama Sonrası Mülakat Soruları

MÜLAKAT SORULARI (2)

1. Kültür ve Miras öğrenme alanıyla öğrencilerinze hangi davranışları kazandırmayı hedeflediniz?
2. Kültür ve Miras öğrenme alanında bir dersin giriş aşamasında öğrencilerinizin derse karşı dikkatini çekmek için ne tür etkinlikler düzenliyorsunuz? Örnek verebilir misiniz?
 - 2.1. Kültür ve Miras öğrenme alanında öğrencilerinizin derse karşı dikkatini çekmede sorun yaşıyor musunuz? Neden?
3. Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde en sık ve en seyrek hangi yöntem ve teknikleri tercih ediyorsunuz? Neden?
 - 3.1. Kültür ve Miras öğrenme alanının hedeflerine ulaşabilmek amacıyla sizce hangi yöntem ve tekniklerden yararlanılırsa etkili bir öğretim gerçekleştirilebilir?
 - 3.2. Kültür ve Miras öğrenme alanında belirtilen içeriğin öğretimi sürecinde yöntem ve teknik seçiminde sorun yaşıyor musunuz? Neden?
4. Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde hangi ders materyallerini kullanıyorsunuz?
 - 4.1. Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde materyal seçiminde sorun yaşıyor musunuz? Neden?
5. Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin öğretimi ile birlikte öğrencilerinizde hangi becerileri geliştirmeyi hedeflediniz?
 - 5.1. Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde beceri öğretiminde sorun yaşıyor musunuz? Neden?
6. Kültür ve Miras öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde hangi öğrenme etkinliklerini kullanıyorsunuz?
 - 6.1. Bu öğrenme etkinliklerine bir ders saati içinde yeterli zaman ayırabildiğinizi düşünüyor musunuz? (*Öğrenme etkinliklerinden yararlanmıyorsa*) Bu öğrenme etkinliklerine bir ders saatinde yer vermeme gerekçeniz nedir?
 - 6.2. Ders kitabında yer verilen sıra sizde etkinliklerinin etkililiği hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?
 - 6.3. Ders kitabında yer verilen bu etkinliklerin bir ders sürecinde uygulanabilir düzeyde olduğunu düşünüyor musunuz?

Ek 4'ün devamı

7. Kültür ve Miras  ğrenme alanı çerçevesinde, öğrencilerin kazanması beklenen davranışları değerlendirmede en sık ve en seyrek hangi  l me ve değerlendirme tekniklerini tercih ediyorsunuz? Neden?
 - 7.1. Her dersin sonunda  l me ve değerlendirmeye yeterli zaman ayırabiliyor musunuz? (*Yeterli zaman ayıramıyorsanız*) gerekçesi nedir?
 - 7.2. Kültür ve Miras  ğrenme alanı çerçevesinde  l me ve değerlendirme sürecinde sorun yaşıyor musunuz? Neden?
8. Genel olarak Kültür ve Miras  ğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin  ğretiminde karşılaştığınız sorunlar nelerdir?
 - 8.1. Kültür ve Miras  ğrenme alanında en fazla hangi ünite ve kazanımları gerçekleştirmede sorunlar yaşıyorsunuz? Neden?
 - 8.2. Bahsettiğiniz bu sorunların çözümü için neler önerirsiniz?
9. Kültür ve Miras  ğrenme alanı kapsamındaki kazanımların kültür ve kültürel mirasın korunmasında gerekli bilinç ve duyarlılığı sağlamada yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?
10. Kültür ve Miras  ğrenme alanı kapsamındaki kazanımların milli bilincin oluşturulmasında yeterli olduğunu düşünüyor musunuz?

Ek 5. Yapılandırılmamış Gözlemlere İlişkin Kod Listesi

Yapılandırılmamış gözlem sürecinde araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerin sistematik şekilde yürütülmesi için aşağıda verilen kod listesi oluşturulmuştur. Araştırmacı tarafından gerekli görüldüğü şekilde kodlama listesinde değişikliğe gidilmiştir.

Sınıfların Fiziki ve Sosyal Ortamı
5, 6 ve 7. Sınıf seviyesinde ders süreci takip edilen sınıflarda fiziki ve sosyal ortam nasıldır?
İçeriğin Sunumu
Sosyal bilgiler dersi öğretim programında “Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki kazanım ve açıklamalar dikkate alınarak içerik sunuluyor mu?
Derse Giriş Etkinlikleri
Kültürel ve tarihsel içeriğin işlenişinde ön bilgilerin yoklanması, dikkat çekme, güdüleme ve gözden geçirme aşamalarında ne tür etkinlikler yapılmaktadır?
Ünitelerin işleniş boyunca derse giriş etkinlikleri yeteri kadar uygulanıyor mu?
Yöntem ve Teknik Kullanımı
Kültürel ve tarihsel içeriğin işleniş boyunca öğretmen merkezli, öğrenci merkezli ve etkileşim merkezli yöntem ve tekniklerin kullanılma durumu nedir?
Yapılandırmacı anlayışa uygun yöntem ve tekniklerin kullanımında öğrencilerin aktif öğrenme yaşantıları destekleniyor mu?
Materyal Kullanımı
“Kültür ve Miras” öğrenme alanı kapsamındaki ünitelerin işlenişinde hangi öğretim materyalleri kullanılıyor?
İçeriğe uygun materyal kullanıyor mu? Öğretmenler materyal hazırlıyor mu?
Kültürel ve tarihsel içeriğin işleniş boyunca yeteri kadar görsel, harita ve tarih şeridi kullanılıyor mu?
Öğretim teknolojileri yeteri kadar kullanılıyor mu?
Etkinlik Kullanımı
Kültürel ve tarihsel içeriğin işleniş boyunca literatürdeki etkinliklerin kullanılma durumu nedir?
Öğretmenler etkinlik hazırlıyor mu?
Ders kitaplarındaki Sıra Sizde etkinlikleri bir ders saatinde yapılabiliyor mu?
Beceri Öğretimi
5.Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenler araştırma becerisinin okuduğunu anlama ve bilgiyi bulma, kullanılabilir şekilde planlama alt boyutlarına ilişkin uygulamalar gerçekleştiriyor mu?
5.Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenler Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin okuma, yazma, konuşma ve görsel sunu alt boyutlarına ilişkin uygulamalar gerçekleştiriyor mu?
5. Sınıf seviyesinde derse giren öğretmenler öğrencileri yeteri kadar problem durumu ile karşılaştırarak araştırma yapmalarına fırsat tanıyor mu?
Kültürel ve tarihsel içeriğin işlenişinde görsel kanıtlar, birincil ve ikinci elden kaynaklar kullanılıyor mu?
Düşündürücü sorularla karşılaştırılarak öğrencilerin kanıta dayalı sorgulama yapmaları destekleniyor mu?

Ek 5'in devamı

Beceri Öğretimi
Kültürel ve tarihsel içeriğin işlenişinde zaman ve kronolojiyi algılama becerisinin takvim bilgisi edinme, geçmiş, şimdi ve gelecek zamanı ayırt etme, kronolojik sıralama yapma, tarih şeridindeki veriyi yorumlara ve tarih şeridi oluşturma alt boyutlarına ilişkin uygulamalar gerçekleştiriliyor mu?
Kültürel ve tarihsel içeriğin işlenişinde değişim ve sürekliliği algılama becerisinin benzerlik ve farklılıkları bulma, değişim ve sürekliliği algılama, tarihsel olgu ve yorumları ayırt etme, geçmişteki sorunların sebep-sonuç ilişkisini tanıma, tarihsel sorunun çözümüne alternatif çözümler bulma alt boyutlarına ilişkin uygulamalar gerçekleştiriliyor mu?
Becerilerin öğretimine yönelik gerçekleştirilen uygulamalarda öğrencilerin aktif öğrenme yaşantıları destekleniyor mu?
Becerilerin öğretiminde yeteri kadar etkinlik ve materyal kullanılıyor mu?
Dersin Sonuç Etkinlikleri
Kültürel ve tarihsel içeriğin işleniş boyunca ölçme ve değerlendirme yeteri kadar yapılıyor mu?
Ölçme ve değerlendirme sürecinde hangi ölçme aracı ve teknikler kullanılıyor?
Süreç odaklı değerlendirmeler yapılıyor mu?
Ünitelerin tamamlanmasının ardından kazanım kavrama testi yapılıyor mu?
Ünite değerlendirmeleri sonrasında öğrencilerin eksik ve yanlış öğrenmelerine yönelik faaliyetler gerçekleştiriliyor mu?

9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Bulgaristan/Hacıoğlu Pazarcıklı olan araştırmacı 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği programından mezun oldu. 2016-2017 yıllarında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulunda İngilizce hazırlık eğitimini tamamladı. 2017 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine başladı. Trabzon Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalı'nda yüksek lisans eğitimine devam eden araştırmacı, 2019 yılında Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi bölümüne Araştırma Görevlisi olarak atandı. Halen Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimi Anabilim Dalında çalışmalarına devam etmektedir.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

E-Posta: arzucaanturk@cumhuriyet.edu.tr